SANCTORUM PATRUM

OPUSCULA SELECTA.

XXXVI.

SANCTORUM PATRUM

OPUSCULA SELECTA

AD USUM PRAESERTIM STUDIOSORUM THEOLOGIAE.

XXXVI.

EDIDIT ET COMMENTARIIS AUXIT

H. HURTER S. J.,

S. Theol. et Philos. Doctor, ejusdemque s. Theol. in
C. R. Univers. Oenipont. Professor p. o.

Cum Approbatione Celsissimi et Reverendissimi Episcopi Brixinensis
et Facultate Superiorum.

OENIPONTI.

LIBRARIA ACADEMICA WAGNERIANA.

1878.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

ET

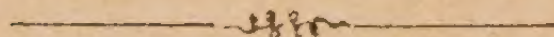
S. PROSPERI

AQUITANI

DE GRATIA

ADVERSUS SEMIPELAGIANOS

OPUSCULA SELECTA.

LONDINI
apud David Nutt.

PARISIIS
apud P. Lethielleux.

MEDIOLANI
apud Boniardi-Pogliani.

NEO-EBORACI ET CINCINNATI
Fr. Pustet.

OENIPONTI. TYPIS WAGNERIANIS

INDEX.

HILARII
AD
S. AUGUSTINUM EPISTOLA.[1]

Domino beatissimo, ac toto affectu desiderando, et multum in Christo suscipiendo patri, Augustino Hilarius.

1. Si cessantibus contradicentium quaestionibus gratae sunt plerumque studiosorum

---

[1]) Epistolae s. Prosperi et Hilarii de reliquiis pelagianae haereseos in Gallia sobolescentibus deque plurium querelis adversus s. Augustini de praedestinatione et gratia doctrinam duobus, quos edituri sumus, s. doctoris libris *de praedestinatione sanctorum* et *de dono perseverantiae* dederunt occasionem. Quare praefationis loco praemitti solent hisce s. Augustini libris. Epistola autem s. Prosperi ad Augustinum jam exstat *opusc.* XXIV, 47—61.; idcirco hic tantum exhibebimus epistolam Hilarii a. 428. aut ineunte 429. scriptam. Scriptorem hunc alium esse ab Hilario arelatensi certum est. Ipse enim se laicum prodit n. 9., jam Augustino notum *deliciisque praesentiae* ipsius olim *potitum* et minime de ipsius doctrina dubium n. 10. exhibet: praeterea Augustinum appellat *patrem* et ab Augustino *filius*

inquisitiones, ut etiam illa, quae absque periculo ignorarentur, ediscant; arbitror gratiorem fore sedulitatem nostrae relationis, quae dum indicat secundum quorundam prosecutiones quaedam adversantia veritati,non tam sibi quam illis, qui turbantur et turbant, per consilium sanctitatis tuae satagit provideri, domine beatissime, ac toto affectu desiderande et multum in Christo suscipiende pater.

2. Haec sunt itaque, quae Massiliae vel aliis etiam locis in Gallia ventilantur. Novum et inutile esse praedicationi, quod quidam secundum propositum eligi dicantur, ut id nec arripere valeant nec tenere, nisi credendi voluntate donata. Excludi putant omnem praedicandi vigorem, si nihil, quod per eum excitetur, in hominibus remansisse dicatur. Consentiunt omnem hominem in Adam periisse, nec inde quemquam posse proprio arbitrio liberari: sed id conveniens asserunt veritati, vel congruum praedicationi, ut cum prostratis et nunquam suis viribus surrecturis annunciatur obtinendae salutis occasio;

---

nuncupatur initio l. *de praedestinatione sanctorum*, quae in Hilarium arelatensem episcopum (a. 429., † 449) non conveniunt. Quis porro fuerit et quae ejus vitae sint adjuncta nos plane latent.

eo merito, quo voluerint et crediderint a suo morbo se posse sanari, et ipsius fidei augmentum et totius sanitatis suae consequantur effectum. Ceterum ad nullum opus [1]) vel incipiendum, nedum perficiendum, quemquam sibi sufficere posse consentiunt: neque enim alicui operi curationis eorum adnumerandum putant, exterrita et supplici voluntate unumquemque aegrotum velle sanari. Quod enim dicitur: *Crede et salvus eris*, unum horum exigi asserunt, aliud offerri; ut propter id quod exigitur, si redditum fuerit, id quod offertur deinceps tribuatur. Unde consequens putant, exhibendam ab eo fidem, cujus naturae id voluntate conditoris concessum est, et nullam ita depravatam vel exstinctam putant, ut non debeat vel possit se velle sanari; propter quod vel sanetur quis a sua, vel si noluerit, cum sua aegritudine puniatur. Nec

---

[1]) *Ad nullum opus*. Semipelagiani ad *opera* requirebant gratiam, hinc a *pelagianis* distinguebantur; sed ab operum censu eximebant non quidem fidem, sed *fidei initium*, quod quam late pateret, non satis clare determinabant. Eo autem in primis, ut patet ex iis, quae hic tradit Hilarius, videntur intellexisse prima salutis desideria et fiduciam in medicum coelestem, hinc vota precesque inde obortas, quibus Salvatoris auxilium imploratur.

negari gratiam, si praecedere dicatur talis voluntas, quae tantum medicum quaerat, non autem quidquam ipsa jam valeat: nam illa testimonia, ut est illud: *Sicut unicuique partitus est mensuram fidei* (Rom. 12, 3.), et similia, ad id volunt valere, ut adjuvetur qui coeperit velle, non ut etiam donetur ut velit, rejectis ab hoc dono aliis pariter reis, et qui possent similiter liberari, si ea, quae pariter indignis praestatur credendi voluntas, etiam ipsis similiter praestaretur. Si autem, ajunt, dicatur vel talem omnibus remansisse, qua vel contemnere quis valeat, vel obedire; de compendio putant rationem reddi electorum vel rejectorum, in eo quod unicuique meritum propriae voluntatis adjungitur.

3. Cum autem dicitur eis, quare aliis vel alicubi praedicetur, vel non praedicetur; vel nunc praedicetur, quod aliquando pene omnibus, sicut nunc aliquibus gentibus non praedicatum sit: dicunt id praescientiae esse divinae, ut eo tempore, et ibi, et illis veritas annunciaretur, vel annuncietur, quando et ubi praenoscebatur esse credenda. Et hoc non solum aliorum catholicorum testimoniis, sed etiam sanctitatis tuae disputatione antiquiore se probare testantur. Ubi tamen eandem gratiam non minore veritatis perspicui-

tate docueris, ut est illud, quod dixit sanctitas tua in quaestione contra Porphyrium (ep. 102. n. 14.) de tempore christianae religionis, „tunc voluisse hominibus apparere Christum, et apud eos praedicari doctrinam suam, quando sciebat et ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri;" vel illud de libro in epistolam ad romanos[1]: „*Dicis itaque mihi, quid adhuc conqueritur? Nam voluntati ejus quis resistit* (Rom. 9, 19). Cui sane inquisitioni, inquis, sic respondet, ut intelligamus spiritalibus viris, etiam non secundum terrenum hominem viventibus, patere posse prima merita fidei et impietatis, quomodo Deus praescientia eligat credituros et damnet incredulos: nec illos ex operibus eligens, nec istos ex operibus damnans; sed et illorum fidei praestans, ut bene operentur, et istorum impietatem deserendo obdurans, ut male operentur." Et iterum in eodem libro superius (prop. 60.): „Aequales omnes sunt ante meritum, nec potest in rebus omnimodo aequalibus electio nominari. Sed quoniam Spiritus sanctus non datur nisi credentibus; non quidem Deus elegit opera, quae ipse lar-

---

[1]) In expositione quarundam propositionum ep. ad Rom. propos. 62.

gitur, cum dat Spiritum sanctum, ut per caritatem bona operemur; sed tamen elegit fidem, quia nisi quis credat, et in accipiendi voluntate permaneat, non accipit donum Dei, id est Spiritum sanctum, per quem infusa caritate bonum possit operari. Non ergo elegit Deus opera cujusquam in praescientia, quae ipse donaturus est; sed fidem elegit in praescientia, ut quem crediturum esse praescivit, ipsum elegerit, cui Spiritum sanctum daret, ut bona operando etiam aeternam vitam consequeretur. Dicit enim Apostolus: *Idem Deus, qui operatur omnia in omnibus* (1. Cor. 12, 6). Nusquam autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus. Quod enim credimus, nostrum est; quod autem operamur, illius [1]:" et cetera in eodem opere, quae se acceptare et probare testantur, tamquam convenientia evangelicae veritati.

4. Ceterum praescientiam et praedestinationem vel propositum ad id valere contendunt, ut eos praescierit, vel praedestinaverit, vel proposuerit eligere, qui fuerant cre-

---

[1]) Haec sane quondam scripsit Augustinus, sed ea meliora edoctus tamquam erronea retractavit, ut infra videbimus *de praedestinatione sanctorum* cap. 3.

dituri [1]). Nec de hac fide posse dici: *Quid habes, quod non accepisti* (1. Cor. 4, 7)? cum in eadem natura remanserit, licet vitiata, quae prius sana ac perfecta donata sit. Quod autem dicit sanctitas tua, neminem perseverare, nisi perseverandi virtute percepta; hactenus [2]) accipiunt, ut quibus datur, inerti licet, praecedenti tamen proprio arbitrio tribuatur, quod ad hoc tantum liberum asserunt, ut velit vel nolit admittere medicinam. Ceterum et ipsi abominari se et damnare testantur, si quis quidquam virium in aliquo remansisse, quo ad sanitatem progredi possit, existimet. Nolunt autem ita hanc perseverantiam praedicari, ut non vel suppliciter emereri, vel amitti contumaciter possit. Nec ad incertum voluntatis Dei deduci se volunt; ubi eis, quantum putant, ad obtinendum vel

---

[1]) *Qui fuerant credituri* viribus *naturae*, adeo ut praecesserit electioni divinae meritum aliquod *naturale*, ut mox clare docet: nam admittere praedestinationem, hinc electionem ad gloriam post praevisa merita *supernaturalia*, non solum non est *semipelagianum*, ut potius sit *catholicum*.

[2]) *Hactenus*, hoc sensu, seu hac limitatione accipiunt, ut perseverandi virtutem et donum pendere statuant a *praecedenti proprio* i. e. naturali *arbitrio*, cujus sit, quin a gratia praeveniatur et praeparetur, amplecti medicinam.

amittendum, evidens est qualecunque initium voluntatis. Illud etiam testimonium, quod posuisti: *Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus* (Sap. 4, 11), tamquam non canonicum [1]) definiunt omittendum. Unde illam praescientiam sic accipiunt, ut propter fidem futuram intelligendi sint praesciti: nec cuiquam talem dari perseverantiam, a qua non permittatur praevaricari, sed a qua possit sua voluntate deficere et infirmari.

5. Asserunt inutilem exhortandi consuetudinem, si nihil in homine remansisse dicatur, quod correptio valeat excitare: quod quidem inesse naturae sic se dicere confitentur, ut hoc ipso, quod ignoranti veritas praedicatur, ad beneficium praesentis gratiae re-

---

[1]) *Non canonicum*, non spectans ad s. Scripturam: hinc patet semipelagianos l. *Sapientiae* non recepisse inter libros divinitus inspiratos: vel cum tunc temporis non defuerint, qui de canonicitate hujus libri dubitarent, hoc dubio in rem suam esse usos, ut eo facilius se expedirent a testimonio illo inde derivato. — *Propter fidem futuram* naturae viribus conceptam. Hilarius massiliensibus exprobrat, quod Dei praedestinationem pendentem fecerint a meritis humanis iisque *naturalibus*, adeo quidem, ut Deus non possit pro lubitu quemlibet, etiam peccatorem, ita gratia sua illustrare et convertere, ac proinde praedestinare.

ferendum sit[1]). Nam si sic praedestinati sunt, inquiunt, ad utramque partem, ut de aliis ad alios nullus possit accedere, quo pertinet tanta extrinsecus correptionis instantia, si non ab homine, etsi non fides integra, saltem vel dolor compunctae infirmitatis exoritur, aut periculum demonstratae mortis horretur? Nam si non potest timere quis unde terretur, nisi ea voluntate, quae sumitur: non ex eo culpandus, quod nunc non vult, sed in eo et cum eo, qui sic aliquando noluit, ut eam damnationem cum suis posteris mereretur incurrere, ut numquam recta, semper autem prava vellet appetere. Si autem est qualiscunque dolor, qui ad exhortationem corripientis oriatur; hanc ipsam dicunt causam, propter quam vel rejiciatur alius, vel alius assumatur: atque ita non opus esse partes constitui, quibus nec adjiciendum sit aliquid, nec detrahendum.

6. Deinde molestum ferunt, ita dividi gratiam, quae vel tunc primo homini data est, vel nunc omnibus datur, „ut ille acceperit perseverantiam, non qua fierit ut perseve-

---

[1]) Quod quatenus *affirmans* est, certe non est erroneum, sed quatenus *excludens* gratiae internae praevenientis necessitatem etiam ad fidei initium.

raret, sed sine qua per liberum arbitrium perseverare non posset: nunc vero sanctis in regnum per gratiam praedestinatis non tale adjutorium perseverantiae detur, sed tale, ut eis perseverantia ipsa donetur; non solum ut sine isto dono perseverantes esse non possint, verum etiam, ut per hoc donum nonnisi perseverantes sint [1]." His verbis sanctitatis tuae ita moventur, ut dicant quandam desperationem hominibus exhiberi. Si enim, ajunt, ita Adam adjutus est, ut et stare posset in justitia et a justitia declinare; et nunc ita sancti juvantur, ut declinare non possint, siquidem eam acceperunt volendi perseverantiam, ut aliud velle non possint; vel sic quidam deseruntur, ut aut nec accedant, aut si accesserint et recedant: ad illam voluntatem pertinuisse dicunt exhortationis vel comminationis utilitatem, quae et persistendi et desistendi obtinebat liberam potestatem; non ad hanc, cui nolle justitiam inevitabili necessitate conjunctum est; praeter illos, qui sic concreati sunt his, qui cum universa massa damnati sunt, ut exciperentur per gratiam

---

[1]) Sunt haec Augustini verba ex l. *de corr. et gratia* c. 11. s.

liberandi [1]). Unde in hoc solo volunt a primo homine omnium distare naturam, ut illum integris viribus voluntatis juvaret gratia volentem, sine qua perseverare non poterat; hos autem amissis et perditis viribus credentes tantum, non solum erigat prostratos, verum etiam suffulciat ambulantes. Ceterum quicquid libet donatum sit praedestinatis, id posse et amittere et retinere propria voluntate, contendunt. Quod tunc falsum esset, si verum putarent eam quosdam perseverantiam percepisse, ut nisi perseverantes esse non possint.

7. Inde est, quod et illud pariter non accipiunt, ut eligendorum rejiciendorumque esse definitum numerum velint: atque illius sententiae expositionem, non eam, quae a te est deprompta, suscipiant; id est, ut nonnisi *omnes homines salvos fieri velit*, et non eos tantum, qui ad sanctorum numerum pertinebunt; sed omnes omnino, ut nullus habeatur exceptus. Nec hoc timendum, quod quidam eo invito perire dicantur: sed quomodo, ajunt, non vult a quoquam peccari vel deseri

---

[1]) Inferebant scil., ex Augustini verbis sequi, exhortationem utilem esse potuisse Adamo, non autem utilem esse hominibus post lapsum, si tanta sit gratiae necessitas et virtus.

justitiam, et tamen jugiter illa deseritur contra ejus voluntatem, committunturque peccata; ita eum salvari velle omnes homines, nec tamen omnes homines salvari. Testimonia etiam Scripturae, quae de Saule vel de David (1. Reg. 10, 26. et 1. Paralip. 12, 18.) posuisti, non pertinere putant ad quaestionem, quae de exhortatione versatur. Alia autem ad id referunt, ut ex his eam gratiam accipiant commendari, qua unusquisque post voluntatem juvatur, vel ad ipsam vocationem, quae praestatur indignis. Hoc enim et illis locis tuorum opusculorum, et aliorum, quae persequi longum est, se demonstrare testantur.

8. Parvulorum autem causam ad exemplum majorum non patiuntur afferri. Quam et tuam sanctitatem dicunt eatenus attigisse, ut incertum esse volueris, ac potius de eorum poenis malueris dubitari. Quod in libro tertio *de libero arbitrio* (c. 23) ita posuisse meministi, ut hanc eis occasionem potuerit exhibere. Hoc etiam de aliorum libris, quorum est in Ecclesia auctoritas, faciunt: quod perspicit sanctitas tua non parum posse juvare contradictores, nisi majora, aut certe vel paria proferantur a nobis. Non enim ignorat prudentissima pietas tua, quanto plures

sint in Ecclesia, qui auctoritate nominum in sententia teneantur, aut a sententia transferantur. Ad summam, fatigatis omnibus nobis, ad id prosecutio eorum, vel potius querela convertitur, consentientibus etiam his, qui hanc definitionem improbare non audent, ut dicant: Quid opus fuit hujuscemodi disputationis incerto tot minus intelligentium corda turbari? Neque enim minus utiliter sine hac definitione, ajunt, tot annis a tot tractatoribus, tot praecedentibus libris et tuis et aliorum, cum contra alios, tum maxime contra pelagianos, catholicam fidem fuisse defensam.

9. Haec, mi pater, et alia interminabiliter plura, ut summa mea vota confitear, per me deferre maluissem; vel, quia hoc non merui, saltem prolixiore tempore omnia, quibus moventur, collecta dirigere: ut quicquid de hac re contradicitur, quatenus refelli, vel si id non potest, tolerari deberet, audirem. Sed quia neutrum ex voto provenit, malui quomodo potui haec comprehensa dirigere, quam penitus de tanta quorundam contradictione reticere. Sunt ex parte tales personae, ut his consuetudine ecclesiastica laicos summam reverentiam necesse sit exhibere. Quod quidem ita curavimus Deo juvante servare,

ut, cum opus fuit, non taceremus, quae ad quaestionis hujus assertionem exiguitas nostrarum virium suggerebat. Sed nunc summatim, quantum festinatio perlatoris admisit, haec velut commonendo suggessi. Tuae sane prudentiae est dispicere, quid facto opus sit, ut talium et tantorum superetur vel temperetur intentio. Cui ego jam parum prodesse existimo te reddere rationem, nisi et addatur auctoritas, quam transgredi infatigabiliter contentiosa corda non possint. Sed plane illud tacere non debeo, quod se dicant tuam sanctitatem, hoc excepto [1]), in factis et dictis omnibus admirari. Tuum erit decernere, quomodo sit in hoc eorum contradictio toleranda. Nec mireris, quod aliter vel aliqua in hac epistola addidi, quantum puto, quae in superiore non dixeram: talis est enim nunc eorum definitio, praeter illa, quae per festinationem aut oblivionem fortasse praeterii.

10. Libros [2]), cum editi fuerint, quos de universo opere tuo moliris, quaeso habere

---

[1]) *Hoc excepto*, quod spectat doctrinam de absoluta gratiae necessitate et gratuitate deque praedestinatione.

[2]) *Libros. Retractationum* libros intellige, in quibus s. doctor omnia fere sua opera recenset, eorum

mereamur; maxime ut per eorum auctoritatem, si qua tibi in tuis displicent, a dignitate tui nominis jam non trepidi sequestremus. Librum etiam *de gratia et libero arbitrio* non habemus: superest ut eum, quia utilem quaestioni confidimus, mereamur accipere. Nolo autem sanctitas tua sic me arbitretur haec scribere, quasi de iis, quae nunc edidisti, ego dubitem. Sufficiat mihi poena mea, quod a praesentiae tuae deliciis exsulatus, ubi salubribus tuis uberibus nutriebar, non solum absentia tua crucior, verum etiam pervicacia quorundam, qui non tantum manifesta respuunt, sed etiam non intellecta reprehendunt. Ceterum hac suspicione in tantum careo, ut potius infirmitatem meam, qua tales parum patienter fero, notabilem putem. Qualiter autem ad haec consulendum judices, ut dixi, tuae sapientiae derelinquo. Nam ad me hoc pertinere credidi pro ea, quam Christo vel tibi debeo caritate, ut quae in quaestionem veniunt, non tacerem. Quicquid pro ea gratia, quam in te pusilli cum magnis miramur, volueris aut

---

argumentum et occasionem persequitur, ac si quid sibi displiceat indicat atque emendat, duriuscule dicta mitigat, obscuriora elucidat, sollicite cavens ne cui aliquid a se scriptum offensioni esse possit.

valueris, gratissima accipiemus tamquam a nobis carissima et reverentissima auctoritate decretum. Sane quia, urgente perlatore, timui, ne vel non omnia, vel haec ipsa minus digne, conscius mearum virium, possem dirigere, egi cum viro [1]), tum moribus, tum eloquio et studio claro, ut quanta posset collecta suis literis intimaret, quas conjunctas his destinare curavi. Est enim talis, qui etiam praeter hanc necessitatem dignus tuae sanctitatis notitia judicetur. Sanctus Leontius diaconus cultor tuus cum meis parentibus multum te salutat. Memorem mei paternitatem tuam Dominus Jesus Christus Ecclesiae suae annis pluribus donare dignetur, domine pater. *Et infra*: Sciat sanctitas tua, fratrem meum, cujus maxime causa hinc discessimus, cum matrona sua ex consensu perfectam Deo continentiam devovisse. Unde rogamus sanctitatem tuam, ut orare digneris, quo hoc ipsum in eis Dominus confirmare et custodire dignetur.

---

[1]) Prosperum videtur indicare, qui eodem tempore de eisdem semipelagianorum erroribus ad ipsum scripsit, cujus epistolam habes *opusc.* t. XXIV. pag. 47. ss.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

AD

PROSPERUM ET HILARIUM

LIBER PRIMUS

QUI EST DE

PRAEDESTINATIONE SANCTORUM [1].

CAPUT I.

Scribendi iterum de gratia Dei, de qua satis jam se egisse credebat, causam exponit Augustinus. Quatenus a pelagianis massilienses recederent.

1. Dixisse quidem Apostolum scimus in epistola ad philippenses: *Eadem scribere*

---

[1]) Sanctus Augustinus gallorum adversus illam, quam pelagianis objecerat Ecclesiae doctrinam *de gratia*, ut querelis objectationibusque ad eum per epistolam a Prospero et Hilario delatis satisfaceret, libros duos *de praedestinatione sanctorum* iisdem Prospero et Hilario inscriptos, edidit. Maxime autem ex eis romanus pontifex Hormisdas addiscendum esse declaravit, quid *de libero arbitrio et gratia*

vobis, mihi quidem non pigrum, vobis autem tutum est (Philip. 3, 1). Idem tamen scribens ad galatas, quum se satis apud eos egisse perspiceret, quod illis per ministerium sermonis sui necessarium esse cernebat: *De cetero*, inquit, *laborem mihi nemo praestet* (Gal. 6, 17); vel sicut in plerisque codicibus legitur: *Nemo mihi molestus sit.* Ego autem quamvis me moleste ferre confitear, quod divinis eloquiis, quibus Dei gratia praedicatur (quae omnino nulla est, si secundum merita nostra datur), tam multis manifestisque non ceditur; vestrum tamen

---

Dei romana sequatur et servet Ecclesia; unde illa est etiam africanorum episcoporum in Sardinia pro fide catholica exsulum de iisdem libris commendatio (inter *ep.* s. Fulgentii 15. n. 18.): „Prae omnibus studium gerite, libros s. Augustini quos ad Prosperum et Hilarium scripsit, memoratis fratribus legendos ingerere. Quorum mentionem beatae memoriae Hormisdas sedis apostolicae gloriosus antistes in epistola, quam consulenti se sancto fratri consacerdotique nostro Possessori rescripsit, cum magno praeconio catholicae laudis inseruit: cujus haec verba sunt: De arbitrio tamen libero et gratia Dei *quid romana*, hoc est *catholica sequatur ets ervet Ecclesia*, licet in variis libris beati Augustini et maxime ad Prosperum et Hilarium abunde possit agnosci, tamen et in scriniis ecclesiasticis expressa capitula continentur.“ Scripti sunt hi libri an. Ch. 428. aut 429. Foggini.

studium fraternamque dilectionem, filii carissimi Prosper et Hilari, qua eos, qui tales sunt, ita non vultis errare, ut post tot libros de hac re atque epistolas meas, adhuc desideretis me hinc scribere, tantum amo, quantum non possum dicere; et tantum me amare, quantum debeo, non audeo dicere. Quapropter ecce rescribo vobis, et licet jam non vobiscum, tamen etiam per vos adhuc ago, quod me satis egisse credebam.

2. Consideratis enim literis vestris, videre mihi videor eos fratres, pro quibus geritis piam curam, ne teneant poeticam sententiam, qua dictum est: „Spes sibi quisque“ (Virgil. Aeneid. l. 2. v. 309); et in illud incurrant, quod non poetice, sed prophetice dictum est: *Maledictus omnis, qui spem habet in homine* (Jer. 17, 5); eo modo esse tractandos, quo tractavit Apostolus, quibus ait: *Et si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit* (Philipp. 3, 15). Adhuc quippe in quaestione caligant de praedestinatione sanctorum; sed habent unde si quid aliter in ea sapiunt, hoc quoque illis revelet Deus, si in eo ambulent in quod pervenerunt. Propter quod Apostolus cum dixisset: *Si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit: verumtamen*, inquit, *in quod pervenimus*,

in eo ambulemus. Pervenerunt autem isti fratres nostri, pro quibus sollicita est pia caritas vestra, ut credant cum Ecclesia Christi, peccato primi hominis obnoxium nasci genus humanum, nec ab isto malo nisi per justitiam secundi hominis aliquem liberari. Pervenerunt etiam, ut praeveniri voluntates hominum Dei gratia fateantur, atque ut ad nullum opus bonum [1]) vel incipiendum vel perficiendum sibi quemquam sufficere posse consentiant. Retenta ergo ista, in quae pervenerunt, plurimum eos a pelagianorum errore discernunt. Proinde si in eis ambulent et orent eum, qui dat intellectum, *si quid* de praedestinatione *aliter sapiunt,* ipse illis *hoc quoque revelabit:* tamen etiam nos impendamus eis dilectionis affectum ministe-

---

[1]) *Ad nullum opus bonum*, sed non ad *initium* fidei: in quo consistebat eorum error; nam gratiae necessitatem non extendebant ad fidei initium. Notentur haec Augustini verba. Probat scil. semipelagianorum doctrinam de gratiae necessitate ad opera. Sed hi profecto *gratiae* nomine non intelligebant gratiam *ex sese* seu *ab intrinseco efficacem*, nedum *praedeterminationem physicam:* professio igitur *talis gratiae* non spectat ad doctrinam catholicam. Ceterum neque cum pelagianis, neque cum semipelagianis controversia erat de gratiae *efficacia*, sed de ejusdem *necessitate* et *gratuitate.*

riumque sermonis, sicut donat ille, quem rogavimus, ut in his literis ea, quae illis essent apta et utilia, diceremus. Unde enim scimus, ne forte Deus noster id per hanc nostram velit efficere servitutem, qua eis in Christi libera caritate servimus?

CAPUT II.

Donum Dei esse non solum incrementum fidei, sed initium quoque ipsum.

3. Prius itaque fidem, qua christiani sumus, donum Dei esse debemus ostendere; si tamen diligentius id facere possumus, quam in voluminibus tot tantisque jam fecimus. Sed nunc eis respondendum esse video, qui divina testimonia, quae de hac re adhibuimus, ad hoc dicunt valere, ut noverimus ex nobis quidem nos habere ipsam fidem, sed incrementum ejus ex Deo; tamquam fides non ab ipso donetur nobis, sed ab ipso tamen augeatur in nobis eo merito, quo coepit a nobis [1]). Non ergo receditur ab ea sententia, quam Pelagius ipse in episcopali

---

[1]) *Eo merito, quo coepit a nobis*, scil. mere naturali, quod gratuitati gratiae, quam docet fides catholica, omnino adversatur. De iis, quae mox refert, cf. Augustini l. *de gestis Pelagii* n. 30.

judicio palaestino, sicut eadem gesta testantur damnare compulsus est: *Gratiam Dei secundum merita nostra dari*, si non pertinet ad Dei gratiam, quod credere coepimus; sed illud potius, quod propter hoc nobis additur, ut plenius perfectiusque credamus; ac per hoc, initium fidei nostrae priores damus Deo, ut retribuatur nobis et supplementum ejus, et si quid aliud fideliter poscimus.

4. Sed contra haec cur non potius audimus: *Quis prior dedit illi, et retribuetur ei? quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia.* Et ipsum igitur initium fidei nostrae ex quo, nisi ex ipso est? Neque enim hoc excepto ex ipso sunt cetera, sed *ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia* (Rom. 11, 35. et 36). Quis autem dicat eum, qui jam coepit credere, ab illo, in quem credidit, nihil mereri [1]? Unde fit, ut jam merenti cetera dicantur addi retributione divina, ac per hoc *gratiam Dei secundum merita nostra dari;* quod objectum sibi Pelagius, ne damnaretur, ipse damnavit. Quisquis igi-

---

[1]) Concedit ergo Augustinus fidem esse *meritoriam* (saltem *de congruo*). Hinc infert, quod si fides esset *ex nobis*, ex virtute nostra *naturali*, jam incideremus in Pelagii errorem, gratiam secundum merita dari.

tur hanc damnabilem vult ex omni parte vitare sententiam, veraciter intelligat dictum, quod Apostolus ait: *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro eo* (Philipp. 1, 29). Utrumque ostendit Dei donum, quia utrumque dixit *esse donatum.* Nec ait, ut plenius et perfectius credatis in eum; sed, *ut credatis in eum.* Nec seipsum *misericordiam consecutum* dixit, ut fidelior, sed *ut fidelis esset* (1. Tim. 1, 13); quia sciebat non se initium fidei suae priorem dedisse Deo, et retributum sibi ab illo ejus augmentum, sed ab eo se factum fidelem, a quo et apostolus factus est. Nam scripta sunt etiam fidei ejus initia, suntque ecclesiastica celebri lectione notissima. Aversus quippe a fide, quam vastabat, eique vehementer adversus, repente est ad illam gratia potentiore conversus: convertente illo, cui hoc ipsum facturo per prophetam dictum est: *Tu convertens vivificabis nos* (Psal. 84, 7), ut non solum ex nolente fieret volens credere, verum etiam ex persecutore persecutionem in ejus fidei, quam persequebatur, defensione pateretur. Donatum quippe illi erat a Christo, non solum ut crederet in eum, verum etiam ut pateretur pro eo.

5. Et ideo commendans istam gratiam, quae non datur secundum aliqua merita, sed efficit omnia bona merita: *Non quia idonei sumus*, inquit, *cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deó est* (2. Cor. 3, 5). Attendant hic et verba ista perpendant, qui putant ex nobis esse fidei coeptum, et ex Deo esse fidei supplementum. Quis enim non videat, prius esse cogitare, quam credere? Nullus quippe credit aliquid, nisi prius cogitaverit esse credendum. Quamvis enim raptim, quamvis celerrime credendi voluntatem quaedam cogitationes antevolent, moxque illa ita sequatur, ut quasi conjunctissima comitetur, necesse est tamen, ut omnia, quae creduntur, praeveniente cogitatione credantur: quamquam et ipsum credere, nihil aliud est, quam cum assensione cogitare. Non enim omnis, qui cogitat, credit; cum ideo cogitent plerique, ne credant; sed cogitat omnis, qui credit, et credendo cogitat, et cogitando credit. Quod ergo pertinet ad religionem atque pietatem, de qua loquebatur Apostolus, si *non sumus idonei cogitare aliquid, quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est*; profecto *non sumus idonei* credere *aliquid quasi ex nobismetipsis*, quod sine co-

gitatione non possumus, *sed sufficientia nostra*, qua credere incipiamus, *ex Deo est*. Quocirca sicut nemo sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcunque opus bonum, quod jam isti fratres, sicut vestra scripta indicant, verum esse consentiunt; unde in omni opere bono et incipiendo et perficiendo *sufficientia nostra ex Deo est*; ita nemo sibi sufficit vel ad incipiendam vel ad perficiendam fidem, *sed sufficientia nostra ex Deo est*: quoniam fides, si non cogitetur, nulla est, et *non sumus idonei cogitare aliquid, quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est.*

6. Cavendum est, fratres dilecti a Deo, ne homo se extollat adversus Deum, cum se dicit facere, quod promisit Deus. Nonne fides gentium promissa est Abrahae, et ille *dans gloriam Deo plenissime credidit, quoniam quod promisit, potens est et facere?* Ipse ergo fidem gentium facit, qui *potens est facere, quod promisit.* Porro si operatur Deus fidem nostram [1]), miro modo agens in cor-

---

[1]) Operatur Deus fidem nostram, sed eo modo, quem duce praesertim Augustino exposuimus *opusc.* XXIV, 35. ss.

dibus nostris ut credamus, numquid metuendum est, ne totum facere non possit: et ideo homo sibi primas ejus vindicat partes, ut novissimas ab illo accipere mereatur? Videte si aliud agitur isto modo, nisi ut *gratia Dei secundum merita nostra detur* quolibet modo, ac sic *gratia jam non sit gratia* (Rom. 11, 6). Redditur namque hoc pacto debita, non donatur gratis; debetur enim credenti, ut a Domino ipsa fides ejus augeatur, et sit merces fidei coeptae fides aucta: nec attenditur, cum hoc dicitur, *non secundum gratiam, sed secundum debitum istam mercedem* credentibus *imputari*. Cur autem non totum tribuatur homini, ut qui sibi potuit instituere, quod non habebat, ipse quod instituit augeat, omnino non video: nisi quia resisti non potest divinis manifestissimis testimoniis, quibus et fides, unde et pietatis exordium sumitur, donum Dei esse monstratur: quale est illud, quod *unicuique Deus partitus est mensuram fidei* (Rom. 12, 13). Et illud: *Pax fratribus et caritas cum fide a Deo Patre et a Domino Jesu Christo* (Ephes. 6, 23) et cetera talia. Nolens ergo his tam claris testimoniis repugnare, et tamen volens a seipso sibi esse, quod credit; quasi componit homo cum Deo,

ut partem fidei sibi vindicet, atque illi partem relinquat: et quod est elatius, primam tollit ipse, sequentem dat illi; et in eo, quod dicit esse amborum, priorem se facit, posteriorem Deum.

CAPUT III.

De gratia Dei aliquando non recte in opusculis suis ante episcopatum exaratis se sensisse fatetur Augustinus, et retractationum suarum locum quendam ad propositum refert.

7. Non sic pius atque humilis doctor ille sapiebat, Cyprianum beatissimum loquor, qui dixit [1]: „In nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit.“ Quod ut ostenderet, adhibuit Apostolum testem dicentem: *Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem et accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis* (1. Cor. 4, 7)? Quo praecipue testimonio etiam ipse convictus sum, cum similiter errarem, putans fidem, qua in Deum credimus, non esse donum Dei, sed a nobis esse in nobis, et per illam nos impetrare Dei dona, quibus *temperanter et juste, et pie vivamus in hoc seculo* (Tit. 2, 12). Neque

---

[1]) Libro 3. *ad Quirinum* c. 4.

enim fidem putabam Dei gratia praeveniri, ut per illam nobis daretur, quod posceremus utiliter; nisi quia credere non possemus, si non praecederet praeconium veritatis. Ut autem praedicato nobis Evangelio consentiremus, nostrum esse proprium, et nobis ex nobis esse arbitrabar. Quem meum errorem nonnulla opuscula mea satis indicant ante episcopatum meum scripta; in quibus est illud, quod commemorastis in literis vestris [1]), ubi est expositio quarundam propositionum ex epistola, quae est ad romanos. Denique cum mea cuncta opuscula retractarem, eamque retractationem stilo prosequerer, cujus operis jam duos absolveram libros, antequam scripta vestra prolixiora sumpsissem, cum ad hunc librum retractandum in primo volumine pervenissem, sic inde locutus sum (c. 23. n. 3): „Item disputans, inquam, quid elegerit Deus in nondum nato, cui dixit serviturum esse majorem: et quid in eodem majore similiter nondum nato reprobaverit; de quibus propter hoc commemoratur, quamvis longe postea prolatum, propheticum testimonium: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui* (Malach. 1, 2); ad hoc produxi ratiocinationem,

---

[1]) Supra in ep. Hilarii n. 7.

ut dicerem: Non ergo elegit Deus opera cujusquam in praescientia, quae ipse daturus est; sed fidem elegit in praescientia, ut quem sibi crediturum esse praescivit, ipsum elegerit, cui Spiritum sanctum daret, ut bona operando etiam aeternam vitam consequeretur. Nondum diligentius quaesiveram, nec adhuc inveneram, qualis sit electio gratiae, de qua idem dicit Apostolus: *Reliquiae per electionem gratiae salvae factae sunt* (Rom. 11, 5). Quae utique non est gratia, si eam ulla merita praecedunt; ne jam quod datur non secundum gratiam, sed secundum debitum reddatur potius meritis, quam donetur. Proinde quod continuo dixi: Dicit enim idem Apostolus: *Idem Deus, qui operatur omnia in omnibus* (1. Cor. 12, 6); nusquam autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus; ac deinde subjunxi: Quod ergo credimus, nostrum est; quod autem bonum operamur, illius est, qui credentibus dat Spiritum sanctum: profecto non dicerem, si jam scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quae dantur in eodem spiritu. Utrumque ergo nostrum est, propter arbitrium voluntatis; et utrumque tamen datum est per spiritum fidei et caritatis. Neque enim sola caritas, sed sicut scriptum est: *Caritas cum fide a Deo Pa-*

tre et Domino Jesu Christo (Ephes. 6, 23). Et quod paulo post dixi: Nostrum est enim credere et velle; illius autem dare credentibus et volentibus facultatem bene operandi per Spiritum sanctum, per quem caritas diffunditur in cordibus nostris: verum est quidem, sed eadem regula, et utrumque ipsius est, quia ipse praeparat voluntatem, et utrumque nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis: ac per hoc, quod etiam postea dixi: Quia neque velle possumus, nisi vocemur: et cum post vocationem voluerimus, non sufficit voluntas nostra et cursus noster, nisi Deus et vires currentibus praebeat, et perducat quo vocat. Ac deinde subjunxi: Manifestum est *ergo non volentis, neque currentis, sed miserentis Dei esse* (Rom. 9, 16), quod bene operamur, omnino verissimum est. Sed parum de ipsa vocatione disserui, quae fit secundum propositum Dei: non enim omnium, qui vocantur, talis est, sed tantum electorum. Itaque quod paulo post dixi: Sicut enim in his, quos elegit Deus, non opera, sed fides inchoat meritum, ut per munus Dei bene operentur; sic in his, quos damnat, infidelitas et impietas inchoat poenae meritum, ut per ipsam poenam etiam male operentur: verissime dixi, sed fidei me-

ritum etiam ipsum esse donum Dei, nec putavi quaerendum esse, nec dixi. Et alio loco: cujus enim miseretur, inquam, facit eum bene operari, et quem obdurat, relinquit eum, ut male operetur; sed et illa misericordia praecedenti merito fidei tribuitur, et ista obduratio praecedenti iniquitati. Quod quidem verum est, sed adhuc quaerendum erat, utrum et initium fidei de misericordia Dei veniat: id est, utrum ista misericordia ideo tantummodo fiat in homine, quia fidelis est; an etiam facta fuerit, ut fidelis esset. Legimus enim dicente Apostolo: *Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem* (1. ad Cor. 7, 25), non ait, quia fidelis eram. Fideli ergo datur quidem, sed data est etiam, ut esset fidelis. Rectissime itaque alio loco in eodem libro dixi: Quoniam si non ex operibus, sed misericordia Dei et vocamur ut credamus, et credentibus praestatur ut bene operemur, non est gentibus ista invidenda misericordia: quamvis minus ibi diligenter de illa, quae per Dei propositum fit, vocatione tractaverim.

CAPUT IV.

Maxime ab apostolico illo testimonio: *Quid autem habes, quod non accepisti?* convictum se dicit Augustinus ad recte sentiendum de gratia. Con-

tigisse autem hoc in ipso exordio episcopatus sui, quod probat ex loco libri primi ex duobus, quos tunc scripsit ad Simplicianum mediolanensem episcopum.

8. Videtis certe, quid tunc de fide atque operibus sentiebam, quamvis de commendanda Dei gratia laborarem: in qua sententia istos fratres nostros esse nunc video, quia non sicut legere libros meos, ita etiam in eis curaverunt proficere mecum. Nam si curassent, invenissent istam quaestionem secundum veritatem divinarum Scripturarum solutam in primo libro duorum, quos ad beatae memoriae Simplicianum scripsi episcopum mediolanensis ecclesiae, sancti Ambrosii successorem, in ipso exordio episcopatus mei, nisi forte non eos noverunt. Quod si ita est, facite ut noverint. De hoc primo duorum illorum libro in secundo retractationum primum (c. 1.) locutus sum, qui sermo meus ita se habet: „Librorum, inquam, quos episcopus elaboravi, primi duo sunt ad Simplicianum ecclesiae mediolanensis antistitem, qui beatissimo successit Ambrosio, de diversis quaestionibus, quarum duas ex epistola Pauli ad romanos in primum librum contuli. Harum prior est de eo, quod scriptum est: *Quid ergo dicemus: lex peccatum*

est (Rom. 7, 7)? *Absit*, usque ad illud, ubi ait: *Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* In qua illa Apostoli verba (ibid. 14): *Lex spiritalis est, ego autem carnalis sum*, et cetera, quibus caro contra spiritum confligere ostenditur, eo modo exposui, tamquam homo describatur adhuc sub lege, nondum sub gratia constitutus. Longe enim postea etiam spiritalis hominis (et hoc probabilius) esse posse illa verba cognovi. Posterior in hoc libro quaestio est ab eo loco, ubi ait: *Non solum autem, sed et Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri* (Rom. 9, 10) usque ad illud ubi ait: *Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma fuissemus, et sicut Gomorrha similes fuissemus.* In cujus quaestionis solutione laboratum est quidem pro libero arbitrio voluntatis humanae, sed vicit Dei gratia. Nec nisi ad illud potuit perveniri, ut liquidissima veritate dixisse intelligatur Apostolus: *Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem et accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Quod volens etiam martyr Cyprianus ostendere, hoc totum ipso titulo definivit, dicens: „In nullo

gloriandum, quando nihil nostrum sit. Ecce quare dixi superius, hoc apostolico praecipue testimonio etiam me ipsum fuisse convictum, cum de hac re aliter saperem, quam mihi Deus in hac quaestione solvenda, cum ad episcopum Simplicianum, sicut dixi, scriberem, revelavit. Hoc igitur Apostoli testimonium, ubi ad reprimendam hominis inflationem dixit: *Quid enim habes, quod non accepisti?* non sinit quemquam fidelium dicere, habeo fidem, quam non accepi. Reprimitur omnino his apostolicis verbis tota hujus responsionis elatio. Sed ne hoc quidem potest dici: Quamvis non habeam perfectam fidem, habeo tamen ejus initium, quo in Christum primitus credidi; quia et hic respondetur: *Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem et accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis* (1. Cor. 4, 7)*?*

CAPUT V.

Apostolicum dictum: *quid habes quod non accepisti?* de naturae donis accipere absurdum esse evincitur, et contra intentionem Apostoli. Gratiam Dei bonos a malis proprie discernere. Posse habere fidem aut caritatem naturae esse hominum, habere autem esse gratiae fidelium.

9. Illud vero, quod putant de hac fide ideo non posse dici: *Quid enim habes, quod non*

accepisti, quia in eadem natura remansit, licet vitiata, quae prius sana ac perfecta donata sit; nihil ad id, quod volunt, valere intelligitur, si cur hoc Apostolus dixerit, cogitetur. Agebat enim, ne quisquam gloriaretur in homine, quoniam dissensiones exortae fuerant inter corinthios christianos, ita ut unusquisque diceret: *Ego quidem sum Pauli; alius autem, ego Apollo; alius vero, ego Cephae*; et inde ventum est, ut diceret: *Stulta mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: et infirma mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: et ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et ea, quae non sunt, tamquam sint, ut quae sunt evacuet, ut non glorietur coram Deo omnis caro* (1. Cor. 1, 12. ss.). Hic certe contra humanam superbiam satis clara est Apostoli intentio, ne in homine quisquam glorietur, ac per hoc nec in seipso. Denique cum dixisset, *ut non glorietur coram Deo omnis caro*; ut ostenderet, in quo debeat homo gloriari, mox addidit: *Ex ipso autem*, inquit, *vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio; ut quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino*

glorietur; inde pervenit ista ejus intentio, ut postea increpans dicat: *Adhuc enim carnales estis: cum enim sint inter vos aemulatio et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? Cum enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli, alius autem, ego Apollo; nonne homines estis? Quid ergo est Apollo, quid autem Paulus? Ministri per quos credidistis, et unicuique sicut Dominus dedit. Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat Deus* (ib. 3, 2. ss.). Videtisne nihil agere Apostolum, nisi ut humilietur homo, et exaltetur Deus solus? Quandoquidem in eis, qui plantantur et qui rigantur, nec ipsum plantatorem et rigatorem dicit esse aliquid, *sed qui incrementum dat, Deum*; quamvis et hoc ipsum, quod ille plantat, hic rigat, non ipsis, sed Domino tribuat dicens: *Unicuique sicut Dominus dedit, ego plantavi, Apollo rigavit.* Hinc ergo in eadem intentione persistens ad hoc venit, ut diceret: *Itaque nemo glorietur in homine* (v. 21). Jam enim dixerat: *Qui gloriatur, in Domino glorietur* (1. Cor. 1, 31). Post haec et alia nonnulla, quae his connectuntur, perducitur illuc

eadem ipsa ejus intentio, ut dicat: *Haec autem, fratres, transfiguravi in me et Apollo propter vos, ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus pro altero infletur adversus alterum. Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem et accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis* (1. Cor. 4, 6).

10. In hac Apostoli evidentissima intentione, qua contra humanam superbiam loquitur, ne quisquam *in homine, sed in Domino glorietur*, dona Dei naturalia suspicari, sive ipsam totam perfectamque naturam, qualis in prima conditione donata est, sive vitiatae naturae qualescunque reliquias, nimis, quantum existimo, absurdum est. Numquid enim per haec dona, quae omnibus communia sunt hominibus, discernuntur homines ab hominibus? Hic autem prius dixit: *Quis enim te discernit?* et deinde addidit: *Quid autem habes, quod non accepisti?* Posset quippe dicere homo inflatus adversus alterum: discernit me fides mea, justitia mea, vel si quid aliud. Talibus occurrens cogitationibus bonus doctor: *Quid autem habes,* inquit, *quod non accepisti?* A quo, nisi ab illo, qui te discernit ab alio, cui non donavit, quod donavit tibi? *Si autem et accepisti,*

ait, *quid gloriaris, quasi non acceperis?* Numquid, quaeso, agit aliud, nisi ut *qui gloriatur, in Domino glorietur?* Nihil autem huic sensui tam contrarium est, quam de suis meritis sic quemquam gloriari, tamquam ipse sibi ea fecerit, non gratia Dei: sed gratia, quae bonos discernit a malis, non quae communis est et bonis et malis [1]. Sit ergo gratia naturae attributa, qua sumus animantia rationalia discernimurque a pecoribus; sit etiam gratia naturae attributa, qua in ipsis hominibus a deformibus pulchri, vel ingeniosi discernuntur a tardis, ac si quid ejusmodi est: sed non se ille, quem coërcebat Apostolus, adversus pecus inflabat, nec adversus hominem alterum de aliquo naturali munere quod inesse posset et pessimo; sed aliquod bonum, quod pertineret ad vitam bonam, sibi non Deo tribuens inflabatur, quando audire meruit: *Quis enim te discernit? Quid autem*

---

[1]) *Gratia, quae bonos discernit a malis*, scil. gratia supernaturalis, cui voluntas cooperatur, *non quae communis est et bonis et malis*, non gratia naturalis seu bonum aliquod naturale, quod commune est omnibus hominibus, sive eo bene, sive male utantur. Hujus gratiae naturalis mox exempla profert.

habes, quod non accepisti? Ut enim sit naturae fidem posse habere, numquid et habere? *Non enim omnium est fides* (2. Thess. 3, 2), cum fidem posse habere sit omnium. Non autem ait Apostolus: quid autem potes habere, quod non accepisti, ut posses habere; sed ait: *Quid autem habes, quod non accepisti?* Proinde posse habere fidem, sicut posse habere caritatem, naturae est hominum; habere autem fidem, quemadmodum habere caritatem, gratiae est fidelium. Illa itaque natura, in qua nobis data est possibilitas habendi fidem, non discernit ab homine hominem; ipsa vero fides discernit ab infideli fidelem. Ac per hoc ubi dicitur: *Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti?* quisquis audet dicere: Habeo ex meipso fidem, non ergo accepi; profecto contradicit huic apertissimae veritati: non quia credere vel non credere non est in arbitrio voluntatis humanae, sed in electis *praeparatur voluntas a Domino.* Ideo ad ipsam quoque fidem, quae in voluntate est, pertinet: *Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti?*

CAPUT VI.

De misericordia, aut de judicio Dei venire, quod volentes alii credant, alii non credant veritati, facit enim Deus misericordiam et judicium in ipsis voluntatibus.

11. „Multi audiunt verbum veritatis, sed alii credunt, alii contradicunt: Volunt ergo isti credere, nolunt autem illi." Quis hoc ignoret? quis hoc neget? Sed cum aliis praeparetur, aliis non *praeparetur voluntas a Domino*: discernendum est utique, quid veniat de misericordia ejus, quid de judicio. *Quod quaerebat Israel*, ait Apostolus, *hoc non est consecutus; electio autem consecuta est: ceteri vero excoecati sunt, sicut scriptum est: Dedit illis Deus spiritum compunctionis, oculos ut non videant, et aures ut non audiant, usque in hodiernum diem. Et David dicit: Fiat mensa eorum in laqueum et in scandalum, et in retributionem illis: obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva* (Rom. 11, 7. ss.). Ecce misericordia et judicium, misericordia in electionem, quae consecuta est justitiam Dei; judicium vero in ceteros, qui excoecati sunt: et tamen illi, quia voluerunt, crediderunt; illi quia noluerunt, non crediderunt. Misericordia igitur et judicium in

ipsis voluntatibus facta sunt. *Electio* quippe ista gratiae est, non utique meritorum. Superius enim dixerat: *Sic ergo et in hoc tempore reliquiae per electionem gratiae salvae factae sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia* (Rom. 11, 5. s.). Gratis ergo consecuta est, quod *consecuta est electio;* non praecessit eorum aliquid, quod priores darent et retribueretur illis: *pro nihilo* enim *salvos fecit eos* (Ps. 55, 8). Ceteris autem, qui excoecati sunt, sicut ibi non tacitum est, in retributione factum est. *Universae viae Domini misericordia et veritas* (Ps. 24, 10). *Investigabiles* sunt autem *viae ejus* (Rom. 11, 33). Investigabiles igitur sunt, et misericordia qua gratis liberat, et veritas qua juste judicat.

CAPUT VII.

Ex fide nos justificari cur potius dixerit Apostolus, quam ex operibus. Fidem aedificii spiritualis fundamentum esse.

12. Sed forsitan dicunt, ab operibus fidem distinguit Apostolus: gratiam vero non ex operibus esse dicit; non autem, quod non sit ex fide. Ita vero est, sed ipsam quoque fidem opus Dei dicit esse Jesus, et hanc ut opere-

mur jubet: *Dixerunt enim ad eum judaei, quid faciemus, ut operemur opus Dei? Respondit Jesus et dixit eis: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille* (Joan. 6, 28. s.). Sic ergo distinguit Apostolus ab operibus fidem, quemadmodum in duobus regnis hebraeorum distinguitur Judas ab Israel, cum et ipse Judas sit Israel. Ex fide autem ideo dicit justificari hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cetera, quae proprie opera nuncupantur, in quibus juste vivitur. Nam dicit etiam ipse: *Gratia salvi estis facti per fidem, et hoc non ex vobis, sed Dei donum est* (Ephes. 2, 8), id est, et quod dixi: *per fidem, non ex vobis, sed Dei donum est* etiam fides. *Non ex operibus*, inquit, *ne forte quis extollatur:* solet enim dici, ideo credere meruit, quia vir bonus erat et antequam crederet. Quod de Cornelio dici potest, cujus acceptae sunt eleemosynae et exauditae orationes, antequam credidisset in Christum; nec tamen sine aliqua fide donabat et orabat. Nam (Rom. 10, 14) quomodo invocabat, in quem non crediderat? Sed si posset sine fide Christi esse salvus, non ad eum aedificandum mitteretur architectus apostolus Petrus: quamvis *nisi Dominus*

aedificaverit domum, in vanum laboraverunt aedificantes eam (Ps. 126, 1). Et dicitur nobis, fides est a nobis, cetera a Domino ad opera justitiae pertinentia: quasi ad aedificium non pertineat fides; quasi ad aedificium inquam non pertineat fundamentum. Quod si in primis et maxime pertinet, in vanum laborat praedicando aedificans fidem, nisi eam Dominus miserando intus aedificet. Quidquid igitur et antequam in Christum crederet, et cum crederet, et cum credidisset, bene operatus est Cornelius, totum Deo dandum est, *ne forte quis extollatur.*

CAPUT VIII.

Qualis et quanta sit divinae gratiae potentia et energia. Cur Pater non omnes doceat ut veniant ad Christum. Quo sensu possit tamen etiam recte dici, quod omnes doceat. Fidem tum inchoatam tum perfectam donum Dei esse.

13. Proinde ipse unus Magister et Dominus quum dixisset, quae supra commemoravi: *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille*; in eodem ipso sermone suo paulo post ait: *Dixi vobis, quia et vidistis me et non credidistis. Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet* (Joan. 6, 36). Quid est, *ad me veniet*, nisi credet in me? Sed ut fiat, Pater dat.

Item paulo post: *Nolite*, inquit, *murmurare invicem: nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum: et ego eum resuscitabo in novissimo die. Est scriptum in prophetis: et erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me* (ib. v. 43. s.). Quid est, *omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me*, nisi, nullus est, qui audiat et discat a Patre, et non veniat ad me? Si enim *omnis, qui audivit a Patre et didicit, venit*: profecto omnis qui non venit, non audivit a Patre, nec didicit; nam si audisset et didicisset, veniret. Neque enim ullus audivit ac didicit [1], et non venit: sed *omnis*, ut ait Veritas, *qui*

---

[1]) *Audivit et didicit.* Notetur bene, semper conjungi *audire* et *discere*, neque ex eo quod quis audit i. e. gratia illustratur praeveniente, infallibiliter ex ipsius gratiae praevenien is efficacia sequitur, ut omnis qui audit, etiam *veniat* i. e. credat; sed necesse est, *ut discat*. Τὸ discere autem includit strenuam cooperationem a voluntatis arbitrio pendentem. Quamvis enim τὸ audire non pendeat a discipulo, et ipse discere nequeat, quin prius audierit: studium tamen ab ipsius pendet arbitrio. Haec applicentur nostrae scholae seu scholae salutis, de qua mox adeo praeclare loquitur s. doctor, et liquebit, haec et similia Christi effata non *necessario* exigere gratiam sive *praedeterminantem* sive *ex sese* efficacem.

audivit a Patre et didicit, venit. Valde remota est a sensibus carnis haec schola, in qua Pater auditur et docet ut veniatur ad Filium. Ibi est et ipse Filius, quia ipse est Verbum ejus, per quod sic docet, nec agit hoc cum carnis aure, sed cordis. Simul est et ibi Spiritus Patris et Filii; neque enim ipse non docet, aut separatim docet: inseparabilia quippe didicimus esse opera Trinitatis. Et ipse est utique Spiritus sanctus, de quo Apostolus dicit: *Habentes autem eundem spiritum fidei* (1. Cor. 4, 13). Sed ideo Patri hoc potissimum est attributum, quia de ipso est genitus Unigenitus, et de ipso procedit Spiritus sanctus, unde longum est enucleatius disputare: et de Trinitate, quae Deus est, laborem nostrum in quindecim libris ad vos jam existimo pervenisse. Valde, inquam, remota est a sensibus carnis haec schola, in qua Deus auditur et docet. Multos venire videmus ad Filium, quia multos credere videmus in Christum, sed ubi et quomodo a Patre audierint hoc et didicerint, non videmus. Nimium gratia ista secreta est, gratiam vero esse quis ambigat? Haec itaque gratia, quae occulte humanis cordibus divina largitate tribuitur, a nullo duro

corde respuitur [1]). Ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur. Quando

---

[1]) *A nullo duro corde respuitur.* Haec certe *a.* non sunt intelligenda de *quacunque* gratia, *haeretica* siquidem est propositio 3. Jansenii: „Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur.“ Et quis hoc unquam audebit asserere, cum audiat Christum Jerosolymae exprobrantem: *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti* (Matth. 23, 37.)? et s. Stephanum judaeis dicentem: *Dura cervice et incircumcisis cordibus et auribus: vos semper Spiritui sancto resistitis* (Act. 7, 51.)? Ipse etiam Augustinus saepe testatur, credere post gratiae vocationem in *nostra esse potestate.* Quid clarius hisce ejus verbis *de spir. et lit.* c. 34. n. 60.: „Visorum suasionibus agit Deus ut velimus et ut credamus sive extrinsecus per evangelicas exhortationes ... sive intrinsecus, ubi nemo habet in potestate, quid ei veniat in mentem; *sed consentire vel dissentire propriae voluntatis est.* His ergo modis quando Deus agit cum anima rationali, ut ei credat (neque enim credere potest quodlibet libero arbitrio, si nulla sit suasio vel vocatio, cui credat), profecto et ipsum velle credere Deus operatur in homine, et in omnibus misericordia ejus praevenit nos; consentire autem vocationi Dei vel ab ea dissentire, ut dixi, propriae voluntatis est.“ Proinde et voluntatis erit respuere gratiam. Neque *b.* haec intelligi possunt de gratia collata ex *praedestinatione ad gloriam ante praevisa merita,* cum non omnes illi, quos credere videmus, *praedestinati* censeri possint. Quare *c.* censeo sermonem esse universim de gratia,

ergo Pater intus auditur et docet, ut veniatur ad Filium, aufert cor lapideum et dat

---

de operatione Dei per gratiam, cujus influxui nullus, durissimi licet sit cordis, subtrahere se potest, quin ab ea illustretur, alliciatur, moveatur, quamvis ubi incipit deliberatio, dissentire possit; vel *d.* loquitur s. doctor de gratia, quam dicunt, *efficacem*, quae *de facto* effectum habet, et quam considerat ut est medium, quo Deus exsequitur suum de electorum salute decretum, non voluntate *absoluta* et *antecedenti* praevisionem consensus voluntatis gratia praeventae, sed voluntate antecedenti conditionata et absoluta consequenti eandem praevisionem conceptum; haec enim gratia a nullo duro corde respuitur infallibilitate ea, quae consequitur *praevisionem* Dei. Haec explicatio *e.* forte non differt ab ea, quam proponit Lessius ita in disput. *de praedest. et reprob.* sect. 5. n. 131. disserens: „Ex quibus verbis (quae hic explicamus) liquet, Augustinum loqui de *tota* illa gratia, qua quis *audit* et *discit* in occulto a Patre, quae non solum continet auxilium praeveniens, sed etiam *concomitans*, quo immediate ipse credendi actus formatur. Haec gratia a nullo duro corde respuitur, quia per illam formaliter cordis duritia aufertur, cum includat influxum supernaturalem in nostrum liberum consensum: quo fit, ut haec gratia ex parte dependeat a nostra cooperatione. Cum enim audimus a Patre, est in nostra potestate discere vel non discere: ac proinde habere illum influxum gratiae vel non habere. Nec obstat, quod gratia dicatur *cor emollire*, quia non emollit illud nisi dependenter a nostra libertate et cooperatione. Emollitio enim cordis consistit formaliter in ipsa volitione et

cor carneum, sicut propheta praedicante promisit (Ez. 11, 19). Sic quippe facit filios promissionis et vasa misericordiae, quae praeparavit in gloriam.

14. Cur ergo non omnes docet, ut veniant ad Christum, nisi quia omnes quos docet, misericordia docet; quos autem non docet, judicio non docet? Quoniam *cujus vult miseretur, et quem vult obdurat* (Rom. 9, 18); sed *miseretur* bona tribuens, *obdurat* digna retribuens. Aut si et ista, ut quidam docet venire ad suum Filium. Non enim

---

consensu.« Ratio autem *f.* quare Augustinus non loquatur hic de gratia *universim*, prout distinguitur in *efficacem* et *sufficientem*, seu de gratia, quae manens objective et in se eadem, in aliis effectum sortitur suum, in aliis eo frustratur, videtur duplex, tum quia loquitur de *praedestinatione sanctorum*, proinde de gratia, qua de facto plures salvantur; tum quia gratia, quae de facto consequitur effectum, *duplici* titulo et veluti plenius est gratia, titulo scil. *communi* cum gratia sufficienti, quod scil. sit auxilium indebitum, supernaturale in ordine salutis, et titulo *proprio*, quia summum est beneficium, ut in sequentibus inculcat s. doctor, quod Deus praevidens hominem alia gratia non bene usurum, eam dat, cujus bonum praenoscit usum, cum ad hoc non teneatur et merito posset ipsi sicut aliis eam elargiri gratiam, quae caret effectu, non quidem ex insito ipsi gratiae defectu, sed ex hominis abusu.

distinguere maluerunt, verba sunt ejus, cui Apostolus ait: *Dicis itaque mihi*, ut ipse dixisse accipiatur: *Ergo cujus vult miseretur, et quem vult obdurat*, et quae sequuntur, id est: *Quid adhuc conqueritur? nam voluntati ejus quis resistit* [1]? Numquid responsum est ab Apostolo: *O homo*, falsum est, quod dixisti? Non [2]. Sed responsum est: *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit, quare sic me fecisti? An non habet potestatem figulus luti ex eadem facere massa* et sequentia, quae optime nostis. Et tamen secundum quemdam modum, omnes Pater

---

[1]) Secundum communiorem verioremque expositionem verba illa: *Ergo cujus vult miseretur et quem vult indurat* Rom. 9, 18. sunt illatio paulina ex praecedentibus. Sed nonmeno censuit ea esse adversarii, cui Paulus hic respondet, et cujus sunt etiam illa v. 19.: *Quid adhuc queritur? voluntati enim ejus quis resistet?* Hanc porro opinionem hic respicit s. Augustinus. Verba vero illa: *Quem vult indurat*, ita sunt exponenda: Deus ita potest alterius permittere indurationem, licet facile posset et ipsum emollire, sicut cujus vult miseretur. Neque enim tenetur Deus praecise eas semper tribuere gratias, quarum bonum praevidet usum. Cf. *Compendii* nostri *theologiae dogmat.* t. II. n. 93.

[2]) Omnes mss. Cod. omittunt: *Non.*

frustra scriptum est in prophetis: *Et erunt omnes docibiles Dei* (Js. 54, 13). Quod testimonium cum praemisisset, tunc subdidit: *Omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me.* Sicut ergo integre loquimur, cum de aliquo literarum magistro, qui in civitate solus est, dicimus: omnes iste hic literas docet; non quia omnes discunt, sed quia nemo nisi ab illo discit, quicunque ibi literas discit; ita recte dicimus, omnes Deus docet venire ad Christum, non quia omnes veniunt, sed quia nemo aliter venit [1]). Cur autem non omnes doceat, aperuit Apostolus, quantum aperiendum judicavit: quia *volens ostendere iram, et demonstrare potentiam suam, attulit in multa patientia vasa irae, quae perfecta sunt in perditionem, et ut notas faciat divitias gloriae suae in vasa misericordiae, quae praeparavit in gloriam* (Rom.

---

[1]) Loquitur hic Augustinus de voluntate Dei salutifera *consequenti* deque doctrina conjuncta cum effectu; sed haec voluntas et doctrina praesupponit voluntatem Dei sinceram antecedentem docendi *omnes* absque ulla exceptione. Neque enim serio et sincere, seclusa aequivocatione, dici potest eo sensu, quem hic Augustinus prae oculis habet, magister aliquis docere *omnes* pueros, si quacunque demum ratione (positive vel negative) aliquos a priori a sua excludit schola cavetque ne doceantur.

9, 23. s.). Hinc est quod *verbum crucis pereuntibus stultitia est: his autem, qui salvi fiunt, virtus Dei est* (1. Cor. 1, 18). Hos omnes docet venire ad Christum Deus, hos enim *omnes vult salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire* (1. Tim. 2, 4). Nam si et illos, quibus *stultitia est verbum crucis*, ut ad Christum venirent docere voluisset, procul dubio venirent et ipsi. Non enim fallit aut fallitur, qui ait: *Omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me.* Absit ergo, ut quisquam non veniat, *qui a Patre audivit et didicit.*

15. *Quare*, inquiunt, *non omnes docet?* Si dixerimus, quia nolunt discere quos non docet [1]), respondebitur nobis: Et ubi est, quod ei dicitur: *Deus tu convertens vivificabis nos* (Psalm. 84, 7)? Aut si non facit

---

[1]) *Quia nolunt.* Haec responsio non est falsa, ac proinde dari potest teste ipso Augustino *Enchiridii* n. 97. (*opusc.* XVI, 127. cum annot. subiecta); sed neque est *adaequata*, neque rationem *ultimam* reddit. Nam cum Deus posset, si vellet, efficere, ut et hi, qui actu non credunt, credant et veniant ad Christum, ratio ultima quare non credant est voluntas Dei permittens, qui sicut quorundam pro lubitu miseretur, ita aliorum permittit infidelitatem, cum non teneatur eam omni qua potest gratia praepedire.

volentes ex nolentibus Deus, quid orat Ecclesia secundum praeceptum Domini pro persecutoribus suis? Nam sic etiam voluit intelligi sanctus Cyprianus, quod dicimus: *Fiat voluntas tua sicut in coelo et in terra* (Matth. 6, 10), hoc est, sicut in eis, qui jam crediderunt et tamquam coelum sunt; ita et in eis, qui non credunt, et ob hoc adhuc terra sunt. Quid ergo oramus pro nolentibus credere, nisi ut *Deus in illis operetur et velle* (Philipp. 2, 13)? De judaeis certe Apostolus ait: *Fratres, bona voluntas quidem cordis mei, et deprecatio ad Deum pro illis fit in salutem* (Rom. 10, 1). Orat pro non credentibus, quid, nisi ut credant? Non enim aliter consequuntur salutem. Si ergo fides orantium Dei praevenit gratiam; numquid eorum fides, pro quibus oratur, ut credant, Dei praevenit gratiam? Quandoquidem hoc pro eis oratur, ut non credentibus, id est fidem non habentibus, fides ipsa donetur. Cum igitur Evangelium praedicatur, quidam credunt, quidam non credunt; sed qui credunt praedicatore forinsecus insonante, intus a Patre audiunt atque discunt; qui autem non credunt, foris audiunt, intus non audiunt, neque discunt; hoc est, illis datur ut credant, illis non datur; quia *nemo*, in-

quit, *venit ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum* (Joan. 6, 44); quod apertius postea dicitur. Nam post aliquantum cum de carne sua manducanda et bibendo sanguine suo loqueretur, et dicerent etiam quidam discipulorum ejus: *Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Sciens Jesus apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandalizat?* Et paulo post: *Verba*, inquit, *quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt; sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt.* Et mox evangelista: *Sciebat*, inquit, *ab initio Jesus qui essent credentes, et quis traditurus esset eum, et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo* (ib. v. 64. ss). Ergo trahi a Patre ad Christum, et audire ac discere a Patre, ut veniat ad Christum, nihil aliud est, quam donum accipere a Patre, quo credat in Christum. Neque enim audientes Evangelium a non audientibus, sed credentes a non credentibus discernebat, qui dicebat: *Nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo.*

16. Fides igitur et inchoata et perfecta donum Dei est; et hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari, omnino non du-

bitat, qui non vult manifestissimis sacris literis repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidelem movere non debet, qui credit *ex uno* omnes isse *in condemnationem*, sine dubitatione justissimam; ita ut nulla Dei esset justa reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur. Unde constat magnam esse gratiam, quod plurimi liberantur, et quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur, agnoscunt; ut *qui gloriantur*, non in suis meritis, quae paria vident esse damnatis, sed *in Domino glorientur* (1. Cor. 1, 31). Cur autem istum potius, quam illum liberet, *inscrutabilia sunt judicia ejus et investigabiles viae ejus*. Melius enim et hic audimus aut dicimus: *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo*, quam dicere audeamus quasi noverimus, quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid injustum velle non potuit.

CAPUT IX.

Expenditur locus, quem s. Augustino ex ejus opusculo contra Porphyrium objiciebant massilienses.

17. Illud autem, quod in opusculo meo quodam contra Porphyrium sub titulo: *De tempore christianae religionis*, me dixisse recolitis, ita dixi, ut hanc diligentiorem et

operiosiorem disputationem de gratia praeterirem, non sane omissa significatione, quod eam loco illo explicare noluissem, quae posset alias vel ab aliis explicari. Nam ita locutus sum inter cetera, respondens (ep. 102. n. 14. s.) praepositae quaestioni, cur Christus post tam longa tempora venerit. „Proinde, inquam, cum Christo non objiciant, quod ejus doctrinam non omnes sequuntur (sentiunt enim et ipsi, nequaquam hoc recte objici posse, vel sapientiae philosophorum, vel etiam numini deorum suorum); quid respondebunt si excepta illa altitudine sapientiae et scientiae Dei, ubi fortassis aliud divinum consilium longe secretius latet, sine praejudicio etiam aliarum forte causarum, quae a prudentibus investigari queunt, hoc solum eis brevitatis gratia in hujus quaestionis disputatione dicamus: tunc voluisse hominibus apparere Christum, et apud eos praedicari doctrinam suam, quando sciebat et ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri? His enim temporibus et his locis, quibus Evangelium ejus non est praedicatum, tales omnes in ejus praedicatione futuros esse praesciebat, quales non quidem omnes, sed tamen multi in ejus corporali praesentia fuerunt, qui in eum nec suscitatis ab eo mor-

tuis credere voluerunt; quales etiam nunc multos videmus, cum tanta manifestatione de illo compleantur praeconia prophetarum, nolle adhuc credere, et malle humana astutia resistere, quam tam clarae atque perspicuae tamque sublimi et sublimiter diffamatae divinae cedere auctoritati, quamdiu parvus et infirmus est intellectus hominis divinae accedere veritati. Quid ergo mirum, si tam infidelibus plenum orbem terrarum Christus prioribus seculis noverat, ut eis apparere vel praedicari merito nollet, quos nec verbis, nec miraculis suis credituros esse praesciebat? Neque enim incredibile est tales tunc fuisse omnes, quales ab ejus adventu usque ad hoc tempus tam multos fuisse atque esse miramur; et tamen ab initio generis humani, alias occultius, alias evidentius, sicut congruere temporibus divinitus visum est, nec prophetari destitit, nec qui in eum crederent, defuerunt; et ab Adam usque ad Moysen, et in ipso populo Israel, quae speciali quodam mysterio gens prophetica fuit, et in aliis gentibus antequam venisset in carne. Cum enim nonnulli commemorentur in sanctis hebraicis libris jam ex tempore Abrahae, nec de stirpe ejus, nec ex populo Israel, nec adventitia societate in populo Israel, qui tamen

hujus sacramenti participes fuerunt; cur non credamus etiam in ceteris hac atque illac gentibus alias alios fuisse, quamvis eos commemoratos in eisdem auctoritatibus non legamus? Ita salus religionis hujus, per quam solam veram salus vera veraciterque promittitur, nulli unquam defuit, qui dignus fuit, et cui defuit, dignus non fuit. Et ab exordio propagationis humanae usque in finem, quibusdam ad praemium, quibusdam ad judicium praedicatur; ac per hoc et quibus omnino annunciata non est, non credituri praesciebantur; et quibus non credituris tamen annunciata est, in illorum exemplum demonstrantur. Quibus autem credituris annunciatur, hi regno coelorum et sanctorum angelorum societati praeparantur."

18. Cernitisne me sine praejudicio latentis consilii Dei aliarumque causarum, hoc de praescientia Christi dicere voluisse, quod convincendae paganorum infidelitati, qui hanc objecerant quaestionem, sufficere videretur? Quid enim est verius, quam praescisse Christum, qui et quando et quibus locis in eum fuerant credituri? Sed utrum praedicato sibi Christo a seipsis habituri essent fidem, an Deo donante sumpturi, id est utrum tantummodo eos praescierit, an etiam prae-

destinaverit Deus, quaerere ac disserere tunc necessarium non putavi. Proinde quod dixi, „tunc voluisse hominibus apparere Christum, et apud eos praedicari doctrinam suam, quando sciebat, et ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri." posset etiam sic dici, tunc voluisse hominibus apparere Christum, et apud eos praedicari doctrinam suam, quando sciebat et ubi sciebat esse, qui *electi fuerant in ipso ante mundi constitutionem* (Ephes. 1, 4). Sed quoniam si ita diceretur, lectorem faceret intentum ad ea requirenda, quae nunc ex admonitione pelagiani erroris necesse est copiosius et laboriosius disputari; visum mihi est, quod tunc satis erat, breviter esse dicendum, excepta, ut dixi, altitudine sapientiae et scientiae Dei, et sine praejudicio aliarum causarum, de quibus non tunc, sed alias opportunius disputandum putavi.

CAPUT X.

Non ex voluntate humana, sed ex praedestinatione divina dignum esse, quisque est dignus salute religionis. Praedestinatio et gratia quo differant. Probatur fidem donari a Deo.

19. Item quod dixi, salutem religionis hujus nulli unquam defuisse, qui dignus fuit,

et dignum non fuisse cui defuit, si discutiatur et quaeratur, unde quisque sit dignus, non desunt, qui dicant voluntate humana; nos autem dicimus, gratia vel praedestinatione divina. Inter gratiam porro et praedestinationem hoc tantum interest, quod praedestinatio est gratiae praeparatio, gratia vero jam ipsa donatio. Quod itaque ait Apostolus: *Non ex operibus, ne forte quis extollatur; ipsius enim sumus figmentum creati in Christo Jesu in operibus bonis* (Ephes. 2, 9. s.) gratia est. Quod autem sequitur: *Quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus*, praedestinatio est, quae sine praescientia non potest esse; potest autem esse sine praedestinatione praescientia. Praedestinatione quippe Deus ea praescivit quae fuerat ipse facturus. Unde dictum est: *Fecit quae futura sunt* (Isai. 45. secundum LXX). Praescire autem potens est etiam, quae ipse non facit, sicut quaecunque peccata; quia etsi sunt quaedam, quae ita peccata sunt, ut poenae etiam sint peccatorum, unde dictum est: *Tradidit illos Deus in reprobam mentem, ut faciant, quae non conveniunt* (Rom. 1, 28), non ibi peccatum Dei est, sed judicium. Quocirca praedestinatio Dei, quae in bono est, gratiae est, ut dixi, praeparatio;

gratia vero est ipsius praedestinationis effectus. Quando ergo promisit Deus Abrahae in semine ejus fidem gentium, dicens: *Patrem multarum gentium posui te* (Gen. 17, 5), unde dicit Apostolus: *Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini* (Rom. 4, 16); non de nostrae voluntatis potestate, sed de sua praedestinatione, promisit. Promisit enim quod ipse facturus fuerat [1]), non quod homines. Quia etsi faciunt homines bona, quae pertinent ad colendum Deum, ipse facit, ut illi faciant quae praecepit, non illi faciunt, ut ipse faciat quod promisit: alioquin ut Dei promissa compleantur, non in Dei, sed in hominum est potestate, et quod a Domino promissum est, ab ipsis redditur Abrahae. Non autem sic credidt Abraham, *sed credidit dans glo-*

---

[1]) Quo sensu *Deus faciat, ut faciamus*, credamus etc., fuse exposuimus *opusc.* XXIV. praef. n. 23. ss., ubi ostendimus, ejusmodi loquendi rationem nullatenus exigere gratiam *ex se* efficacem. Cum vero s. Augustinus hic negat homines facere bona opera, fidem etc., loquitur de iis quatenus carent gratia, quatenus operantur viribus naturae; si enim est sermo de hominibus gratia praeventis et auctis, omnino concedit eos credere et bonum operari, et omnino concedendum est, alioquin nulla essent justorum merita.

riam Deo, quoniam quae promisit potens est et facere (Ibid. 20. s.); non ait, praedicere; non ait, praescire, nam et aliena facta potest praedicere atque praescire; sed *potens est et facere*, ac per hoc facta, non aliena, sed sua.

20. An forte opera bona gentium Deus promisit Abrahae in semine ipsius, ut hoc promitteret, quod ipse facit; non autem promisit fidem gentium, quam sibi homines faciunt; sed ut promitteret, quod ipse facit, illam praescivit homines esse facturos? Non quidem loquitur sic Apostolus; filios quippe promisit Deus Abrahae, qui fidei ejus vestigia sectarentur, quod apertissime dicit. Sed si opera gentium promisit, non fidem; profecto quoniam non sunt bona opera nisi ex fide, *justus* enim *ex fide vivit* (Hab. 2, 4), et *omne quod non est ex fide, peccatum est* (Rom. 14, 23), et *sine fide impossibile est placere* (Heb. 11, 6); nihilominus ut impleat quod promisit Deus, in hominum est potestate [1]). Nisi enim homo faciat, quod

---

[1]) *In hominum est potestate*, supple *naturali*, quod affirmare est pelagianum. Refellit hic s. Augustinus semipelagianorum errorem, secundum quem Deus donat per gratiam bona opera, sed non fidem

Deo non donante ad hominem pertinet, non faciet ipse quod donet; hoc est nisi habeat homo fidem ex seipso, non implet Deus quod promisit, ut opera justitiae dentur ex Deo. Ac per hoc ut promissa sua Deus possit implere, non est in Dei, sed in hominis potestate. Quod si veritas et pietas nos credere vetat [1]), credamus cum Abraham: *Quoniam quae promisit, potens est et facere.* Promisit autem filios Abrahae, quod esse non possunt, si non habeant fidem: ergo ipse donat et fidem.

CAPUT XI.

Promissiones Dei firmae. Tum credere tum alia bona opera peragere nobis praecipi, licet dona Dei sint, ut intelligatur quod et nos ea facimus, et Deus facit, ut illa faciamus.

21. Sane cum Apostolus dicat: Ideo *ex fide, ut secundum gratiam firma sit pro-*

---

vel saltem fidei initium, quod adscribebant viribus naturae. Jam vero advertit s. doctor, etiam in hoc casu, nostrum fore promissa Dei implere, quia nostrum esset credere, hinc mereri gratiam, qua bene operari possimus, et ita totum penderet a nobis, quod contrarium est s. Scripturae.

[1]) *Nos credere vetat.* Plures editiones, etiam maurina Parisiis 1696., quas inspeximus, habent, *non* credere vetat, quae lectio manifeste est mendosa.

missio, miror homines infirmitati suae se malle committere, quam firmitati promissionis Dei. Sed incerta est mihi, inquis, de me ipso voluntas Dei. Quid ergo? Tuane tibi voluntas de teipso certa est, nec times: *Qui videtur stare, videat ne cadat* (1. Cor. 10, 12)? Cum igitur utraque incerta sit, cur non homo firmiori, quam infirmiori fidem suam, spem caritatemque committit?

22. „Sed cum dicitur, inquiunt[1]), *si credideris, salvus eris*; unum horum exigitur, alterum offertur. Quod exigitur, in hominis, quod offertur, in Dei est potestate.“ Cur non utrumque in Dei, et quod jubet, et quod offert? Rogatur enim ut det, quod jubet; rogant credentes, ut sibi augeatur fides; rogant pro non credentibis, ut eis donetur fides, et in suis igitur incrementis et in suis initiis Dei donum est fides. Sic autem dicitur: *Si credideris, salvus eris*, quemadmodum dicitur: *Si spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis* (Rom. 8, 13). Nam et hic ex his duobus unum exigitur, alterum offertur: *Si spiritu*, inquit, *facta carnis mortificaveritis, vivetis.* Ut ergo *spiritu facta carnis mortificemus*, exigitur; ut au-

---

[1]) Cf. supra epistola Hilarii n. 2.

tem *vivamus*, offertur. Num igitur placet, ut *facta carnis mortificare* non donum Dei esse dicamus, neque id donum Dei esse fateamur, quoniam exigi audivimus a nobis praemio vitae, si hoc fecerimus, oblato? Absit, ut hoc placeat participibus et defensoribus gratiae. Pelagianorum est error iste damnabilis; quorum mox Apostolus ora obstruxit, adjungens: *Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei*; ne *facta mortificare* nos *carnis* non per Dei, sed per nostrum spiritum crederemus. De quo Dei Spiritu etiam ibi loquebatur, ubi ait: *Omnia autem haec operatur unus atque idem Spiritus, dividens propria unicuique prout vult* (1. Cor. 12, 11). Inter quae omnia sicut scitis, nominavit et *fidem*. Sicut ergo quamvis donum Dei sit *facta carnis mortificare*, exigitur tamen a nobis proposito praemio vitae; ita donum Dei est et fides, quamvis et ipsa, cum dicitur: *Si credideris, salvus eris*, proposito praemio salutis exigatur a nobis. Ideo enim haec et nobis praecipiuntur, et dona Dei esse monstrantur, ut intelligatur quod et nos ea faciamus, et Deus facit ut illa faciamus; sicut per prophetam Ezechielem apertissime dicit. Quid enim apertius, quam ubi dicit Deus: *Ego faciam ut faciatis*

(Ezech. 36, 27)? Locum ipsum Scripturae attendite, et videbitis illa Deum promittere facturum se ut faciant, quae jubet ut fiant. Non sane ibi tacet etiam merita eorum, sed mala. quibus se ostendit reddere pro malis bona; hoc ipso, quod eos facit habere deinceps opera bona, cum ipse facit, ut faciant divina mandata.

CAPUT XII.

Gratuitae praedestinationis praeclara exempla esse parvulos, et ipsum Dei et hominum mediatorem hominem Christum Jesum. Neminem judicari secundum ea, quae, si diutius vixisset, facturus esset.

23. Sed omnis haec ratio, qua defendimus *gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum* vere esse gratiam, id est, non secundum merita nostra dari; quamvis evidentissime divinorum eloquiorum testimoniis asseratur: tamen apud eos, qui nisi aliquid sibi assignent, quod priores dent, ut retribuatur eis (Rom. 11, 35), ab omni studio pietatis reprimi se putant, laborat aliquantum in aetate majorum jam utentium voluntatis arbitrio; sed ubi venitur ad parvulos, et ad ipsum *Mediatorem Dei et hominum hominem Christum Jesum* (1. Tim. 2, 5), omnis deficit praecedentium gratiam

Dei humanorum assertio meritorum: quia nec illi ullis bonis praecedentibus meritis discernuntur a ceteris, ut pertineant ad liberatorem hominum, nec ille[1]) ullis humanis praecedentibus meritis, cum et ipse sit homo, liberator factus est hominum.

24. Quis enim audiat, quod dicuntur[2]) parvuli pro suis futuris meritis in ipsa infantili aetate baptizati exire de hac vita, et ideo alii non baptizati in eadem aetate mori, quia et ipsorum praescita sunt merita futura, sed mala, non eorum vitam bonam vel malamDeo remunerante vel damnante, sed nullam? Apostolus quidem limitem fixit, quem transgredi non debeat hominis, ut mitius loquar, incauta suspicio. Ait enim: *Omnes stabimus ante tribunal Christi*, *ut ferat unusquisque secundum ea, quae per corpus gessit, sive bonum sive malum* (2. Cor. 5, 10). *Gessit*, inquit, non adjunxit, *vel gesturus fuit*. Sed unde hoc talibus viris in mentem venerit nescio, ut futura, quae non sunt

---

[1]) *Nec ille* i. e. nec illa singularis humana natura a Verbo assumpta et in redemptionis opus adhibita fuit propter quaedam ejusdem merita, quae ipsius praecederent assumptionem.

[2]) Cf. epistola s. Prosperi n. 5. *opusc.* XXIV, 54., ubi hoc semipelagianorum figmentum refertur.

futura, puniantur aut honorentur merita parvulorum. Cur autem dictum est, *secundum ea, quae per corpus gessit* hominem judicandum, cum gerantur multa solo animo, non *per corpus*, nec per ullum corporis membrum, et plerumque tam magna, ut talibus cogitationibus poena justissima debeatur: sicuti est, ut alia taceam, quod *dixit insipiens in corde suo, non est Deus* (Psalm. 13, 1)? Quid est ergo, *secundum ea, quae per corpus gessit*, nisi secundum ea, quae gessit eo tempore, quo in corpore fuit, ut *per corpus* intelligamus corporis tempus? Post corpus autem nemo erit in corpore nisi resurrectione novissima, non ad ulla merita comparanda, sed ad recipienda pro bonis meritis praemia, vel pro malis luenda supplicia. Hoc autem medio tempore inter depositionem et receptionem corporis secundum ea, quae gesserunt per corporis tempus, sive crucientur animae sive requiescunt. Ad quod tempus corporis pertinet etiam, quod pelagiani negant, sed Christi Ecclesia confitetur originale peccatum, quo sive soluto per Dei gratiam, sive per Dei judicium non soluto, cum moriuntur infantes, aut merito regenerationis transeunt ex malis ad bona, aut merito originis transeunt ex malis ad

mala. Hoc catholica fides novit, in hoc etiam nonnulli haeretici sine ulla contradictione consentiunt. Judicari autem quemquam non secundum merita, quae habuit quamdiu fuit in corpore, sed secundum merita, quae fuerat habiturus si diutius fuisset in corpore, unde opinari potuerint homines, quorum ingenia non esse contemptibilia vestrae indicant literae, mirans et stupens reperire non possum, nec credere auderem, nisi vobis non credere non auderem: sed spero adfuturum Deum, ut commoniti cito videant, ea quae dicuntur futura fuisse peccata, si per Dei judicium in non baptizatis possunt jure puniri, etiam per Dei gratiam baptizatis posse dimitti. Quicunque enim dicit puniri tantum posse Deo judicante futura peccata, dimitti autem Deo miserante non posse, cogitare debet quantam Deo faciat gratiaeque ejus injuriam: quasi futurum peccatum praenosci possit, nec possit ignosci. Quod si absurdum est, magis ergo futuris, si diu viverent, peccatoribus, cum in parva aetate moriuntur, lavacro quo peccata diluuntur, debuit subveniri.

CAPUT XIII.

Quam absurdum sit dicere, quod ex parvulis alii moriantur baptizati, alii sine baptismate, quia alii praesciti sunt poenitentiam acturi si viverent, alii non acturi.

25. Quod si forsitan dicunt, poenitentibus peccata dimitti; et ideo istos non baptizari in parvula aetate morientes, quia praesciti sunt poenitentiam, si viverent, non acturi: eos autem qui baptizantur et parvuli de corporibus exeunt, Deum praescisse acturos poenitentiam fuisse, si viverent: attendant et videant, si ita est, non jam in parvulis sine baptismate morientibus peccata originalia vindicari, sed sua cujusque futura, si viveret: itemque baptizatis non originalia dilui, sed sua futura, si viverent, quoniam non possent nisi in majore aetate peccare: sed alios acturos poenitentiam, alios non acturos fuisse praevisos; ideo alios baptizatos, alios sine baptismo exisse de hac vita. Hoc si audirent pelagiani, non jam laborarent negando originale peccatum quaerere parvulis extra regnum Dei nescio cujus suae felicitatis locum: maxime quando convincuntur non eos habere posse vitam aeternam, qui non manducaverunt carnem, nec

biberunt sanguinem Christi [1]); et quia in eis, qui nullum habent omnino peccatum, falsus est baptismus, qui in remissionem traditur peccatorum. Dicerent enim prorsus nullum esse originale peccatum, sed pro suis futuris, si viverent, meritis vel baptizari vel non baptizari eos, qui de corpore solvuntur infantes, et pro suis futuris meritis eos vel accipere, vel non accipere corpus et sangui-

---

1) *Qui non manducaverunt carnem, nec biberunt sanguinem Christi.* Nemo hinc inferat, necessariam esse secundum Augustinum vel infantibus s. communionem. Censuit quidem s. doctor ad vitam aeternam consequendam necessariam esse participationem corporis sanguinisque Christi seu incorporationem, ut ajunt, qua inserantur Christo innixus potissimum verbis Joan. 6, 54; sed simul censuit parvulos hunc effectum consequi solo baptismate, si absque actuali eucharistiae susceptione, quae tunc infantibus etiam dabatur, ex hac transirent vita. Cf. *Compendii* nostri t. III. n. 431. Porro pelagiani negabant peccatum originale. Cum autem hic error maxime refelleretur doctrina de baptismo infantibus quoque ad salutem necessario, distinguebant illi inter *regnum coelorum* et *vitam aeternam*, et baptismum non ad hujus sed ad illius assecutionem concedebant esse necessarium. Sed urgebant catholici, baptismum conferri *in remissionem peccatorum*, hinc in hypothesi pelagiana falsum esse baptismum infantium; cui argumento quid opponerent, nihil repererunt pelagiani. Ad hanc catholicorum argumentationem et ad illum pelagianorum errorem respicit hic Augustinus.

nem Christi, sine quo vitam prorsus habere non possunt, et in vera remissione peccatorum baptizari, quamvis nullum ex Adam traherent: quoniam remittuntur eis futura peccata, de quibus illos Deus poenitentiam praescivit acturos. Ita facillime agerent atque obtinerent causam suam, qua negant esse originale peccatum, et gratiam Dei non dari nisi secundum merita nostra contendunt. Sed quia hominum futura, quae non sunt futura, proculdubio nulla sunt merita, et hoc videre facillimum est: ideo nec pelagiani hoc dicere potuerunt, et multo magis nec isti dicere debuerunt. Dici enim non potest, quam moleste feram, quod viderunt pelagiani esse falsissimum et absurdissimum, hoc non vidisse istos, qui nobiscum errorem illorum haereticorum catholica auctoritate condemnant.

CAPUT XIV.

Peccata futura, quae commissa non sunt, non puniri quomodo manifestum sit ex testimonio illo libri Sapientiae: *Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus.* Hunc librum canonicae Scripturae auctoritatem in Ecclesia habere. Tractatores antiquos breviter doctrinam in gratia attigisse, quia pelagiana haeresis nondum exorta erat.

26. Scripsit librum *de mortalitate* Cyprianus, multis ac pene omnibus, qui eccle-

siasticas literas amant laudabiliter notum [1]) in quo propterea dicit non solum non esse fidelibus inutilem mortem, verum etiam utilem reperiri, quoniam peccandi periculis hominem subtrahit, et in non peccandi securitate constituit. Sed quid prodest, si etiam futura, quae commissa non sunt, peccata puniuntur? Agit tamen ille copiosissime atque optime, peccandi pericula nec deesse in ista vita, nec superesse post istam. Ubi et illud testimonium ponit de libro Sapientiae: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus* (Sap. 4, 2.). Quod a me quoque positum fratres istos ita respuisse dixistis, tamquam non de libro canonico adhibitum; quasi et excepta hujus libri attestatione res ipsa non clara sit, quam volumus hinc doceri. Quis enim audeat negare christianis, *justum, si morte praeoccupatus fuerit, in refrigerio futurum* (Ibid. 7.)? Quilibet hoc dixerit, quis homo sanae fidei resistendum putabit? Item si dixerit *justum, si a sua justitia recesserit* (Ezech. 18, 24), in qua diu vixit, et in ea fuerit impietate defunctus, in qua non dico unum annum, sed unum

---

[1]) Hunc pulcherrimum libellum reperies *opusc.* t. IV. pag. 1. ss.

diem vixerit, in poenas iniquis debitas hinc iturum, nihil sibi sua praeterita justitia profutura: huic perspicuae veritati quis fidelium contradicit? Porro si quaeratur a nobis, utrum si tunc esset mortuus, quando erat justus, poenas esset inventurus an requiem; numquid requiem respondere dubitabimus? Haec est tota causa, cur dictum est, a quocunque sit dictum, *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus.* Dictum est enim secundum pericula vitae hujus, non secundum praescientiam Dei, qui hoc praescivit, quod futurum erat, non quod futurum non erat; id est, quod ei mortem immaturam fuerat largiturus, ut tentationum subtraheretur incerto, non quod peccaturus esset, qui mansurus in tentatione non esset. De hac quippe vita legitur in libro Job: *Numquid non tentatio est vita humana super terram* (Job. 7, 1. secundum 70.)? Sed quare aliis concedatur, ut ex hujus vitae periculis, dum justi sunt, auferantur; alii vero justi, donec a justitia cadant, in eisdem periculis vita productiore teneantur, *quis cognovit sensum Domini* (Rom. 9, 34.)? Et tamen hinc intelligi datur, etiam illis justis, qui bonos et pios mores usque ad senectutis maturitatem et diem vitae hujus ultimum servant, non in

suis meritis, sed *in Domino* esse *gloriandum*; quoniam qui vitae brevitate rapuit justum, *ne malitia mutaret intellectum ejus*, ipse in quantacunque vitae longitudine custodit justum *ne malitia mutet intellectum ejus*. Cur autem hic tenuerit casurum justum, quem priusquam caderet hinc posset auferre, justissima omnino, sed *inscrutabilia sunt judicia ejus* (Rom. 11, 33.).

27. Quae cum ita sint, non debuit repudiari sententia libri Sapientiae, qui meruit in Ecclesia Christi de gradu lectorum Ecclesiae Christi tam longa annositate recitari, et ab omnibus christianis, ab episcopis usque ad extremos laicos fideles, poenitentes, catechumenos, cum veneratione divinae auctoritatis audiri. Certe enim si de divinarum Scripturarum tractatoribus, qui fuerunt ante nos, proferrem defensionem hujus sententiae, quam nunc solito diligentius atque copiosius contra novum pelagianorum defendere urgemur errorem; hoc est, gratiam Dei non secundum merita nostra dari, et gratis dari cui datur, *quia neque volentis neque currentis, sed miserentis est Dei* (Rom. 9, 16): justo autem judicio non dari, cui non datur, quia *non est iniquitas apud Deum* (Ibid. 14); si hujus ergo sententiae defensionem

ex divinorum eloquiorum nos praecedentibus catholicis tractatoribus promerem; profecto hi fratres, pro quibus nunc agimus, acquiescerent, hoc enim significastis literis vestris. Quid igitur opus est, ut eorum scrutemur opuscula, qui priusquam ista haeresis oriretur, non habuerunt necessitatem in hac difficili ad solvendum quaestione versari, quod proculdubio facerent, si respondere talibus cogerentur? Unde factum est, ut de gratia Dei quid sentirent, breviter quibusdam scriptorum suorum locis et transeunter attingerent; immorarentur vero in eis, quae adversus alios inimicos Ecclesiae disputabant, et in exhortationibus ad quasque virtutes, quibus Deo vivo et vero pro adipiscenda vita aeterna et vera felicitate servitur: frequentationibus autem orationum simpliciter apparebat Dei gratia quid valeret [1]; non enim poscerentur a Deo quae praecepit fieri, nisi ab illo donaretur ut fierent.

---

[1]) En exemplum manifestum dogmatis non adeo explicite et instanter in Ecclesia praedicati, quod nondum essent haeretici, qui id vocarent in dubium. Illud tamen quantum satis est implicite et ipsa liturgia ecclesiastica tradebatur. Cf. *Compendii* nostri t. I. n. 150.

28. Sed qui sententiis tractatorum instrui volunt, oportet ut istum librum Sapientiae, ubi legitur: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus* (4, 11), omnibus tractatoribus anteponant: quoniam sibi eum anteposuerunt etiam temporibus proximi apostolorum egregii tractatores, qui eum testem adhibentes, nihil se adhibere nisi divinum testimonium crediderunt. Et certe beatissimum Cyprianum disputasse constat, ut celerioris mortis beneficium commendaret, a peccatorum periculis eos eripi, qui hanc vitam finiunt, in qua peccari potest. In eodem libro ait inter cetera (n. 3.): „Cur non cum Christo futurus et de Domini pollicitatione securus, quod ad Christum voceris, amplecteris, et quod diabolo careas, gratularis?“ Et alio loco (n. 15.): „Pueri, inquit, periculum lubricae aetatis evadunt.“ Itemque alio loco (n. 26.): „Quid non, inquit, properamus et currimus, ut patriam nostram videre, ut parentes salutare possimus? Magnus illic nos carorum numerus exspectat, parentum, fratrum, filiorum frequens nos et copiosa turba desiderat, jam de sua incolumitate secura, adhuc de nostra salute sollicita.“ His atque hujusmodi doctor ille sententiis in catholicae fidei luce clarissima, satis aperteque

testatur, usque ad hujus corporis depositionem peccandi pericula tentationesque metuendas, deinceps nulla talia quem quam esse passurum. Quod etsi non testaretur, quando de hac re christianus qualiscunque dubitaret? Quomodo igitur homini lapso et in eodem lapsu istam vitam misere finienti atque ad poenas eunti talibus debitas, quomodo inquam, huic non plurimum summeque prodesset, si ex hoc tentationum loco priusquam laberetur, morte raperetur?

29. Ac per hoc, si absit nimis inconsiderata contentio, tota quaestio ista finita est de illo, qui *raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus.* Nec ideo liber Sapientiae, qui tanta numerositate annorum legi meruit in Ecclesia Christi, in quo et hoc legitur, pati debet injuriam; quoniam resistit eis, qui pro meritis hominum falluntur, ut veniant contra Dei manifestissimam gratiam, quae maxime apparet in parvulis: quorum cum alii baptizati, alii non baptizati vitae hujus terminum sumunt, satis indicant *misericordiam et judicium; misericordiam* quidem gratuitam, *judicium* debitum. Si enim judicarentur homines pro meritis suae vitae, quae non habuerunt morte praeveniente, sed habituri essent, si viverent; nihil prodesset

ei, qui *raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus*; nihil prodesset eis, qui lapsi moriuntur, si ante morerentur: quod nullus dicere christianus audebit. Quocirca non debent fratres nostri, qui nobiscum pro catholica fide perniciem pelagiani erroris impugnant, huic pelagianae in tantum favere opinioni, qua opinantur *gratiam Dei secundum merita nostra dari*: ut quod illi audere non possunt, sententiam veram plane et antiquitus christianam: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus*, destruere moliantur, et id adstruere quod non dico crediturum, sed somniaturum neminem putaremus: secundum ea scilicet judicari quemquam mortuorum, quae gesturus fuerat, si tempore prolixiore vixisset. Ita quippe claret invictum esse, quod dicimus, gratiam Dei non secundum merita nostra dari, ut huic veritati contradicentes ingeniosi homines, haec ab omnium auribus et cogitationibus abigenda dicere cogerentur.

CAPUT XV.

Gratiae praedestinationis illustrissimum exemplum homo Christus Jesus. Sicut praedestinatus est ille, ut

caput nostrum esset, ita praedestinatos esse qui praedestinati sunt, ut ejus sint membra.

30. Est etiam praeclarissimum lumen praedestinationis et gratiae ipse Salvator, ipse *Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus* (1. Tim. 2, 5.): qui ut hoc esset, quibus tantum suis vel operum vel fidei praecedentibus meritis natura humana, quae in illo est, comparavit? Respondeatur quaeso; ille homo [1]), ut a Verbo Patri coaeterno in unitatem personae assumptus, Filius Dei unigenitus esset, unde hoc meruit? Quod ejus bonum qualecunque praecessit? Quid egit ante? Quid credidit? Quid petivit, ut ad hanc ineffabilem excellentiam perveniret? Nonne faciente ac suscipiente Verbo, ipse homo, ex quo esse coepit, Filius Dei unicus esse coepit? Nonne Filium Dei unicum femina illa *gratia plena* concepit? Nonne de

[1]) *Ille homo*, illa scil. singularis natura humana a Verbo assumpta, quae quidem minus accurate dicitur *homo*; nam vocabulum *homo* suppositum, individuum subsistens significat. Jam vero natura humana assumpta, antequam a Verbo assumeretur, nullam habuit subsistentiam, non fuit aliquod individuum subsistens: proinde proprie dici nequit Verbum assumpsisse *hominem*. Quare hic vox *homo* designat ipsam humanam naturam, quatenus fuit natura aliqua singularis.

Spiritu sancto et Virgine Maria Dei Filius unicus natus est, non carnis cupidine, sed singulari Dei munere? Numquid metuendum fuit, ne accedente aetate homo ille libero peccaret arbitrio? An ideo in illo non libera voluntas erat, ac non tanto magis erat, quanto magis peccato servire non poterat? Nempe ista omnia singulariter admiranda, et alia si qua ejus propria verissime dici possunt, singulariter in illo accepit humana, hoc est nostra natura, nullis suis praecedentibus meritis. Respondeat hic homo Deo, si audet, et dicat: Cur non et ego? Et si audierit: *O homo, tu quis es qui respondeas Deo* (Rom. 9, 20)? nec sic cohibeat, sed augeat impudentiam, et dicat: Quomodo audio, Tu quis es, o homo? cum sim quod audio, id est, homo, quod est et ille, de quo ago, cur non sim quod et ille? At enim gratia ille talis ac tantus est. Cur diversa est gratia, ubi natura communis est? Certe *non est acceptio personarum apud Deum* (Coloss. 3, 25.). Quis non dico christianus, sed insanus haec dicat?

31. Appareat itaque nobis in nostro capite ipse fons gratiae, unde secundum uniuscujusque mensuram se per cuncta ejus membra diffundit. Ea gratia fit ab initio fidei suae

homo quicunque christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus: de ipso Spiritu et hic renatus, de quo est ille natus; eodem Spiritu fit in nobis remissio peccatorum, quo Spiritu factum est, ut nullum haberet ille peccatum [1]). Haec se Deus esse facturum profecto praescivit. Ipsa est igitur praedestinatio sanctorum, quae in sancto sanctorum maxime claruit; quam negare quis potest recte intelligentium eloquia veritatis? Nam et ipsum Dominum gloriae,

[1]) Certe insignis gratiae, qua fruimur, commentatio. Tamen ne putes, *adaequatam* esse comparationem; sed scopus s. Augustini prae oculis habeatur. Quaestio in primis erat cum pelagianis et semipelagianis de gratiae gratuitate (et necessitate), non vero de operandi ratione. Jam vero quoad gratuitatem aptissima est comparatio: sicut enim illa singularis natura a Verbo assumpta fuit nullis praecedentibus meritis: ita prima gratia a Deo nobis confertur nullis praecedentibus meritis nostris. Si vero quis uti vellet hac similitudine ad illustrandam operandi rationem gratiae, prouti faciunt jansenianі, ea uteretur *praeter scopum*, atque hunc in finem esset plane inepta, tum quia gratia assumptionis et unionis non fuit gratia *actualis*, tum quia natura assumpta non potuit illi assumptioni resistere, utpote ante eam nondum exsistens; homo vero etiam in statu naturae lapsae gratiae interiori resistere potest.

in quantum *homo factus est* Dei Filius, praedestinatum esse didicimus. Clamat doctor gentium in capite epistolarum suarum: *Paulus servus Jesu Christi vocatus apostolus, segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem, qui praedestinatus est Filius Dei in virtute, secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum* (Rom. 1, 1. ss.). Praedestinatus est ergo Jesus, ut qui futurus erat *secundum carnem* Filius David, esset tamen *in virtute Filius Dei secundum spiritum sanctificationis* [1]), quia natus est de

---

[1]) Quo sensu explicanda sit propositio: *Praedestinatus est Jesus ... ut esset Filius Dei*, ita praeclare explicat em. card. Franzelin tr. *de Verbo incarnato* scholio 3. post th. XXXVIII.: „Propositio haec non potest sane ita intelligi, ac si menti divinae observaretur haec persona tamquam subjectum praedestinationis, cui filiatio divina praedestinaretur; est enim ea Filius non factus sed ab aeterno intrinseca necessitate genitus. Intelligi ergo debet hoc sensu: praedestinatum est, ut Filius Dei sit homo et homo sit Filius Dei, quod redit ad sensum, quem paulo ante exposuimus, videlicet praedestinatum est hoc incarnationis opus in complexu. Nam praedestinatum est illud, quod factum est in tempore. Atqui

Spiritu sancto et Virgine Maria. Ipsa est illa ineffabiliter facta hominis a Deo Verbo susceptio singularis, ut Filius Dei et Filius hominis simul, et Filius hominis propter susceptum hominem, et Filius Dei propter suscipientem unigenium Deum veraciter et proprie diceretur, ne non Trinitas sed quaternitas crederetur. Praedestinata est ista naturae humanae tanta et tam celsa et summa subvectio, ut quo attolleretur altius, non haberet: sicut pro nobis ipsa divinitas, quousque se deponeret humilius non habuit, quam suscepta natura hominis cum infirmitate carnis *usque ad mortem crucis*. Sicut ergo praedestinatus est ille unus, ut caput nostrum esset; ita multi praedestinati sumus, ut membra ejus essemus. Humana hic merita conticescant, quae perierunt per Adam [1]; et

---

in tempore non homo Jesus praeexsistens factus est Filius Dei; sed factum est, ut Filius Dei sit homo Jesus, et hic homo sit Filius Dei. Hoc ergo, non illud praedestinatum est.«

[1]) *Merita, quae perierunt per Adam*, fuerunt etiam ex gratia eaque indebita et supernaturali, sicut etiam in praesenti merita nostra: ea vero vocat propterea Augustinus *humana*, non quod essent proprie *naturalia*, sed quod illa gratia, qua praeditus erat Adam, ad originalem ejus spectaret conditionem atque transmittenda esset in posteros una cum na-

regnet quae regnat *Dei gratia per Jesum Christum Dominum nostrum*, unicum Dei Filium, unum Dominum. Quisquis in capite nostro praecedentia merita singularis illius generationis invenerit, ipse in nobis membris ejus praecedentia merita multiplicatae regenerationis inquirat. Neque enim retributa est

---

tura: hinc illam considerat Augustinus quasi ad *naturam* humanam spectantem, ad naturam scil. *originalem*, ad naturam non philosophice consideratam, sed prout ea ex manu Dei prodiit, secundum eam notionem, quam ipse Augustinus tradit l. 1. *retract.* c. 10., ubi de dicto *nullum esse malum naturale* advertit: „Ad naturam talem referatur, qualis sine vitio primitus condita est. Ipsa enim vere ac proprie natura hominis dicitur. Translato autem verbo utimur, ut naturam dicamus, etiam qualis nascitur homo;“ l. 26. *contra Faustum* c. 3. et l. 21. *de civit. Dei* c. 8., ubi statuit „voluntatem tanti conditoris conditae rei cujusque naturam esse.“ Hoc ergo sensu Adami merita poterant dici *humana* vel *naturalia*. Cum autem Adam hanc gratiam sibi nobisque amiserit, eaque proinde non amplius sit cum ipsa origine seu nativitate conserta, sed singulis debeat restitui, qui modo non solum non sunt positive ea digni, sed propter originis peccatum omnino *indigni*, hinc gratia in praesenti oeconomia longe magis *duplicique titulo* est *gratia*: propterea Augustinus merita nostra, quae nunc ope gratiae habemus, non vocat merita humana vel naturalia, sed per excellentiam merita *gratiae*, praesertim cum pelagiani negarent peccatum originale atque gratiae necessitatem.

Christo illa generatio, sed tributa, ut alienus ab omni obligatione peccati de Spiritu et Virgine nasceretur. Sic et nobis ut ex aqua et Spiritu renasceremur, non retributum est pro aliquo merito, sed gratis tributum [1]: et si nos ad lavacrum regenerationis fides duxit, non ideo putare debemus, priores nos dedisse aliquid, ut retribueretur nobis regeneratio salutaris; ille quippe nos fecit credere in Christum, qui nobis fecit in quem credimus Christum: ille facit in hominibus principium fidei et perfectionem in Jesum,

---

[1]) Neque haec nimis sunt urgenda, nam ita tributa fuit naturae assumptae illa generatio, ut in ea non solum nulla praecederent merita, sed nec ulla dispositio vel cooperatio exigeretur. Hoc autem in regeneratione obtinet etiam quoad infantes: sed non omnino quoad adultos: nam ipse s. doctor inculcat *serm. 169.* n. 13: „Qui creavit te sine te, non justificabit te sine te." Sedeatenus est verum, quatenus sub gratiae regenerationis comprehenditur vel prima gratia ad regenerationem disponens: haec enim datur sine ullo merito vel dispositione vel cooperatione praevia, et quatenus ipsa gratia formaliter justificans et regenerans tribuitur sine ullo merito vel dispositione et cooperatione naturali: si enim praecedit aliquod meritum, vel aliqua dispositio et cooperatio, ea non aliunde proficiscitur quam ex gratia praevenienti hunc in finem gratis data, ut viam paret infusioni gratiae justificantis.

qui fecit hominem *principem fidei et perfectorem Jesum* (Heb. 12, 2); sic enim est appellatus, ut scitis, in epistola, quae est ad Hebraeos.

CAPUT XVI.

Duplex vocatio distinguitur. Quod ad vocationem electorum pertineat omnes esse docibiles Dei; nec vocari quia crediderunt, sed ut credant. Electorum nemo perit.

32. Vocat enim Deus praedestinatos multos filios suos, ut eos faciat membra praedestinati unici Filii sui, non ea vocatione [1],

---

[1] *Non ea vocatione.* Duplicem vocationem distinguit hic s. Augustinus, aliam, qua Deus vocat praedestinatos, aliam, qua vocat etiam eos, qui nolunt venire Sed nemo hinc putet, illa designari gratiam *ex sese* et ut ajunt *ab intrinseco* efficacem, qua posita indeclinabiliter sequatur assensus; hac vero gratiam *sufficientem*, quae ex alicujus elementi ab intrinseco efficacis defectu semper careat effectu. Neque enim s. Augustinus in hoc libro disputat de agendi modo gratiae, sed de ejusdem absoluta ad omnes actus salutis necessitate. Quod si discrimen inter utramque vocationem repetit ex praedestinatione, adverti debet, praedestinationem secundum Augustinum regi *praescientia*, ut saepius in hoc ipso opere docet. Si regitur praescientia, bene conciliatur cum Augustini doctrina illa gratiae theoria, quae hujus infallibilem efficaciam non ex sola ipsius virtute et ab intrinseco repetit, sed ex voluntatis gratia praeparatae consensu. Cum ergo

qua vocati sunt, qui noluerunt venire ad nuptias; illa quippe vocatione et judaei vocati sunt, quibus *Christus crucifixus scandalum est*; et gentes, quibus *Christus crucifixus stultitia est*: sed ea vocatione praedestinatos vocat, quam distinxit Apostolus, dicens *ipsis vocatis judaeis et graecis praedicare se Christum Dei virtutum et Dei sapientiam* (1. Cor. 1, 23). Sic enim ait: *Ipsis autem vocatis*, ut illos ostenderet non vocatos, sciens esse quandam certam vocationem eorum, *qui secundum propositum vocati sunt, quos praescivit et praedestinavit conformes imaginis Filii sui* (Rom. 8, 28 s.). Quam vocationem significans, ait *non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia major serviet minori* (Rom. 9, 12). Num-

---

Deus in sua praescientia praedestinaverit plures ad gloriam, non utique eadem vocatione vocat illos, quos praescit nolentes venire, qua eos vocat, quos praevidet Patrem docentem audientes et in ea schola discentes. In eo autem latet praedestinationis mysterium et excellit electionis beneficium, quod Deus, cum possit iis, qui gratiis abutuntur, dare ejusmodi gratias, quibus certissime salvarentur, nolit, eosque hoc sensu induret; alios vero tot gratiis praeveniat, quas non meruerunt, et quibus certissime salventur. Hoc est illud Rom. 9, 18.: *Cujus vult miseretur et quem vult indurat.*

quid dixit, *non ex operibus*, sed ex credente? Prorsus etiam hoc abstulit homini, ut totum daret Deo. Dixit ergo, *sed ex vocante*, non quacunque vocatione, sed qua vocatione fit credens.

33. Hanc etiam intuebatur, cum diceret: *Sine poenitentia sunt dona et vocatio Dei* (Rom. 11, 29). Nam et ibi quid agebatur paulisper advertite. Cum enim dixisset: *Nolo enim vos ignorare, fratres, sacramentum hoc, ut non sitis vobis sapientes; quia coecitas ex parte Israël facta est, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est: Venit ex Sion qui eripiat, et avertat impietatem ab Jacob, et hoc illis a me testamentum, cum abstulero peccata eorum*: mox addidit quod diligenter intelligendum est: *Secundum Evangelium quidem inimici propter vos; secundum electionem autem dilecti propter patres.* Quid est, *secundum Evangelium quidem inimici propter vos*; nisi, quod eorum inimicitia, qua occiderunt Christum, Evangelio, sicut videmus, sine dubitatione profecit? Et hoc ostendit ex Dei dispositione venisse, qui bene uti novit etiam malis; non ut ei prosint *vasa irae*, sed ut ipso illis bene utente prosint *vasis misericordiae*. Quid

enim apertius dici potuit, quam id quod dictum est: *Secundum Evangelium quidem inimici propter vos?* Est ergo in malorum potestate peccare. Ut autem peccando hoc vel hoc illa malitia faciant, non est in eorum potestate, sed Dei dividentis tenebras et ordinantis eas, ut hinc etiam, quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei. Legimus in actibus Apostolorum, quod cum *dimissi* a judaeis apostoli *venissent ad suos, et indicassent, quanta eis sacerdotes et seniores dixissent*, *levaverunt* illi *vocem unanimes omnes ad Dominum, et dixerunt: Domine tu es, qui fecisti coelum et terram, et mare et omnia, quae in eis sunt, qui per os patris nostri David, sancti pueri tui, dixisti: Quare fremuerunt omnes gentes, et populi meditati sunt inania? Adstiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus. Convenerunt enim in veritate in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes et Pilatus et populus Israel, facere quanta manus tua et consilium praedestinavit fieri* (Act. 4, 23. ss.). Ecce quod dictum est, *secundum Evangelium quidem inimici propter vos.* Tanta quippe ab ini-

micis judaeis *manus Dei et consilium praedestinavit fieri*, quanta necessaria fuerant Evangelio *propter vos*. Sed quid est, quod sequitur: *Secundum electionem autem dilecti propter patres* (Rom. 11, 28.)? Numquid illi *inimici*, qui in suis inimicitiis perierunt, et adversantes Christo de gente ipsa adhuc pereunt, ipsi sunt electi atque *dilecti?* Absit. Quis hoc vel stultissimus dixerit? Sed utrumque licet sit inter se contrarium, id est, *inimici* et *dilecti*, quamvis non in eosdem homines, tamen in eandem gentem convenit judaeorum, et ad idem carnale semen Israel, aliis eorum ad claudicationem, aliis ad benedictionem Israel ipsius pertinentibus. Hunc enim sensum apertius superius explicavit, ubi ait: *Quod quaerebat Israel, hoc non est consecutus; electio autem consecuta est, ceteri vero excoecati sunt* (Ib. v. 7); in utrisque tamen idem ipse Israel. Ubi ergo audimus: *Israel non est consecutus*, vel *ceteri excoecati sunt*, ibi intelligendi sunt *inimici propter vos:* ubi vero audivimus *electio autem consecuta est*, ibi intelligendi sunt, *dilecti propter patres*, quibus patribus utique ista promissa sunt; *Abrahae* quippe *dictae sunt promissiones et semini ejus* (Gal. 3, 16). Unde et in ista oliva

oleaster inseritur gentium (Rom. 11, 17). Jam porro electionem, quam dicat, quia secundum gratiam, non secundum debitum, debet utique occurrere, quoniam *reliquiae per electionem gratiae salvae factae sunt* (ib. v. s.). Haec *electio consecuta est, ceteris excoecatis.* Secundum hanc electionem israelitae *dilecti propter patres.* Non enim vocatione illa vocati sunt, de qua dictum est: *Multi vocati*: sed illa, qua vocantur *electi* (Matth. 20, 16). Unde et hic posteaquam dixit: *secundum electionem autem dilecti propter patres*; continuo subjecit, unde agimus, *sine poenitentia enim sunt dona et vocatio Dei*: id est, sine mutatione stabiliter fixa sunt. Ad hanc vocationem, qui pertinent, *omnes sunt docibiles Dei* (Isai. 54, 13), nec potest eorum qnisquam dicere, credidi ut sic vocarer: praevenit eum quippe misericordia Dei, quia sic vocatus est, ut crederet. *Omnes* enim *docibiles Dei* veniunt ad Filium, quoniam audierunt et didicerunt a Patre per Filium, qui evidentissime dicit: *Omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me* (Joan. 6, 45). Istorum autem nemo perit, quia *omne quod dedit ei Pater*, *non perdet ex eo quidquam* (Ibid. 39). Quisquis ergo inde est, omnino non perit; nec erit

inde, qui perit. Propter quod dictum est: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum* (1. Joan. 2, 19).

CAPUT XVII.

Deum eligere fideles ut tales sint, non autem quia jam erant. Ante mundi constitutionem a Deo praedestinatos esse quos de mundo eligit ea vocatione, qua implet id quod praedestinavit.

34. Intelligamus ergo vocationem, qua fiunt electi, non qui eliguntur, quia crediderunt; sed qui eliguntur, ut credant. Hanc enim et Dominus ipse satis aperit, ubi dicit: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos* (Joan. 15, 16). Nam si propterea electi erant, quoniam crediderant; ipsi eum prius utique elegerant credendo in eum, ut eligi mererentur. Aufert autem hoc omnino, qui dicit: *Non vos me elegistis, sed ego vos elegi.* Et ipsi quidem proculdubio elegerunt eum, quando crediderunt in eum. Unde non ob aliud dicit: *Non vos me elegistis, sed ego vos elegi;* nisi quia non elegerunt eum, ut eligeret eos, sed ut eligerent eum elegit eos: quia *misericordia ejus praevenit eos secundum gratiam,* non *secundum debitum* (Psal. 58, 11). Elegit ergo eos de mundo, cum hic ageret

carnem [1]), sed jam *electos in seipso ante mundi constitutionem* (Eph. 1, 4). Haec est immobilis veritas praedestinationis et gratiae. Nam quid est, quod ait Apostolus: *Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem?* Quod profecto si propterea dictum est, quia praescivit Deus credituros [2]), non quia facturus fuerat ipse credentes; contra

---

[1]) *Cum hic ageret carnem* i. e. gestaret carnem, carne indutus degeret in terra.

[2]) *Quia praescivit Deus credituros* viribus scil. propriis seu naturalibus, ut opinabantur pelagiani et semipelagiani, non quia facturus fuerat ipse credentes, scil. per gratiam suam, qua hominum mentes illustrationibus et inspirationibus suis praevenit et ad fidem adducit. Hisce et similibus verbis nullatenus significatur gratia ex sese et ab intrinseco efficax, ut ostendimus *opusc*, t. XXIV. praef. n. 23. ss. Iterum iterumque prae oculis habeatur, controversiam cum pelagianis et semipelagianis non fuisse de gratiae efficacia, sed de ejusdem necessitate. Hinc s. Prosper data opera vindicans adversus genuenses hujus libri doctrinam in respons. *ad excerptum* 8. advertit: „Qui istis (quae docuerat Augustinus c. 14., quaeque per totum libellum tuetur, cf. in primis l. conclusionem) resistunt, hoc sentire apertissime probantur, quod fides non sit donum Dei et quod gratia Dei secundum merita nostra detur.“ Nemo autem serio dixerit, haec sequi, si quis non admiserit praemotionem physicam vel gratiam ex sese efficacem.

istam praescientiam loquitur Filius Dei, dicens: *Non vos me elegistis, sed ego vos elegi*: cum hoc potius praescierit Deus, quod ipsi eum fuerant electuri, ut ab illo mererentur eligi. Electi sunt itaque *ante mundi constitutionem* ea praedestinatione, in qua Deus sua futura facta praescivit; electi sunt autem de mundo ea vocatione, qua Deus id, quod praedestinavit, implevit: *Quos enim praedestinavit, ipsos et vocavit* (Rom. 8, 30); illa scilicet vocatione *secundum propositum* [1]): non ergo alios, sed *quos praedestinavit*,

---

[1]) *Secundum propositum.* Si quaeritur quo proposito, plures respondent, proposito, quo eos voluntate antecedenti praevisionem meritorum ad gloriam praedestinavit. Sed hoc non sequitur necessario ex verbis Augustini, quae intelligi possunt et debent de proposito, quo Deus decernit quosdam efficaciter i. e. cum effectu vocare. Unde vero haec propositi efficacia pendeat, adeo ut certissime sequatur effectus, Augustinus hic clare non explicat. Explicari autem potest, quin recurramus sive ad praedestinationem ante praevisa merita sive ad gratiam ex sese efficacem, dummodo admittatur illud propositum, quatenus refertur ad actus salvandorum, regi *praescientia* divina. Non enim vult Deus absoluta voluntate antecedenti actus hominum bonos, sed voluntate *conditionata*, sub conditione cooperationis humanae: hac praevisa voluntas conditionata transit in *absolutam* et hinc etiam *efficacem*.

ipsos et vocavit: nec alios, sed *quos* ita *vocavit, ipsos et justificavit;* nec alios, sed *quos praedestinavit, vocavit, justificavit, ipsos et glorificavit,* illo utique fine, qui non habet finem. Elegit ergo Deus fideles, sed ut sint, non quia jam erant. Apostolus Jacobus dicit: *Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide et heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se* (2,5)? Eligendo ergo facit *divites in fide,* sicut *heredes regni.* Recte quippe in eis hoc eligere dicitur, quod ut in eis faciat, eos elegit. Rogo, quis audiat Dominum dicentem, *non vos me elegistis, sed ego vos elegi;* et audeat dicere, credere homines, ut eligantur? quum potius eligantur, ut credant, ne contra sententiam Veritatis priores inveniantur elegisse Christum, quibus dicit Christus: *Non vos me elegistis, sed ego vos elegi.*

CAPUT XVIII.

Quod Deus elegit justos, non quos tales *per se* ipsos futuros praevidit, sed quos ut tales faceret, praedestinavit. Secundum placitum voluntatis suae et secundum divitias gratiae suae, et secundum propositum suum Deum universa operari usque adeo, ut ipse in nobis operetur et velle.

35. Quis audiat Apostolum dicentem: *Benedictus Deus et Pater Domini nostri*

Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in coelestibus in Christo; sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus, in caritate praedestinans nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundum placitum voluntatis suae, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo, in quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum secundum divitias gratiae ejus, quae abundavit in nos omni sapientia, et prudentia, ut ostenderet nobis mysterium voluntatis suae secundum bonam voluntatem suam, quam proposuit in illo, in dispensatione plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo, quae in coelis sunt, et quae in terris in ipso: in quo etiam et sortem consecuti sumus, praedestinati secundum propositum, qui universa operatur secundum consilium voluntatis suae: ut simus in laudem gloriae ejus (Eph. 1, 4. ss.). Quis, inquam, haec audiat diligenter et intelligenter, et audeat de hac, quam defendimus, tam clara veritate dubitare? *Elegit Deus in Christo ante constitutionem mundi* membra ejus; et quomodo eligeret eos, qui nondum erant, nisi praede-

stinando? Elegit ergo praedestinans nos. Numquid eligeret impios et immundos? Nam si quaestio proponatur, utrum hos eligat, an potius sanctos et immaculatos, quid horum respondeat, quis requirat, ac non statim ferat pro sanctis immaculatisque sententiam?

36. „Praesciebat ergo, ait pelagianus, qui futuri essent sancti et immaculati per liberae voluntatis arbitrium, et ideo eos ante mundi constitutionem in ipsa sua praescientia, qua tales futuros esse praescivit, elegit. Elegit ergo, inquit, antequam essent, praedestinans filios, quos futuros sanctos immaculatosque praescivit: utique ipse non fecit, nec se facturum, sed illos futuros esse praevidit." Intueamur ergo verba Apostoli atque videamus, utrum propterea *nos elegerit ante mundi constitutionem*, quia sancti et immaculati futuri eramus, an ut essemus? *Benedictus*, inquit *Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui nos benedixit in omni benedictione spiritali in coelestibus in Christo; sicut elegit nos in ipso, ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati.* Non ergo quia futuri eramus, sed *ut essemus.* Nempe certum est, nempe manifestum est: ideo quippe tales eramus futuri, quia elegit ipse, praedestinans ut tales per

gratiam ejus essemus. Ita ergo *nos benedixit benedictione spiritali in coelestibus in Christo Jesu, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus, in caritate praedestinans nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum.* Deinde quid adjungat, attendite: *Secundum placitum*, inquit, *voluntatis suae*, ne in tanto beneficio gratiae de placito gloriaremur voluntatis nostrae. *In qua gratificavit nos*, inquit, *in dilecto Filio suo; in qua* utique voluntate sua *gratificavit nos.* Sic dictum est gratificavit a gratia, sicut justificavit dicitur a justitia. *In quo habemus*, inquit, *redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum secundum divitias gratiae ejus, quae abundavit in nos in omni sapientia et prudentia, ut ostenderet nobis mysterium voluntatis suae, secundum bonam voluntatem suam.* In hoc *mysterio voluntatis suae* posuit *divitias gratiae suae, secundum bonam voluntatem suam*, non secundum nostram, quae bona esse non posset, nisi ipse *secundum bonam voluntatem suam*, ut bona fieret, subveniret. Cum autem dixisset: *Secundum bonam voluntatem suam*, subjecit: *Quam proposuit in illo*, id est *in dilecto*

Filio suo, in dispensatione plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo, quae in coelis sunt, et quae in terris in ipso: in quo etiam et sortem consecuti sumus, praedestinati secundum propositum ejus, qui universa operatur secundum consilium voluntatis suae, ut simus in laudem gloriae ejus.

37. Nimis longum est de singulis disputare. Cernitis autem procul dubio, cernitis quanta manifestatione apostolici eloquii defendatur haec gratia, contra quam merita extolluntur humana, tamquam homo aliquid prior det, ut retribuatur ei [1]. *Eligit* ergo

[1]) Totus ergo Augustini scopus est vindicare gratiae *gratuitatem* exclusis quibusvis meritis, non autem tueri gratiam *ex se* et *ab intrinseco* efficacem. Hanc quaestionem adversus pelagianos et semipelagianos non ingreditur, nedum peremptorie dirimit. Ceterum in hoc textu s. Pauli Eph. 1, 4. ss. sermo quidem est de praedestinatione, sed non primario de praedestinatione *ad gloriam*, sed de praedestinatione ad gratiam, ad adoptionem filiorum; neque de praedestinatione *absoluta*, sed conditionata, scil. sub conditione cooperationis nostrae. Haec enim epistola non est directa ad solos praedestinatos ad gloriam, neque ad solos justos, sed ad *omnes fideles*, e quibus plures neque sunt praedestinati, neque justi. *Omnes* enim fideles, quantum est ex parte Dei, sunt praedestinati ad adoptionem filiorum Dei, et quidem non

nos Deus in Christo ante mundi constitutionem, praedestinans nos in adoptionem filiorum; non quia per nos *sancti et immaculati* futuri eramus, sed elegit praedestinavitque *ut essemus.* Fecit autem hoc *secundum placitum voluntatis suae*, ut nemo de sua, sed de illius erga se voluntate glorietur; fecit hoc *secundum divitias gratiae suae, secundum bonam voluntatem suam, quam proposuit in dilecto Filio suo, in quo sortem consecuti sumus praedestinati secundum propositum* non nostrum, sed *ejus, qui universa operatur* usque adeo, ut ipse *in nobis operetur et velle* (Philipp. 2, 13). *Operatur* autem *secundum consilium voluntatis suae, ut simus in laudem gloriae ejus.* Hinc est autem, quod clamamus, ut *nemo glorietur in homine* (1. Cor. 3, 21), ac per hoc nec in seipso; sed *qui gloriatur, in Domino glorietur* (1. Cor. 1, 31), *ut simus in laudem gloriae ejus.* Ipse quippe *operatur se-*

---

secundum propositum ipsorum, sed secundum propositum misericors Dei, quo omnium hominum, maxime fidelium, vult salutem. Ex hoc autem proposito est illa electorum vocatio propria, ut infra dicit Augustinus; nam voluntas haec antecedens et conditionata, supposita Dei praescientia, transit in absolutam et efficacem, ut annot. praecedenti diximus.

cundum propositum suum, ut simus in laudem gloriae ejus, utique *sancti et immaculati*, propter quod *nos* vocavit *praedestinans ante mundi constitutionem.* Ex hoc proposito ejus est illa electorum propria vocatio, quibus *omnia cooperantur in bonum* (Rom. 8, 28); quia *secundum propositum vocati sunt*; et *sine poenitentia sunt dona et vocatio Dei* (Rom. 11, 29).

CAPUT XIX.

De praedestinatione quae esset pelagianorum sententia, et quae semipelagianorum. Quomodo utraque refutetur ab Apostolo. Ipsum Fidei initium esse donum Dei.

38. Sed hi nostri, de quibus vel pro quibus nunc agimus, forsitan dicunt, pelagianos hoc apostolico testimonio refutari, ubi dicit ideo *nos electos in Christo et praedestinatos ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in caritate.* Ipsi enim putant, acceptis praeceptis jam per nos ipsos fieri liberae voluntatis arbitrio [1]) sanctos et immaculatos in conspectu ejus in caritate; quod futurum

[1]) *Liberae voluntatis arbitrio*, proinde viribus naturae sine gratiae internae auxilio.

Deus quoniam praescivit, inquiunt, ideo nos ante mundi constitutionem elegit et praedestinavit in Christo. Cum dicat Apostolus: Non quia futuros tales nos esse praescivit, sed ut essemus tales per ipsam electionem gratiae suae, *qua gratificavit nos in dilecto Filio suo.* Cum ergo *nos praedestinavit*, opus suum praescivit, quo nos *sanctos et immaculatos* facit. Unde recte hoc testimonio pelagianus error arguitur. Nos autem dicimus, inquiunt, nostram Deum non praescisse nisi fidem [1], qua credere incipimus, et ideo nos elegisse ante mundi constitutionem ac praedestinasse, ut etiam sancti et immaculati gratia atque *opere ejus essemus.* Sed audiant et ipsi in hoc testimonio, ubi dicit: *Sortem consecuti sumus, praedestinati secundum propositum, qui universa operatur* (Eph. 1, 11). Ipse ergo ut credere incipiamus operatur, *qui universa operatur;* vocationem quippe illam, de qua dictum est: *Sine poenitentia enim sunt dona et vocatio Dei* (Rom. 11, 29); et de qua dictum est, *non ex operibus, sed ex vocante* (Rom. 9, 12), cum posset dicere: sed ex credente; et electionem, quam significavit Dominus, di-

---

[1] *Fidem* viribus naturae absque gartia elicitam.

cens: *Non vos me elegistis, sed ego vos elegi* (Joan. 15, 16); nec fides ipsa praecedit. Non enim quia credidimus, sed ut credamus elegit nos, ne priores eum elegisse dicamur, falsumque sit, quod absit: *Non vos me elegistis, sed ego vos elegi.* Nec quia credidimus, sed ut credamus vocamur; atque illa vocatione, quae *sine poenitentia est*, id prorsus agitur et peragitur, ut credamus. Nec omnia replicanda sunt de hac re tam multa, quae diximus.

39. Denique et in hujus testimonii consequentibus. Deo gratias agit Apostolus pro his, qui crediderunt, non utique quia eis annunciatum est Evangelium, sed quoniam crediderunt. Ait enim: *In quo et vos audientes verbum veritatis Evangelium salutis vestrae, in quo credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostrae in redemptionem acquisitionis suae, in laudem gloriae ipsius: propter hoc et ego audita fide vestra in Christo Jesu, et in omnes sanctos, non cesso gratias agere pro vobis* (Ephes. 1, 13. ss.). Nova erat et recens eorum fides praedicato sibi Evangelio, qua fide audita, *gratias Deo pro eis agit* Apostolus. Si homini gratias ageret pro eo, quod illum vel putaret non prae-

stitisse vel nosset, adulatio vel irrisio verius, quam gratiarum actio diceretur. *Nolite errare Deus non irridetur* (Gal. 6, 7); donum enim ejus est etiam incipiens fides, ne Apostoli falsa vel fallax gratiarum actio merito judicetur. Quid illud? Nonne initium fidei apparet thessalonicensium, de quo tamen idem Apostolus Deo gratias agit, dicens: *propterea et nos gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam cum percepissetis a nobis verbum auditus Dei, excepistis non ut verbum hominum, sed sicut est vere verbum Dei, quod operatur in vobis cui credidistis* (1. Thess. 2, 13)? Quid est, quod hinc *Deo gratias agit?* Nempe vanum est atque inane, si cui gratias agit, hoc ipse non fecit. Sed quia hoc vanum et inane non est, profecto Deus, cui de hoc opere gratias agit, ipse fecit: ut *cum percepissent* ab Apostolo *verbum auditus Dei*, *exciperent* illud *non ut verbum hominum, sed sicut est vere verbum Dei.* Deus igitur operatur in cordibus hominum, vocatione illa *secundum propositum suum,* de qua multum loquuti sumus, ut non inaniter audiant Evangelium, sed eo audito convertantur, et credant, *excipientes non ut verbum hominum, sed sicut est vere verbum Dei.*

CAPUT XX.

Plura proferuntur sacrarum literarum testimonia, ex quibus constat initium fidei hominum donum Dei esse, et quod Deus ipse parat et convertit hominum voluntates ad vitam aeternam.

40. Illud etiam initium fidei hominum donum Dei esse nos admonet, cum hoc significet Apostolus dicens in epistola ad colossenses: *Orationi instate, vigilantes in illa in gratiarum actione, orantes simul et pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium verbi sui ad loquendum mysterium Christi, propter quod etiam vinctus sum, ut manifestem illud ita ut oportet me loqui* (Coloss. 4, 2. s.). Quomodo aperitur *ostium verbi*, nisi quum sensus aperitur audientis ut credat, et initio fidei facto, ea quae ad aedificandam salubrem doctrinam praedicantur et disputantur, admittat, ne per infidelitatem corde clauso ea quae dicuntur improbet ac repellat? Unde et ad corinthios ait: *Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten; ostium enim mihi apertum est magnum et evidens, et adversarii multi* (1. Cor. 16, 8. s.). Quid hic aliud potest intelligi, nisi praedicato ibi per eum primitus Evangelio credidisse multos, et multos ejusdem fidei adversarios exstitisse,

secundum illud Domini (Joan. 6, 66): *Nemo ad me venit, nisi cui datum fuerit a Patre meo.* Et, (Matth. 13, 11): *vobis datum est nosse mysterium regni coelorum, illis autem non est datum?* Ostium ergo apertum est in eis, quibus datum est, adversarii autem multi ex eis quibus non est datum.

41. Itemque ad eosdem in secunda epistola idem Apostolus, *cum venissem*, inquit, *in Troadem in Evangelium Christi, et ostium mihi apertum esset in Domino, non habui requiem spiritui meo, eo quod non inveni Titum fratrem meum; sed vale illis faciens exii in Macedoniam* (2, 12. s.) Quibus vale fecit, nisi eis, qui crediderant in quorum scilicet cordibus evangelizanti apertum est ostium? Quid autem adjungat, attendite: *Deo autem*, inquit, *gratias, qui semper triumphare nos facit in Christo, et odorem notitiae suae per nos manifestat in omni loco: quia Christi bonus odor sumus Deo in his, qui salvi fiunt, et in his qui pereunt; quibusdam quidem odor mortis in mortem, quibusdam autem odor vitae in vitam.* Ecce unde gratias agit miles acerrimus et defensor invictissimus gratiae: ecce unde gratias agit, *quia Christi bonus odor* sunt apostoli *Deo*, et *in his qui salvi fiunt*

gratia ejus, et *in his qui pereunt* judicio ejus. Sed ut minus succenseatur haec parum intelligentibus, ipse admonet, cum adjungit et dicit: *Ed ad haec quis idoneus*? Verum redeamus ad ostii apertionem, qua initium fidei audientium significavit Apostolus. Quid est enim: *Orantes simul et pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium verbi* (Coloss. 4, 3), nisi apertissima demonstratio, etiam ipsum initium fidei esse donum Dei? Non enim orando peteretur ab eo, nisi ab ipso tribui crederetur. Hoc donum coelestis gratiae in illam purpurariam descenderat, cui, sicut Scriptura dicit in actibus apostolorum: *Deus aperuerat sensum ejus, et intendebat in ea, quae a Paulo dicebantur* (Actor. 16, 14); sic enim vocabatur, ut crederet. Agit quippe Deus, quod vult in cordibus hominum vel adjuvando vel judicando, ut etiam per eos impleatur, quod *manus ejus et consilium praedestinavit fieri* (Actor 4, 28).

42. Frustra itaque etiam illud, quod Regnorum et Paralipomenon Scriptura teste probavimus, cum Deus vult fieri, quod non nisi volentibus hominibus oportet fieri, inclinari eorum corda, ut hoc velint, eo scilicet inclinante, *qui in nobis* mirabili modo et ineffabili *operatur et velle;* ad caus-

sam, de qua disserimus, non pertinere dixerunt [1]. Quid enim est aliud, nihil dicere, et tamen contradicere? nisi forte cur eis hoc visum sit, rationem vobis aliquam reddiderunt, quam vos in literis vestris tacere maluistis. Sed quae illa esse possit, ignoro. An forte quia ostendimus, hoc Deum egisse in cordibus hominum, et ad hoc perduxisse quorum ei placuit voluntates, ut rex constitueretur Saul sive David; ideo haec exempla causae huic convenire non putant, quoniam non hoc est temporaliter regnare in hoc seculo, quod est in aeternum regnare cum Deo; ac per hoc existimant ad regna terrena facienda Deum inclinare, ad regnum vero coeleste obtinendum Deum non inclinare quorum voluerit voluntates? Sed puto propter regnum coelorum, non propter regnum terrenum esse dictum: *Inclina cor meum in testimonia tua* (Psalm. 118, 36). Vel: *A Domino gressus hominis diriguntur, et viam ejus volet* (Psalm. 36, 23). Vel: *Paratur voluntas a Domino* (Prov. 17, secundum 70). Vel: *Fiat Dominus noster nobiscum, sicut erat cum patribus nostris; non derelinquat nos, nec*

---

[1]) Cf. supra ep. Hilarii n. 7.

avertat nos a se, inclinet corda nostra ad se, ut eamus in omnibus viis ejus (3. Reg. 8, 57. s.). Vel: *Dabo eis cor cognoscendi me, et aures audientes* (Baruch. 2, 31). Vel: *Dabo eis cor aliud, et Spiritum novum dabo eis* (Ezech. 11, 19). Audiant etiam illud: *Spiritum meum dabo in vobis, et faciam, ut in justificationibus meis ambuletis, et judicia mea observetis, et faciatis* (Ezech. 36, 27). Audiant: *A Domino diriguntur gressus viri, mortalis autem quomodo intelligit vias suas* (Prov. 20, 24)? Audiant: *Omnis vir videtur sibimetipsi justus, dirigit autem corda Dominus* (Prov. 21, 2). Audiant: *Crediderunt quotquot erant ordinati in vitam aeternam* (Actor. 13, 48). Audiant haec et alia quaecunque non dixi, quibus ostenditur Deus ad regnum etiam coelorum, et ad vitam aeternam parare et convertere hominum voluntates. Cogitate autem quale sit, ut credamus ad constituenda regna terrena hominum voluntates operari Deum, et ad capessendum regnum coelorum homines operari voluntates suas.

CAPUT XXI.

Libri conclusio.

43. Multa diximus, et fortasse jam dudum potuimus persuadere quae volumus, et adhuc tam bonis ingeniis sic loquimur quasi obtusis, quibus et quod nimium est non est satis. Sed dent veniam, nova enim quaestio ad hoc nos compulit, quia cum in prioribus opusculis nostris satis idoneis testimoniis egissemus, donum Dei esse etiam fidem, inventum est, quod contradiceretur, ad hoc valere illa testimonia, ut ostendant Dei donum esse incrementum fidei, initium vero fidei, quo in Christum primitus creditur ab homine ipso esse, nec esse donum Dei; sed hoc exigere Deum, ut cum id praecesserit, cetera tamquam hoc merito consequantur, quae Dei dona sunt, nec ullum eorum dari gratis, cum in eis Dei gratia, quae non nisi gratuita est, praedicetur. Quod videtis quam sit absurdum, propter quod institimus quantum potuimus, ut etiam ipsum initium fidei donum Dei esse ostenderemus. Quod etsi diutius fecimus, quam forsitan vellent hi, propter quos fecimus, hinc ab eis reprehendi parati sumus: dum tamen, et si

multo diutius quam vellent, et si cum fastidio ac taedio intelligentium, fateantur nos fecisse, quod fecimus, id est etiam initium fidei, sicut continentiam, patientiam, justitiam, pietatem et cetera, de quibus cum his nulla contentio est, donum Dei esse docuisse. Hic ergo sit hujus voluminis terminus, ne offendat unius nimia longitudo.

S. AUR. AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
AD
PROSPERUM ET HILARIUM
LIBER SECUNDUS
QUI EST
DE DONO PERSEVERANTIAE.

CAPUT I.

Exponitur de qua perseverantia instituendus sit sermo. Eam esse perseverantiam, qua usque in finem perseveratur in Christo.

1. Jam de perseverantia diligentius disputandum est [1]). Nam et in priore libro cum ageremus de initio fidei, etiam de hac aliqua

---

[1]) Semipelagiani enim et fidei initium adscribebant viribus naturae, et perseverantiam in bono; hinc Augustinus, sicut priori libro fidei initium tribuit gratiae, ita et in hoc libro gratiae vindicat perseverantiam. Loquitur autem ut patet ex toto capite, de perseverantia, quae dicitur, *finalis*.

diximus. Asserimus ergo donum Dei esse perseverantiam, qua usque in finem perseveratur in Christo; finem autem dico, quo vita ista finitur, in qua tantummodo periculum est, ne cadatur. Itaque utrum quisque hoc munus acceperit, quamdiu hanc vitam ducit, incertum est. Si enim priusquam moriatur cadat, non perseverasse utique dicitur et verissime dicitur. Quomodo ergo perseverantiam, qui non perseveraverit, accepisse vel habuisse dicendus est? Nam si habeat aliquis continentiam, et ab ea decidat atque incontinens fiat, si justitiam similiter, si patientiam, si ipsam fidem, recte dicitur habuisse, et non habere. Continens enim fuit vel justus fuit vel patiens vel fidelis fuit, quamdiu fuit; cum vero esse desistit, non est, quod fuit; qui vero non perseveraverit, quomodo perseverans fuit; cum perseverando quisque se ostendat perseverantem, quod iste non fecit? Sed ne quisquam reluctetur et dicat, si ex quo fidelis quisque factus est, vixit verbi gratia decem annos, et eorum medio tempore a fide lapsus est, nonne quinque annos perseveravit? Non contendo de verbis, si et illa perseverantia putatur esse dicenda tamquam temporis sui; hanc certe, de qua nunc agimus, perseverantiam, qua in Christo per-

severatur usque in finem, nullo modo habuisse dicendus est, *qui* non *perseveravit usque in finem*, potiusque hanc habuit unius anni fidelis, et quantum infra cogitari potest, si donec moreretur fideliter vixit, quam multorum annorum, si exiguum temporis ante mortem a fidei stabilitate defecit.

CAPUT II.

Perseverantiam donum Dei esse ex eo liquere quod a Deo exposcitur. Irrisorie a Deo peti, si a Deo dari non creditur. Nihil pene aliud exposci in tota oratione dominica secundum s. Cypriani expositionem. Inimicos gratiae antequam nascerentur damnatos fuisse a s. Cypriano. Prima et secunda orationis dominicae petitio exponitur.

2. Quo constituto videamus, utrum haec perseverantia, de qua dictum est: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Matth. 10, 22), donum sit Dei. Quod si non sit, quomodo verum est, quod Apostolus ait: *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro eo* (Philipp. 1, 29)? Horum quippe unum pertinet ad initium, alterum ad finem; utrumque tamen est Dei donum, quia utrumque dictum est *esse donatum*, sicut et superius jam diximus. Quod enim est ini-

tium verius christiano, quam credere in Christum? Quis finis melior est, quam pati pro Christo? Sed quod ad id pertinet, ut credatur in Christum, qualiscunque inventa est contradictio, ut donum Dei non initium, sed augmentum fidei diceretur; cui opinioni donante Domino satis superque respondimus. Quid autem dici potest, cur perseverantia usque in finem non donetur in Christo, cui donatur pati pro Christo, aut, ut expressius eloquar, cui donatur mori pro Christo? Nam et Petrus apostolus donum Dei hoc esse demonstrans: *Melius est,* inquit, *benefacientes, si velit voluntas Dei, pati, quam malefacientes* (1. Pet. 3, 17). Cum dicit, *si velit voluntas Dei*, ostendit hoc divinitus donari, nec omnibus sanctis, ut pro Christo patiantur; neque enim quos non vult Deus pervenire ad experientiam gloriamque passionis, non perveniunt ad regnum Dei, *si perseveraverint* in Christo *usque in finem.* Sed quis dicat istis non donari hanc perseverantiam, qui aegritudine corporis, vel quocunque casu moriuntur in Christo; cum longe difficilior donetur illis, a quibus suscipitur et mors ipsa pro Christo? Multo quippe difficilius perseveratur, ubi hoc agit qui persequitur ne perseveretur, et propterea usque ad mortem

sustinetur ut perseveretur. Illam proinde difficilius perseverantiam, istam facilius est habere; sed cui nihil difficile est, facile est utramque donare. Hanc enim promisit Deus dicens: *Timorem meum dabo in cor eorum, ut a me non recedant* (Jerem. 32, 40). Quod quid est aliud, quam talis ac tantus erit timor meus, quem dabo in cor eorum, ut mihi perseveranter adhaereant?

3. Cur autem perseverantia ista poscitur a Deo, si non datur a Deo? An et ista irrisoria petitio est, cum id ab eo petitur, quod scitur, non ipsum dare, sed ipso non donante esse in hominis potestate: sicut irrisoria est etiam illa actio gratiarum, si ob hoc gratiae aguntur Deo, quod non donavit ipse nec fecit? Sed quod ibi dixi [1]), hoc et hic dico: *Nolite errare*, inquit Apostolus, *Deus non irridetur* (Gal. 6, 7). O homo non verborum tuorum tantum, verum etiam cogitationum tuarum testis est Deus; si aliquid a tanto divite veraciter ac fideliter poscis, ab illo, a quo poscis, te accipere crede, quod poscis. Noli eum labiis honorare, et super eum corde te extollere, credens a teipso tibi esse, quod ab illo te fingis orare. An ab illo perseveran-

1) Libri praeced. n. 39.

tia ista forte non poscitur? Jam hoc qui dicit, non meis disputationibus refellendus, sed sanctorum orationibus revocandus est. An vero quisquam eorum est, qui non sibi poscat a Deo, ut perseveret in eo, cum ipsa oratione, quae dominica nuncupatur, quia eandem Dominus docuit, quando oratur a sanctis, nihil pene aliud quam perseverantia posci intelligatur?

4. Legite aliquanto intentius ejus expositionem in beati Cypriani martyris libro, quem de hac re condidit, cujus est titulus *de dominica oratione* [1]); et videte ante quot annos contra ea, quae futura erant pelagianorum venena, quale sit antidotum praeparatum. Nam tria sunt, ut scitis, quae maxime adversus eos catholica defendit Ecclesia. Quorum est unum, gratiam Dei non secundum merita nostra dari; quoniam Dei dona sunt, et Dei gratia etiam conferuntur merita universa justorum. Alterum est in quantacumque justitia sine qualibuscumque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem vivere. Tertium est, obnoxium nasci hominem peccato primi hominis, et vinculo dam-

---

[1]) Habes pulcherrimum hunc librum *opusc.* t. II. pag. 42. ss.

nationis obstrictum, nisi reatus, qui generatione contrahitur, regeneratione solvatur. Horum trium hoc, quod loco ultimo posui, solum non tractatur in supradicto gloriosi martyris libro. De duobus vero ceteris tanta illic perspicuitate disseritur, ut supradicti haeretici novi, inimici gratiae Christi, longe ante reperiantur convicti esse, quam nati. In his ergo meritis sanctorum, quae nulla nisi Dei dona sunt, etiam perseverantiam donum Dei esse sic loquitur: „Dicimus, inquit, *Sanctificetur nomen tuum* (Matth. 6, 9); non quod optemus Deo, ut sanctificetur orationibus nostris, sed quod petamus ab eo, ut nomen ejus sanctificetur in nobis. Ceterum a quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit (Levit. 19, 2): *Sancti estote, quoniam et ego sanctus sum*, id petimus et rogamus, ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo, quod esse coepimus, perseveremus.“ Et paulo post de hac ipsa re adhuc disputans et docens nos perseverantiam petere a Domino, quod nullo modo recte et veraciter faceret, nisi ejus donum etiam hoc esset: „Haec, inquit, sanctificatio, ut in nobis permaneat oramus, et quia Dominus et judex noster sanato a se et vivificato comminatur non delin-

quere, ne quid ei deterius fiat (Joan. 5, 14); hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus et noctibus postulamus, ut sanctificatio et vivificatio, quae de Dei gratia sumitur, ipsius protectione servetur". In sanctificatione igitur perseverantiam, hoc est, ut in sanctificatione perseveremus, nos ab eo petere iste doctor intelligit, cum sanctificati dicimus: *Sanctificetur nomen tuum.* Quid est enim aliud petere, quod accepimus, nisi ut id quoque nobis praestetur, ne habere desinamus? Sicut ergo sanctus, cum Deum rogat, ut sanctus sit, id utique rogat, ut sanctus esse permaneat; ita utique et castus, cum rogat, ut castus sit; continens, ut continens sit; justus, ut justus sit; pius, ut pius sit et cetera, quae contra pelagianos dona Dei esse defendimus, hoc sine dubio petunt, ut in eis perseverent bonis, quae se accepisse noverunt. Quod si accipiunt, profecto et ipsam perseverantiam magnum Dei donum, quo cetera dona ejus conservantur, accipiunt.

5. Quid, cum dicimus: *Veniat regnum tuum*, num aliud poscimus, nisi ut veniat et nobis, quod esse venturum non dubitamus omnibus sanctis? Ergo et hi qui jam sancti sunt, quid orant, nisi ut in ea sancti-

tate, quae illis data est, perseverent? Neque enim aliter eis veniet regnum Dei, quod non aliis, sed his, qui perseverant usque in finem, certum est esse venturum.

CAPUT III.

Exponitur tertia orationis dominicae petitio. Quid in ea significent coelum et terra.

6. Tertia petitio est: *Fiat voluntas tua in coelo, et in terra* (Matth. 6, 10); vel quod in plerisque codicibus legitur, magisque ab orantibus frequentatur, *sicut in coelo et in terra.* Quod plerique intelligunt, sicut sancti angeli [1], et nos faciamus voluntatem tuam. Vult autem ille doctor et martyr, coelum et terram intelligi spiritum et carnem, et hoc nos orare, ut voluntatem Dei re utraque concordante faciamus. Vidit in his verbis et alterum sensum sanissimae fidei congruentem, de quo jam supra loquuti sumus, ut scilicet pro infidelibus, qui sunt adhuc terra, terrenum tantum hominem prima nativitate portantes orare intelligantur fideles, qui coelesti homine induti, non immerito coeli no-

---

[1]) Subaudi: *faciunt*, quod in editis aliquando reperitur, sed deest in omnibus mss. codicibus.

mine nuncupantur. Ubi evidenter ostendit, et initium fidei esse donum Dei, quando non tantum pro fidelibus, ut augeatur in eis, vel perseveret fides, verum etiam pro infidelibus, ut habere incipiant eam, quam penitus non habebant, et contra quam corda insuper inimica gestabant, sancta orat Ecclesia. Verum nunc non de initio fidei, de quo in superiori libro multa jam diximus, sed de illa, quae habenda est usque in finem perseverantia disputamus, quam petunt utique etiam sancti, qui faciunt voluntatem Dei, dicentes in oratione: *Fiat voluntas tua.* Cum enim jam facta sit in eis, cur ut fiat adhuc petunt, nisi ut perseverent in eo, quod esse coeperunt? Quamvis hic dici possit, non petere sanctos, ut voluntas Dei fiat in coelo, sed ut fiat in terra sicut in coelo; ut terra scilicet imitetur coelum, id est, ut homo angelum, vel infidelis fidelem; ac per hoc id sanctos poscere, ut sit quod nondum est, non ut perseveret quod est. Quantalibet enim homines sanctitate praepolleant, nondum sunt aequales angelis Dei; nondum ergo sicut in coelo, in eis fit voluntas Dei. Quod si ita est, in ea quidem parte, qua optamus, ut homines ex infidelibus fiant fideles, non perseverantia, sed initium videtur optari; in

ea vero qua optamus, ut homines in facienda voluntate Dei aequentur angelis Dei, cum hoc orant sancti, perseverantiam demonstrantur orare; quoniam nemo pervenit ad illam summam, quae in regno est, beatitudinem, nisi in ea sanctitate, quam sumpsit in terra, *perseveraverit usque in finem.*

CAPUT IV.

Quomodo poscatur perseverantia in quarta orationis dominicae petitione.

7. Quarta petitio est: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie* (Matth. 6, 11); ubi beatus Cyprianus ostendit, quomodo et hic intelligatur perseverantia postulari; ait quippe inter cetera: „Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, et eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dum abstenti et non communicantes a coelesti pane prohibemur, a Christi corpore separemur.“ Haec verba sancti hominis Dei perseverantiam prorsus a Domino sanctos indicant poscere, quando hac intentione dicunt: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, ne a Christi corpore

separentur, sed in ea sanctitate permaneant, qua nullum, quo inde separari mereantur, crimen admittant.

CAPUT V.

In quinta solum petitione perseverantiae donum non posci; alium tamen pelagianorum errorem in ea damnari, nempe justos omni peccato carere. Qua ratione aliae duae petitiones ad perseverantiam impetrandam dirigantur.

8. Quinto orationis loco dicimus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (Matth. 6, 12); in qua sola petitione non invenitur posci perseverantia. Praeterita enim sunt peccata, quae nobis ut dimittantur oramus; perseverantia vero, quae in aeternum salvos facit, tempori quidem hujus vitae, non tamen peracto, sed ei, quod usque ad ejus finem restat, est necessaria. Operae pretium est tamen paulisper intueri, quomodo et in hac petitione jam tunc lingua Cypriani tamquam telo invictissimae veritatis longe postea futuri confodiebantur haeretici. Etiam hoc pelagiani audent dicere, hominem justum in hac vita nullum habere omnino peccatum, et in talibus hominibus esse jam in praesenti tempore *Ecclesiam non habentem maculam,*

neque rugam aut aliquid ejusmodi (Eph. 5, 27), quae una et sola sponsa sit Christi, tamquam sponsa ejus non sit, quae per universam terram, quod ab eo didicit, dicit: *Dimitte nobis debita nostra.* Sed attendite, quomodo istos gloriosissimus Cyprianus interimat. Cum enim locum ipsum dominicae orationis exponeret, ait inter cetera: „Quam necessarie autem, quam providenter et salubriter admonemur, quod peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur; ut dum indulgentia de Deo petitur, conscientiae suae animus recordetur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, et se extollendo plus pereat, instruitur et docetur, se peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis jubetur orare. Sic denique et Joannes in epistola sua ponens dixit: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est* (1. Joan. 1, 8):“ et cetera, quae hic inserere longum est.

9. Jam vero cum dicunt sancti: *Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos a malo*; quid aliud quam ut in sanctitate perseverent, precantur? Nam profecto concesso sibi isto Dei dono (quod esse Dei donum, cum ab illo poscitur, satis aperteque monstratur), isto igitur concesso sibi dono Dei,

ne inferantur in tentationem, nemo sanctorum est, qui non teneat usque in finem perseverantiam sanctitatis: neque enim quisquam in proposito christiano perseverare desistit, nisi in tentationem primitus inferatur. Si ergo concedatur ei quod orat, *ut non inferatur in tentationem*, utique in sanctificatione, quam Deo donante percepit, Deo donante persistit.

CAPUT VI.

Perseverantiae donum non amitti, si datum est. Precibus obtineri illud posse. Quod quisque voluntate sua deserit Deum, ut merito deseratur. Duplex tentationum esse genus. Quid significet in oratione dominica sexta petitio.

10. Sed nolunt, ut scribitis, isti fratres ita hanc perseverantiam praedicari, ut non vel suppliciter emereri, vel amitti contumaciter possit. Ubi quid dicant, parum diligenter attendunt. De illa enim perseverantia loquimur, qua perseveratur usque in finem, quae si data est, perseveratum est usque in finem; si autem non est perseveratum usque in finem, non est data; quod jam et superius satis egimus. Non itaque dicant homines, perseverantiam cuiquam datam usque in finem, nisi cum ipse venerit finis; et perseverasse,

cui data est, repertus fuerit usque in finem. Dicimus quippe castum, quem novimus castum, sive sit, sive non sit in eadem castitate mansurus; et si quid aliud divini muneris habeat, quod teneri et amitti potest, dicimus eum habere, quamdiucunque habet; et si amiserit, dicimus habuisse. Perseverantiam vero usque in finem, quoniam non habet quisquam, nisi *qui perseveraverit usque in finem*, multi eam possunt habere, nullus amittere. Neque enim metuendum est, ne forte cum perseveraverit homo usque in finem, aliqua in eo mala voluntas oriatur, ne perseveret usque in finem. Hoc ergo Dei donum suppliciter emereri potest; sed cum datum fuerit, amitti contumaciter non potest. Cum enim perseveraverit quisque usque in finem, neque hoc donum potest amittere, nec alia, quae poterat ante finem. Quomodo enim potest amitti, per quod fit, ut non amittatur etiam, quod posset amitti?

11. Sed ne forte dicatur, usque in finem perseverantiam non amitti quidem, quum data fuerit, id est, quum perseveratum fuerit usque in finem, sed tunc amitti quodammodo, quando agit homo per contumaciam, ut ad eam pervenire non possit: sicut dicimus hominem, qui non perseveraverit usque in

finem, amisisse vitam aeternam, vel regnum Dei; non quod jam acceperat et habebat, sed quod acciperet et haberet, si perseverasset. Verborum controversias auferamus, et nonnulla etiam, quae non habentur, sed haberi sperantur, posse dicamus amitti. Dicat mihi quisquis audet, utrum Deus dare non possit, quod a se posci imperavit? Hoc certe qui sapit, non dico desipit, sed insanit. Imperavit autem Deus, ut ei sancti ejus dicant orantes: *Ne inferas nos in tentationem* (Matth. 6, 13). Quisquis igitur exauditur hoc poscens, non inferetur in contumaciae tentationem, qua possit, vel dignus sit perseverantiam sanctitatis amittere.

12. At enim voluntate sua quisque deserit Deum, ut merito deseratur a Deo. Quis hoc negaverit? Sed ideo petimus, *ne inferamur in tentationem*, ut hoc non fiat. Et si exaudimur, utique non fit, quia Deus non permittit ut fiat. Nihil enim fit, nisi quod aut ipse facit, aut fieri ipse permittit. Potens ergo est, et a malo in bonum flectere voluntates, et in lapsum pronas convertere, ac dirigere in sibi placitum gressum. Cui non frustra dicitur: *Deus tu convertens vivificabis nos* (Psalm. 84, 7). Non frustra dicitur: *Ne des ad movendum pedem meum*

(Psalm. 65, 9). Non frustra dicitur: *Ne tradas me Domine a desiderio meo peccatori* (Psalm. 139, 9). Postremo ne multa commemorem, cum vobis plura fortasse occurrant, non frustra dicitur: *Ne nos inferas in tentationem.* Nam quisquis in tentationem non infertur, profecto nec in tentationem suae malae voluntatis infertur. Et qui in tentationem suae malae voluntatis non infertur, in nullam prorsus infertur. *Unusquisque enim tentatur*, ut scriptum est, *a concupiscentia sua abstractus et illectus. Deus autem neminem tentat* (Jac. 1, 13. s.), tentatione scilicet noxia. Nam est et utilis, qua non decipimur vel opprimimur, sed probamur, secundum quod dictum est: *Proba me, Domine, et tenta me* (Psalm. 25, 2). Illa ergo noxia tentatione, quam significat Apostolus, dicens: *Ne forte tentaverit vos is, qui tentat, et inanis sit labor noster* (1. Thess. 3, 5), *Deus*, ut dixi, *neminem tentat*, hoc est, neminem infert vel inducit in tentationem. Nam tentari et in tentationem non inferri, non est malum, imo etiam bonum est; hoc est enim probari. Quod itaque dicimus Deo: *Ne nos inferas in tentationem*, quid dicimus, nisi, ne nos inferri sinas? Unde sic orant nonnulli, et legitur in codi-

cibus pluribus, et hoc sic posuit beatus Cyprianus: *Ne patiaris nos induci in tentationem.* In Evangelio tamen graeco nusquam inveni, nisi: *Ne nos inferas in tentationem.* Tutiores igitur vivimus, si totum Deo damus; non autem nos illi ex parte, et nobis ex parte committimus, quod vidit iste venerabilis martyr. Nam cum eundem locum Orationis exponeret, ait post cetera: „Quando autem rogamus, ne in tentationem veniamus, admonemur infirmitatis et imbecillitatis nostrae, dum sic rogamus: ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbe arroganterque aliquid assumat, ne quis aut confessionis, aut passionis gloriam suam ducat; cum Dominus ipse humilitatem docens, dixerit: *Vigilate et orate, ne veniatis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma* (Matth. 26, 41): ut dum praecedit humilis et submissa confessio et datur totum Deo, quicquid suppliciter cum timore Dei petitur, ipsius pietate praestetur.

CAPUT VII.

Dominicam orationem sufficere ad evincendum, quod gratia a Deo gratis datur. In conditi hominis viribus fuisse non discedere a Deo, nunc tamen ad Dei gratiam pertinere, ut ad Deum accedamus, et ab eo

non recedamus. Cur Deus voluerit, ut homines expostulent, quae non orantibus etiam potest dare.

13. Si ergo alia documenta non essent, haec dominica oratio nobis ad causam gratiae, quam defendimus, sola sufficeret; quia nihil nobis reliquit, in quo tamquam in nostro gloriemur. Siquidem et ut non discedamus a Deo, non ostendit dandum esse nisi a Deo cum poscendum ostendit a Deo. Qui enim non infertur in tentationem, non discedit a Deo. Non est hoc omnino in viribus liberi arbitrii, quales nunc sunt; fuerat in homine antequam caderet. Quae tamen libertas voluntatis in illius primae conditionis praestantia quantum valuerit, apparuit in angelis, qui diabolo cum suis cadente, in veritate steterunt, et ad securitatem perpetuam non cadendi, in qua nunc eos esse certissimi sumus, pervenire meruerunt. Post casum autem hominis non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad eum; neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere, ut homo non recedat ab eo [1]).

---

[1]) Cf. supra annot. ad n. 31. *de praedest. sanctorum.* Hisce non negat gratiae necessitatem pro Adamo, quam toties alibi inculcat; sed quia Adamo innocenti collata erat gratia originalis, cum ipsa origine conserta et naturali generatione in posteros de-

14. Hanc gratiam posuit in *illo, quo sortem consequuti sumus, praedestinati secundum propositum ejus, qui universa operatur* (Eph. 1, 11): ac per hoc sicut operatur, ut accedamus, sic operatur, ne discedamus. Propter quod ei per prophetam dictum est: *Fiat manus tua super virum dexterae tuae, et super filium hominis, quem confirmasti tibi et non discedimus a te* (Ps. 79, 18). Iste certe non est Adam primus, in quo discessimus ab eo; sed Adam novissimus, super quem fit manus ejus, ut non discedamus ab eo. Christus enim totus cum membris suis est, propter Ecclesiam, quae est corpus ejus, plenitudo ejus. Cum ergo fit super eum manus Dei, ut non discedamus a Deo, ad nos utique pervenit opus Dei: (hoc est enim manus Dei quo), opere Dei fit, ut simus in Christo permanentes cum Deo, non sicut in

rivanda, eam considerat quasi ad naturam humanam (utique originalem, qualem eam Deus condidit, non qualem illam philosophi considerant) spectantem. Jam vero talis non est gratia Christi, quae in praesenti datur: haec enim *duplici* titulo est indebita: titulo *communi* illi gratiae, qua auctus fuit Adamus: gratia enim cuilibet naturae vel innocenti prorsus est indebita; tum titulo *proprio*, quia nunc tribuitur homini per peccatum originale et propria scelera omnino positive ea indigno.

Adam discedentes a Deo. *In Christo* enim *sortem consequuti sumus, praedestinati secundum propositum ejus, qui universa operatur.* Manus igitur Dei est ista, non nostra, ut non discedamus a Deo. Manus, inquam, ejus est ista, qui dixit: *Timorem meum dabo in cor eorum, ut a me non recedant* (Jer. 32, 40).

15. Propter quod et posci a se voluit, *ne inferamur in tentationem;* qui si non inferamur, nulla ab eo ratione discedimus. Quod poterat nobis etiam non orantibus dari, sed oratione nostra nos voluit admoneri, a quo accipiamus haec beneficia. A quo enim nisi ab illo accipimus, a quo jussum est ut petamus? Prorsus in hac re non operosas disputationes exspectet Ecclesia, sed attendat quotidianas orationes suas. Orat, ut increduli credant; Deus ergo convertit eos ad fidem. Orat, ut credentes perseverent; Deus ergo donat perseverantiam usque in finem. Haec Deus facturum se esse praescivit. Ipsa est praedestinatio sanctorum, quos *elegit in Christo ante constitutionem mundi, ut essent sancti et immaculati in conspectu ejus in caritate, praedestinans eos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundum placitum voluntatis suae in lau-*

dem gloriae gratiae suae, in qua gratificavit eos in dilecto Filio suo, in quo habent redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum secundum divitias gratiae ejus, quae abundavit in eos in omni sapientia et prudentia, ut ostenderet eis mysterium voluntatis suae secundum bonam voluntatem suam, quam posuit in illo, in dispensatione plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo, quae in coelis sunt et quae in terris in ipso, in quo etiam et sortem consecuti sumus, praedestinati secundum propositum ejus, qui universa operatur (Eph. 1, 4. ss.) Contra istam veritatis tam claram tubam, quis homo sobriae vigilantisque fidei voces ullas admittat humanas?

CAPUT VIII.

Deum dare gratiam suam ex misericordia, non dare ex justitia. Cur perseveraturis non perseveraturos admixtos relinquat.

16. Sed cur, inquit, gratia Dei non secundum merita hominum datur? Respondeo: quoniam Deus misericors est. Cur ergo, inquit, non omnibus? Et hic respondeo: quoniam Deus judex est. Ac per hoc et gratis ab eo datur gratia: et justo ejus in aliis ju-

dicio demonstratur, quid eis, quibus datur, conferat gratia. Non itaque simus ingrati, quod secundum placitum voluntatis suae, in laudem gloriae gratiae suae tam multos liberat misericors Deus de tam debita perditione; ut si inde neminem liberaret, non esset injustus. *Ex uno* quippe *omnes in condemnationem* (Rom. 5, 16) non injustam judicati sunt ire, sed justam. Qui ergo liberatur, gratiam diligat; qui non liberatur, debitum agnoscat. Si in remittendo debito bonitas, in exigendo aequitas intelligitur, nusquam esse apud Deum iniquitas invenitur.

17. Sed cur, inquit, non solum in parvulorum, verum etiam in geminorum una atque eadem causa, tam diversum judicium? Nonne similis quaestio est, cur in diversa causa idem judicium? Recolamus igitur illos operarios in vinea, qui tota die laboraverunt, et eos, qui hora una; nempe causa diversa est impensi laboris, et tamen idem judicium in redditione mercedis (Matth. 20, 1. ss.). Numquid et hic audierunt murmurantes a patrefamilias nisi *hoc volo?* Ita quippe ejus erga alios fuit largitas, ut erga alios nulla esset iniquitas. Et isti quidem utrique in bonis sunt; verumtamen quantum ad justitiam spectat et gratiam, potest et de reo qui

liberatur recte dici reo, qui damnatur: *Tolle quod tuum est et vade; huic autem volo, quod non debetur donare. An non licet mihi facere, quod volo? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Hic ille si dicat, cur non et mihi? Merito audiet: *O homo tu quis es, qui respondeas Deo* (Rom. 9, 20)? Quem certe in uno vestrum benignissimum largitorem, in te vero exactorem justissimum, in nullo tamen cernis injustum. Cum enim justus esset, etiamsi utrumque puniret: qui liberatur, habet unde gratias agat; qui damnatur, non habet quod reprehendat.

18. Sed si jam, inquit, hoc oportebat, ut damnatis non omnibus, quid omnibus deberetur ostenderet, atque ita gratius suam gratiam vasis misericordiae commendaret; cur in eadem causa me potius quam illum puniet, aut illum quam me potius liberabit? Hoc non dico, si quaeris quare; quia fateor me non invenire quid dicam. Si et hoc quaeris quare? quia in hac re sicut justa est ira ejus, sicut magna est misericordia ejus, ita *inscrutabilia judicia ejus* (Rom. 11, 33).

19. Adhuc pergat et dicat. Cur quibusdam, qui eum coluerunt bona fide, perseverare usque in finem non dedit? Cur putas, nisi quia

non mentitur, qui dicit: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum* (1. Joan. 2, 19)? Numquid ergo hominum naturae duae sunt? Absit. Si duae naturae essent, gratia ulla non esset; nulli enim daretur gratuita liberatio, si naturae debita redderetur. Hominibus autem videtur, omnes, qui boni apparent fideles, perseverantiam usque in finem accipere debuisse. Deus autem melius esse judicavit, miscere quosdam non perseveraturos certo numero sanctorum suorum; ut quibus non expedit in hujus vitae tentatione securitas, non possint esse securi: multos enim a perniciosa elatione reprimit, quod ait Apostolus: *Quapropter qui videtur stare, videat ne cadat* (1. Cor. 10, 12). Voluntate autem sua cadit, qui cadit; et voluntate Dei stat, qui stat: *Potens est enim Deus statuere illum* (Rom. 14, 4): non ergo ipse seipsum, sed Deus. Verumtamen bonum est, *non altum sapere, sed timere* (Rom. 11, 20). In cogitatione autem sua vel cadit quisque vel stat. Sicut autem Apostolus ait, quod et in libro superiori memoravi: *Non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis: sed sufficientia nostra ex Deo est* (2. Cor. 3, 5). Quem secutus bea-

tus Ambrosius audet et dicit: „Non enim in potestate nostra est cor nostrum et nostrae cogitationes“: quod omnis, qui humiliter et veraciter pius est, esse verissimum sentit.

20. Hoc autem Ambrosius ut diceret, in eo libro loquebatur, quem *de fuga seculi* scripsit, docens (c. 1.) hoc seculum non corpore, sed corde esse fugiendum: quod nisi auxilio Dei fieri non posse disseruit. Ait enim: „Frequens nobis de fugiendo seculo isto est sermo, atque utinam quam facilis sermo, tam cautus et sollicitus affectus: sed, quod pejus est, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, et vanitatum offusio mentem occupat, ut quod studeas evitare, hoc cogites animoque volvas: quod cavere difficile est homini, exuere autem impossibile. Denique voti magis eam esse rem, quam effectus, testatur propheta dicendo: *Declina cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam* (Psalm. 168, 36): non enim in potestate nostra est cor nostrum et cogitationes nostrae, quae improviso offusae mentem animumque confundunt, atque alio trahunt, quam tu proposueris: ad secularia revocant, mundana inserunt, voluptuaria ingerunt, illecebrosa intexunt, ipsoque in tempore, quo elevare mentem paramus, inserti inanibus cogitationibus,

ad terrena plerumque dejicimur." Non itaque in hominum, sed in Dei est potestate, ut habeant homines *potestatem filii Dei fieri* (Joan. 1, 12). Ab ipso quippe accipiunt eam, qui dat cordi humano cogitationes pias, per quas habeat *fidem, quae operetur per dilectionem* (Gal. 5, 6); ad quod bonum sumendum et tenendum, et in eo perseveranter usque in finem proficiendum, *non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est* (2. Cor. 3, 5), in cujus est potestate cor nostrum et cogitationes nostrae.

CAPUT IX.

Inscrutabilia esse judicia Dei in praedestinandis hominibus. Absurdum esse dicere, quod mortui judicandi sint de peccatis, quae perpetraturi fuerant, si vixissent. Cur tyriis et sidoniis credituris non facta sint miracula, quae aliis facta fuere non credituris.

21. Ex duobus itaque parvulis originali peccato pariter obstrictis, cur iste assumatur, ille relinquatur; et ex duobus aetate jam grandibus impiis cur iste ita vocetur, ut vocantem sequatur; ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur, ut vocantem sequatur, inscrutabilia sunt judicia Dei. Ex duobus autem piis, cur huic donetur perseve-

rantia usque in finem, illi autem non donetur, inscrutabiliora sunt judicia Dei. Illud tamen fidelibus debet esse certissimum, hunc esse ex praedestinatis, illum non esse. *Nam si fuissent ex nobis*, ait unus praedestinatorum, qui de pectore Domini biberat hoc secretum, *mansissent utique nobiscum.* Quid est quaeso, *non erant ex nobis*, *nam si fuissent, mansissent utique nobiscum* (1. Joan. 2, 19)? Nonne utrique a Deo creati, utrique ex Adam nati, utrique de terra facti erant, et ab eo qui dixit: *Omnem flatum ego feci* (Isai. 57, 16), unius ejusdemque naturae animas acceperant? Nonne postremo utrique vocati fuerant et vocantem secuti, utrique ex impiis justificati, et per lavacrum regenerationis utrique renovati? Sed si haec audiret ille, qui sciebat proculdubio quod dicebat, respondere posset et dicere: Vera sunt haec, secundum haec omnia *ex nobis erant*, verumtamen secundum aliam quandam discretionem *non erant ex nobis*, *nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum.* Quaenam est tandem ista discretio? Patent libri Dei, non avertamus aspectum. Clamat Scriptura divina, adhibeamus auditum: *Non erant ex eis*, quia non *erant secundum propositum vocati*; non erant *in Christo electi ante con-*

stitutionem mundi: non erant *in eo sortem consecuti,* non erant *praedestinati secundum propositum ejus, qui universa operatur.* Nam si hoc essent, ex illis essent, et cum illis sine dubitatione mansissent [1]).

---

[1]) Forte quis dicat, ita non loqui eos, qui tuentur praedestinationem ad gloriam *post praevisa merita,* proinde s. Augustini sententiam huic opinioni refragari. Sed ne nimis exsultent hac loquendi ratione Augustini theologi illi, qui praedestinationem ad gloriam ante praevisa merita propugnant, advertimus 1. ita omnino loqui *posse* nostri systematis fautores, quam primum supponitur voluntatem Dei antecedentem et conditionatam, qua omnium hominum vult salutem, per praescientiam cooperationis humanae transiisse in consequentem et absolutam; 2. s. Augustinum etiam *alia* ratione loqui; neque mirum 3. cum loquendi ratio accommodanda sit subjectae materiae et personis quibuscum vel contra quos loquimur. Cum ergo 4. Augustinus loqueretur contra pelagianos et semipelagianos, qui gratiae necessitatem et gratuitatem negarent quique hominis salutem pendentem facerent a voluntate humana, necesse fuit urgere voluntatem electionemque divinam atque gratiam. Quod si 5. non contra pelagianos sit loquendum, sed disputandum contra lutheranos, calvinianos, jansenianos, qui fatum veluti inducunt, libertatem negant, quid mirum si urgeatur libertas et hominis cooperatio? Certe Augustinus contra hos non ita esset locutus, sicut contra pelagianos. Quare 6. minus probanda est ea Augustini intelligendi interpretandique methodus, quae mordicus *quibusdam tan-*

22. Ut enim non dicam, quam sit possibile Deo, aversas et adversas in fidem suam hominum convertere voluntates, et in eorum cordibus operari, ut nullis adversitatibus cedant, nec ab ipso aliqua superati tentatione discedant; cum possit et quod ait Apostolus facere, *ut non eos permittat tentari super id, quod possunt* (1. Cor. 10, 13), ut ergo id non dicam, certe poterat illos Deus praesciens esse lapsuros, antequam id fieret, auferre de hac vita. An eo redituri sumus, ut adhuc disputemus, quanta absurditate dicatur, judicari homines mortuos etiam de his peccatis, quae praescivit eos Deus perpetraturos fuisse, si viverent? Quod ita abhorret a sensibus christianis, aut prorsus humanis, ut id etiam refellere pudeat. Cur enim non dicatur et ipsum Evangelium cum tanto labore passionibusque sanctorum frustra esse praedicatum, vel adhuc etiam praedicari; si judicari poterant homines, etiam non audito Evangelio secundum contumaciam vel obedientiam, quam praescivit Deus eos habituros fuisse, si audissent? Nec damnaren-

---

tum loquendi formulis inhaeret, harmoniae doctrinae prorsus oblita, et ex illis suum construit systema, quod ut *augustinianum* venditat.

tur Tyrus et Sidon, quamvis remissius, quam illae civitates, in quibus non credentibus, a Domino Christo mirabilia signa sunt facta; quoniam si apud illas facta essent, *in cinere et cilicio poenitentiam egissent* (Luc. 10, 13); sicut se habent eloquia veritatis, in quibus verbis suis Dominus Jesus altius nobis mysterium praedestinationis ostendit.

23. Si enim quaeratur a nobis, cur apud eos tanta miracula facta sint, qui videntes ea non fuerant credituri, et apud eos facta non sint, qui crederent si viderent; quid respondebimus? Numquid dicturi sumus, quod in libro (ep. 102. q. 2) illo dixi, ubi sex quibusdam quaestionibus paganorum, sine praejudicio tamen aliarum causarum, quas prudentes possunt investigare, respondi? Hoc quippe, ut scitis, cum Christus quare post tam longa tempora venerit, quaereretur, dixi, quod in his temporibus, et his locis, quibus Evangelium ejus non est praedicatum, tales omnes in ejus praedicatione futuros esse praesciebat, quales multi in ejus corporali praesentia fuerunt, qui in eum nec suscitatis ab eo mortuis credere voluerunt. Item paulo post in eodem libro atque in eadem quaestione: „Quid mirum, inquam, si tam infidelibus plenum orbem terrarum

Christus prioribus seculis noverat, ut eis praedicari merito nollet, quos nec verbis nec miraculis suis credituros esse praesciebat[1]?" Haec certe de Tyro et Sidone non possumus dicere, et in eis cognoscimus, ad eas causas praedestinationis haec divina judicia pertinere, sine quarum causarum latentium praejudicio, tunc ista respondere me dixi. Facile est quippe, ut infidelitatem accusemus judaeorum de libera voluntate venientem, qui factis apud se tam magnis virtutibus credere noluerunt. Quod et Dominus increpans arguit et dicit: *Vae tibi Corozain et Bethsaida; quia si in Tyro et Sidone factae fuissent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cinere et cilicio poenitentiam egissent* (Matth. 11, 21). Sed numquid possumus dicere, etiam tyrios et sidonios talibus apud se virtutibus factis credere noluisse, aut credituros non fuisse, si fierent; cum eis ipse

---

[1]) Advertatur, hanc rationem neque esse *adaequatam*, ut patet ex tyriis et sidoniis, neque *ultimam*, quae est Dei beneplacitum, quam tamen non prorsus respuit s. doctor pro particularibus casibus. Si enim Deus subinde peccatores citius ex hac vita eripit, ne multiplicatis peccatis incurrant poenas duriores, non erit improbabile, quod quibusdam Evangelii deneget gratiam, quorum praevidet duritiem, ne eos gravius punire cogatur. Cf. n. seq.

Dominus attestetur, quod acturi essent magnae humilitatis poenitentiam, si in eis facta essent divinarum illa signa virtutum [1]? Et tamen in die judicii punientur, quamvis minori supplicio quam illae civitates, quae apud se virtutibus factis credere noluerunt. Secutus enim Dominus ait: *Verumtamen dico vobis: Tyro et Sidoni remissius erit in die judicii, quam vobis.* Severius ergo punientur isti, illi *remissius*; sed tamen punientur. Porro si etiam secundum facta, quae facturi essent si viverent, mortui judicantur; profecto quia fideles futuri erant isti, si eis cum tantis miraculis fuisset Evangelium praedicatum, non sunt utique puniendi. Punientur autem: falsum est igitur, et secundum ea mortuos judicari, quae facturi essent, si ad eos viventes Evangelium perveniret. Et si hoc falsum est, non est cur dicatur de infantibus, qui pereunt sine baptismate morientes hoc in eis eo merito fieri, quia praescivit eos Deus, si viverent, praedicatumque illis fuisset Evangelium, infide-

---

[1] Manifeste hinc patet, s. Augustinum agnovisse scientiam, quam dicunt, *mediam*, neque id reprehendisse in semipelagianis, quod eam admiserint, sed quod contenderint, Deum secundum eam scientiam praemia subinde distribuere et poenas.

liter audituros. Restat igitur, ut solo peccato originali teneantur obstricti, et propter hoc solum eant in damnationem: quoniam videmus aliis eandem habentibus causam, non nisi per Dei gratuitam gratiam regenerationem donari; et ejus occulto, justo tamen judicio, quoniam *non est iniquitas apud Deum*, (Rom. 9, 14), quosdam etiam post baptismum pessime vivendo perituros, in hac tamen vita quousque pereant detineri, qui non perirent, si eis corporis mors lapsum eorum praeveniens subveniret; quoniam nullus mortuus judicatur ex bonis seu malis, quae fuerat si non moreretur acturus: alioquin tyrii et sidonii, non secundum ea, quae gesserunt poenas luerent, sed potius secundum ea, quae gesturi fuerant, si in eis illae virtutes evangelicae factae fuissent, per grandem poenitentiam et per Christi fidem consequerentur salutem.

CAPUT X.

Alia exponitur sententia, cur tyriis et sidoniis credituris non sint facta miracula, quae aliis non credituris facta fuere, et etiam secundum illam non judicandos esse mortuos de peccatis, quae facturi essent, si viverent, demonstratur.

24. Quidam disputator catholicus non ignobilis hunc Evangelii locum sic exposuit, ut

diceret, praescisse Dominum tyrios et sidonios a fide fuisse postea recessuros, cum factis apud se miraculis credidissent, et misericordia potius non eum illic ista fecisse; quoniam graviori poenae obnoxii fierent, si fidem, quam tenuerant, reliquissent, quam si eam nullo tempore tenuissent. In qua sententia docti hominis et admodum acuti, quae sint adhuc merito requirenda, quid me nunc attinet dicere, cum et ipsa nobis ad id, quod agimus, suffragetur? Si enim miseratione Dominus non fecit in istis virtutes, per quas fieri possent fideles, ne gravius punirentur, cum postea fierent infideles, quod eos futuros fuisse praescivit; satis aperteque demonstratur, de his peccatis neminem judicari mortuorum, quae praescivit fuisse facturum, si aliquo modo ei, ne illa faciat, subvenitur: sicut tyriis et sidoniis, si sententia illa vera est, subvenisse dicitur Christus, quos maluit non accedere ad fidem, quam scelere multo graviore discedere a fide, quod eos si accessissent, praeviderat fuisse facturos. Quamvis si dicatur, cur non factum est, ut crederent potius, et hoc eis praestaretur, ut antequam fidem relinquerent, ex hac vita migrarent; quid responderi possit, ignoro. Qui enim dicit, relicturis fidem beneficium

fuisse concessum, ne habere inciperent, quod graviori impietate desererent, satis indicat, non judicari hominem ex eo, quod praenoscitur male fuisse facturus, si ei quocunque beneficio, ut id non faciat, consulatur. Consultum est igitur et illi, qui *raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus* (Sap. 4, 11). Sed cur non ita consultum fuerit tyriis ac sidoniis, ut crederent et raperentur, *ne malitia mutaret intellectum eorum;* forsitan responderet ille, cui placuit isto modo hanc solvere quaestionem. Ego vero, quantum ad hoc, quod ago, attinet, sufficere video, ut secundum istam quoque sententiam demonstrentur homines non judicari de his, quae non fecerunt, etiam si facturi fuisse praevisi sunt. Quamquam, ut dixi, hanc opinionem, qua putantur in morientibus vel mortuis vindicari peccata, quae praesciti sunt facturi esse si viverent, etiam refellere pudeat, ne videamur et nos existimasse alicujus esse momenti, quam maluimus disputatione cohibere, quam silentio praeterire.

CAPUT XI.

Judicia Dei esse inscrutabilia. Puniri homines a Deo secundum eorum merita, praedestinari autem secundum placitum voluntatis ejus. Exemplum parvulorum

ad veritatem praedestinationis et gratiae in adultis firmandam valere. Locus ex libris de libero arbitrio a massiliensibus objectus retractatur.

25. Proinde sicut Apostolus ait: *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei* (Rom. 9, 16): qui et parvulis quibus vult, etiam non volentibus, neque currentibus subvenit, quos ante constitutionem mundi elegit in Christo daturus eis gratiam gratis, hoc est nullis eorum vel fidei, vel operum meritis praecedentibus; et majoribus etiam his, quos praevidit, si apud eos facta essent, suis miraculis credituros, quibus non vult subvenire, non subvenit, de quibus in sua praedestinatione occulte quidem, sed juste aliud judicavit: *non* enim *est iniquitas apud Deum*, (Rom. 9, 14), sed *inscrutabilia sunt judicia ejus et investigabiles viae ejus* (ib. 11, 33): *Universae* autem (Psalm. 24, 10) *viae Domini misericordia et veritas*. Investigabilis ergo est misericordia; qua *cujus vult miseretur*, nullis ejus praecedentibus meritis; et investigabilis veritas, qua *quem vult obdurat* (Rom. 9, 18), ejus quidem praecedentibus meritis, sed cum eo cujus miseretur plerumque communibus. Sicut duorum geminorum, quorum unus assumitur, alius relinquitur, dispar est exitus, merita com-

munia. In quibus tamen sic alter magna Dei bonitate liberatur, ut alter nulla ejus iniquitate damnetur: *Numquid* enim *iniquitas est apud Deum? Absit* (ib. v. 14): sed investigabiles sunt viae ipsius. Itaque misericordiam ejus in his, qui liberantur, et veritatem in his, qui puniuntur, sine dubitatione credamus: neque inscrutabilia scrutari, neque investigabilia vestigare conemur. *Ex ore* quippe *infantium et lactantium* suam *perfecit laudem* (Ps. 8, 3): ut quod in his videmus, quorum liberationem bona eorum merita nulla praecedunt, et in his, quorum damnationem utrisque communia originalia sola praecedunt; hoc et in majoribus fieri nequaquam omnino cunctemur, id est, non putantes, vel secundum sua merita gratiam cuiquam dari, vel nisi suis meritis quemquam puniri, sive pares, qui liberantur atque puniuntur, sive dispares habeant causas malas: ut *qui videtur stare, videat ne cadat* (1. Cor. 10, 12): et *qui gloriatur*, non in semetipso, sed *in Domino glorietur* (ib. 1, 31).

26. Cur autem causam parvulorum ad exemplum majorum, sicut scribitis [1]), non

---

[1]) Vide supra Hilarii ep. n. 8.

patiuntur afferri homines, qui contra pelagianos non dubitant esse peccatum originale, quod *per unum hominem intravit in mundum*, et *ex uno homine* omnes isse *in condemnationem* (Rom. 5, 12, 16)? Quod et manichaei non accipiunt, qui non solum omnes veteris Instrumenti Scripturas in ulla auctoritate non habent, verumetiam eas, quae ad novum pertinent Testamentum, sic accipiunt, ut suo quodam privilegio, imo sacrilegio, quod volunt sumant, quod nolunt rejiciant. Contra quos agebam in libris *de libero arbitrio*, unde isti nobis praescribendum putant. Ideo quaestiones operosissimas incidentes enucleate solvere nolui, ne nimium longum opus esset, ubi me adversus tam perversos testimoniorum divinorum non adjuvabat auctoritas. Et poteram, sicut feci, quodlibet horum verum esset, quae non definite interponebam, certa tamen ratione concludere, in omnibus Deum esse laudandum, sine ulla necessitate credendi duas, sicut illi volunt, coaeternas boni et mali permixtas esse substantias.

27. Denique in primo *Retractationum* libro, quod opus meum nondum legistis, cum ad eosdem libros retractandos venissem, hoc est, *de libero arbitrio*, ita loquutus sum:

(c. 9). „In his, inquam, libris ita multa disserta sunt, ut incidentes nonnullae quaestiones, quas vel enodare non poteram, vel longam sermocinationem in praesenti requirebant, ita differrentur, ut ex utraque parte, vel ex omnibus earundem quaestionum partibus, in quibus non apparebat quid potius congrueret veritati, ad hoc tamen ratiocinatio nostra concluderetur, ut quodlibet eorum verum esset, laudandus crederetur, vel etiam ostenderetur Deus. Propter eos quippe disputatio illa suscepta est, qui negant ex libero voluntatis arbitrio mali originem duci; et Deum, si ita est, creatorem omnium naturarum culpandum esse contendunt, eo modo volentes secundum suae impietatis errorem (manichaei enim sunt) immutabilem quamdam et Deo coaeternam introducere naturam mali.“ Item post aliquanta alio loco: „Deinde dictum est, inquam, ex qua miseria peccantibus justissime inflicta liberet Dei gratia, quia homo sponte, id est, libero arbitrio cadere potuit, non etiam surgere: ad quam miseriam justae damnationis pertinet ignorantia et difficultas, quam patitur omnis homo ab exordio nativitatis suae, nec ab isto malo liberatur quisquam, nisi Dei gratia. Quam miseriam nolunt pelagiani ex justa

damnatione descendere, negantes originale peccatum: quamvis ignorantia et difficultas, etiam si essent hominis primordia naturalia, nec sic culpandus, sed laudandus esset Deus, sicut in eodem libro tertio (c. 20) disputavimus. Quae disputatio contra manichaeos habenda est, qui non accipiunt Scripturas sanctas veteris Testamenti, in quibus peccatum originale narratur. Et quicquid inde in literis apostolicis legitur, detestabili impudentia immissum fuisse contendunt a corruptoribus Scripturarum, tamquam non fuerit ab apostolis dictum. Contra pelagianos autem hoc defendendum est, quod utraque Scriptura commendat, quam se accipere profitentur.“ Haec dixi in primo libro *Retractationum*, quum retractarem libros *de libero arbitrio*. Nec sola sane ista ibi a me dicta sunt de his libris, verum et alia multa, quae huic ad vos operi inserere longum putavi, et non necessarium, quod et vos existimo esse judicaturos, cum omnia legeritis. Quamvis ergo in libro tertio *de libero arbitrio*, ita de parvulis disputaverim, ut etiam si verum esset, quod dicunt pelagiani, ignorantiam et difficultatem, sine quibus nullus homo nascitur, primordia, non supplicia esse naturae; vincerentur tamen manichaei, qui volunt

duas, boni scilicet et mali, coaeternas esse naturas: numquid ideo fides in dubium vocanda, vel deserenda est, quam contra ipsos pelagianos catholica defendit Ecclesia, quae asserit originale esse peccatum, cujus reatus generatione contractus, regeneratione solvendus est? Quod si et isti fatentur nobiscum, ut simul in hac causa pelagianorum destruamus errorem; cur putant esse dubitandum, quod etiam parvulos Deus, quibus dat suam gratiam per baptismatis sacramentum, *eruat de potestate tenebrarum, et transferat in regnum Filii caritatis suae* (Coloss. 1, 13)? In eo ergo quod aliis eam dat, aliis non dat, cur nolunt *cantare Domino misericordiam et judicium* (Psalm. 100, 1)? Cur autem illis potius, quam illis detur, *quis cognovit sensum Domini* (Rom. 11, 34)? Quis inscrutabilia scrutari valeat? Quis investigabilia vestigare sufficiat?

CAPUT XII.

Gratiam non dari a Deo ob merita accipientium, sed secundum placitum voluntatis suae. Hoc defendi etiamsi nullum esset originale peccatum. Parvulos non judicari secundum ea, quae praesciti sunt facturi, si viverent. Variam eorum sortem non ex fato, sed ex providentia Dei.

28. Conficitur itaque ex his gratiam Dei

non secundum merita accipientium dari, sed *secundum placitum voluntatis ejus, in laudem et gloriam* ipsius *gratiae ejus* (Eph. 1, 5. s), ut *qui gloriatur*, nullo modo in se ipso, sed *in Domino glorietur* (1. Cor. 1, 31): qui hominibus dat, quibus vult, quoniam misericors est; quod et si non det, justus est: et non dat quibus non vult, *ut notas faciat divitias gloriae suae in vasa misericordiae* (Rom. 9, 23). Dando enim quibusdam, quod non merentur, profecto gratuitam, et per hoc veram suam gratiam esse voluit [1]): non omnibus dando, quid omnes mererentur ostendit. Bonus in beneficio certorum, justus in supplicio ceterorum; et bonus in omnibus, quoniam bonum est, cum debitum redditur, et justus in omnibus, quoniam justum est, cum indebitum sine cujusquam fraude donatur.

29. Defenditur autem sine meritis Dei gratia, id est, vera gratia, etiam si parvuli baptizati, sicut pelagiani sentiunt, non eru-

---

[1]) Ex hisce sequitur tantum, Deum non dare omnibus gratiam praevisam efficacem, de qua hic disputat; sed non sequitur, Deum quibusdam nullam prorsus dare gratiam, ne praevenientem quidem: hoc enim adversatur communi theologorum sententiae, quae ad Augustini etiam auctoritatem provocat.

untur de potestate tenebrarum; quia nulli peccato, sicut putant pelagiani, tenentur obnoxii, sed tantum in regnum Domini transferuntur: etiam sic enim sine ullis bonis meritis datur eis regnum, quibus datur, et sine ullis malis meritis non datur eis, quibus non datur. Quod adversus eosdem pelagianos dicere solemus, quando nobis objiciunt, quod fato tribuamus Dei gratiam, dicendo eam non secundum merita nostra dari. Ipsi enim potius Dei gratiam fato in parvulis tribuunt, qui dicunt fatum esse, ubi meritum non est. Nulla quippe merita, etiam secundum ipsos pelagianos, possunt in parvulis inveniri, cur alii eorum mittantur in regnum, alii vero alienentur a regno. Sicut autem nunc, ut ostenderem gratiam Dei non secundum merita nostra dari, secundum utrumque sensum hoc defendere malui; et secundum nostrum scilicet, qui obstrictos originali peccato parvulos dicimus; et secundum pelagianorum, qui originale negant esse peccatum: nec tamen ideo mihi est ambigendum, habere parvulos, quod eis dimittat, qui *salvum facit populum suum a peccatis eorum* (Matth. 1, 21): ita et in tertio libro *de libero arbitrio* secundum utrumque sensum restiti manichaeis, sive supplicia, sive primordia naturae

sint ignorantia et difficultas, sine quibus nullus hominum nascitur; et tamen unum horum teneo. Ibi quoque a me satis evidenter expressum, quod non sit ista natura instituta hominis, sed poena damnati.

30. Frustra itaque mihi de illius libri mei vetustate praescribitur, ne agam causam sicut debeo agere parvulorum; et inde gratiam Dei non secundum merita hominum dari, perspicuae veritatis luce convincam. Si enim quando libros *de libero arbitrio* laicus coepi et presbyter explicavi, adhuc de damnatione infantium non renascentium, et de renascentium liberatione dubitarem; nemo, ut opinor, esset tam injustus atque invidus, qui me proficere prohiberet, atque in hac dubitatione remanendum mihi esse judicaret. Cum vero rectius possit intelligi, non me propterea de hac re dubitasse credi oportere, quia contra quos mea dirigebatur intentio, sic mihi visi sunt refellendi, ut sive poena esset peccati originalis in parvulis, quod veritas habet; sive non esset, quod nonnulli errantes opinantur; nullo modo tamen quam manichaeorum error inducit duarum naturarum, boni scilicet et mali permixtio crederetur: absit ut causam parvulorum sic relinquamus, ut esse nobis dicamus incertum,

utrum in Christo regenerati, si moriantur parvuli transeant in aeternam salutem, non regenerati autem transeant in mortem secundam; quoniam quod scriptum est: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines transiit* (Rom. 5, 12), aliter recte intelligi non potest: nec a morte perpetua, quae justissime est retributa peccato, liberat quemquam pusillorum atque magnorum, nisi ille, qui propter remittenda et originalia et propria nostra peccata mortuus est sine ullo suo originali propriove peccato. Sed quare illos potius quam illos? Iterum atque iterum dicimus, nec nos piget: *O homo tu quis es, qui respondeas Deo* (Rom. 9, 20)? *Inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus* (ib. 11, 33). Et hoc adjiciamus: *Altiora te ne quaesieris, et fortiora te ne scrutatus fueris* (Eccli. 3, 22).

31. Videtisne, carissimi, quam sit absurdum et a fidei sanitate atque sinceritate veritatis alienum, ut dicamus parvulos mortuos secundum ea judicari, quae praesciti sunt facturi esse si viverent? In hanc autem sententiam, quam certe omnis sensus humanus quantulacunque ratione subnixus maximeque christianus exhorret, ire compulsi sunt,

qui sic a pelagianorum errore alieni esse voluerunt, ut tamen gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, qua nobis una post lapsum primi hominis, in quo omnes cecidimus, subvenitur, secundum merita nostra dari sibi adhuc existiment esse credendum et disputatione insuper proferendum. Quod ipse Pelagius ante orientales episcopos judices damnationis suae timore damnavit [1]. Hoc autem si non dicatur de mortuorum scilicet operibus, quae facturi fuerant si viverent, bonis aut malis, ac per hoc nullis, et in ipsa Dei praescientia non futuris: hoc ergo si non dicatur, quod cernitis quanto errore dicatur; quid restabit, nisi ut gratiam Dei non secundum merita nostra dari, quod contra haeresim pelagianam catholica defendit Ecclesia, remota contentionis caligine fateamur, atque id maxime in parvulis evidentiore veritate cernamus? Neque enim fato cogitur Deus illis infantibus subvenire, illis autem non subvenire, cum sit utriusque causa communis; aut res humanas in parvulis non divina providentia, sed fortuitis agi casibus opinabimur, cum rationales vel dammandae vel liberandae sint animae,

---

[1]) In synodo diospolitana a. 415.

quandoquidem *nec passer cadit in terram sine voluntate Patris nostri, qui in coelis est* (Matth. 10, 29); aut parentum negligentiae sic tribuendum est, quod parvuli sine baptismo moriuntur, ut nihil ibi agant superna judicia [1]; tamquam ipsi, qui hoc modo male moriuntur, parentes sibi negligentes voluntate propria de quibus nascerentur, elegerint: quid dicam, quod parvulus aliquando antequam illi per ministerium baptizantis succurri possit, exspirat? Plerumque enim festinantibus parentibus et paratis ministris, ut baptismus parvulo detur, Deo tamen nolente non datur, qui eum paululum in hac vita non tenuit ut daretur. Quid est etiam, quod aliquando parvulis infidelium filiis potuit, ne irent in perditionem, et filiis fidelium non potuit baptismate subveniri? Ubi etiam certe ostenditur, quod *personarum apud Deum non sit acceptio* (Rom. 2, 11); alioquin cultorum suorum potius, quam inimicorum filios liberaret.

---

[1] Quod plures infantes sine baptismo decedant, saepe certe adscribi debet parentum negligentiae, sed haec ratio non est *adaequata*, cum subinde moriantur, etiamsi parentes de eorum solliciti sint baptismo; neque ea est ratio *ultima*, cum Deus posset et hanc parentum negligentiam impedire vel tollere.

CAPUT XIII.

Quae consequerentur absurditates ex massiliensium systemate. Confirmatur gratiam tum inchoandi, tum perseverandi usque in finem esse donum Dei. S. Ambrosii de necessitate gratiae ad bona opera insignis sententia.

32. Jam vero quoniam de dono perseverantiae nunc agimus: quid est quod morituro non baptizato subvenitur, ne sine baptismate moriatur; et baptizato casuro non subvenitur, ut ante moriatur? Nisi forte illi adhuc absurditati auscultabimus, qua dicitur nihil prodesse cuiquam mori antequam cadat, quia secundum eos actus judicabitur, quos eum praescivit Deus acturum fuisse si viveret. Hanc perversitatem sanitati fidei tam vehementer adversam, quis patienter audiat? quis ferat? Et tamen hoc dicere urgentur, qui non fatentur gratiam Dei non secundum merita nostra dari. Qui autem nolunt dicere unumquemque mortuorum secundum ea judicari, quae Deus illum praescivit acturum fuisse si viveret, intuentes quam manifesta falsitate et quanta absurditate dicatur; non eis remanet cur dicant, quod in pelagianis damnavit et ab ipso Pelagio damnari fecit Ecclesia, *gratiam Dei secundum merita nostra dari*: cum videant alios parvulos non

regeneratos ad aeternam mortem, alios autem regeneratos ad aeternam vitam tolli de hac vita: ipsos quoque regeneratos, alios perseverantes usque in finem hinc ire, alios quousque decidant hic teneri, qui utique non decidissent, si antequam laberentur, hinc exissent: et rursus quosdam lapsos quousque redeant non exire de hac vita, qui utique perirent, si antequam redirent, exirent.

33. Unde satis dilucide ostenditur, et inchoandi et usque in finem perseverandi gratiam Dei non secundum merita nostra dari; sed dari secundum ipsius secretissimam eamdemque justissimam, beneficentissimam, sapientissimam voluntatem: quoniam *quos praedestinavit, ipsos et vocavit* vocatione illa, de qua dictum est (Rom. 8, 30): *Sine poenitentia dona sunt et vocatio Dei* (Rom. 11, 29). Ad quam vocationem pertinere nullus est homo ab hominibus certa asseveratione dicendus, nisi cum de hoc seculo exierit: in hac autem vita humma, quae *tentatio est super terram* (Job. 7, 1), *qui videtur stare videat ne cadat* (1. Cor. 10, 12). Ideo quippe sicut jam supra diximus (c. 8.) non perseveraturi perseveraturis providentissima Dei voluntate miscentur, ut esse discamus *non alta sapientes, sed humilibus consen-*

tientes (Rom. 12, 16), et *cum timore et tremore nostram* ipsorum *salutem operemur. Deus est enim, qui operatur in nobis et velle et operari pro bona voluntate.* (Philip. 2, 12 s.). Nos ergo volumus, sed *Deus in nobis operatur et velle*; nos ergo operamur, sed *Deus in nobis operatur et operari pro bona voluntate.* Hoc nobis expedit et credere et dicere: hoc est pium, hoc verum, ut sit humilis et submissa confessio, et detur totum Deo. Cogitantes credimus, cogitantes loquimur, cogitantes agimus quicquid agimus; quod autem attinet ad pietatis viam et verum Dei cultum, *non sumus idonei cogitare aliquid tamquam ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est* (2. Cor. 3, 5). „Non enim est in potestate nostra cor nostrum et nostrae cogitationes." Unde idem, qui hoc ait, item dicit Ambrosius (*de fuga sec.* c. 1): „Quis autem tam beatus, qui in corde suo semper ascendat? Sed hoc sine divino auxilio, qui fieri potest? nullo profecto modo. Denique, inquit, supra eadem Scriptura dicit: *Beatus vir, cujus est auxilium ejus abs te, Domine, ascensus in corde ejus* (Ps. 83, 6)." Hoc utique ut diceret, non solum in literis sacris legebat, sed sicut de illo viro sine dubitatione credendum est, etiam in

corde suo sentiebat Ambrosius. Quod ergo in sacramentis fidelium dicitur, ut *sursum corda habeamus ad Dominum*, munus est Domini; de quo munere ipsi *Domino Deo nostro gratias agere*, a sacerdote post hanc vocem, quibus hoc dicitur, admonentur, et *dignum et justum esse* respondent. Cum enim non sit in nostra potestate cor nostrum, sed divino sublevetur auxilio, ut ascendat, et *quae sursum sunt sapiat, ubi Christus est in dextra Dei sedens, non quae super terram* (Coloss. 3, 1); cui de hac tanta re agendae sunt gratiae, nisi hoc facienti Domino Deo nostro, qui nos per tale beneficium liberando de profundo hujus mundi *elegit, et praedestinavit ante constitutionem mundi?*

CAPUT XIV.

Praedestinationis doctrinam utilitati exhortationis et correptionis adversam non esse. Quid sit praedestinatio. Dari a Deo voluntatem obediendi exhortationibus veritatis.

34. Sed ajunt, praedestinationis definitionem utilitati praedicationis adversam. Quasi vero adversata sit Apostolo praedicanti. Nonne ille doctor gentium in fide et veritate et praedestinationem toties commendavit, et verbum Dei praedicare non destitit? Num-

quid quia dixit: *Deus est, qui operatur in vobis et velle et operari pro bona voluntate* (Philipp. 2, 13); ideo non ipse, et ut velimus, quae Deo placeant, et ut operemur, hortatus est? aut quia dixit: *Qui in vobis bonum opus coepit, perficiet usque in diem Christi Jesu* (Philip. 1, 6); ideo ut inciperent homines et perseverarent usque in finem, ipse non suasit? Nempe ipse Dominus hominibus praecepit, ut crederent, atque ait: *Credite in Deum, et in me credite* (Joan. 14, 1); nec tamen ideo ejus falsa sententia est, nec vana definitio, ubi ait: *Nemo venit ad me*, id est, nemo credit in me, *nisi fuerit ei datum a Patre meo* (Joan. 6, 66). Nec rursus, quia vera est haec definitio, ideo vana est illa praeceptio. Cur ergo praedicationi, praeceptioni, exhortationi, correptioni, quae omnia frequentat Scriptura divina, existimamus inutilem definitionem praedestinationis, quam commendat eadem Scriptura divina?

35. An quisquam dicere audebit Deum non praescisse, quibus esset daturus ut crederent? aut quos daturus esset Filio suo, ut *ex eis non perderet quemquam* (Joan. 18, 9)? Quae utique si praescivit, profecto beneficia sua, quibus nos dignatur liberare, praescivit. Haec est praedestinatio sanctorum,

nihil aliud, quam praescientia scilicet et praeparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicunque liberantur. Ceteri autem ubi nisi in massa perditionis justo divino judicio relinquuntur? Ubi tyrii relicti sunt et sidonii, qui etiam credere potuerunt, si mira illa Christi signa vidissent? Sed quoniam, ut crederent, non erat eis datum, etiam unde crederent, est negatum [1]. Ex quo apparet habere quosdam in ipso ingenio divinum naturaliter munus intelligentiae, quo moveantur ad fidem, si congrua suis mentibus vel audiant verba, vel signa conspiciant; et tamen si Dei altiore judicio a perditionis massa non sunt gratiae praedestinatione discreti, nec ipsa eis adhibentur vel dicta divina vel facta, per quae possent credere, si audirent utique talia vel viderent.

---

[1]) *Ut crederent, non erat eis datum.* Non erat tyriis et sidoniis datum decreto *absoluto*, ut crederent: sed erat eis datum voluntate divina *conditionata*, si scil. usi essent gratiis aliis, quibus certe non carebant (vult enim Deus *omnium* hominum salutem, hinc nullus quem non aliqua gratia praeveniat cf. *opusc.* XXXV, 162. an.). Cum autem iis gratiis non uterentur, non tenebatur Deus eas praecise seligere, quibuscum essent cooperati. Hoc sensu Augustinus inquit: *unde crederent, fuisse eis negatum.*

In eadem perditionis massa relicti sunt etiam judaei, qui non potuerunt credere factis in conspectu suo tam magnis clarisque virtutibus. Cur enim non poterant credere, non tacuit Evangelium dicens (Joan. 12, 37. ss.): *Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non crediderunt in eum, ut sermo Isaiae prophetae* (53, 1.) *impleretur, quem dixit: Domine, quis credidit auditui nostro, et brachium Domini cui revelatum est? Et ideo non poterant credere, quia iterum dixit Isaias* (6, 10): *Excoecavit oculos eorum, et induravit cor illorum, ut non videant oculis, nec intelligant corde et convertantur, et sanem illos* [1]). Non erant ergo

---

[1]) Non poterant credere judaei, quoniam eorum incredulitas praedicta fuit. Si autem quaeritur, quomodo fuerit praedicta, utrum ideo quia Deus praesciverit eos non obstantibus tot gratiis nolle credere, an **quia** reprobatione negativa a praedestinatione fuerint a priori exclusi, nescio utrum aliqui patres hanc secundam amplectantur responsionem. Hoc vero scio, magno numero patres docere, ideo dici judaeos non potuisse credere, quod *noluerint* credere. Hoc vel ipse Augustinus docet tr. 53. *in Joan.* n. 6.: »Non poterant credere, quia hoc Isaias propheta praedixit. Hoc autem propheta praedixit, quia hoc Deus futurum esse praescivit. Quare autem non poterant, si a me quaeratur, cito respondeo, *quia nolebant.*«

sic excoecati oculi, nec sic induratum cor tyriorum et sidoniorum, quoniam credidissent, si qualia viderunt isti signa vidissent. Sed nec illis profuit, quod poterant credere, quia praedestinati non erant ab eo, cujus *inscrutabilia sunt judicia, et investigabiles viae* (Rom. 11, 33); nec istis obfuisset, quod non poterant credere, si ita praedestinati essent, ut eos coecos Deus illuminaret, et induratis cor lapideum vellet auferre. Verum quod dixit Dominus de tyriis et sidoniis, aliquo alio modo potest fortassis intelligi; neminem tamen venire ad Christum, nisi cui fuerit datum, et eis dari, qui in illo electi sunt ante constitutionem mundi, procul dubio confitetur, a quo non surdis auribus cordis eloquium divinum auribus carnis auditur. Et tamen haec praedestinatio, quae satis aperte etiam verbis evangelicis explicatur, non prohibuit Dominum et propter incipiendum dicere, quod paulo ante commemoravi: *Credite in Deum, et in me credite* (Joan. 14, 1): et

---

In hoc vero latet praedestinationis mysterium, quod Deus, cum potuerit tam facile suppeditatis aliis gratiis majoribus hanc incredulitatem praepedire, noluerit atque potius eam permiserit. Hic latent illa *inscrutabilia Dei judicia*, quae cum Paulo toties urget Augustinus adversus pelagianos.

propter perseverandum: *Oportet semper orare et non deficere* (Luc. 18, 1). Audiunt enim haec et faciunt quibus datum est, non autem faciunt, sive audiant, sive non audiant, quibus datum non est. *Quia vobis*, inquit, *datum est nosse mysterium regni coelorum, illis autem non est datum* (Matth. 13, 11), quorum alterum ad misericordiam, alterum ad judicium pertinet illius, cui dicit anima nostra: *Misericordiam et judicium cantabo tibi Domine* (Psalm. 100, 1).

36. Nec praedestinationis igitur praedicatione impedienda est praedicatio fidei perseverantis et proficientis, ut quod oportet audiant et quibus datum est ut obediant: *Quomodo enim audient sine praedicante* (Rom. 10, 14)? Nec rursus praedicatione fidei proficientis et usque ad ultimum permanentis impedienda est praedicatio praedestinationis, ut qui fideliter et obedienter vivit, non de ipsa obedientia tamquam de suo non accepto bono extollatur, sed *qui gloriatur, in Domino glorietur* (1. Cor. 1, 31). „In nullo enim gloriandum, quando nostrum nihil sit [1]“. Quod vidit fidelissime Cypria-

---

[1]) Haec sunt verba s. Cypriani. Evidens autem est ex tota hac disputatione, s. doctorem eam

nus et fidentissime definivit, per quod utique praedestinationem certissimam pronunciavit. Nam si in nullo gloriandum est, quando nostrum nihil sit, profecto nec de obedientia perseverantissima gloriandum est; nec ita nostra, tamquam non sit nobis desuper donata, dicenda est. Et ipsa igitur Dei donum est, quod se daturum Deus vocatis suis illa vocatione, de qua dictum est: *Sine poenitentia sunt dona et vocatio Dei* (Rom. 11, 29), omni christiano confitente praescivit. Haec est igitur praedestinatio, quam fideliter atque humiliter praedicamus. Nec tamen idem doctor et factor, qui et in Christum credidit, et in sancta obedientia usque ad passionem pro Christo perseverantissime vixit, ideo cessavit praedicare Evangelium, et exhortari ad fidem piosque mores, atque ad ipsam usque in finem perseverantiam; quoniam dixit in nullo gloriandum,

---

probare praedestinationis theoriam, qua neque negetur necessitas, neque gratuitas gratiae, neque impediatur praedicatio, qua moneantur homines ad cooperationem cum gratia. Qui haec concesserit plane acceptus est s. Augustino. Atqui theoria de praedestinatione ad gloriam *post praevisa* gratiae merita, haec ultro tuetur inculcat, probat. Ergo eidem non adversatur s. Augustinus.

quando nostrum nihil sit; ubi veram Dei gratiam, id est, quae non secundum merita nostra datur, sine ulla ambiguitate declaravit; quam se daturum quoniam praescivit Deus, his Cypriani verbis proculdubio praedestinatio praedicata est; quae si Cyprianum a praedicatione obedientiae non prohibuit, nec nos utique debet prohibere.

37. Quamvis ergo dicamus Dei donum esse obedientiam, tamen exhortamur ad eam. Sed illis, qui veritatis exhortationem obedienter audiunt, ipsum donum Dei datum est, hoc est obedienter audire; illis autem, qui non sic audiunt, non est datum. Non enim quicunque, sed Christus: *Nemo*, inquit, *venit ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo* (Joan. 6, 66). Et: *Vobis datum est nosse mysterium regni coelorum, illis autem non est datum* (Matth. 13, 11). Et de continentia: *Non omnes*, inquit, *capiunt verbum hoc, sed quibus datum est* (Matth. 19, 11). Et cum Apostolus ad pudicitiam conjugalem conjuges hortaretur: *Vellem*, inquit, *omnes homines esse sicut me ipsum, sed unusquisque proprium donum habet a Deo, alius sic, alius autem sic* (1. Cor. 7, 7). Ubi satis ostendit non tantum continentiam donum Dei esse, sed conjugatorum etiam ca-

stitatem. Quae cum vera sint, hortamur ad hoc, quantum cuique nostrum datum est, ut possit hortari, quia et hoc ejus donum est, in cujus manu sunt et nos et sermones nostri. Unde et Apostolus: *Secundum gratiam*, inquit, *quae data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui* (1. Cor. 3, 10): et alio loco: *Unicuique*, inquit, *sicut Dominus dedit. Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, aliquid est, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus* (ib. v. 5. s.). Ac per hoc sicut exhortatur et praedicat recte, sed ille qui accepit hoc donum; ita exhortantem recte atque praedicantem profecto ille obedienter audit, qui accepit hoc donum. Hinc est, quod Dominus, quum eis loqueretur, quia carnis aures apertas haberent, dicebat tamen: *Qui habet aures audiendi, audiat* (Luc. 8, 8), quas non omnes habere proculdubio noverat. A quo autem habeant, quicunque habeant, ipse Dominus ostendit, ubi ait: *Dabo eis cor cognoscendi me et aures audientes* (Baruch. 2, 31). Aures ergo audiendi, ipsum est donum obediendi, ut qui id haberent, venirent ad eum, ad quem *nemo venit, nisi fuerit ei datum a Patre.* Exhortamur ergo atque praedicamus,

sed *qui habent aures audiendi*, obedienter nos audiunt; qui vero eas non habent, fit in eis quod scriptum est, *ut audientes non audiant* (Matth. 13, 13); audientes videlicet corporis sensu, non audiant cordis assensu. Cur autem illi habeant aures audiendi, illi non habeant; hoc est, cur illis datum sit a Patre, ut veniant ad Filium, illis autem non sit datum, *quis cognovit sensum Domini, aut quis ejus consiliarius fuit* (Rom. 11, 34)? Aut *tu quis es homo, qui respondeas Deo* (Rom. 9, 20)? Numquid ideo negandum est quod apertum est, quia comprehendi non potest, quod occultum est? Numquid, inquam, propterea dicturi sumus, quod ita esse perspicimus, non ita esse, quoniam cur ita sit non possumus invenire?

CAPUT XV.

Objecta a massiliensibus adversus praedestinationem torqueri posse non absimiliter adversus Dei praescientiam et gratiam illam, quam ad bona opera exceptis initio fidei et perseverantia, necessariam esse consentiebant.

38. Sed ajunt, ut scribitis, „neminem posse correptionis stimulis excitari, si dicatur in conventu Ecclesiae audientibus multis: Ita se habet de praedestinatione definita sen-

tentia voluntatis Dei, ut alii ex vobis de infidelitate accepta obediendi voluntate veneritis ad fidem, vel accepta perseverantia maneatis in fide; ceteri vero qui in peccatorum delectatione remoramini, ideo nondum surrexistis, quia necdum vos adjutorium gratiae miserantis erexit. Verumtamen si qui estis necdum vocati, quos gratia sua praedestinaverit eligendos, accipietis eandem gratiam, qua velitis et sitis electi. Et si qui obeditis, si praedestinati estis rejiciendi, subtrahentur obediendi vires, ut obedire cessetis.“ Ista cum dicuntur, ita nos a confitenda Dei vera gratia, id est, quae non secundum merita nostra datur, et a confitenda secundum eam praedestinatione sanctorum deterrere non debent; sicut non deterremur a confitenda praescientia Dei, si quis de illa populo sic loquatur, ut dicat: Sive nunc recte vivatis, sive non recte, tales vos eritis postea, quales vos Deus futuros esse praescivit, vel boni si bonos, vel mali si malos. Numquid enim si hoc audito nonnulli in torporem segnitiemque vertantur, et a labore proclives ad libidinem post concupiscentias suas eant, propterea de praescientia Dei falsum putandum est esse, quod dictum est? Nonne si Deus illos bonos futuros esse praescivit, boni erunt, in quanta-

libet nunc malignitate versentur; si autem malos, mali erunt, in quantalibet nunc bonitate cernantur? Fuit quidam in nostro monasterio, qui corripientibus fratribus cur quaedam non facienda faceret et facienda non faceret, respondebat: Qualiscunque nunc sim, talis ero, qualem me Deus futurum esse praescivit, qui profecto et verum dicebat, et hoc vero non proficiebat in bonum; sed usque adeo profecit in malum, ut deserta monasterii societate fieret canis reversus ad suum vomitum, et tamen adhuc qualis sit futurus, incertum est. Numquid ergo propter hujusmodi animas ea, quae de praescientia Dei vera dicuntur, vel neganda sunt, vel tacenda; tunc scilicet quando si non dicantur, in alios itur errores [1]?

CAPUT XVI.

Quae sint causae et tempus dicendi verum ac tacendi. Praedestinationis mysterium praedicandi necessitas atque utilitas.

39. Sunt etiam, qui propterea vel non orant, vel frigide orant, quoniam Domino di-

---

[1]) Haec comparatio praedestinationis cum praescientia admodum favet doctrinae de praedestinatione ad gloriam post praevisa merita gratiae.

cente didicerunt, scire Deum quid nobis necessarium sit, priusquam petamus ab eo. Num propter tales hujus sententiae veritas deserenda, aut ex Evangelio delenda putabitur? Imo cum constet alia Deum danda etiam non orantibus, sicuti initium fidei; alia non nisi orantibus praeparasse, sicut usque in finem perseverantiam [1]): profecto qui seipso hanc se habere putat, non orat, ut habeat. Cavendum est igitur, ne dum timemus, ne tepescat hortatio, exstinguatur oratio, accendatur elatio.

40. Dicatur ergo verum, maxime ubi aliqua quaestio, ut dicatur impellit, et capiant qui possunt; ne forte cum tacetur propter eos, qui capere non possunt, non solum veritate fraudentur, verum etiam falsitate capiantur, qui verum capere, quo caveatur falsitas, possunt. Facile est enim, imo et utile,

---

[1]) Si ergo perseverantia usque in finem praeparata est orantibus, orare autem post gratiam et per gratiam possit quilibet fidelium. perseverantia sane pendebit a nobis utique gratia adjutis: ergo et praedestinatio ad gloriam: ergo praedestinatio ad gloriam non est facta a priori et independenter a praevisione orationis et cooperationis nostrae, neque enim ideo secundum Augustinum orant, *quia perseveraturi* et praedestinati sunt: sed ideo perseverabunt et praedestinati sunt, *quia orant.*

ut taceatur aliquod verum propter incapaces. Nam unde est illud Domini: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo* (Joan. 16, 12)? Et illud Apostoli: *Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus: quasi parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis* (1. Cor. 3, 1)? Quamvis modo quodam dicendi fieri possit, ut id quod dicitur, et parvulis lac, et grandibus esca sit. Sicut, *in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Joan. 1, 1), quis christianus tacere potest? quis capere? aut quid in doctrina sana potest inveniri grandius? Quod tamen et parvulis non tacetur et grandibus, nec parvulis occultatur. Sed alia est ratio verum tacendi, alia verum dicendi necesitas. Causas verum tacendi longum est omnes quaerere vel inserere; quarum tamen est et haec una, ne pejores faciamus eos, qui non intelligunt, dum volumus eos, qui intelligunt facere doctiores: qui nobis aliquid tale tacentibus doctiores quidem non fiunt, sed nec pejores fiunt. Cum autem res vera ita se habet, ut fiat pejor, nobis eam dicentibus, ille qui capere non potest: nobis autem tacentibus, ille

qui potest; quid putamus esse faciendum? Nonne potius est dicendum verum, ut qui potest capere capiat, quam tacendum, ut non solum id ambo non capiant, verum etiam qui est intelligentior, ipse sit pejor? Qui si audiret et caperet, per illum etiam plures discerent. Quo enim est capacior ut discat, eo magis est idoneus, ut alios doceat. Instat inimicus gratiae, atque urget modis omnibus, ut credatur secundum merita nostra dari, ac sic *gratia jam non sit gratia* (Rom. 11, 6); et nos nolumus dicere, quod teste Scriptura possumus dicere? Timemus enim videlicet, ne loquentibus nobis offendatur, qui veritatem non potest capere, et non timemus ne, tacentibus nobis, qui veritatem potest capere, falsitate capiatur?

41. Aut enim sic praedestinatio praedicanda est, quemadmodum eam sancta Scriptura evidenter eloquitur, ut in praedestinatis *sine poenitentia sint dona et vocatio Dei:* aut gratiam Dei secundum nostra dari merita confitendum est [1]), quod sapiunt pe-

[1]) Evidens est ex tota hac disputatione, Augustinum eam praedestinationis abominari theoriam, e qua sequitur error pelagianus, gratiam secundum merita nostra dari: sed haec non sequitur ex doctrina de praedestinatione ad gloriam post praevisa merita gra-

lagiani, quamvis ista sententia, quod saepe jam diximus, legatur in gestis episcoporum orientalium [1]) etiam ipsius Pelagii ore damnata. A pelagianorum porro haeretica perversitate tantum isti remoti sunt, propter quos haec agimus, ut licet nondum velint fateri praedestinatos esse, qui per Dei gratiam fiant obedientes atque permaneant; jam tamen fateantur, quod eorum praeveniat voluntatem, quibus datur haec gratia: ideo utique, ne non gratis dari credatur gratia, sicut veritas loquitur; sed potius secundum praecedentis merita voluntatis, sicut contra veritatem pelagianus error obloquitur. Praevenit ergo et fidem gratia, alioquin si fides eam praevenit, proculdubio praevenit et voluntas, quoniam fides sine voluntate non potest esse. Si autem gratia praevenit fidem, quoniam praevenit voluntatem, profecto praevenit omnem obedientiam, praevenit etiam caritatem, qua una Deo veraciter et suaviter obeditur, et haec omnia gratia in eo, cui

---

tiae. Frustra ergo tam confidentur invocatur Augustini auctoritas, ubicunque disputat de praedestinatione, adversus hanc sententiam. Cf. iterum n. 43.

[1]) *Episcoporum orientalium*, qui intererant synodo diospolitanae a. 415. Cf. Augustini l. *de gestis Pelagii* c. 14.

datur et cujus haec omnia praevenit, operatur.

CAPUT XVII.

Rursus evincitur perseverantiam usque in finem esse donum Dei. Objecta a massiliensibus contra praedicationem praedestinationis ad initium fidei et perseverantiam in Christo usque in finem valere contra ipsorum praedicationem de necessitate gratiae ad cetera dona, excepta fide et perseverantia. Eadem ratione, qua exhortationes hac praedicatione non impediuntur, ne illam quidem impediri. Quemque vitio suo fidem deserere.

Restat in his bonis usque in finem perseverantia, quae frustra quotidie a Domino poscitur, si non eam Dominus per gratiam suam in illo, cujus orationem exaudit, operatur. Videte jam a veritate, quam sit alienum, negare donum Dei esse perseverantiam usque in finem hujus vitae; cum vitae huic quando voluerit ipse det finem, quem si dat ante imminentem lapsum, facit hominem perseverare usque in finem. Sed mirabilior et fidelibus evidentior largitas bonitatis Dei est, quod etiam parvulis, quibus obedientia non est illius aetatis ut detur, datur haec gratia. Ista igitur sua dona, quibuscunque Deus donat, proculdubio donaturum se esse praescivit, et in sua praescien-

tia praeparavit: *Quos ergo praedestinavit, ipsos et vocavit* (Rom. 8, 30) vocatione illa, quam me saepe commemorare non piget, de qua dictum est: *Sine poenitentia sunt dona et vocatio Dei* (Rom. 11, 29). Nam in sua, quae falli mutarique non potest praescientia, opera sua futura disponere, id omnino, nec aliud quicquam est praedestinare. Sicut autem ille, quem castum futurum esse praescivit, quamvis id incertum habeat, agit ut castus sit: ita ille quem castum futurum praedestinavit, quamvis id incertum habeat, non ideo non agit, ut castus sit, quoniam Dei dono, se audit futurum esse quod erit; imo etiam gaudet ejus caritas, nec inflatur, tamquam id non acceperit. Non solum ergo praedicatione praedestinationis ab hoc opere non impeditur, verum et ad hoc adjuvatur, ut cum *gloriatur, in Domino glorietur.*

42. Quod autem dixi de castitate, hoc de fide, hoc de pietate, de caritate, de perseverantia, et, ne pergam per singula, hoc de omni obedientia, qua obeditur Deo, veracissime dici potest. Sed ii, qui solum initium fidei et usque in finem perseverantiam sic in nostra constituunt potestate, ut Dei dona esse non putent, neque ad haec habenda atque retinenda Deum operari nostras cogita-

tiones et voluntates, cetera vero ipsum dare concedunt, cum ab illo impetrantur credentis fide; cur ad ipsa cetera exhortationem eorumque ceterorum praedicationem definitione praedestinationis non metuunt impediri? An forte nec ipsa dicunt praedestinata? Ergo nec dantur a Deo, aut ea se daturum esse nescivit. Quod si et dantur et ea se daturum esse praescivit, profecto praedestinavit. Sicut ergo ipsi quoque hortantur ad castitatem, caritatem, pietatem et cetera, quae Dei dona esse confitentur, eaque ab illo esse praecognita, ac per hoc praedestinata negare non possunt, nec dicunt exhortationes suas impediri praedicatione praedestinationis Dei, hoc est, praedicatione de his donis ejus futuris praescientiae Dei; sic videant nec ad fidem, nec ad perseverantiam impediri exhortationes suas, si et ipsa, quod verum est, esse Dei dona eaque praecognita, id est, ad donandum praedestinata esse dicantur; sed impediri potius atque subverti hac praedestinationis praedicatione illum tantummodo perniciosissimum errorem, quo dicitur, gratiam Dei secundum merita nostra dari, ut *qui gloriatur*, non *in Domino*, sed in seipso *glorietur* [1]).

[1]) Contentus prorsus est Augustinus, ut semipelagianos judicet omnino *catholicos* quoad praedesti-

43. Quod ut apertius propter tardiusculos explicemus, remorationem meam ferant, quibus ingenio praevolare donatum est. Dicit Apostolus Jacobus: *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat, et dabitur ei* (Jac. 1, 5). Scriptum est et in proverbiis Salomonis: *Quoniam Dominus dat sapientiam* (Prov. 2, 6). Et de continentia legitur in libro Sapientiae, cujus auctoritate usi sunt magni et docti viri, qui longe ante nos eloquia divina tractarunt; ibi ergo legitur: *Cum scirem, quia nemo esse potest continens, nisi Deus dat, et hoc ipsum erat sapientiae scire, cujus esset hoc donum* (Sap. 8, 21). Haec ergo Dei dona sunt, id est, ut de aliis

---

nationis doctrinam, si concedant ita praedestinari perseverantiam, qua ratione ipsi concedebant praedestinari ceteras virtutes. Cf. n. 51. Sed profecto nunquam tuebantur semipelagiani praedestinationem ad caritatem aliasque virtutes proficisci ex praedestinatione et electione quadam ad gloriam *ante praevisa merita.* Ergo plane catholicum est docere, praedestinationem ad perseverantiam finalem non oriri ex electione ad gloriam ante praevisa merita. Scil. tota controversia Augustini cum pelagianis et semipelagianis fuit de gratiae *necessitate* ad *omnes* actus salutares deque *gratuitate* gratiae, quam et nos ultra tuemur et inculcamus.

taceam, sapientia et continentia. Acquiescunt et isti: neque enim pelagiani sunt, ut adversus istam perspicuam veritatem dura et haeretica perversitate contendant. Sed haec, inquiunt, ut a Deo dentur nobis, fides impetrat, quae incipit a nobis: quam fidem et incipere habere, et in ea usque in finem permanere, tamquam id non a Domino accipiamus, nostrum esse contendunt. Hic proculdubio contradicitur Apostolo dicenti: *Quid enim habes quod non accepisti* (1. Cor. 4, 7)? Contradicitur et martyri Cypriano dicenti. „*In nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit.*“ Cum haec et alia multa, quae piget repetere, dixerimus, atque ostenderimus et initium fidei et usque in finem perseverantiam Dei dona esse: nec ulla futura sua dona, et quae danda essent, et quibus danda essent, Deum non praescire potuisse, ac per hoc praedestinatos ab illo esse, quos liberat et coronat; respondendum putant, „praedestinationis definitionem utilitati praedicationis adversam, eo quod hac audita, nemo possit correptionis stimulis excitari.“ Haec dicentes nolunt hominibus praedicari dona Dei esse, ut veniatur ad fidem et permaneatur in fide; ne plus desperatio quam exhortatio videatur afferri, dum cogitant qui audiunt,

incertum esse humanae ignorantiae cui largiatur Deus, cui non largiatur haec dona. Cur ergo et ipsi nobiscum praedicant, dona Dei esse sapientiam et continentiam? Quod si haec cum Dei dona esse praedicantur, non impeditur exhortatio, qua homines hortamur esse sapientes et continentes; quae tandem causa est, ut existiment impediri exhortationem, qua exhortamur homines venire ad fidem, et in ea permanere usque in finem, si et haec dona Dei esse dicantur, quod Scripturis ejus testibus comprobatur?

44. Ecce ut de continentia taceamus, et de sola in hoc loco sapientia disputemus: nempe supra memoratus apostolus Jacobus dicit: *Quae desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, suadibilis, plena misericordia et fructibus bonis, inaestimabilis, sine simulatione* (Jacob. 3, 17). Cernitisne, obsecro, *a Patre luminum* sapientia quam multis et magnis bonis referta descendat? *Omne* quippe *datum optimum*, sicut idem dicit, *et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum* (ib. 1, 17). Cur ergo, ut omittam cetera, corripimus impudicos et contentiosos, quibus tamen praedicamus donum Dei esse sapientiam pudicam atque pacificam; nec ti-

memus ne permoti divinae voluntatis incerto, plus in hac praedicatione desperationis, quam exhortationis inveniant, nec correptionis stimulis adversus seipsos, sed potius adversus nos excitentur, quia eos corripimus haec non habentes, quae ipsi dicimus non humana voluntate proferri, sed divina largitate donari? Cur denique ipsum apostolum Jacobum hujus gratiae praedicatio non deterruit corripere inquietos, et dicere: *Si zelum amarum habetis, et contentiones sunt in cordibus vestris, nolite gloriari et mendaces esse adversus veritatem, non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Ubi enim zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravum* (Jacob. 3, 14. s.)? Sicut ergo corripiendi sunt inquieti, et divinis eloquiis testibus, et ipsis quos nobiscum isti communes habent actibus nostris; neque hanc impedit correptionem, quod sapientiam pacificam, qua contentiosi corriguntur atque sanantur, donum Dei esse praedicamus; ita corripiendi sunt infideles, vel in fide non permanentes, non impediente istam correptionem praedicatione gratiae Dei, quae fidem quoque ipsam et in ea permansionem dona Dei esse commendat. Quia etsi ex fide impetratur sapi-

entia, sicut ipse Jacobus cum dixisset: *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat, et dabitur ei* (Jacob. 1, 5): mox addidit: *Postulet autem in fide, nihil haesitans*; non tamen quoniam fides datur, priusquam postuletur ab illo, cui datur, ideo dicenda est non esse donum Dei, sed esse a nobis, quia data est nobis non petentibus nobis. Apostolus enim apertissime dicit: *Pax fratribus et caritas cum fide a Deo Patre et Domino Jesu Christo* (Ephes. 6, 23). A quo ergo pax et caritas, ab illo est et fides; propter quod ab illo eam non solum augeri habentibus, verum etiam non habentibus poscimus dari.

45. Neque isti, propter quos haec dicimus, qui praedicatione praedestinationis et gratiae exhortationem clamitant impediri, ad sola illa exhortantur dona, quae non a Deo dari, sed a nobis esse contendunt, sicut sunt initium fidei et in ea usque in finem perseverantia: quod utique facere deberent, ut tantummodo infideles hortarentur ut crederent, et fideles, ut credentes permanerent. Ea vero, quae nobiscum Dei dona esse non negant, ut nobiscum pelagianum demoliantur errorem, sicut est pudicitia, continentia, patientia et

cetera quibus recte vivitur, et ex fide impetrantur a Domino, oranda monstrare et orare solum vel sibi vel aliis debuerunt, non autem quemquam ut ea capesseret et retineret, hortari. Cum vero et ad haec exhortantur ut possunt, atque exhortandos esse homines confitentur; satis utique ostendunt, nec ea praedicatione impediri exhortationes sive ad fidem, sive ad perseverantiam usque in finem: quia et ista Dei dona esse nec a seipso cuiquam, sed ab illo tribui praedicamus.

46. At enim „vitio suo quisque deserit fidem, cum cedit tentationi atque consentit, qua cum illo agitur ut deserat fidem.“ Quis negat? Sed non ideo dicenda est in fide perseverantia non esse donum Dei. Hanc enim quotidie poscit, qui dicit: *Ne nos inferas in tentationem* (Matth. 6, 13); et si exauditur, hanc accipit; ac per hoc quotidie ut perseveret petens, profecto perseverantiae suae spem non in seipso, sed in Deo ponit. Ego autem nolo exaggerare meis verbis, sed illis cogitandum potius relinquo, ut videant, quale sit quod sibi persuaserunt, praedicatione praedestinationis audientibus plus desperationis, quam exhortationis afferri; hoc est enim dicere, tunc de sua salute hominem desperare, quando spem suam non in

seipso, sed in Deo didicerit ponere; cum propheta clamet: *Maledictus omnis qui spem ponit in homine* (Jerem. 17, 5).

CAPUT XVIII.

Quod praedestinatio praescientiae nomine interdum significatur.

47. Haec itaque dona Dei, quae dantur electis secundum Dei propositum vocatis (in quibus donis est et incipere credere, et in fide usque ad vitae hujus terminum perseverare, sicut tanta rationum, atque auctoritatum contestatione probavimus), haec, inquam, Dei dona, si nulla est praedestinatio, quam defendimus, non praesciuntur a Deo: praesciuntur autem, haec est igitur praedestinatio, quam defendimus.

Unde aliquando eadem praedestinatio significatur etiam nomine praescientiae, sicut ait Apostolus: *Non repulit Deus plebem suam, quam praescivit* (Rom. 11, 2). Hoc quod ait *praescivit*, non recte intelligitur nisi praedestinavit, quod circumstantia ipsius locutionis ostendit. Loquebatur enim de reliquiis judaeorum, quae *salvae factae sunt* (Rom. 10, 21) pereuntibus ceteris. Nam superius dixerat *ad Israel dixisse prophe-*

tam: *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem et contradicentem* (Isai. 65, 2); et tamquam responderetur, ubi sunt ergo factae promissiones Dei ad Israel, continuo subjunxit: *Dico ergo, numquid repulit Deus plebem suam? Absit; nam et ego israelita sum ex semine Abraham, tribu Benjamin* (Rom. 11, 1): tamquam diceret, nam et ego ex ipsa plebe sum. Deinde addidit, unde nunc agimus: *Non repulit Deus plebem suam, quam praescivit.* Atque ut ostenderet Dei gratia fuisse relictas reliquias, non meritis operum eorum, secutus adjunxit: *An nescitis in Helia quid dicit Scriptura? quemadmodum interpellat Deum adversus Israel*, et cetera. *Sed quid dicit illi*, inquit, *responsum divinum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genu ante Baal.* Non enim ait, relicta sunt mihi, aut reliquerunt se mihi; sed *reliqui mihi. Sic ergo*, inquit, *et in hoc tempore reliquiae per electionem gratiae salvae factae sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia.* Et connectens illa, quae jam supra interposui: *Quid ergo?* et huic interrogationi respondens: *Quod quaerebat*, inquit, *Israel, hoc non est consecutus; electio autem consecuta est, ceteri*

vero excoecati sunt. In hac ergo electione et in his reliquiis, quae *per electionem gratiae factae sunt,* voluit intelligi plebem, quam propterea Deus non repulit, quia praescivit. Haec est illa electio, qua eos quos voluit, *elegit in Christo ante constitutionem mundi, ut essent sancti et immaculati in conspectu ejus in caritate, praedestinans eos in adoptionem filiorum* (Eph. 1, 4). Nullus igitur, qui haec intelligit, negare vel dubitare permittitur, ubi ait Apostolus: *Non repulit Deus plebem suam, quam praescivit,* praedestinationem significare voluisse. Praescivit enim reliquias, quas secundum electionem gratiae fuerat ipse facturus. Hoc est ergo praedestinavit: sine dubio enim praescivit, si praedestinavit, sed praedestinasse, est hoc praescisse, quod fuerat ipse facturus.

CAPUT XIX.

Contra doctrinam de praedestinatione hic traditam neminem posse nisi errando disputare. Testimoniis ss. Cypriani et Ambrosii tertium additur s. Gregorii Nazianzeni.

48. Quid ergo nos prohibet, quando apud aliquos verbi Dei tractatores legimus Dei praescientiam et agitur de vocatione electorum, eandem praedestinationem intelligere?

Magis autem fortasse voluerunt hoc verbo in ea re uti, quod et facilius intelligitur et non repugnat; imo et congruit veritati, quae de praedestinatione gratiae praedicatur. Hoc scio, neminem contra istam praedestinationem, quam secundum Scripturas sanctas defendimus, nisi errando disputare potuisse. Puto tamen eis, qui de hac re sententias tractatorum requirunt, sanctos et in fide atque doctrina christiana laudabiliter usquequaque diffamatos viros Cyprianum et Ambrosium, quorum tam clara testimonia posuimus, debere sufficere, et debere ad utrumque, id est ut et gratiam Dei gratuitam, sicut credenda atque praedicanda est, per omnia credant et per omnia praedicent, et eandem praedicationem praedicationi, qua hortamur pigros vel corripimus malos, non opinentur adversam: quia et isti viri, cum sic praedicarent Dei gratiam, ut unus eorum diceret[1]), „in nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit:" alter autem „non est in potestate nostra cor nostrum et nostrae cogitationes:" non tamen hortari et corripere destiterunt, ut fierent praecepta divina. Nec timuerunt ne dicere-

---

[1]) S. Cyprianus lib. 3. *ad Quirinum* cap. 4. S. Ambrosius *de fuga seculi* cap. 1.

tur eis: Quid nos hortamini? quid et corripitis, si nihil boni ut habeamus est nostrum, et si non est in potestate nostra cor nostrum? Haec ne dicerentur eis, nequaqum illi sancti ea mente timere potuerunt, qua intelligebant, paucissimis esse donatum, ut nullo sibi homine praedicante, per ipsum Dominum vel per angelos coelorum doctrinam salutis accipiant; multis vero id esse donatum, ut Deo per homines credant. Quolibet tamen modo dicatur homini verbum Dei, procul dubio, quo sic audit, ut illi obediat, donum Dei est [1]).

49. Unde supradicti tractatores excellen-

---

[1]) Iterum liquet, sicut fere ex singulis numeris hujus libri, illum secundum Augustinum recte de praedestinatione sentire, qui docet, nos nihil sine gratia Dei posse, gratiae esse tribuendum quicquid boni agimus; gratiam esse prorsus gratuitam ac necessariam vel ad primum fidei initium. Atqui haec omnes, qui praedestinationem admittunt post praevisa gratiae merita, tuentur non minus bene quam ardentissimi patroni praedestinationis ante praevisa merita. Immerito ergo tantopere invocatur auctoritas Augustini contra illud systema, ac si ipsum plane adversetur tanti doctoris doctrinae. Melius illi explicant s. Augustinum, qui contendunt, eum ne versasse quidem hanc quaestionem in his duobus libris, utrum praedestinatio ad gloriam sit ante vel post praevisa merita gratiae.

tissimi divinorum eloquiorum, et gratiam Dei veram, sicut praedicanda est, praedicarunt, id est, quam nulla merita humana praecedunt; et ad facienda divina praecepta instanter hortati sunt, ut qui haberent donum obedientiae, quibus jussis obediendum esset, audirent: si enim gratiam merita ulla nostra praecedunt, profecto aut facti alicujus, aut dicti, aut cogitationis est meritum, ubi et ipsa intelligitur voluntas bona. Sed brevissime complexus est omnium genera meritorum, qui dicit „in nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit." Qui vero ait, „non est in nostra potestate cor nostrum et nostrae cogitationes:" nec ipsa facta et dicta praeteriit; non enim est ullum dictum factumve hominis, quod non ex cordis cogitatione procedat. Quid autem amplius de hac re agere Cyprianus martyr gloriosissimus et doctor lucidissimus potuit, quam ubi nos in oratione dominica etiam pro inimicis fidei christianae orare oportere commonuit; ubi de initio fidei, quod etiam hoc donum Dei sit quid sentiret ostendit; et pro perseverantia usque in finem, quia et ipsam non nisi Deus eis, qui perseveraverint, donat, Ecclesiam Christi quotidie orare monstravit? Beatus quoque Ambrosius cum exponeret, quod ait Lucas

evangelista: *Visum est et mihi* „Potest, inquit, non soli visum esse, quod sibi visum esse declarat; non enim voluntate tantum humana visum est, sed sicut placuit ei, qui in me loquitur Christus, qui ut id quod bonum est, nobis quoque videri bonum possit, operatur: quem enim miseratur, et vocat. Et ideo qui Christum sequitur, potest interrogatus cur esse voluerit christianus, respondere, *visum est et mihi:* quod cum dicit, non negat Deo visum; a Deo enim praeparatur voluntas hominum. Ut enim Deus honorificetur a sancto, Dei gratia est.“ Itemque in eodem opere, hoc est in expositione ejusdem Evangelii, cum ad illum venisset locum, ubi Dominum ad Hierusalem pergentem Samaritani recipere noluerunt (Luc. 9, 53): „Simul disce, inquit, quia recipi noluit ab iis, quos sciebat non simplici mente conversos. Nam si voluisset, ex indevotis fecisset devotos. Cur autem non receperint eum, evangelista ipse monstrat dicens: *quia facies ejus erat euntis in Jerusalem*; discipuli autem recipi intra Samariam gestiebant. Sed Deus quos dignatur vocat, et quem vult religiosum facit.“ Quid evidentius, quid illustrius a verbi Dei tractatoribus quaerimus, si et ab ipsis, quod in Scripturis clarum est, audire de-

lectat? Sed his duobus, qui sufficere debuerunt, sanctum Gregorium addamus et tertium, qui et credere in Deum, et quod credimus confiteri, Dei donum esse testatur, dicens [1]: „Unius Deitatis, quaeso vos, confitemini Trinitatem. Si vero aliter vultis, dicite unius esse naturae, et Deus vocem dari vobis a sancto Spiritu deprecabitur:" id est, rogabitur Deus, ut permittat vobis dari vocem, qua quod creditis, confiteri possitis. „Dabit enim, certus sum, qui dedit quod primum est, dabit et quod secundum est;" qui dedit credere, dabit et confiteri.

50. Isti tales tantique doctores dicentes non esse aliquid, de quo tamquam de nostro, quod nobis Deus non dederit, gloriemur; nec ipsum cor nostrum et cogitationes nostras in potestate nostra esse; et totum dantes Deo, atque ab ipso nos accipere confitentes, ut permansuri convertamur ad eum; ut id quod bonum est, nobis quoque videatur bonum, et velimus illud, ut honoremus Deum, et recipiamur Christum, ut ex indevotis efficiamus devoti et religiosi, ut in ipsam Trinitatem credamus, et confiteamur etiam vo-

---

[1]) S. Gregorius Nazianz. Orat. 44. *in Pentecosten.*

ce, quod credimus: haec utique gratiae Dei tribuunt, Dei munera agnoscunt, ab ipso nobis, non a nobis esse testantur. Numquid autem quisquam eos dicturus est, ita confessos istam Dei gratiam, ut auderent negare ejus praescientiam, quam non solum docti, sed indocti etiam confitentur? Porro si haec ita Deum noverant dare, ut non ignorarent eum daturum se esse praescisse, et quibus daturus esset non potuisse nescire: proculdubio noverant praedestinationem, quam per apostolos praedicatam contra novos haereticos operosius diligentiusque defendimus; nec tamen eis obedientiam praedicantibus et ad eam sicut quisque poterat ferventer hortantibus, ullo modo recte diceretur: Si non vultis obedientiam, ad quam nos accenditis, in nostro corde frigescere, nolite nobis istam Dei gratiam praedicare, qua Deum dare fatemini, quae ut nos faciamus hortamini.

CAPUT XX.

Praedestinationis mysterium praedicandi utilitas. Quo tempore plenius sapere de eo coeperit Augustinus. Haereses quid boni per occasionem afferant Ecclesiae Christi.

51. Quamobrem si et apostoli et doctores Ecclesiae, qui eis successerunt eosque imitati

sunt, utrumque faciebant, id est, et Dei gratiam, quae non secundum merita nostra datur, veraciter praedicabant, et piam obedientiam praeceptis salubribus instruebant: quid est quod invicta conclusi violentia veritatis recte se isti nostri dicere existimant: „Et si verum est, quod dicitur de praedestinatione beneficiorum Dei, non est tamen populis praedicandum?" Praedicandum est prorsus, ut *qui habet aures audiendi, audiat.* Quis autem habet, si non accepit ab illo, qui ait: *Dabo eis cor cognoscendi me et aures audientes* (Baruch. 2, 31)? Certe qui non accepit, rejiciat; dum tamen qui capit, sumat et bibat, bibat et vivat. Sicut enim praedicanda est pietas, ut ab eo *qui habet aures audiendi*, Deus recte colatur; praedicanda est pudicitia, ut ab eo *qui habet aures audiendi*, nihil genitalibus membris illicitum perpetretur; praedicanda est caritas, ut ab eo *qui habet aures audiendi*, Deus et proximus diligatur: ita et praedicanda est ista praedestinatio beneficiorum Dei, ut *qui habet aures audiendi*, non in seipso, sed *in Domino glorietur.*

52. Quod autem dicunt[1], „non opus fuisse

---

[1]) V. epist. Hilarii n. 8.

hujuscemodi disputationis incerto minus intelligentium tot corda turbari, quoniam non minus utiliter sine hac definitione praedestinationis, per tot annos defensa est catholica fides, tum contra alios, tum maxime contra pelagianos, tot catholicorum, et aliorum et nostris praecedentibus libris:" multum miror eos dicere, nec attendere, ut de aliis hic taceam, ipsos libros nostros et antequam pelagiani apparere coepissent, conscriptos et editos, et videre quam multis eorum locis futuram nescientes pelagianam haeresim caedebamus, praedicando gratiam, qua nos Deus liberat a malis erroribus et moribus nostris, non praecedentibus bonis meritis nostris, faciens hoc secundum gratuitam misericordiam suam. Quod plenius sapere coepi in ea disputatione, quam scripsi ad beatae memoriae Simplicianum, episcopum mediolanensis ecclesiae, in mei episcopatus exordio, quando et initium fidei donum Dei esse cognovi et asserui.

53. Quid autem meorum opusculorum frequentius et delectabilius innotescere potuit, quam libri *Confessionum* mearum? Cum et ipsos ediderim antequam pelagiana haeresis exstitisset; in eis certe dixi Deo nostro, et

saepe dixi[1]): *Da quod jubes, et jube quod vis.* Quae mea verba Pelagius Romae, cum a quodam fratre et coepiscopo meo fuissent eo praesente commemorata, ferre non potuit, et contradicens aliquanto commotius pene cum eo, qui illa commemoraverat, litigavit. Quid vero nobis primitus et maxime Deus jubet, nisi ut credamus in eum? Et hoc ergo ipse dat, si bene illi dictum est, *da quod jubes.* Et in eisdem etiam libris, quod de mea conversione narravi [2]), Deo me convertente ad eam fidem, quam miserrima et furiosissima loquacitate vastabam; nonne ita narratum esse meministis, ut ostenderem me fidelibus et quotidianis matris meae lacrymis ne perirem fuisse concessum? Ubi utique praedicavi, non solum aversas a recta fide, sed adversas etiam rectae fidei, Deum sua gratia ad eam convertere hominum voluntates. De proficiente porro perseverantia quemadmodum Deum rogaverim, et scitis et potestis recensere cum vultis. Omnia itaque Dei dona, quae in eodem opere sive optavi, sive laudavi, quis non dicam negare, sed dubitare saltem audeat Deum daturum se esse

---

1) Lib. 10. cap. 19. et 31. et 37.
2) Lib. 3. cap. 11. et 12; lib. 9. cap. 8.

praescisse, et quibus daturus fuerit nunquam potuisse nescire? Haec est praedestinatio manifesta et certa sanctorum: quam postea diligentius et operosius, cum jam contra pelagianos disputaremus, defendere necessitas compulit. Didicimus enim singulas quasque haereses iutulisse Ecclesiae proprias quaestiones; contra quas diligentius defenderetur Scriptura divina, quam si nulla talis necessitas cogeret. Quid autem coegit loca Scripturarum, quibus praedestinatio commendata est copiosius et enucleatius isto nostro labore defendi, nisi quod pelagiani dicunt: *Gratiam Dei secundum merita nostra dari*, quod quid est aliud, quam gratiae omnino negatio?

CAPUT XXI.

Catholicum dogma, quod gratia Dei non secundum merita nostra datur, omnino corruere, si a nobis est initium fidei aut perseverantia. Memorat Augustinus libros, quibus necessitatem gratiae tum inchoandi, tum perseverandi asseruerat, antequam ederet libros de *correptione et gratia.*

54. Haec ergo, ut ingrata Deo sententia destruatur, gratuitis Dei beneficiis, quibus liberamur, inimica, et initium fidei et in ea usque in finem perseverantiam secundum

Scripturas, unde jam multa diximus, dona Dei esse defendimus; quoniam si a nobis esse dicimus initium fidei, ut eo cetera Dei dona mereamur accipere; concludunt pelagiani *gratiam Dei secundum merita nostra dari.* Quod ita exhorruit catholica fides, ut damnari timens, hoc Pelagius ipse damnaverit. Itemque si dicimus, a nobis esse perseverantiam nostram, non a Domino, respondent illi, ita nos a nobis habere initium fidei sicut finem; sic argumentantes, multo magis nos habere a nobis illud initium fidei, si a nobis habemus permanere usque in finem, cum perficere, quam inchoare sit majus: ac sic identidem concludunt, *gratiam Dei secundum merita nostra dari.* Si autem utrumque Dei donum est, et haec Deus dona sua, (quod negare quis potest?) daturum se esse praescivit; praedestinatio praedicanda est, ut possit vera Dei gratia, hoc est, quae non secundum merita nostra datur, insuperabili munitione defendi.

55. Et ego quidem in illo libro, cujus est titulus *de correptione et gratia*, qui sufficere non potuit omnibus dilectoribus nostris, puto me ita posuisse donum Dei esse, etiam perseverare usque in finem, ut hoc antea, si me non fallit oblivio, tam expresse atque

evidenter, vel nusquam, vel pene nusquam scripserim. Sed ita haec nunc dixi, ut non ante me nemo dixerit. Beatus quippe Cyprianus in oratione dominica, sicut jam ostendimus, petitiones nostras ita exposuit, ut in ipsa prima petitione perseverantiam nos diceret poscere; id nos orare asserens, dicendo: *Sanctificetur nomen tuum* (Matth. 6, 9), cum jam in baptismate sanctificati fuerimus, ut in eo quod esse coepimus, perseveremus. Videant tamen ii, quibus amantibus me ingratus esse non debeo, qui praeter hoc, quod in quaestionem venit, omnia mea, sicut scribitis, se profitentur amplecti: videant, inquam, utrum in primi libri posterioribus partibus eorum duorum, quos mei episcopatus initio, antequam pelagiana haeresis appareret, ad Simplicianum mediolanensem episcopum scripsi, remanserit aliquid, quo vocetur in dubium, gratiam Dei non secundum merita nostra dari: et utrum ibi non satis egerim, etiam initium fidei esse donum Dei: et utrum ex iis, quae ibi dicta sunt, non consequenter eluceat, etsi non sit expressum, etiam usque in finem perseverantiam non nisi ab eo donari, qui nos praedestinavit in suum regnum et gloriam. Deinde ipsam epistolam, quam jam contra pelagianos ad sanctum Paulinum

nolanum episcopum feci (ep. 186), cui epistolae contradicere modo coeperunt; nonne ante annos plurimos edidi? Eam quoque inspiciant, quam dedi ad Sixtum romanae ecclesiae presbyterum (ep. 194), quando adversus pelagianos acerrima conflictatione certavimus, et talem reperient, qualis illa est ad Paulinum. Unde recolant, adversus haeresim pelagianam jam ante aliquot annos ista dicta esse atque conscripta, quae nunc eis displicere mirandum est: quamvis neminem velim sic amplecti omnia mea, ut me sequatur, nisi in iis in quibus me non errasse perspexerit. Nam propterea nunc facio libros, in quibus opuscula mea retractanda suscepi, ut nec meipsum in omnibus me secutum fuisse demonstrem, sed proficienter me existimo Deo miserante scripsisse, non tamen a perfectione coepisse: quandoquidem arrogantius loquor quam verius, si vel nunc dico me ad perfectionem sine ullo errore scribendi jam in ista aetate venisse. Sed interest quantum et in quibus rebus erretur, et quam facile quisque corrigat, vel quanta pertinacia suum defendere conetur errorem. Bonae quippe spei est homo, si eum sic proficientem dies ultimus vitae hujus invenerit, ut adjiciantur ei, quae proficienti defuerunt,

et perficiendus quam puniendus potius judicetur.

56. Quocirca, si hominibus, qui propterea me dilexerunt, quia pervenit ad eos, antequam me diligerent, aliqua mei laboris utilitas, nolo existere ingratus: quanto magis Deo, quem non diligeremus, nisi prius dilexisset nos et fecisset dilectores suos? *quoniam caritas ex ipso est* (1. Joan. 4, 7); sicut dixerunt quos fecit magnos, non solum amatores, verum etiam praedicatores suos. Quid est autem ingratius, quam negare ipsam gratiam Dei, dicendo eam secundum merita nostra dari? quod in pelagianis fides catholica exhorruit, quod ipsi Pelagio capitale crimen objecit, quod ipse Pelagius non quidem amore veritatis Dei, sed tamen suae damnationis timore damnavit. Quisquis autem dicere gratiam Dei secundum merita nostra dari, sicut catholicus fidelis exhorret; nec ipsam fidem subtrahat Dei gratiae, qua misericordiam consecutus est, ut fidelis esset: ac per hoc gratiae Dei tribuat perseverantiam quoque usque in finem, qua misericordiam consequitur, quam poscit quotidie, ne inferatur in tentationem. Inter initium autem fidei et perfectionem perseverantiae, media sunt illa, quibus recte vivimus, quae

ipsi etiam donari nobis a Deo fide impetrante consentiunt. Haec autem omnia, initium scilicet fidei, et cetera usque in finem dona sua, Deus largiturum se vocatis suis esse praescivit. Nimiae igitur contentionis est, praedestinationi contradicere vel de praedestinatione dubitare.

CAPUT XXII.

Qua ratione praedicare oporteat ad populum praedestinationis mysterium. Quae sint in eo praedicando formulae odiosae et vitandae, quae vero utiles.

57. Quae tamen non ita populis praedicanda est, ut apud imperitam vel tardioris intelligentiae multitudinem redargui quodammodo ipsa sua praedicatione videatur: sicut redargui videtur et praescientia Dei, quam certe negare non possunt, si dicatur hominibus: sive curratis, sive dormiatis, quod vos praescivit qui falli non potest, hoc eritis. Dolosi autem vel imperiti medici est, etiam utile medicamentum sic alligare, ut aut non prosit, aut obsit; sed dicendum est: *Sic currite, ut comprehendatis* (1. Cor. 9, 24), atque ut ipso cursu vestro ita vos esse praecognitos noveritis, ut legitime curreretis: et si quo alio modo Dei praescientia

praedicari potest, ut hominis segnitia repellatur [1]).

58. Quamvis ergo ita se habeat de praedestinatione definita sententia voluntatis Dei, ut alii ex infidelitate, accepta voluntate obediendi, convertantur ad fidem vel perseverent

---

[1]) Hisce verbis satis clare docet Augustinus, praedestinationem ad gloriam post gratiam a *nobis pendere*, proinde non a priori indepedenter a praevisione meritorum esse factam. Si enim omnes fideles monendi sunt, ita currere, ut comprehendant: in potestate *expedita* uniuscujusque situm est, nisi exhortatio sit *ironica*, currere et ita currere, ut inde pendens sit assecutio gloriae. Sed quomodo serio dici potest in potestate *expedita* uniuscujusque situm esse cursum, a quo pendet gloria, si a priori, nulla ratione habita cooperationis, innumeri exclusi sunt a gloria et consequenter a cursu? Componat haec qui potest, sed ne ludat verbis in re tam seria. Revera non video, quid sit timendum divinae gratiae vel bonitati vel misericordiae, si statuatur, Deum decrevisse eos ad gloriam eligere, quos praevidit gratiae suae strenue cooperaturos, eos vero excludere, quos gratia sua abusuros praenovit. Diserte dein testatur s. doctor, ex ipso cursu pendente a nobis, a libera nostra cooperatione, nos inferre posse, Deum hunc cursum praescivisse: sicut ergo hic cursus post gratiam pendet a nobis, ita et praescientia divina hujus cursus: sed ab hac praescientia pendet praedestinatio: ergo et praedestinatio nostra secundum Augustinum pendet a nobis, seu aliis verbis *non est absoluta* sed *conditionata* conditione pendente a nobis.

in fide: ceteri vero qui in peccatorum damnabilium delectatione remorantur, si et ipsi praedestinati sunt, ideo nondum surrexerunt, quia nondum eos adjutorium gratiae miserantis erexit: si qui enim nondum sunt vocati, quos gratia sua praedestinavit eligendos, accipient eandem gratiam, qua electi velint esse et sint: si qui autem obediunt, sed in regnum ejus et gloriam praedestinati non sunt, temporales sunt, nec usque in finem in eadem obedientia permanebunt. Quamvis ergo haec vera sint, non tamen isto modo dicenda sunt audientibus multis, ut sermo ad ipsos etiam convertatur, eisque dicantur illa istorum verba, quae vestris literis indidistis, et quae superius interposui: „Ita se habet de praedestinatione definita sententia voluntatis Dei, ut alii ex vobis de infidelitate, accepta obediendi voluntate, veneritis ad fidem." Quid opus est dici, *alii ex vobis*? Si enim Ecclesiae Dei loquimur, si credentibus loquimur, cur alios eorum ad fidem venisse dicentes, ceteris facere videamur injuriam, cum possimus congruentius dicere: Ita se habet de praedestinatione definita sententia voluntatis Dei, ut ex infidelitate veneritis ad fidem accepta voluntate obediendi, et accepta perseverantia permaneatis in fide?

59. Nec illud quod sequitur, est omnino dicendum, id est: „Ceteri vero, qui in peccatorum delectatione remoramini, ideo nondum surrexistis, quia necdum vos adjutorium gratiae miserantis erexit," cum bene et convenienter dici possit et debeat: Si qui autem adhuc in peccatorum damnabilium delectatione remoramini, apprehendite saluberrimam disciplinam; quod tamen cum feceritis, nolite extolli quasi de operibus vestris, aut gloriari quasi hoc non acceperitis: *Deus est enim qui operatur in vobis et velle et operari pro bona voluntate* (Phil. 1, 13): et a Domino gressus vestri diriguntur, ut ejus viam velitis (Ps. 36, 23). De ipso autem cursu vestro bono rectoque condiscite, vos ad praedestinationem divinae gratiae pertinere [1]).

60. Item quod sequitur et dicitur: „Verumtamen si qui estis nondum vocati, quos

---

[1]) Atqui haec exhortatio serio et sincere fieri nequit ad eos, qui *a priori* negative sunt reprobati seu non praedestinati. Quare cum certe secundum Augustinum seria sincerissimaque caritate ejusmodi exhortationes sint faciendae, neque ipse delectetur formulis sensu serio carentibus, existimari nequit patronus ejus theoriae, quacum studium exhortationis sponte sua languescit.

gratia sua praedestinaverit eligendos, accipietis eamdem gratiam, qua velitis et sitis electi:" durius dicitur, quam dici potest, si nos non quibuslibet hominibus loqui, sed Christi Ecclesiae cogitemus. Cur enim non potius ita dicitur: Et si qui sunt nondum vocati, pro eis ut vocentur oremus? Fortassis enim sic praedestinati sunt, ut nostris orationibus concedantur [1]), et accipiant eamdem gratiam, qua velint esse atque efficiantur electi. Deus enim, qui omnia, quae praedestinavit, implevit, ideo et pro inimicis fidei orare nos voluit; ut hinc intelligeremus, quod ipse etiam infidelibus donet ut credant, et volentes ex nolentibus faciat.

61. Jam vero, quod illis verbis connectitur, miror si ullo modo potest in populo christiano quisquam infirmus patienter audire, cum dicitur eis: „Et si qui obeditis, si praedestinati estis rejiciendi, subtrahentur obediendi vires, ut obedire cessetis." Hoc

---

1) Si aliqui intuitu orationum aliorum sunt praedestinati, quare nunnulli adeo horrent admittere, quod Deus fideles ad gloriam praedestinet intuitu meritorum, quae acquirunt strenue cum gratia cooperantes? et si cujusdam praedestinatio pendere potest ab aliis, quare non poterit post gratiam pendere ab ipso? Mirus timor in fugienda hac illatione!

enim dicere, quid videtur aliud esse, quam maledicere, aut mala quodammodo prophetare? Sed si et de iis, qui non perseverant, aliquid placet dicere vel necesse est; cur non potius ita saltem dicitur, ut paulo ante a me dictum est: primum, ut non de ipsis, qui in populo audiunt, hoc dicatur, sed de aliis ad ipsos, id est, ut non dicatur: Si qui obeditis, si praedestinati estis rejiciendi: sed, Si qui obediunt; et cetera per verbi personam tertiam dicantur, non per secundam? Res enim non optabilis, sed abominabilis dicitur, et durissime atque odiosissime quasi in audientium frontem compellando colliditur, quando qui eis loquitur dicit: Et si qui estis qui obeditis, si praedestinati estis rejiciendi, subtrahentur obediendi vires, ut obedire cessetis. Quid enim sententiae deperit, si ita dicatur: Si qui autem obediunt, sed in regnum ejus et gloriam praedestinati non sunt, temporales sunt, nec usque in finem in eadem obedientia permanebunt? Nonne et verius eadem res et congruentius dicitur, ut non ipsis tantum malum tamquam optare videamur, sed de aliis referre, quod oderint, nec ad se existiment pertinere, sperando atque orando meliora? Illo autem modo, quo id dicendum putant, eadem sententia eisdem pene verbis

etiam de praescientia Dei, quam certe negare non possunt, pronunciari potest, ut dicatur: Et si qui obeditis, si praesciti estis rejiciendi, obedire cessabitis [1]). Nempe hoc verissimum est: ita sane, sed improbissimum, importunissimum, incongruentissimum, non falso eloquio, sed non salubriter valetudini humanae infirmitatis apposito.

---

[1]) Hic duo notentur: 1. quae toties inculcat s. Prosper, genuinus Augustini interpres, in suis responsionibus ad capitula gallorum et objectiones vincentianas (*opusc.* XXXV.), „non ideo vires obedientiae cuiquam (Deum) subtraxisse, quia eum non praedestinavit; sed ideo eum non praedestinasse, quia recessurum ab ipsa obedientia esse praevidit (ib. pag. 168).“ Quibus verbis manifeste respicit et explicat haec Augustini verba. Qua Prosperi doctrina nil verius, sed ea prorsus est contraria theoriae de praedestinatione ad gloriam *ante praevisa* merita: quare vix est credibile, eam hic tradi a s. Augustino, licet ejus verba subinde duriora videantur. Advertatur 2. secundum Augustinum non majus periculum imminere libertati humanae ex doctrina catholica de praedestinatione, quam ex praescientia, quam ultro semipelagiani admittebant. Sed profecto semipelagiani nunquam concedebant, ideo nos esse credituros, perseveraturos, quod Deus id praesciret: sed ideo Deum hoc praescire, quod nos libere sumus credituri et perseveraturi. Ergo et praedestinationis certitudo non est independens ab hac praescientia, secundum quam praedestinavit nos Deus ad gloriam.

62. Illum etiam modum, quo utendum esse in praedestinationis praedicatione nos diximus, loquenti ad populum non existimo debere sufficere, nisi hoc vel hujusmodi aliquid addat, ut dicat: Vos itaque etiam ipsam obediendi perseverantiam *a Patre luminum*, a quo *descendit omne datum optimum et omne donum perfectum* (Jacob. 1, 17), sperare debetis, et quotidianis orationibus poscere, atque hoc faciendo confidere, non vos esse a praedestinatione populi ejus alienos, quia etiam hoc ut faciatis, ipse largitur. Absit autem a vobis ideo desperare de vobis, quoniam spem vestram in ipso habere jubemini, non in vobis: *Maledictus* enim *omnis homo, qui spem habet in homine* (Jerem. 17, 5). Et: *Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine* (Psalm. 117, 8), quia *beati omnes qui confidunt in eum* (Psalm. 2, 13). Hanc spem tenentes, *servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore* (Ibid. 11): quoniam de vita aeterna, quam filiis promissionis promisit non mendax Deus ante tempora aeterna, nemo potest esse securus, nisi cum consummata fuerit ista vita, quae *tentatio est super terram* (Job. 7, 1); sed faciet nos perseverare in se usque in ejus vitae finem, cui quo-

tidie dicimus: *Ne nos inferas in tentationem* (Matth. 6, 13). Haec atque hujusmodi cum dicuntur sive paucis christianis, sive multitudini Ecclesiae, cur metuimus sanctorum praedestinationem et veram Dei gratiam, id est, quae non secundum merita nostra datur, sicut eam sancta Scriptura praedicat, praedicare? An vero timendum est, ne tunc de se homo desperet, quando spes ejus ponenda demonstratur in Deo: non autem desperaret, si eam in seipso superbissimus et infelicissimus poneret [1]?

---

[1]) Non desunt theologi, qui revera propterea nostram de gratia et praedestinatione aversantur theoriam, quod putent, hanc exprobrationem Augustini in eam quoque plus minus retorqueri posse. Sed plane falluntur! Eos enim redarguit Augustinus, qui rejecto gratia confidebant in solis naturae viribus, in studie ex sola natura profecto. Hoc plane erat temerarium, plane praesumptuosum. Sed quae temeritatis vel umbra, si quis audita exhortatione Pauli *Adjuvantes exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis* 2. Cor. 6, 1; vel, *Sic currite, ut comprehendatis* 1. Cor. 9, 24., infert, sibi etiam aliquid esse faciendum et conandum post acceptam gratiam praevenientem, non totum a gratia esse exspectandum? neque enim puto ita quosdam gratiam ex se efficacem admissuros, ut ipsa nobis dormientibus, oscitantibus, nihil agentibus omnia praestet. Ad rem scribit Augustinus *de pecc. meritis et remiss.* l. 2. c. 5:

CAPUT XXIII.

Ecclesiam totam in suis orationibus manifesto testimonio semper docuisse gratiam Dei non secundum merita accipientium dari. Quo sensu dictum sit, quod Spiritus sanctus interpellet pro nobis, et clamet: Abba, Pater.

63. Atque utinam tardi corde et infirmi, qui non possunt vel nondum possunt Scripturas vel earum expositiones intelligere, sic audirent vel non audirent in hac quaestione disputationes nostras, ut magis intuerentur orationes suas, quas semper habuit et habebit Ecclesia ab exordiis suis, donec fini-

---

„Nec ideo solis de hac re (de adipiscenda justitia) votis agendum est, ut non subinferatur adnitendo etiam nostrae efficacia voluntatis. Adjutor enim noster Deus dicitur, nec adjuvari potest, nisi qui etiam aliquid sponte conatur. Quia non sicut in lapidibus insensatis aut sicut in eis, in quorum natura rationem voluntatemque non condidit, salutem nostram Deus operatur in nobis.“ Non ergo ita angusti cordis et intellectus erat s. doctor, ut timeret dogmati catholico de gratia et omnipotentia divina, si quis diceret, bona opera post gratiam pendere a nostra libera cooperatione et data gratia boni operis non eo ipso jam haberi vel sequi bonum opus, cum ex defectu cooperationis humanae, illud deesse possit, quod sub influxu ejusdem gratiae, a pluribus aliis revera efficitur.

atur hoc seculum. De hac enim re, quam nunc adversus novos haereticos non commemorare tantum, sed plane tueri et defensare compellimur, nunquam tacuit in precibus suis, etsi aliquando in sermonibus exserendam, nullo urgente adversario, non putavit[1]). Quando enim non oratum est in Ecclesia pro infidelibus atque inimicis ejus ut crederent? Quando fidelis quisquam amicum, proximum, conjugem habuit infidelem, et non ei petivit a Domino mentem obedientem in christianam fidem? Quis autem sibi unquam non oravit, ut in Domino permaneret? Aut quis sacerdotem super fideles Dominum invocantem, si quando dixit: Da illis Domine in te perseverare usque in finem; non solum voce ausus est, sed saltem cogitatione reprehendere, ac non potius super ejus talem benedictionem et corde credente et ore confitente respondit: Amen; cum aliud in ipsa oratione dominica non orent fideles, dicentes maxime

---

[1]) *Exserendam non putavit.* Cum nemo ante Pelagium hanc gratiae necessitatem et gratuitatem negaverit, Ecclesia eam adeo disertis explicitisque verbis, tam articulate neque praedicavit, neque inculcavit, sicut postquam pelagiani et semipelagiani hac in re erraverunt.

illud: *Ne nos inferas in tentationem*, nisi ut in sancta obedientia perseverent? Sicut ergo in his orationibus, ita et in hac fide nata est, et crescit, et crevit Ecclesia, qua fide creditur, gratiam Dei non secundum merita accipientium dari. Quandoquidem non oraret Ecclesia, ut daretur infidelibus fides, nisi Deum crederet et aversas hominum ad se convertere voluntates; nec oraret Ecclesia, ut perseveraret in fide Christi, non decepta vel victa tentationibus mundi, nisi crederet Dominum sic in potestate habere cor nostrum, ut bonum quod non tenemus nisi propria voluntate, non tamen teneamus nisi ipse *in nobis operetur et velle.* Nam si haec ab ipso quidem poscit Ecclesia, sed a seipsa sibi dari putat; non veras, sed perfunctorias orationes habet, quod absit a nobis. Quis enim veraciter gemat, desiderans accipere quod orat a Domino, si hoc a seipso se sumere existimet, non ab illo?

64. Praesertim quoniam *quid oremus sicut oportet nescimus, sed ipse Spiritus*, ait Apostolus, *interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus* (Rom. 8, 26). *Qui* enim *scrutatur corda, scit quid sapiat Spiritus, quia secundum Deum interpellat pro sanctis.* Quid est, *ipse Spiritus interpellat*, nisi interpel-

lare facit *gemitibus inenarrabilibus*, sed veracibus, quoniam veritas est Spiritus? Ipse est enim de quo alio loco dicit: *Misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra clamantem: Abba, Pater* (Gal. 4, 6). Et hic quid est, *clamantem*, nisi clamare facientem, tropo illo, quo dicimus laetum diem, qui laetos facit? Quod alibi manifestat, ubi dicit: *Non enim accepistis Spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, Pater* (Rom. 8, 15). Ibi dixit, *clamantem*, hic vero, *in quo clamamus* aperiens videlicet quomodo dixerit, *clamantem*, id est, sicut jam exposui, clamare facientem. Ubi intelligimus, et hoc ipsum esse donum Dei, ut veraci corde et spiritaliter clamemus ad Deum. Attendant ergo, quomodo falluntur, qui putant esse a nobis, non dari nobis, ut petamus, quaeramus, pulsemus; et hoc esse dicunt, quod gratia praeceditur merito nostro, ut sequatur illa, cum accipimus petentes, et invenimus quaerentes, aperiturque pulsantibus: nec volunt intelligere etiam hoc divini muneris esse, ut oremus, hoc est, petamus, quaeramus atque pulsemus: *Accepimus* enim *Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, Pater.* Quod vidit beatus

Ambrosius [1]; ait enim: „Et orare Deum, gratia spiritalis est; sicut scriptum est: *Nemo dicit, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto* (1. Cor. 12, 3)."

65. Haec igitur, quae poscit a Domino et semper, ex quo esse coepit, poposcit Ecclesia; ita Deus vocatis suis daturum se esse praescivit, ut in ipsa praedestinatione jam dederit; quod Apostolus sine ambiguitate declarat. Scribens quippe ad Timotheum: *Collabora*, inquit, *Evangelio secundum virtutem Dei salvos nos facientis et vocantis vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum et gratiam, quae data est nobis in Christo Jesu ante tempora aeterna; manifestata autem nunc per adventum Salvatoris nostri Jesu Christi* (2. Tim. 1, 8. ss.). Ille itaque dicat Ecclesiam aliquando in fide sua non habuisse veritatem praedestinationis hujus et gratiae, quae nunc contra novos haereticos cura diligentiore defenditur: ille, inquam, hoc dicat, qui dicere audet aliquando eam non orasse, vel non veraciter orasse, sive ut crederent infideles, sive ut perseverarent fideles. Quae bona si semper oravit,

---

[1]) In *comment. super Isaiam.*

semper ea Dei dona esse utique credidit, nec ab illo esse praecognita unquam ei negare jus fuit. Ac per hoc praedestinationis hujus fidem, quae contra novos haereticos nova sollicitudine nunc defenditur, nunquam Ecclesia Christi non habuit.

CAPUT XXIV.

Summa capita doctrinae in his duobus libris assertae breviter repetuntur. Illustrissimum praedestinationis exemplum nobis esse ob oculos positum Jesum Christum. Peroratio ad lectores et protestatio.

66. Sed quid plura? Satis docuisse me existimo, vel potius plus quam satis, dona Dei esse, et incipere in Dominum credere et usque in finem in Domino permanere. Cetera vero bona ad vitam piam, qua Deus recte colitur, pertinentia, etiam ipsi, propter quos haec agimus, Dei dona esse concedunt. Omnia porro dona sua, et quibus ea fuerat largiturus, Deum praescisse negare non possunt. Sicut ergo cetera praedicanda sunt, ut qui ea praedicat, obedienter audiatur; ita praedestinatio praedicanda est, ut qui obedienter haec audit, non in homine, ac per hoc nec in seipso, sed *in Domino glorietur*, quia et hoc Dei praeceptum est; et hoc prae-

ceptum obedienter audire, id est, ut *qui gloriatur, in Domino glorietur* (1. Cor. 1. 31), similiter ut cetera, Dei donum est. Quod donum qui non habet, non dubito dicere, alia quaecunque habet, inaniter habet. Hoc pelagianis optamus, ut habeant, istis autem nostris, ut plenius habeant. Non itaque simus in disputationibus prompti, et in orationibus pigri. Oremus dilectissimi, oremus, ut Deus gratiae det etiam inimicis nostris, maximeque fratribus et dilectoribus nostris, intelligere et confiteri post ingentem et ineffabilem ruinam, qua in uno omnes cecidimus, neminem nisi gratia Dei liberari; eamque non secundum merita accipientium tamquam debitam reddi, sed tamquam veram gratiam nullis meritis praecedentibus gratis dari.

67. Nullum autem est illustrius praedestinationis exemplum, quam ipse Jesus; unde et in primo libro (c. 15) jam disputavi, et in hujus fine commendare delegi: nullum est, inquam, illustrius praedestinationis exemplum, quam ipse Mediator [1]. Quisquis fidelis vult eam bene intelligere, attendat ipsum, atque in illo inveniat et seipsum; fi-

---

[1]) Sed prae oculis quoque habeantur, quae ad illud caput annotavimus.

delis, inquam, qui in eo veram naturam credit et confitetur humanam, id est nostram, quamvis singulariter suscipiente Deo Verbo, in unicum Filium Dei sublimatam, ita ut qui suscepit et quod suscepit, una esset in Trinitate persona. Neque enim homine assumpto quaternitas facta est, sed Trinitas mansit, assumptione illa ineffabiliter faciente personae unius in Deo et homine veritatem. Quoniam non Deum tantum dicimus Christum, sicut haeretici manichaei; nec hominem tantum, sicut haeretici photiniani; nec ita hominem, ut aliquid minus habeat quod ad humanam certum est pertinere naturam, sive animam, sive in ipsa anima mentem rationalem, sive carnem, non de femina sumptam, sed factam de Verbo in carnem converso atque mutato, quae omnia tria falsa et vana, haereticorum apollinaristarum tres partes varias diversasque fecerunt: sed dicimus Christum Deum verum, natum de Deo Patre sine ullo initio temporis; eundemque hominem verum, natum de homine matre certa plenitudine temporis; nec ejus humanitatem, qua minor est Patre, minuere aliquid ejus divinitati, qua aequalis est Patri. Hoc autem utrumque unus est Christus, qui et secundum Deum verissime dixit: *Ego et Pa-*

ter unum sumus (Joan. 10, 30); et secundum hominem verissime dixit: *Pater major me est* (Joan. 14, 28). Qui ergo hunc fecit ex semine David hominem justum, qui nunquam esset injustus, sine ullo merito praecedentis voluntatis ejus, ipse ex injustis facit justos, sine ullo merito praecedentis voluntatis ipsorum, ut ille caput, hi membra sint ejus. Qui ergo fecit illum hominem sine ullis ejus praecedentibus meritis nullum quod ei dimitteretur, vel origine trahere, vel voluntate perpetrare peccatum; ipse nullis eorum praecedentibus meritis facit credentes in eum, quibus dimittat omne peccatum. Qui fecit illum talem, ut numquam habuerit habiturusque sit voluntatem malam, ipse facit in membris ejus ex mala voluntate bonam. Et illum ergo et nos praedestinavit, quia in illo, ut esset caput nostrum, et in nobis, ut ejus corpus essemus, non praecessura merita nostra, sed opera sua futura praescivit.

68. Qui legunt haec, si intelligunt, agant Deo gratias; qui autem non intelligunt, orent, ut eorum ille sit doctor interior, *a cujus facie est scientia et intellectus* (Prov. 2, 6. sec. LXX). Qui vero errare me existimant, etiam atque etiam diligenter quae sunt dicta considerent, ne fortassis ipsi errent.

Ego autem cum per eos, qui meos labores legunt, non solum doctior, verum etiam emendatior fio, propitium mihi Deum agnosco; et hoc per Ecclesiae doctores maxime exspecto, si et in ipsorum manus venit, dignanturque nosse quod scribo.

S. PROSPERI

DE GRATIA DEI
ET LIBERO ARBITRIO HOMINIS
LIBER
CONTRA COLLATOREM [1]).

CAPUT I.

Calumniatam s. Augustini *doctrinam hypocrisi et audacia. Cur refellendi.*

1. Gratiam Dei, qua christiani sumus, quidam dicere audent a sanctae memoriae Au-

---

[1]) Galli refragatores calumniatoresque catholicae de gratia Dei et libero arbitrio hominis a s. Augustino expositae strenueque propugnatae doctrinae, „tales erant, describente eos s. Prospero in hoc lib. c. 1., ut nec ordo eorum in Ecclesia, nec ingenia despicienda viderentur; siquidem habentes speciem pietatis in studio, cujus virtutem diffitebantur in sensu, trahebant ad se multos ineruditos, et non habentia spirituum discretionem corda conturbabant. Itaque ad eorum pervicaces conatus reprimendos, bene ac sapienter censuit s. Prosper optimum fore, si

gustino episcopo non recte esse defensam, librosque ejus contra errorem pelagianum

---

quem ceteri omnes tum scientiae, tum sanctitatis laude inter eos praestare existimabant, aggrederetur, et qui scripta a se publicata diffiteri non poterat. Is erat Jo. Cassianus presbyter et abbas monasterii, quod ipsemet Massiliae aedificaverat, acris ingenii homo, neque solum in sacris, sed in humanioribus etiam literis eruditus et in disputando exercitatus: quem tamen s. Prosper indigitare maluit ex titulo editi operis, quam ex proprio nomine, ideoque libro suo titulum fecit, *contra Collatorem*, idest *contra auctorem collationum*, sic enim opus illud vocabatur, in quo Cassianus pia referens, quae cum orientalibus monachis colloquia habuerat, sententias sparsim interserit, quae cum doctrina s. Augustini non bene conveniunt. Quin etiam fere tota collatione XIII., quam specioso hoc titulo praenotavit *de protectione Dei*, in qua Chaeremonem abbatem loquentem inducit, eidem catholicae doctrinae multis et aperte contradicit. Itaque hanc ipsam potissimum collationem s. Prosper oppugnandam refutandamque suscepit, cum viginti et eo amplius anni jam effluxissent, ut ipsemet adnotat cap. 1., ex quo catholica acies contra inimicos gratiae Dei pugnabat et vincebat s. Augustini ductu, quem constat hanc pugnam instituisse an. circiter 412. Dignissimus autem est hic liber, qui edatur tum propter rationem, quam jam indicavimus *opusc.* XXIV. praef. n. 2., tum quod synoptice exhibeat, quidquid in semipelagianorum causa usque ad illud tempus gestum fuit. Imo majori forte cum voluptate legetur, quam praecedentia duo opuscula s. Augustini.

conditos immoderatis calumniis impetere non quiescunt. Quorum intus interstrepens domestica malignitas non minus spernenda esset, quam foris latrans haeretica loquacitas; nisi ejectis extra ovile dominicum lupis, qui sub nomine ovium sunt, suffragarentur, essentque ejusmodi, ut nec ordo eorum in Ecclesia, nec ingenia despicienda videantur. Siquidem habentes speciem pietatis in studio, cujus virtutem diffitentur in sensu, trahunt ad se multos ineruditos, et non habentia spirituum discretionem corda conturbant; atque in eum statum deducere causam Ecclesiae moliuntur, ut dum nostros affirmant non veraciter pro gratia fuisse locutos, inimicos gratiae persuadeant injuste esse damnatos. Non ergo negligendum est hoc malum, quod ab occultis parvisque seminibus augetur quotidie, et ab ortu suo latius longiusque distenditur; sed studendum est, in quantum Dominus adjuvat, ut fallacium calumniatorum hypocrisis detegatur, qui ex ipsa injuriae magnitudine, quam in uno[1]) cunctis, ac praecipue apostolicae sedis pontificibus intulerunt, ab indoctis et parum cautis excellentio-

---

[1]) In uno i. e. Augustino, quem summi pontifices laudaverunt.

ris scientiae judicantur, et misero perversoque successu facilem mendacio consensum eliciunt, quia reverentiam sibi praesumptione pepererunt. Nec enim, cum sint bonae opinionis viri, creduntur ullo modo tarditate intelligentiae, aut temeritate judicii, in superfluae querelae conclamationem potuisse prorumpere; ac non potius magno ingenio ac vehementi studio laborasse, ut subtilissimi tractatoris disputationibus comprehensis, censura nunc districtior et inspectio sagacior inveniret, quod antea securus favor et benignitas incuriosa non viderat.

2. Unde ergo haec diligentia tam severi emersit examinis? Unde in hanc austeritatem supercilium se tetricae frontis armavit, ut mensuras sensuum, pondera locutionum, numeros syllabarum insidiosus scrutator eventilet, magnumque se aliquid conficere praesumat, si catholico praedicatori notam erroris affigat? Quasi incognitum aliquod opus, et quod hactenus latuerit impetatur: ac non illa his morsibus doctrina lanietur, quae novorum haereticorum commenta disjecit, et diabolicum tumorem pelagianae elationis elisit. Viginti et eo amplius anni sunt, quod contra inimicos gratiae Dei catholica acies, hujus viri ductu pugnat et vincit. Et vincit,

dico, quia non patitur respirare quos vicit, et in quorum excidium unam cunctorum sacerdotum manu sententiam scripsit [1]. Pulsi pontificio et communione privati, querantur de felicitate nostrae victoriae, et arment in nos linguas suas, qui exsulare a veritate, quam cives esse Ecclesiae maluerunt: nostri autem concorporales [2] et comparticipes gratiae Christi, cur de his armis, quibus communis fides est defensa, causantur? Cur bellum confectum retractant, et munitiones securae dudum pacis infirmant? An victores displicent, et victi [3] placent: tantaque inso-

---

[1]) Respicit hic Zosimi pontificis *tractoriam*, qua pelagiani peremptorie damnati fuere, et quam omnes episcopi jussu ejusdem pontificis subscribere debuerunt indicta refractariis poena excommunicationis et depositionis. Hinc ait de episcopis, qui Pelagio favebant, *pulsi pontificio et communione privati.*

[2]) Concorporales, qui in eodem corpore Christi i. e. Ecclesia nobiscum sunt. Nondum enim ea aetate semipelagianus error explicite et solemniter erat damnatus. Hinc Augustinus et Prosper illius fautores et patronos qua fratres sane languentes blande tractant. *De his armis*, libris s. Augustini. *Causantur*, causam seu litem movent.

[3]) *Victi* i. e. pelagiani. *Et auctores* duces, magistri. Forte legendum *actores*, qui pelagianam haeresim ad Ecclesiae tribunal detulerunt causamque fidei catholicae strenue propugnarunt.

lentia damnati foventur errores, ut pravitatis invidia et auctores nostri pulsentur et judices? An vero ita se novorum censorum norma exactior temperavit, ut et nulla eorum quae excisa sunt [1]), asserat, et quaedam ex his quae defensa sunt, respuat? Ecce salva catholicae pace victoriae, salva indissolubilium reverentia decretorum, parati sumus patronos doctrinae emendatioris audire, et circumcisas ab omni errore lineas subtilissimae discretionis agnoscere. Constituatur in medium, quod de novis emersit ingeniis.

CAPUT II.

Jo. Cassiani liber *De protectione Dei* cur potissimum ad confutandum selectus. Definitionem catholicam in eo primum statui, sed huic definitionem secundo loco positam primum suboscure, deinde vero apertissime adversari.

3. Et ne ad obsurandam scientiam doctiorum ea exagitare videamur, quae vulgus ignobile et procax ineptorum loquacitas intemperanter effundit, unius potissimum definitiones, quem non dubium est illis omnibus in sanctarum Scripturarum studio praestare, referemus. Quas etiam ob hoc solum

---

[1]) *Excisa sunt*, damnata sunt in pelagianis.

interim in disceptationem oportet assumere, quia utrum ita se habeant, non potest dubitari. Scriptae enim sunt, et auctoris sui editione publicatae: nec jam, an sint, quaerendum est: sed quid doceant, demonstrandum. Igitur in libro, cujus praenotatio est *de protectione Dei*, vir quidam sacerdotalis ordinis, qui disputandi usu inter eos, quibuscum degit, excellit, abbatem quendam [1]) introducit de gratia Dei et libero arbitrio disserentem, cujus se ostendit per omnia probasse ac suscepisse sententiam: ut jam non cum illo nobis sit negotium, qui forte tales opiniones suas aut negando refutaret, aut corrigendo dilueret; sed cum isto, qui ad instrumentum inimicorum [2]) gratiae Dei talem studuit proferre doctrinam.

4. Quae tamen inter initia disputationis a veritatis pietate non dissonat, et justo honorari praeconio mereretur, nisi praecipiti laevoque progressu ab inchoata rectitudine deviaret. Nam post comparationem agricolae, cui formam sub gratia ac fide viventis aptavit, et cujus infructuosum esse dixit laborem,

---

[1]) *Abbatem quendam*, Chaeremonem nomine.

[2]) *Ad istrumentum*, ad instruendos seu ad juvandos inimicos.

nisi per omnia Dei auxilio juvaretur, intulit definitionem catholicissimam dicens (c. 3): „Quibus manifeste colligitur, non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium; qui nobis et initia sanctae voluntatis inspirat, et virtutem atque opportunitatem eorum, quae recte cupimus, tribuit peragendi. *Omne enim datum bonum et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum* (Jac. 1, 17): qui et incipit quae bona sunt, et exsequitur, et consummat in nobis, dicente Apostolo: *Qui dat semen seminanti, et panem ad manducandum praestabit; et crescere faciet fructus justitiae vestrae* (2. Cor. 9, 10)." Hic, ne quis putaret nihil superesse, quod per liberum ageretur arbitrium, non irrationabiliter adjecit, quo probaret, non auferri illud his donis, sed potius roborari, nisi revolutum ad iniquitates suas ab auxilio Dei se mallet avertere: „Nostrum vero est, inquit, ut quotidie attrahentem nos gratiam Dei humiliter subsequamur; vel certe *dura cervice et incircumcisis*, ut scriptum est (Act. 7, 51), *auribus* eidem resistentes, per Jeremiam mereamur audire: *Numquid qui cadit, non resurget? aut qui aversus est, non revertetur? Quare ergo aversus est populus iste in Je-*

rusalem aversione contentiosa? Induraverunt cervices suas, et noluerunt reverti (Jer. 8, 4)?" Et infra, cum omnia virtutum studia Dei gratia indigere docuisset, probabiliter [1]) addidit (cap. 6): „Quae omnia sicut desiderari a nobis jugiter absque divina inspiratione non possunt: ita nec perfici quidem sine ejus auxilio ullatenus queunt."

5. In septimo autem capitulo (nunc 8.) generalem volens ostendere gratiam Christi, quae nullum usquequaque hominum praetermittat, et rebelles quoque aversosque non deserat: „Adest igitur, inquit, inseparabiliter nobis semper divina protectio; tantaque est erga creaturam suam pietas Creatoris, ut non solum comitetur eam, sed etiam praecedat jugiter providentia [2])." In quo potest videri, ob hoc comitem dixisse providentiam, quia etiam deserentes se plerumque non deserat; vel quia omnes quos praevenit, eosdem etiam subsequatur. Sequitur autem dicens: „Qui cum in nobis ortum quendam bonae volun-

---

[1]) *Probabiliter addidit*, addidit quae approbationem merentur, quae probanda sunt.

[2]) Haec, quibus tam perspicue gratiae universalitas asseritur, dummodo sano accipiantur sensu, s. Prosper non reprehendit, sed potius probat.

tatis inspexerit, illuminat eam confestim, atque confortat, et dirigit ad salutem, incrementum tribuens ei, quam vel ipse plantavit, vel nostro conatu viderit emersisse.“ Et hic potest adhuc dicere, illius se ortum bonae voluntatis significasse, cujus a Deo sint plantata vel inspirata principia: quia ab illuminatis jam cordibus possint salubres prodire conatus, qui ideo ipsius hominis proprii esse dicantur, quia jam bonorum conatuum acceperit facultatem, et eorum semina ad suum referantur auctorem.

6. (Al. c. 3). Sed capitulo nono subdit et dicit: „Unde non facile humana ratione discernitur, quemadmodum Dominus petentibus tribuat, a quaerentibus inveniatur, aperiatque pulsantibus: et rursus inveniatur a non quaerentibus se; palam appareat inter illos, qui illum non interrogabant; tota die expandat manus suas ad populum non credentem sibi et contradicentem; resistentes ac longe positos vocet (Is. 65, 1); invitos adtrahat ad salutem; peccare cupientibus explendae copiam subtrahat voluntatis; ad nequitiam properantibus benignus obsistat.“ Jam hic quasi per inscrutabilem diversitatem introducitur definitio, qua docetur multos ad gratiam venire sine gratia, et hunc affectum

petendi, quaerendi, pulsandi habere quosdam de vigilantia liberae voluntatis. Quae tamen in aliis tanta aversione obcoecata perhibetur, ut nullis cohortationibus sit revocabilis, nisi per vim trahentis invita ducatur. Quasi non toto multiformis gratiae opere hoc in omnium agatur animis, ut ex nolentibus fiant volentes; aut quisquam ex his, qui jam judicio rationis utuntur, possit fidem nisi voluntate suscipere. Unde tam ineptum est dicere, quod quisquam ad participationem gratiae tendat invitus, quam asserere quod ullus ad eam non spiritu Dei veniat incitatus.

7. Cito ergo hic disputator praemissae definitionis oblitus est, cito a sententia sua instabili levitate dissensit. Dixerat enim regulariter, „non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium.“ Et ne hoc de doctrina extrinsecus adhibita deberet intelligi, vigilanter addiderat: (al. c. 4). „Qui nobis et initia sanctae voluntatis inspirat, et virtutem atque opportunitatem eorum, quae recte cupimus, tribuit peragendi. *Omne enim datum bonum et omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminum* (Jac. 1, 17), qui et incipit quae bona sunt, et exsequitur et consummat in nobis.“ Doctor catholice, cur pro-

fessionem tuam deseris? Cur ad fumosam falsitatis caliginem relicta serenissimae veritatis luce devolveris? Quod in petentibus, quaerentibus pulsantibusque miraris, cur non eidem gratiae, quae desideratur, adscribis? Vides bonos conatus, pia studia, et dubitas esse Dei dona? Latuerit opus gratiae, donec fides insita cogitationis claudebatur arcano: at ubi spplex oratio, ubi diligens inquisitio, ubi apparet crebra pulsatio, quare non ex qualitate operis subministrationem intelligis incitantis?

CAPUT III.

Cassianum neque cum catholicis, neque cum pelagianis convenire. Docendo alios per gratiam, alios per legem et naturam justificari, in illud damnatum incidere: Gratiam Dei secundum merita nostra dari. Definitio ejus tertia: Appetitum virtutum habere hominem a se ipso, refellitur.

8. (Al. c. 5). Et satis te contra pelagianorum calumnias praecavere existimas, si quod in universitate vocatorum sentiendum est, id nobis in portione [1]) concedas. Sed nec cum haereticis tibi, nec cum catholicis plena concordia est. Illi in omnibus justis hominum operibus li-

[1]) *In portione*, de parte fidelium.

berae voluntatis tuentur exordia; nos bonarum cogitationum ex Deo semper credimus prodire principia: tu informe nescio quid tertium, et utrique parti inconveniens reperisti, quo nec inimicorum consensum acquireres, nec in nostrorum intelligentia permaneres (Al.c.6). Quomodo autem non advertis, te in illud damnatum incidere, quod, velis nolis, convinceris dicere, *gratiam Dei secundum merita nostra* dari; cum aliquid praecedere boni operis ex ipsis hominibus, propter quod gratiam consequantur, affirmas? Non enim nullius meriti haberi potest petentis fides, quaerentis pietas, pulsantis instantia; precipue cum omnes ejusmodi et accipere, et invenire, et intrare dicantur. In quo superfluum, imo impium est, sic velle meritis ante gratiam exsistentibus locum facere, ut non ex toto verum sit, quod ait Dominus: *Nemo venit ad me, nisi Pater, qui misit me, attraxerit eum* (Joan. 6, 44). Quod nullatenus diceretur, si cujusquam hominis sine Dei illuminatione esset credenda conversio: aut ullo modo se voluntas hominis ad Deum sine Deo posset extendere, qui eum vocatum ad Filium trahit; non resistentem invitumque compellit, sed ex invito volentem facit, et quibuslibet modis infidelitatem resistentis inclinat: ut cor audi-

entis, obediendi in se delectatione generata, ibi surgat, ubi premebatur; ibi discat, ubi ignorabat; inde fidat, unde diffidebat; inde velit, unde nolebat. Etenim, *Dominus dabit suavitatem, et terra nostra dabit fructum suum* (Ps. 84, 12). (Al. c. 6.) Sed videamus qualia subsequantur (c. 9): „Cui autem facile pateat, quomodo salutis summa nostro tribuatur arbitrio, de quo dicitur: *Si volueritis et audieritis me, quae bona sunt terrae manducabitis* (Js. 1, 19)? et quomodo *non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei* (Rom. 9, 16)? Quid etiam sit illud, quod *Deus reddet unicuique secundum opera ejus* (Matth. 16, 27); et, *Deus est, qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate* (Phil. 2, 13): *et hoc non ex vobis, sed Dei donum est: non ex operibus, ut ne quis glorietur* (Phil. 2, 8)?" et cetera, quae collecta de Scripturis, quasi alterno sibi sensu adversa collegit, ut donis gratiae studium humanae committat industriae [1]); et

---

[1]) *Committat industriae*, ut studium naturale humanae industriae conferat et aequiparet donis gratiae. Putabat enim Cassianus, alios pervenire ad salutem *ope gratiae*, quae eorum voluntates praeveniat et ad salutem attrahat; alios *ex se ipsis*, viribus naturae quaerere salutem, quem conatum naturalem

hominum omnium divisione facta, alii sint quos gratia Dei salvet, alii quos lex et natura justificet. Sed lex potest, ne quid mali fiat, jubere, a malo autem non potest liberare. Notum facit mandatum, sed obediendi non praestat affectum: nisi quod est occidens per imperium literae, fiat vivificans per spiritum gratiae.

9. Post haec concludit, dicens (c. 8): „Nisi quod in his omnibus et gratia Dei et libertas nostri declaratur arbitrii: et quia etiam suis interdum motibus homo ad virtutum appetitus possit extendi, semper vero a Domino indigeat adjuvari.“ Et ubi est, quod regulari definitione praemissum est: „Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, qui et incipit quae bona sunt, et exsequitur, et consummat in nobis? Ecce hic etiamsi bonis coeptis necessarium Dei fateris auxilium,

---

gratia dein subsequatur et juvet, ut revera salutem adipiscantur. Secundum hanc theoriam conatus naturalis aequiparatur inspirationi gratiae. Cf. infra c. 7. *Alii quos lex et natura justificet*, quatenus alii secundum Cassianum lege (mosaica vel externa) excitantur viribusque naturae salutem quaerunt, et hujus initii naturalis merito gratia adepta ad eam demum perveniunt.

ipsos tamen laudabiles motus appetitusque virtutum, remota gratia Dei, nudae libertati adscribis arbitrii, ut boni salubresque conatus nequeant quidem proficere, nisi Deus adjuvet; possint tamen, etiamsi non a Deo inspirentur, incipere.

CAPUT IV.

Definitio quarta Cassiani: *Per naturae bonum aliquando bonarum voluntatum prodire principia*, refellitur. Apostoli locus: *Velle enim adjacet mihi*, quomodo sit intelligendus.

10. Deinde ut evidentius definias, quid homo ex libero arbitrio habeat, quid sumat ex gratia, addis et dicis: „Nec enim cum voluerit quis, sanitate perfruitur, aut de aegritudinis morbo pro arbitrii sui desiderio liberatur." Doces ergo, non posse quidem hominem per semetipsum apprehendere sanitatem, sed habere eum a semetipso desiderium sanitatis; et sua tantum sponte venire ad medicum, non etiam hoc ipsum medici esse, quod veniat. Quasi vero anima ipsa non langueat, et corpori suo remedium sana prospiciat. Atqui totus homo ex ipsa et cum ipsa in profundum miseriae suae decidit, ubi eam, priusquam a medico notitiam suae ca-

lamitatis accipiat, jacere delectat, amantem semper errores suos et amplectentem falsa pro veris. Cujus salus prima est, ut sibi incipiat displicere et vetustatem suae debilitatis odisse; sequens vero est, ut et sanari desideret, et a quo sananda sit, noverit Quae curationem ipsius sic praecedunt, ut ei ab illo, qui aegram sanaturus est, inserantur; ne, cum ei nullo modo haec frustra inesse possint, merito videatur salvata, non gratia.

11. Deinde adjicis: „Ut autem evidentius clareat, etiam per naturae bonum (quod beneficio Creatoris indultum est) nonnumquam bonarum voluntatum prodire principia; quae tamen, nisi a Deo dirigantur, ad consummationem virtutum pervenire non possunt, Apostolus testis est dicens: *Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio* (Rom. 7, 18)." Falso ergo secundum hanc definitionem ante dixisti: „Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium; qui et incipit quae bona sunt, et exsequitur, et consummat in nobis." Sed hoc nullo modo ex aliqua parte potest esse falsum, cui nequaquam inferri contraria debuerunt: ut quod recte professus es ex gratia incipere, id postea confirmares per naturae bonum et per liberum arbitrium nos

habere. Dixit quidem beatus Apostolus: *Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio* (Rom. 7, 18). Sed idem dixit: *Non quia idonei simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est* (2. Cor. 3, 5). Et idem dixit: *Deus est enim, qui operatur in vobis et velle et perficere pro bona voluntate* (Phil. 2, 13). Non ergo Apostolus sibi contrarius est. Sed cum donatum nobis fuerit bonum velle, non statim invenimus et facere, nisi petentibus, quaerentibus atque pulsantibus, qui dedit desiderium, praestet effectum. Vox namque ista dicentis: *Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio*, vocati est jam sub gratia constituti: qui condelectatur quidem legi Dei secundum interiorem hominem, sed videt aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suae et captivantem se in lege peccati. Et quamvis acceperit scientiam recte volendi, virtutem tamen in se non invenit ea quae optat operandi: donec pro bona voluntate quam sumpsit, mereatur virtutum facultatem invenire quam quaerit.

CAPUT V.

Definitio quinta Cassiani: „Errare qui bonam voluntatem ex gratia nasci, et qui ex bona voluntate gratiam pendere dicunt; sapere vero qui utrumque sequuntur,“ demonstratur catholicis injuriosa, et refellitur ex definitionibus summorum pontificum et conciliorum.

12. (Al. c. 9). Post haec ponis plurima testimonia, quibus nunc validum, nunc infirmum liberum arbitrium demonstretur: quasi quidam sint, qui propriis viribus impleant, quod alii facere nisi Deo adjuvante non possunt; aut ob aliud homo accipiat praeceptum, nisi ut divinum quaerat auxilium. Concludis ergo et dicis (c. 11): „Et ita sunt haec quodammodo indiscrete permixta atque confusa, ut quid ex quo pendeat, inter multos magna quaestione volvatur, id est: Utrum, quia initium bonae voluntatis praebuerimus, misereatur nostri Deus; an quia Deus misereatur, consequamur bonae voluntatis initium. Multi enim singula haec credentes, ac justo amplius asserentes, variis sibique contrariis sunt erroribus involuti.“ Ecce, ut tibi videtur, quae permixta erant, discreta sunt; et quae explicari non poterant, absoluta. Duos enim esse sibi contrarios definis errores, quibus qui inter liberum ar-

bitrium et gratiam quid tenendum sit nesciunt, implicentur. Et in uno constituis eos, qui dicunt, ideo nostri misereri Deum, quia ex nobis praebita sunt bonae initia voluntatis, significans sine dubio pelagiani dogmatis sectatores, qui dicunt, gratiam Dei dari secundum merita nostra: in alio autem illos ponis, qui dicunt, ex misericordia Dei bonarum voluntatum prodire principia; eos intelligi volens, qui inimicos gratiae debellarunt. Si ergo error est, initia bonae voluntatis non adjuto divinitus homini adscribere, et error est, confiteri quoniam praeparatur voluntas a Domino, quo dirigendi sumus, ut utrumque vitemus?

13. „Si utrumque, inquis, sequamur, nos nulli errori acquiescimus." Tu nos subdis duobus, et geminas, sicut intelligis, pravitates: dividendo damnas, miscendo justificas. Hac lege, hac regula poteris praedicare, quod tam errent qui dicunt, semper esse fallendum, quam qui definiunt, nunquam esse fallendum; sed ut in neutro peccetur, utrumque sectandum: quia nec semper declinanda falsitas, nec semper negligenda sit veritas. Fallit te prorsus opinio tua. De duobus malis unum fieri bonum non potest: unam virtutem duo vitia non gignunt: unum verum

duo falsa non faciunt. Quae enim paria sunt merito, non minuuntur coeundo, sed crescunt. Non itaque oportuit eos, qui bonarum voluntatum initia ex Dei asserunt inspiratione generari, ea sententia reprehendi, qua arguuntur qui ad haec liberum arbitrium putant sibi sine ope gratiae posse sufficere. Harum enim definitionum una ab Ecclesia expugnata est, alia defensa: nec eis ullo modo hujus novi foederis congruit pactum, quo catholica corruptior, quam pelagiana correctior [1]).

14. (Al. c. 10). „Multi, inquis, singula haec credentes ac justo amplius asserentes, variis sibique contrariis sunt erroribus involuti.“ Placet igitur tibi, cum haereticis catholicos, cum victis damnare victores: et eos erroris nota adurere, qui errorem ab Ecclesia depulerunt? Secundum quippe tuam censuram, qua sanctarum et fidelium voluntatum non in omnibus hominibus ex Deo vis esse principium (quasi multum gratiae tribuas,

---

[1]) *Pelagiana correctior.* Hac conjunctione utriusque sententiae, catholicae et pelagianae, catholica doctrina corrumpitur, quia redditur erronea: pelagiana vero non corrigitur, quia ex parte saltem retinetur. Cf. hoc clarius edisserentem c. 18. n. 52.

si hoc eam in quorumdam operari mentibus acquiescas), erravit papa Innocentius, et Petri sede dignissimus, qui cum de istis loqueretur, qui in libero arbitrio gloriantur: „Nam quid, inquit [1]), nos de eorum posthac rectum mentibus aestimemus, qui sibi se putant debere, quod boni sunt?" Et iterum cum de primi hominis scriberet lapsu: „Liberum enim, inquit, arbitrium olim ille perpessus [2]), dum suis inconsultius utitur bonis, cadens in praevaricationis profunda demersus est, et nihil quemadmodum exinde surgere posset, invenit; suaque in aeternum libertate deceptus, hujus ruinae jacuisset oppressu, nisi eum post Christi pro sua gratia relevasset adventus." Erraverunt orientales episcopi, in quorum judicio Pelagius, eos qui dicunt gratiam Dei secundum merita nostra dari, ut catholicus posset videri, anathematizare compulsus est. Erraverunt africana episcoporum concilia, quae decretis suis constituerunt, „utrumque Dei donum esse, et scire

---

[1]) In *epistola ad episcopos concilii carthaginensis* § 3. *opusc.* XVIII, 82.

[2]) *Liberum arbitrium perpessus*; i. e. ut mox dicit: sua libertate deceptus seu damnum ex liberi arbitrii abusu obortum perpessus, liberi arbitrii fragilitatem et imbecillitatem expertus.

quid facere debeamus, et diligere ut faciamus: ut aedificante caritate scientia non possit inflare: quia sicut de Deo scriptum est: *qui docet hominem scientiam* (Ps. 93, 10); ita scriptum est: *Caritas ex Deo est* (1. Joan. 4, 7)." Erraverunt ducenti quatuordecim sacerdotes [2]), qui in epistola, quam suis constitutionibus praetulerunt, ita ad apostolicae sedis antistitem beatum Zosimum sunt locuti: „Constituimus, in Pelagium atque Coelestium per venerabilem episcopum Innocentium de beatissimi apostoli Petri sede prolatam manere sententiam, donec apertissima confessione fateantur, gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum non solum ad cognoscendam, verum etiam ad faciendam justitiam, nos per actus singulos adjuvari; ita ut sine illa nihil verae sanctaeque pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus." Erravit sacrosancta beati Petri sedes, quae ad universum orbem papae Zosimi

---

[1]) *Africana concilia* scil. milevitanum a. 416. et carthaginense a. 418., can. 4. Orientales episcopi, quorum paulo ante meminerat, sunt patres concilii diospolitani a. 415.

[2]) *Ducenti quatuordecim sacerdotes*, episcopi, qui convenerunt in concilio plenario carthaginensi a. 418., cujus mox meminerat.

ore sic loquitur [1]): „Nos tamen instinctu Dei (omnia bona enim ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur) ad fratrum et coepiscoporum nostrorum conscientiam universa retulimus.“ Erraverunt afri episcopi ad eundem papam Zosimum rescribentes, eumque in sententiae suae salubritate laudantes, cum ajunt: „Illud vero, quod in litteris tuis, quas ad universas provincias curasti esse mittendas, posuisti, dicens: Nos tamen instinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur) ad fratrum et coepiscoporum nostrorum conscientiam universa retulimus: sic accepimus dictum, ut illos qui contra Dei adjutorium extollunt humani arbitrii libertatem, districto gladio veritatis, velut cursim transiens amputares. Quid enim tam libero fecisti arbitrio, quam quod universa in nostrae humilitatis conscientiam retulisti? Et tamen instinctu Dei factum esse, fideliter sapienterque vidisti, veraciter fidenterque dixisti. Ideo utique, quoniam *praeparatur voluntas*

---

[1]) In celeberrima epistola *Tractoria* dicta, quae tamen, si pauca excipias fragmenta, intercidit. Ea ab omnibus episcopis, jubente pontifice sub depositionis poena, erat propria manu subscribenda.

a Domino (Prov. 8, 35. sec. LXX), et ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda filiorum. *Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei* (Rom. 8, 14); ut nec nostrum sentiamus deesse arbitrium, et in bonis quibusque voluntatis humanae singulis motibus, magis illius valere non dubitemus auxilium.“ Videsne regulas tuas invictarum constitutionum soliditate confractas, et in fidei structura, pravas rimosasque juncturas velut jerichuntinos muros ad sacerdotalium tubarum ruisse concentum (Jos. 6, 20)?

CAPUT VI.

Quaestionem de origine sanctarum voluntatum contra pelagianos peremptorie definitam fuisse. Nullum esse periculum liberi arbitrii ex gratia Dei.

15. (Al. c. 11). Cum enim de sanctarum origine voluntatum et fidei caritatisque principiis inter nostros et pelagianos quaestio versaretur non ancipiti victoria, nec dubio diremptum est fine certamen, ut adhuc nobis de iniquissima hujus foederis tui pace tractandum sit. Prostrata est inimica acies; bellum confectum est; victores sumus per illum, qui *fecit potentiam in brachio suo*,

qui *dissipavit superbos mente cordis ipsorum: deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles: esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes* (Luc. 1, 52. s.): per illum, qui faciens *misericordiam cum patribus nostris*, memor fuit testamenti sui sancti, et jurisjurandi *quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis, ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus ipsi in sanctitate et justitia in conspectu ejus omnibus diebus nostris* (ib. 72, s.): per illum, *qui dedit nobis victoriam per Jesum Christum Dominum nostrum* (2. Cor. 15, 57): per illum, a quo *non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quae a Deo donata sunt nobis* (1. Cor. 2, 12). Quid de elisarum argumentationum ratiunculis fracta studes arma colligere? Quid cineres exstincti dogmatis refovendo, deficientis fumi nidorem in redivivam flammam conaris accendere? (Al. c. 12.) Non est periculum liberi arbitrii ex gratia Dei, nec voluntas aufertur, cum in ipsa bene velle generatur. Nam si ideo non putanda est nostra, quia formatur, regitur, ordinatur, imbuitur: spoliantur libertate filii Dei, qui aguntur spiritu Dei (Rom. 8, 14); perdunt vigorem rationalis animi, et omni voluntariae devo-

tionis laude privantur, quibus datur spiritus sapientiae et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiae et pietatis, ac timoris Domini (Js. 11, 2). Prorsus qui his reformationibus se non putant indigere, de veteris morbi consuetudine in phrenesim transierunt: respuunt remedium, clamant, insaniunt, reluctantur; sed si promissionis sunt filii, quiescent et sanabuntur.

CAPUT VII.

Rationes, quibus Cassianus suadere contendit posse quosdam per liberum arbitrium sine gratia, quod alii nisi per gratiam non possent, refutantur. Ut Matthaei et Pauli, sic Zachaei et latronis conversionem fuisse pariter ex gratia. Quod nemo venit ad Christum nisi attrahatur.

16. (Al. c. 13). Sed jam videamus, quid inferat sobrietas disputantis; qui ut vitium vitio pelleret et errorem errore curaret, contrarias sibi definitiones nova arte confudit; utque hoc compositionis suae poculum securis auditoribus propinaret, exemplis voluit colorare quod miscuit. Ait enim (c. 11): „Si enim dixerimus, nostrum esse bonae voluntatis principium, quid fuit in persecutore Paulo? quid in publicano Matthaeo? Quorum unus cruori ac suppliciis innocentium, alius

violentiis ac rapinis publicis incubans, attrahitur ad salutem. Sin vero gratia Dei semper inspirari bonae voluntatis principia dixerimus: quid de Zachaei fide? quid de illius in cruce latronis pietate dicimus? qui desiderio suo vim quandam regnis coelestibus inferentes, specialia vocationis monita praevenerunt?"

17. Per istam ergo bonorum principiorum dissimilitudinem probare nititur, hoc posse quosdam per liberum arbitrium sine adjutorio Dei, quod quidam, nisi Deo cooperante, non possint. Et hoc vult de quorundam tardiore obedientia et quorundam sequaciore consensu [1]) intelligi. Quasi ubi dura infidelitas Deo subditur, et Evangelio, quod diu impugnavit, repente succumbit, ibi mutationem hominis dextera operetur Excelsi: ubi autem tranquillam cohortationem solumve rumorem, sine ulla haesitatione diffidentiae, docilis auditor amplectitur, bonum talis conversionis humanae sit tantummodo vo-

---

[1]) *Sequaciore consensu.* Sunt enim aliqui (secundum Cassiani sententiam erroneam) adeo bonae voluntatis, ut non indigeant gratiae praevenientis tractu, sed sponte sua bonum velle incipiunt atque gratiam promerentur, proinde gratiam praeveniunt, ut mox pluribus explicat, quod paucis expresserat.

luntatis. Quasi vero potentia Dei eos tantum ad Filium attrahat, quos aut voce increpaverit, aut poena obtriverit, aut terrore tremefecerit; illorum autem mentibus nihil suae virtutis admoveat, qui ad promissiones Redemptoris sui spe alacri et avido desiderio cucurrerunt. Sed Veritas dicit: *Nemo venit ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum* (Joan. 6, 44). Si ergo nemo venit, nisi attractus: omnes qui quocumque modo veniunt, attrahuntur. Trahit igitur [1]) ad Deum contemplatio elementorum omniumque quae in eis sunt ordinatissima pulchritudo: *Invisibilia enim ejus a creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur* (Rom. 1, 20). Trahunt rerum gestarum relatores, animum audientis inflammant, *narrantes laudes Domini et virtutes ejus, et mirabilia ejus, quae fecit* (Ps. 77, 4). Trahit timor: *Principium* enim *sapien-*

---

[1]) Notetur hic plane aureus commentarius verborum Christi Joan. 6, 44: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum,* quae alioquin decretoria habentur pro gratia *ex se* efficaci. Sed in verbis Prosperi nil occurrit, quod ejusmodi gratiam exigat, imo quod non perbelle accommodare possit illi theoriae, quae negat, gratiam esse *ex sese* efficacem ipsius operis boni.

tiae timor Domini (Prov. 1, 7). Trahit laetitia, quoniam *laetatus sum in his, quae dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus* (Psalm. 121, 1). Trahit desiderium, quoniam *concupiscit et deficit anima mea in atria Domini* (Psalm. 83, 3). Trahunt divinae lectiones: *Quam dulcia enim faucibus meis eloquia tua, super mel et favum ori meo* (Psalm. 118, 103). Et quis perspicere aut enarrare possit, per quos affectus visitatio Dei animum ducat humanum, ut quae fugiebat, sequatur; quae oderat, diligat; quae fastidiebat, esuriat; ac subito commutatione mirabili, quae clausa ei fuerant, fiant aperta; quae onerosa, sint levia; quae amara, sint dulcia; quae obscura, sint lucida [1]? *Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult* (1. Cor. 12, 14). Quoniam *Deus, qui dixit de tenebris lumen splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiae claritatis Dei in facie Christi Jesu* (2. Cor. 4, 6): id est, in manifestatione Filii sui, qui est in sinu Patris.

---

[1] Cf. quae de hac gratiae virtute pulcherrime hic descripta refert s. Cyprianus, qui hos effectus in se est expertus, ep. 1. *ad Donatum* n. 4. *opusc. XXI, 7.*

17. Qui ergo illuxit in corde Matthaei publicani et Pauli tunc Ecclesiam persequentis, ipse et in corde Zachaei et in corde crucifixi cum Domino latronis illuxit: nisi Domini vox forte otiosa fuit, cum Zachaeum, qui quaerebat videre Jesum quis esset, compellare dignatus est dicens: *Zachaee festina, descende, quoniam hodie in domo tua oportet me manere* (Lucae 19, 5); et non praeparavit sibi ejus animum, cujus elegit hospitium. Denique cum murmurarent omnes, cur ad virum peccatorem introiisset hospitari, et Zachaeus jam poenitentiam agens, dimidio bonorum suorum in pauperes erogato, redditurum se in quadruplum fraudata promitteret, Dominus ait: *Hodie salus huic domui facta est, quia et hic filius est Abrahae.* Et ne lateret causa hujus salutis, adjecit: *Venit autem Filius hominis quaerere, et salvum facere quod perierat*: ut quem agnoscebamus salvum factum, sciremus a quaerente praeventum. In latronis quoque justificatione, etiam si nulla operantis gratiae intelligerentur indicia, nonne cum omnibus credentibus etiam ipsum acciperemus attractum, dicente Domino: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo* (Lucae 10, 22); et, *Cum exaltatus fuero a terra, omnia*

traham ad me (Jo. 12, 32)? Inter omnia autem hunc vel traditum esse vel tractum, etiam ipsius confessio docet, qui cum aliquamdiu blasphemasset in Jesum Christum, repente est mutatus, et dixit: *Domine memor esto mei, cum veneris in regnum tuum* (Lucae 23, 42). Sed unde in uno homine tanta compugnantium vocum sit orta diversitas, instruat nos beatus Apostolus, et dicat: *Nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu; et nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto* (1. Cor. 12, 3): ut non dubitemus in ejusdem hominis voluntate, et de proprio fuisse quod blasphemavit, et de Spiritu sancto fuisse, quod credidit. Frustra igitur disputator iste ad inscrutabilem unius gratiae varietatem argumentum definitionis suae voluit aptare, ut portio justificatorum solius voluntatis suae motibus ad Christum venire credatur, portio autem reluctans trahi et invita compelli: cum Deus sit, *qui operatur omnia in omnibus* (1. Cor. 12, 6), sive alios sic, alios autem sic attrahere velit, ad quem nemo, nisi aliquo modo trahatur, venit.

CAPUT VIII.

Definitio sexta Cassiani: *Liberum arbitrium et gratiam pari modo conferre ad salutem hominum*, confutatur. Quomodo voluntas non auferatur a gratia. Cassianus et libero arbitrio infensus et gratiae ingratus convincitur.

18. (Al. c. 15). Post haec subjicit (c. 11) testimonia sacrae historiae, quibus ostendit, observantiam mandatorum Dei consummationemque virtutum divinae gratiae deputandam: quod et nos promptissime confitemur. Et commemoratis exemplis de Balaam, quem volentem Israeli maledicere, Deus in benedictionis verba transtulerit (Num. 13): et de Abimelech, qui peccare non permissus sit in Rebeccam (Gen. 26): et de Joseph a fratribus vendito, quorum malam voluntatem in bonum Deus verterit (Gen. 37): recurrit ad confirmationem definitionis suae, ut liberum arbitrium quod gratiae se dicit jungere, a parte quadam humani generis, quantum in ipso est auferat, et in quadam parte constituat, dicens: „Haec enim duo, id est, vel gratia vel liberum arbitrium, sibi quidem invicem videntur adversa; sed utraque concordant, et utraque nos pariter debere suscipere pietatis ratione colligimus: ne unum horum ho-

mini subtrahentes, ecclesiasticae fidei regulam excessisse videamur."

19. Ecclesiasticae fidei regula est praedicante Apostolo: *Nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu Sancto* (1. Cor. 12, 3). Ecclesiastica regula est: *Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis* (1. Cor. 4, 7)? Ecclesiastica regula est: *Gratia Dei sum id, quod sum: et gratia ejus in me vacua non fuit, sed plus omnibus illis laboravi; non autem ego, sed gratia Dei mecum* (1. Cor. 15, 10); et: *Misericordiam consequutus sum, ut fidelis essem* (1. Cor. 7, 25). Ecclesiastica regula est: *Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus, ut sublimitas sit virtutis Dei, et non ex nobis* (2. Cor. 4, 7). Ecclesiastica regula est: *Gratia salvati estis per fidem, et hoc non ex vobis; Dei enim donum est. Non ex operibus, ne forte quis extollatur* (Ephes. 2, 8). Ecclesiastica regula est: *In nullo terreamini ab adversariis: quae est illis causa perditionis, vobis autem salutis, et hoc a Deo; quia vobis donatum est per Christum, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut patiamini pro eo* (Philipp. 1, 28). Ecclesiastica regula est:

Cum tremore et timore vestram ipsorum salutem operamini. Deus enim est qui operatur in nobis et velle et operari pro bona voluntate (Philipp. 2, 12). Ecclesiastica regula est: *Non quia idonei sumus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis ipsis; sed sufficientia nostra ex Deo est* (2. Cor. 3, 5). Hanc regulam firmat Deus, dicens: *Nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei a Patre meo* (Joan. 6, 66); et: *Omne quod dat mihi Pater, venit ad me* (ib. v. 37); et: *Sine me nihil potestis facere* (Jo. 15, 5); et: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos* (Ib. v. 16); et: *Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare* (Matth. 11, 27); et: *Sicut Pater vivificat mortuos, ita et Filius quos vult vivificat* (Jo. 5, 21); et: *Beatus es Simon Barjona, quoniam caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in coelis est.*

20. Hac regula nulli hominum aufertur voluntas: quia virtus gratiae non hoc in voluntatibus operatur, ut non sint, sed ut ex malis bonae, et ex infidelibus sint fideles, et quae ex semetipsis erant tenebrae, lux efficiantur in Domino: quod mortuum erat, vivificatur: quod jacebat, erigitur: quod perierat,

invenitur. Hoc in omnibus prorsus hominibus, qui eruuntur de potestate tenebrarum et transferuntur in regnum Filii dilectionis Dei, sine cujusquam exceptione personae agere credimus gratiam Salvatoris. Quia, sicut hic idem probabiliter, sed non stabiliter [1]) definivit, dicimus atque defendimus: „Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium: qui nobis et initia sanctae voluntatis inspirat et virtutum atque opportunitatem eorum, quae recte cupimus, tribuit peragendi. *Omne* enim *datum bonum et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum* (Jac. 1, 17); qui et incipit quae bona sunt, et exsequitur et consummat in nobis.“ In qua sententia si auctor ipsius permaneret, ecclesiasticam regulam non excederet, neque simul et libero arbitrio infensus et gratiae Dei esset ingratus: quorum duorum dum unum in Paulo et Matthaeo, aliud in Zachaeo et

---

[1]) *Probabiliter*, docuit hoc verbis, quae omnino probari merentur, sed non *stabiliter*, nam mox quod docuit ex parte retractavit, asserens quosdam naturali sua voluntate incipere bonum; falsum proinde est, quod ante ipse illimitate confessus erat: „Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium“ etc.

latrone indicat operatum, non intelligit, in illis se liberum arbitrium[1]), in istis gratiam sustulisse.

CAPUT IX.

Initium bonae voluntatis semper ex gratia. Primum hominem creatum esse absque vitio, et libero arbitrio discessisse a bono, in quae mala inciderit. Alienum esse a catholica fide dicere, quod tam sanum sit in Adae posteris liberum arbitrium, quam in Adam fuit ante peccatum. Definitio septima Cassiani: Concepisse Adam post praevaricationem scientiam mali, sed non amisisse scientiam boni, refellitur.

21. (Al. c. 16). Deinde adjecit: „Nam cum viderit nos Deus ad bonum velle deflectere, occurrit, dirigit atque confortat. *Ad vocem enim clamoris tui statim ut audierit, respondebit tibi* (Isa 30, 19); et, *Invoca me*, inquit, *in die tribulationis tuae, et eripiam te, et glorificabis me* (Psalm. 49, 15)." Quis non videat, quod haec doctrina meri-

---

[1]) *In illis*, Paulo et Matthaeo, *liberum arbitrium sustulisse.* Sicut enim cum docet, quosdam venire ad salutem libero arbitrio, a salutis initio excludit gratiam, seu liberum arbitrium intelligit *exclusive;* ita cum alios his opponit, ut Paulum et Mathaeum, quos gratia attractos fuisse dicit ad salutem, videtur in his a salutis negotio excludere liberum arbitrium seu gratiae assignare exclusive salutis causam.

tum libero assignat arbitrio, quo praeveniatur gratia, quae ei famuletur reddens debitum, non conferens donum? quae definitio in episcoporum Palaestinae synodo, etiam Pelagio anathematizante damnata est? In eo enim, qui bonum incipit velle et cupit ab iniquitate atque ab errore discedere, gratiam Dei hoc ipsum profitemur operari; quoniam *a Domino gressus hominis diriguntur, et viam ejus volet* (Psalm. 36, 23); et, *omnis vir videtur sibi justus, dirigit autem corda Dominus* (Prov. 21, 2); et, *a Domino diriguntur gressus viri; mortalis autem quomodo intelligit vias suas* (Prov. 20, 24)? Et quod ait Apostolus: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timorem: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater* (Rom. 8, 15).

22. (Al. c. 17). Post haec sequitur et dicit (c. 12): „Nec enim Deus talem hominem fecisse credendus est, qui nec velit unquam, nec possit bonum. Alioquin nec liberum ei permisit arbitrium, si ei tantummodo malum, ut velit et possit, bonum vero nec velle nec posse concessit. Et quomodo stabit illa Domini post praevaricationem primi hominis lata sententia: *Ecce Adam factus est*

sicut unus ex nobis, sciens bonum et malum (Gen. 3, 22)? Non enim talis ante fuisse putandus est, qui boni esset prorsus ignarus. Alioquin velut quoddam irrationabile atque insensatum animal eum fatendum est fuisse formatum, quod satis absurdum et a catholica fide omnimodis alienum est. Quin imo secundum sententiam sapientissimi Salomonis *fecit Deus hominem rectum*, id est, ut tantum boni scientia jugiter frueretur. *Sed ipsi quaesierunt cogitationes multas* (Eccl. 7, 30). Facti enim sunt, ut dictum est, scientes bonum et malum. Concepit ergo Adam post praevaricationem, quam non habuerat, scientiam mali, boni vero, quam acceperat, scientiam non amisit."

23. (Al. c. 18). Rectum atque omni vitio carentem creatum esse hominem primum, in quo omnium hominum concreata natura est, dubitare fas non est; eumque tale accepisse liberum arbitrium, ut si auxiliantem sibi Dominum non desereret, posset in bonis, quae naturaliter [1]) acceperat, perseve-

---

[1]) *Naturaliter* i. e, originaliter, ab ipsa sua origine. Neque enim illa, quae Adamus in ipsa creatione accepit quaeque peccando amisit, erant proprie et secundum modum loquendi, quem nunc sequi te-

rare, quia vellet; et merito voluntariae perseverantiae in eam beatitudinem pervenire, ut nec vellet decidere in deteriora, nec posset. (Al. c. 19.) Sed ipso libero arbitrio, quo quamdiu voluit bonus mansit, a proposita sibi lege discessit, nec denunciatae sibi mortis supplicium formidavit, deserens Deum et sequens diabolum, rebellis Domino servatori et inimico obediens peremptori. „Fuit ergo Adam, et in illo fuimus omnes, periit Adam, et in illo perierunt omnes;“ quod ita non falso dixit beatus Ambrosius (l. 7. in Luc. c. 15. n.), sicut non falso ipsa Veritas ait: *Venit Filius hominis quaerere et salvare quod perierat* (Luc. 19, 10). Naturae enim humanae in illa universalis praevaricationis ruina nec substantia erepta est, nec voluntas; sed lumen decusque virtutum, quibus fraude invidentis exuta est. Perditis autem per quae ad aeternam atque inamissibilem corporis animaeque incorruptionem poterat pervenire, quid ei remansit, nisi quod ad temporalem

---

nemur, *naturalia*, sed *praeter* — et *supernaturalia*. Hinc *naturaliter* hic accipitur sensu *etymologico*, qui haud infrequens est penes Augustinum, et quo naturale illud significat, quod quis habet ab ipsa nativitate, origine.

pertinet vitam, quae tota est damnationis et poenae? Propter quod natos in Adam renasci oportet in Christo, ne in illa quis inveniatur generatione, quae periit. Nam si posteri Adae in illis virtutibus naturaliter agerent, in quibus Adam fuit ante peccatum; non essent natura filii irae (Eph. 2, 3), non essent tenebrae (ib. 5, 8), nec sub potestate tenebrarum (Colos. 1, 13), Salvatoris denique gratia non egerent, quia non frustra boni essent, nec justitiae praemio fraudarentur, habentes ea bona, quorum amissione primi patres de paradiso exsulare meruerunt. Nunc autem, cum sine sacramento regenerationis aeternam mortem nemo possit evadere, nonne ex ipsius remedii singularitate apertissime patet, in quam profundum malum totius humani generis natura demersa sit illius praevaricatione, in quo omnes peccaverunt (Rom. 5, 12), et quicquid ille perdidit, perdiderunt? Perdidit autem primitus fidem, perdidit continentiam, perdidit caritatem, spoliatus est sapientia et intellectu, caruit consilio et fortitudine, et impie altiora sectando a veritatis scientia et obedientiae pietate dejectus est, nec ipso saltem timore sibi reliquo, ut ab interdictis vel metu caveret poenae, qui non abstineret amore

justitiae [1]. Liberum ergo arbitrium, id est, rei sibi placitae spontaneus appetitus, ubi usum bonorum, quae acceperat, fastidivit, et vilescentibus sibi felicitatis suae praesidiis, insanam cupiditatem ad experientiam praevaricationis intendit, bibit omnium vitiorum venenum, et totam naturam hominis intemperantiae suae ebrietate madefecit. Inde, priusquam edendo carnem Filii hominis et bibendo sanguinem ejus letalem digerat cruditatem, labat memoria, errat judicio, nutat incessu, neque ullo modo idoneus est ad illud bonum eligendum et concupiscendum,

---

[1]) Insignis locus, quo *virtutum infusarum* exsistentia comprobetur. Evidens enim est, s. Prosperum non loqui de actibus harum virtutum; ergo de *habitibus*: neque de habitibus naturalibus, sed de iis qui conducerent ad salutem, qui id praestarent, quod modo praestat gratia Salvatoris; neque loquitur de habitibus paullatim ab Adamo *acquisitis*, sed in ipsa conditione divinitus acceptis, quae sunt proprietates habitus *infusi*. Cum autem satis clare doceat, harum virtutum damnum baptismo reparari, haud obscure statuit in justificatione impii infundi virtutes non solum theologicas, sed et morales. Cf. infra c. 16. n. 36. s. Notetur et illud, inter has virtutes infusas recenseri vel ipsum *timorem*, quo saltem *metu poenae* a malo abstinet, qui non abstinet amore justitiae. Denique notetur praeclara sequelarum peccati originalis descriptio, quae mox sequitur.

quo se sponte privavit. Quia non sicut potuit Deo non impellente corruere, ita potest Deo non erigente consurgere.

24. (Al. c. 20). Non igitur recte dictum est: „Nec enim talem Deus hominem fecisse credendus est, qui nec velit unquam, nec possit bonum.“ Quasi nos istam hominis debilitatem a Creatore dicamus conditam, et non peccati merito ab homine contractam. Qui ergo putat consequens esse, ut si liberum arbitrium obcoecatum esse dicatur, obcoecatio ipsa ad naturae referatur auctorem, vult persuadere, quod tam sanum sit in Adae posteris liberum arbitrium, quam in Adam fuit ante peccatum: quod satis alienum a catholica fide ducimus. Quid enim peccato laesum est, si id laesum non est, unde peccatum est? Nisi forte dicatur in Adae posteros poenam transisse, non culpam, quod omni modo falso dicitur, et ob hoc forte non dicitur. Nimis enim impium est, hoc de Dei sentire justitia, quod a praevaricatione liberos cum reis voluerit esse damnatos. Patet ergo culpa, ubi non latet poena, et societas peccati convincitur de communione supplicii, ut quod est humanae miseriae, non de institutione Creatoris, sed de retributione sit judicis.

25. (Al. c. 21). Illud etiam inepte positum est et contra sensum omnium tractatorum [1]), quod ad probandam liberi arbitrii incolumitatem connexuit dicens: „Et quomodo stabit illa Domini post praevaricationem primi hominis illata sententia: *Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis, sciens bonum et malum?*“ Quasi diabolus Adae vera promiserit, et Adam transgrediendo mandatum Dei profecerit in similitudinem Dei, et hoc ei fuisse collatum pronunciaverit Deus, cum in his verbis significatum sit potius, quid non fuerit assecutus, qui superbiae ingressus viam, quod habebat amisit, dum quod non acceperat concupivit. Non minus autem in ipsa hujus sensus conclusione peccatum est, dum dicitur: „Concepit ergo Adam post praevaricationem, quam non habuerat scientiam mali: boni vero, quam acceperat, scientiam non amisit.“ Scientiam boni Adam tunc habebat, quando bonum sanctumque mandatum Dei fideli corde servabat, et erat justus manens in imagine Creatoris sui, legisque ejus non obliviscens. Postquam autem se,

---

[1]) *Tractatorum* i. e. patrum seu scriptorum, qui de hisce doctrinae capitibus tractaverunt et disputaverunt.

hoc est, imaginem et templum Dei deceptori suo vendidit, perdidit boni scientiam [1]), quia perdidit bonam conscientiam. Justitiam enim iniquitas depulit, humilitatem superbia destruxit, continentiam concupiscentia elisit, infidelitas rapuit fidem, captivitas abstulit libertatem: nec potuit illic ulla portio residere virtutum, quo tanta irruperat turma vitiorum: *Nemo enim potest duobus Dominis servire* (Luc. 16, 13); et: *Qui facit peccatum, servus est peccati* (Joan. 8, 34); et: *A quo quis superatus est, ei et servus addictus est* (2. Pet. 2, 19). Nemo autem servit nisi cum aliqua libertate: et nemo liber est, nisi cum aliqua servitute, dicente Apostolo: *Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiae. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctifi-*

---

[1]) *Boni scientiam* scil. *practicam*, quae juncta esset cum virtute seu viribus bonum cognitum salutariter vel etiam in ordine ethico constanter peragendi. Sed et amisit boni scientiam *theoreticam*, quatenus amisit vi peccati originalis lumen fidei illustrationemque supernam, quae juvabat plurimum ipsam cognitionem rationalem.

catione; finem vero vitam aeternam (Rom. 6, 20. ss.). Qui itaque servit diabolo, liber est a Deo: qui autem liberatus servit Deo, liber est a diabolo: ut appareat malam libertatem potuisse haberi ex humanae voluntatis defectu: bonam autem libertatem non potuisse recipi sine liberatoris auxilio.

CAPUT X.

Locus Apostoli de gentibus sine lege facientibus quae legis sunt, exponitur. Cassianum ex eo perverse arguere non amisisse humanum genus post praevaricationem Adae scientiam boni. Humano generi sapientiam quandam ex naturae a Deo conditae reliquiis superesse ad temporalis vitae utilitatem, sed quae justificare ex se non potest. Nullum bonae voluntatis motum esse, qui non sit ex Spiritu sancto.

26. (Al. c. 22). Sed ne haec primi hominis calamitas in progeniem ejus transisse videatur: quam integro sit omnium hominum natura judicio, exemplo gentium probaturus hic doctor addit et dicit (c. 12): „Denique non amisisse genus humanum post praevaricationem Adae scientiam boni, etiam Apostoli sententia evidentissime declaratur, qui dicit: *Cum enim gentes, quae legem non habent, naturaliter, quae legis sunt, faciunt: hi legem non habentes, ipsi sibi sunt*

lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente eis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die qua judicabit Deus occulta hominum (Rom. 2, 14. s.).

27. Si de his Apostolus loquitur, qui ex praeputio sunt vocati, et cum essent longe, facti sunt prope (Eph. 2, 13), credentes in eum, qui quorum aliquando non misertus est, nunc autem miseretur, et justificans circumcisionem ex fide, et praeputium per fidem (Rom. 3, 30), duos condidit in semetipso, destructoque pariete inimicitiae judaeorum et gentium in uno novo homine fecit pacem (Eph. 2, 14); concludens omnia in incredulitate, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus (Gal. 3, 22): si, inquam, de his Apostolus loquitur, in quorum cordibus digito suo Deus, id est, Spiritu sancto scribit novum Testamentum, ut legis plenitudinem et opera caritatis naturaliter exsequantur, reformata scilicet renovataque natura; quid hinc superbissimi sensus novitas adjuvatur, cum reconciliatio inimicorum non possit nisi gratiae Mediatoris adscribi? *Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam ipsius* (Rom.

3, 23). Ergo gratia gloria Dei est, non meritum liberati. *Quis enim prior dedit ei, ut retribueretur illi* (Rom. 11, 35)? Nihil boni operis ex mortuis, nihil justitiae procedit ex impiis; omnis ipsorum salus gratuita est. Et ideo gloria Dei est, ut qui gloriatur, in illo, cujus gloria eguit, glorietur.

28. Sin autem (quod magis vult hic disputator intelligi) de illis ista dicuntur, qui alieni a gratia christiana, quaedam ad similitudinem legalium mandatorum proprio judicio sanciebant, intelligentes, mores civitatum concordiamque populorum non posse aliter contineri, nisi et recte factis praemia, et peccatis poenae decernerentur, sicut dictum est ab ipsa sapientia Dei: *Ego ex ore Altissimi prodivi; et in omni gente primatum tenui; requiem quaesivi in Jacob, et inveni* (Eccl. 24, 5. 10); ergo quis ambigat, hanc sapientiam humano generi ad temporalis vitae utilitatem ex naturae a Dei conditae superesse reliquiis? Si enim nec ad ista terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium, non vitiata esset, sed exstincta natura. Quae tamen etiamsi excellentissimis artibus et cunctis mortalium eruditionum polleat disciplinis, justificari ex se non potest, quia bonis suis

male utitur [1]), in quibus sine cultu veri Dei impietatis immunditiaeque convincitur, et unde se defendi existimat, accusatur. Cum ergo Paulus definiat, quod non ex operibus legis justificatur omnis caro (Rom. 3, 20); et quoniam in Christo neque circumcisio, neque praeputium valeat aliquid, sed nova creatura (Gal. 5, 6): quid iste impiam infidelium libertatem naturalibus instruit bonis, et propriis vult jusificare principiis? Quid ad renovationem lacessitae vetustatis idoneam definit praevaricatricis scientiae nuditatem? Quasi ista scientia vel ex naturae opibus residua consecuta [2]), vel ex legalis doctrinae eruditione quaesita, possit sui perceptione praestare, ut quod faciendum noverimus, etiam facere diligamus; aut ullus sit bonae voluntatis motus, nisi quem creaverit diffusae per Spiritum sanctum caritatis afflatus. *Sine fide* enim *impossibile*

---

1) *Male utitur*, quia (negative) non salutariter prout oportet ad consequendam salutem, quod utique natura pura vel innocens non potest absque gratia; et quia (positive) iis plerumque abutitur, saltem de iis superbiendo. De sequentibus: *in quibus sine cultu veri Dei impietatis immunditiaeque convincitur*, sufficiant quae annotavimus *opusc.* III, 12. ss.

2) *Consecuta*, verbum hoc, quod plures codd. habent, abundare videtur.

est placere Deo (Heb. 11, 6); et: *Omne quod non est ex fide, peccatum est* (Rom. 14, 23); et: *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium: sed fides quae per dilectionem operatur* (Galat. 5, 6).

CAPUT XI.

Liberum arbitrium nec voluntatem boni, nec possibilitatem habere nisi per gratiam. Cur homini imperentur ea, quorum facultatem non invenit in sua natura. Definitio octava Cassiani: Non id solum adscribendum humanae naturae, quod malum est, pelagiana convincitur. Merita hominum nulla nisi ex gratia.

29. (Al. c. 23.) Post haec in conclusione testimoniorum, quibus probare voluit, quod hi, qui per increpationem propheticam surdi appellantur et coeci, possint ex facultate naturae et aures suas aperire ad audiendum et oculos suos ad videndum (quasi non de iisdem dicat Dominus Ez. 21, 19: *Et dabo eis cor aliud, et spiritum novum dabo eis, et evellam cor lapideum de carne eorum: Et dabo eis cor carneum, ut in praeceptis meis ambulent, et justificationes meas observent, et faciant eas*) addit et dicit (c. 12): „Denique ut possibilitatem boni eis inesse significaret, increpans eos, *Quid autem ex vobismetipsis*, inquit, *etiam non judicatis*

quod justum est (Luc. 12, 57)? Quod utique non eis dixisset, nisi eos judicio naturali, quod aequum est, scisset posse discernere.“ Jam non solum voluntatem boni, sed etiam possibilitatem libero adscribit arbitrio: tamquam ideo ab eis exigatur intelligentia, ideo justitia reposcatur, quia possint haec sine Dei donis de naturae proferre bonis. Imperantur autem ista homini, ut ex ipso praecepto Dei quo ei hoc, quod accepit, indicitur, agnoscat id se suo vitio perdidisse; et non ideo iniquam esse exactionem, quia ad reddendum quod debet idoneus non est; sed a litera occidente confugiat ad spiritum vivificantem, et facultatem, quam non invenit in natura, quaerat ex gratia. Quod si facit, magna est misericordia Dei, si non facit, justa est poena peccati.

30. (Al. c. 24.) Deinde ad plenitudinem praemissae disputationis regulari sententia pronunciat dicens: „Unde cavendum nobis est, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, ut nihil nisi id quod malum atque perversum est, humanae adscribamus naturae.“ Quid evidentius, quid expressius secundum Pelagii Caelestiique commentum ab ullo discipulo eorum potuit definiri? Illi dicunt: „Gratiam Dei secundum merita nostra dari;“

et iidem dicunt: „Gratiam Dei non ad singulos actus dari,“ hic intra unam sententiam blasphemiam utramque conclusit dicens: „Cavendum nobis esse, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, ut nihil nisi quod malum atque perversum est, humanae adscribamus naturae.“ Vult ergo esse multa propria hominum merita, quae non sint gratiae largitate collata, quibus ad augendas naturales divitias quaedam de sursum munera debeantur. Vult nos gratiam Dei non ad singulos actus accipere, ac proinde non pro omni bono opere semper orare. Atque ita consequens erit, ut in Dei muneribus nullum meritum esse credendum sit; quandoquidem sine merito sit, quem Deus in omnibus semper adjuverit: aut si etiam in his, quae Deus tribuit, aliqua merita collocantur, constet etiam ipsa acquiri propria facultate potuisse; et ideo in aliquibus oporteat nos adjuvari, ut possibilius fiat per gratiam, quod non erat impossibile per naturam. Ecce jam in ista paucorum brevitate verborum, non duarum tantum, sed multarum impietatum numerosa connexio est; quae si scrupulosioris diligentiae discretione tractetur, in nullo a damnati erroris catena absoluta monstrabitur.

CAPUT XII.

Rationes refelluntur, quibus Cassianus stabilire contendit, religiosas cogitationes et sancta consilia, nulla Dei inspiratione concepta, de naturali posse prodire sapientia. Bonam voluntatem ita esse hominis propriam, ut nonnisi inspirante Deo concipiatur. Naturalia bona mortalem vitam honestare posse, non vero aeternam conferre. Conversionem hominis non sine ipso, sed ab ipso non incipere.

31. (Al. c. 25.) Sed ne suspicionibus agere videamur, et latebras sensuum ultra verba rimari, quid adcrescat cognitis, doceant quae sequuntur. Qui ergo inter principia disputationis suae dixerat: „Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium; qui nobis et initia sanctae voluntatis inspirat, et virtutem atque opportunitatem eorum, quae recte cupimus, tribuit peragendi;“ nunc volens probare, quod religiosae cogitationes et sancta consilia, nulla Dei inspiratione concepta, de naturali possint prodire sapientia, ponit verba Salomonis dicentis: *Voluitque David pater meus aedificare domum nomini Domini Dei Israel, et ait Dominus ad David patrem meum: Quod cogitasti in corde tuo aedificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum*

mente pertractans: verumtamen non tu aedificabis domum nomini meo (3. Reg. 8, 17). Deinde ut ostendat, quomodo hoc intelligendum sit, infert ipse tractator (c. 12): „Haec ergo cogitatio atque iste tractatus regis David. utrumne bonus et ex Deo, an malus et ab homine fuisse dicendus est? Si enim bona et ex Deo fuit illa cogitatio, cur ab eo, a quo inspirata est, eidem negatur effectus? Si autem mala, et ex homine fuit, cur laudatur a Domino? Restat ergo ut et bona et ex homine fuisse credatur; in quem modum etiam nostras quotidie cogitationes possumus judicare. Neque enim aut soli David bonum ex semetipso cogitare concessum est, aut nobis, ne quid boni unquam sapere aut cogitare possimus naturaliter, denegatur."

32. Nullo modo hoc testimonio atque argumento probari potest, quod piae cogitationes ex solo libero arbitrio, et non ex Dei inspiratione nascantur. Non enim ideo voluntas David, quae utique bona erat, non ex Deo fuisse credenda est, quia templum sibi Dominus non ab eo aedificari, sed a filio ipsius voluit. Quaerendum ergo est, de quo spiritu processerit affectus istius voluntatis; nempe de illo Dei, in quo dicebat: *Si in-*

troiero in tabernaculum domus meae, si ascendero in lectum stratus mei: si dedero somnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem, aut requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob (Psalm. 131, 3). Quod cum propheta concupisceret, non ignorabat verum illud perfectumque templum ab illo esse condendum, qui cum esset Filius Dei, factus est etiam filius David, quique cum videret templum a Salomone constructum dicebat: *Solvite templum hoc, et in triduo suscitabo illud. Dicebat autem de templo corporis sui* (Joan. 2, 19). Ut ergo hoc templum praefiguraretur, quod in Christo et in Ecclesia disponebatur, merito ad instructionem ejus non David eligitur, sed filius David: ut per filium hominis significaretur Filius Dei et hominis, et per templum dissolubile indicaretur tabernaculum incorruptibile, ad cujus condendam imaginem et voluntas David probata est, et opus in eum translatum est, cujus persona magis eidem imagini congruebat. Atque ita et ex Deo erat hoc velle David, et ex Deo erat, hoc facere Salomonem.

33. Quod ut exemplis magis lucescat, requiramus, ubi fieri Deus noluerit, quod ho-

mines facere Deo volente voluerunt. Dominus Apostolis suis praecepit dicens: *Euntes ite et docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, et docentes eos servare omnia quaecunque mandavi vobis* (Matth. 28, 19). Quod cum apostoli audirent, sine dubio non verba nuda per corporales sonos exterioribus tantum auribus acceperunt, sed virtute viventis verbi accensa est in cordibus eorum inexstinguibilis flamma caritatis, qua ardentissime vellent Evangelium Christi omnibus gentibus praedicare. Sed cum vetiti sunt loqui verbum in Asia, et cum tentarent ire in Bithyniam, prohibiti sunt a Spiritu Jesu (Act. 16, 6. s.); numquid non ex Deo hanc voluntatem habebant, quod etiam istorum optabant ad fidem corda convertere, quos occulto judicio Deus Evangelium tunc nolebat audire? Aut quod Ecclesia quotidie pro inimicis suis orat, id est, pro his, qui necdum crediderunt, numquid non ex spiritu Dei facit? Quis hoc dixerit, nisi qui hoc non facit, aut qui putat fidem non esse donum Dei? Et tamen quod pro omnibus petitur, non pro omnibus obtinetur. Nec est iniquitas apud Deum, qui saepe postulata non tribuit, quae postulare donavit.

34. (Al. c. 26.) Bonam igitur voluntatem, eam scilicet, qua adhaeretur Deo, nec negandum est hominis esse propriam, et confitendum est Deo inspirante conceptam. Nam cum nemo sit bonus nisi solus Deus, quale erit bonum, quod auctorem non habet bonum? Naturae quippe humanae, cujus creator est Deus, etiam post praevaricationem manet substantia, manet forma, manet vita et sensus et ratio, ceteraque corporis atque animi bona, quae etiam malis vitiosisque non desunt; sed non in his habet veri boni perceptionem, quae mortalem vitam honestare possunt, aeternam autem conferre non possunt. Neque enim ignotum est, quantum graecae scholae, romana eloquentia et totius mundi inquisitio, circa inveniendum summum bonum acerrimis studiis et excellentissimis ingeniis laborando nihil egerint, nisi ut evanescerent in cogitationibus suis, et obscuraretur cor insipiens eorum (Rom. 5, 21), qui ad cognoscendam veritatem semetipsis ducibus utebantur. Si ergo quis de aerumnosis vanitatibus et insaniis fallacibus erubescens, tenebras esse et mortem quicquid pro lumine ac vita amplectebatur, intelligit, et ab his se conatur abstrahere; non est ab ipso, quamvis non sine ipso sit, ista conver-

sio; nec propria virtute ad principia salutis enititur: sed agit hoc occulta et potens gratia Dei, quae remotis terrenarum opinionum et operum mortuorum favillis, torrem obruti cordis exagitat, et desiderio veritatis inflammat; non ut invitum hominem subigat, sed ut subjectionis cupidum faciat; nec ut ignorantem trahat, sed ut intelligentem sequentemque praecedat. Manens enim liberum arbitrium, quod utique cum ipso homine Deus condidit, a vanitatibus et cupiditatibus suis, in quas neglecta Dei lege defluxit, non a se ipso, sed a Creatore mutatur, ut quicquid in eo in melius reficitur, nec sine illo sit qui sanatur, nec nisi ab illo sit qui medetur, cujus sumus nova creatura novumque figmentum, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus (Eph. 2, 10).

CAPUT XIII.

Definitio nona Cassiani: Inesse omni animae naturaliter virtutum semina beneficio Creatoris inserta, ex dogmate de peccato originali confutatur. Remansisse post peccatum Adae rationalem animum, sed virtutis habitaculum illum esse, non virtutem. In impiis nullas esse virtutes veras, et omnia eorum opera bona esse polluta. Non solum perfectionem, sed ipsa prin-

cipia verarum virtutum esse ex gratia. Donum Dei esse caritatem.

35. (Al. cap. 27.) Nunc jam videamus quo disputantis progrediatur intentio. „Dubitari ergo, inquit (c. 12), non potest, inesse quidem omni animae naturaliter virtutum semina beneficio Creatoris inserta. Sed nisi haec opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt pervenire, quia secundum beatum Apostolum, neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus (1. Cor. 3, 7). Adjacere autem homini in quamlibet partem arbitrii libertatem, etiam liber ille, qui dicitur *Pastoris*, apertissime docet, in quo duo angeli unicuique nostrum adhaerere dicuntur, id est, bonus et malus; in hominis vero optione consistere, ut eligat quem sequatur. Et idcirco manet in homine liberum semper arbitrium, quod gratiam Dei possit vel negligere vel amare."

36. Si dubitari non potest, *inesse omni animae naturaliter virtutum semina beneficio Creatoris inserta*: solus Adam praevaricatus est, et in peccato ejus nemo peccavit; in nullis iniquitatibus concepti sumus, et in nullis nos matres nostrae peperere delictis (Ps. 50, 7); non fuimus natura filii irae

(Eph. 2, 3), nec fuimus sub potestate tenebrarum (Colos. 1, 13), qui, manentibus in nobis naturaliter virtutibus, filii potius nati sumus pacis et lucis. Absit ab animis piorum fallacis doctrinae insidiosa deceptio. Virtutes cum vitiis habitare non possunt: *quae enim participatio*, inquit Apostolus (2. Cor. 6, 14), *justitiae cum iniquitate? aut quae societas lucis ad tenebras?* Virtus namque principaliter Deus est, cui non aliud est habere virtutem quam esse virtutem. Hujus cum participes sumus, habitat Christus in nobis, qui est Dei virtus et Dei sapientia (1. Cor. 1, 24), habitat fides, spes, caritas, continentia, intellectus, consilium, fortitudo, ceteraeque virtutes. Cum vero ab hoc bono recedimus, omnia nobis e contrario oriuntur ex nobis; discedente enim pulcritudine, quid succedat nisi deformitas? abeunte sapientia, quid resideat nisi insipientia? non regnante justitia, quid dominetur nisi iniquitas?

37. Virtutum itaque semina, quae beneficio Creatoris inserta sunt, praevaricatione primi parentis eversa sunt; nec haberi queunt, nisi eo restituente qui dederat. Reformabilis enim est natura humana formatori suo, et eorum bonorum, quae habuit, capax est, ut per mediatorem Dei et hominum ho-

minem Jesum Christum in eo ipso quod ei remansit, possit recuperare quod perdidit. Remansit autem ei rationalis animus, qui non virtus, sed virtutis habitaculum est. Ex participatione enim sapientiae et justitae et misericordiae, non sapientia, neque justitia, neque misericordia, sed sapientes et justi et misericordes sumus. Quae bona, quamvis rationale nostrum vitiis occupatum sit, et praevaricantibus nobis Dei templum spiritus immundus invaserit, possunt tamen rursus in ipsum rationale confluere per eum, qui mundi principem foras mittit (Joan. 12, 31), et ligans fortem vasa ejus rapit (Marc. 3, 27), fugatoque mundi hujus spiritu dat spiritum qui ex Deo est, ut sciamus, quae a Deo donata sunt nobis (1. Cor. 2, 12). *Qui* autem *spiritum Christi non habet, hic non est ejus* (Rom. 8, 9).

38. Puto autem istum veri similitudine decipi, et in specie falsarum errare virtutum, dum ea bona, quae non possunt nisi ex Dei munere haberi, etiam in impiorum animis existimat reperiri; ideo scilicet, quia multi eorum sint justitiae, temperantiae, continentiae et benevolentiae sectatores; quae omnia non frustra quidem, neque inutiliter habent, multumque ex eis in hac vita honoris et glo-

nae consequuntur; sed quia in iis studiis non Deo, sed diabolo serviunt [1]), licet habeant temporalem de vana laude mercedem, ad illam tamen beatarum virtutum non pertinent veritatem. Et ita manifestissime patet, in impiorum animis nullam habitare virtutem, sed omnia opera eorum immunda esse atque polluta, habentium sapientiam non spiritalem sed animalem, non coelestem sed terrenam, non christianam sed diabolicam,

---

1) Haec et quae sequuntur exponenda sunt juxta ea, quae annotavimus *opusc.* III, 12, ss. Verba ex. gr. *non Deo, sed diabolo serviunt* ita explicare licet, ut significent, ethnicos illa specie virtutum, qua subinde sunt praediti, plerumque abuti in finem pravum, atque hoc sensu propositio universalitate *morali* accepta est vera. Quod si ethnici virtutibus moralibus non abutuntur, dici tamen possunt *in iis* (non *iis*) servire non Deo, sed diabolo, quia in praesenti rerum ordine, in quo homo destinatus est ad finem *supernaturalem*, virtutes naturales non conducunt ad salutem, hinc non eximunt hominem a servitute peccati sive originalis sive actualis mortalis, neque proinde liberant hominem a servitute daemonis: quare in iis virtutibus et cum eisdem manet servus daemonis. Nullatenus vero haec verba significant, *quemlibet* actum ethnici esse actuale daemonis obsequium. Quod si negat in ethnico (citra gratiam) ullam esse virtutem, loquitur de virtute perfecta, sensu pleno et christiano; de virtute, quam vocat *beatam*, quia conducit ad vitam beatam alterius vitae.

non a Patre luminum sed a principe tenebrarum; dum et ipsa, quae non haberent nisi dante Deo, subdunt ei, qui primus recessit a Deo.

39. Qui ergo dicit, sine ullo opere gratiae „naturaliter omni animae semina inesse virtutum;“ quid laborat ostendere, nisi de istis seminibus quaedam germina praecedentium Dei gratiam pullulare meritorum? Denique ut videretur aliquid gratiae tribuisse: „Ad perfectionis, ait, incrementum semina haec pervenire non poterunt, nisi opitulatione Dei fuerint excitata;“ ut scilicet opitulatio Dei sit cohortatio atque doctrina, mens autem, quae virtutum est opulenta seminibus, utatur facultate quam possidet; ad hoc tantum juvanda, ut earum virtutum apprehendat culmina, quarum sibi scit inesse principia (Al. c. 29). Igitur secundum istum humana anima sic aedificabitur in Dei templum, ut non accipiat fundamentum, praeter quod aliud nemo potest ponere, quod est Christus Jesus (1. Cor. 3, 11). Quando autem hoc fundamentum incipitur, nisi quando fides in audientis corde generatur? Quae si naturaliter inerat, non coeptum ibi est aliquid, sed superstructum. Superflue ergo infidelis videbatur, qui fidem habebat antequam crederet. Hoc autem et

de aliarum virtutum principiis potest dici, quas gratia augere debeat quia sunt, non donare quia desunt. Sed aliud nos omnia sanctarum Scripturarum eloquia docent. Legimus principium esse sapientiae timorem Domini (Prov. 1, 7), et legimus donum Dei hanc esse virtutem: *Timor Domini*, inquit, *super omnia se superposuit. Beatus homo, cui donatum est habere timorem Domini* (Eccl. 25, 14. s.). Cum ergo timor Dei principium sit sapientiae; quae virtus haberi potest sine sapientia, cui ex timore principium est? Beatus Petrus apostolus, *Gratia vobis*, inquit, *et pax adimpleatur in recognitione Domini nostri Jesu Christi, qui nunc omnia nobis divina virtute sua, quae ad vitam et pietatem pertinent, donavit* (2. Pet. 1, 2). Numquid ait, qui virtutum semina, quae naturaliter habebamus inserta, opitulatione sua excitavit in nobis? Sed ait: *Qui nunc omnia nobis, quae ad vitam et pietatem pertinent, donavit.* Quod dicendo, cujus virtutis initium in natura posuit, quod non ab eo collatum sit, qui cuncta donavit? Propter quod et beatus Paulus: *Quid enim habes*, inquit, *quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis* (1. Cor. 4, 7)?

40. Ergo omnia, quae ad vitam et pietatem pertinent, non per naturam, quae vitiata est, habemus; sed per gratiam, qua natura reparatur, accepimus. Nec ideo existimare debemus, in naturalibus thesauris principia esse virtutum, quia multa laudabilia reperiuntur etiam in ingeniis impiorum, quae ex natura quidem prodeunt: sed quoniam ab eo, qui naturam condidit, recesserunt, virtutes esse non possunt. Quod enim vero illuminatum est lumine, lumen est; et quod eodem lumine caret, nox est: *Quia sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum* (1. Cor. 3, 19). Ac sic vitium est quod putatur esse virtus [1]), quandoquidem stultitia est, quod

---

[1]) *Vitium est quod putatur virtus.* Effatum hoc quo sensu sit accipiendum, exponitur verbis sequentibus: *Stultitia est quod putatur sapientia.* Nam sapientia mundana stultitia est *a.* sensu *contrario,* quam primum adversatur revelationi divinae, quae est vera sapientia; *b.* sensu *comparato,* nam comparata sapientiae divinae ita evanescit, ita est languida, tenuis, incerta, ut qui ea quam maxime pollet, ita distet ab eo, qui repletus est divina sapientia, ut stultus a sapiente; *c.* sensu *aequivalente,* non enim per se plus prodest ad salutem vel cognitionem salutarem ac stultitia. Alio autem sensu vera rerum naturalium cognitio ex suis causis est sapientia, quod nemo negabit: hinc eadem applicentur virtuti naturali, quam Prosper *vitii* appellatione notat.

putatur esse sapientia. Quando autem fieri potest, ut qui in naturalium virtutum seminibus, quae iste magnificat, gloriantur, ipsas virtutes suas ei doctrinae subjiciant provehendas, quae dicit: *Si quis videtur inter vos sapiens esse, stultus fiat, ut sit sapiens* (1. Cor. 5, 18)? et: *Quia in sapientia Dei non cognovit hic mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam praedicationis salvos facere credentes* (1. Cor. 1, 21)? Quid illa inscientius sapientia, quid illa praesumptione magis ineptum magisque ridendum, nisi spiritus Dei aspernationem subegerit superborum rationesque illas, quae ignotae veritati canina facundia repugnabant, gratiae suae virtute destruxerit: ut semen verbi praesulcata cordis terra concipiat, et dignos aeternis horreis fructus Dei agricultura producat?

41. (Al. c. 30.) Post illud autem nullius auctoritatis testimonium [1]), quod disputationi

---

[1]) *Nullius auctoritatis testimonium.* Testimonium ex l. *Pastoris* desumptum nullius est auctoritatis *comparate* ad Scripturam, qua tam clare doctrina catholica adversus massiliensium asserta stabilitur; non tantae est auctoritatis *absolute;* licet enim penes vetustiores scriptores, graecos praesertim, magna fuerit hujus libri auctoritas, ea lapsu temporis satis

suae de libello *Pastoris* inseruit, ex quo ostendere voluit, inter boni et mali angeli contrarias suasiones ita omnem hominem naturali judicio et propriae discretioni esse commissum, ut ei non plus a Deo præsidii, quam a diabolo sit periculi, addidit definitionis suae regulam, dicens: „Et idcirco manet in homine liberum semper arbitrium, quod gratiam Dei possit vel negligere vel amare.“ In qua sententia etiam hoc quod ait, remanere in homine liberum semper arbitrium, ex aliqua parte non constat; siquidem multa millia infantium in regnum Dei assumptorum, aut a regno Dei extraneorum, sine ullius suae voluntatis arbitrio gratiam

---

fuit imminuta et penes latinos, quibus vix erat notus, fere nulla, quod liber esset anonymus. Quod si testimonium accipitur sensu Cassiani, certe nullius est auctoritatis, cum sit erroneus, ut ostendit Prosper. Eo tamen sensu non necessario est accipiendum, sed *catholice* omnino explicari potest, nam vel penes Augustinum ejusmodi effata reperiuntur. Ita ex. gr. scribit in *Ps.* ***91***, ***1***: „Si satanas loqueretur et taceret Deus, haberes unde te excusares: modo aures tuae positae sunt inter monentem Deum et suggerentem serpentem. Quare huc flectuntur, hinc avertuntur? Non cessat satanas suadere malum, sed nec Deus cessat admonere bonum. Satanas non cogit invitum: in tua potestate est consentire aut non consentire.“

Dei aut accipiant, aut amittant; multique excordes ad omnia prorsus et fatui per sacramentum regenerationis ab aeternae mortis vinculis eruantur. Accipiamus tamen ita hoc dictum, ut ad eos proprie pertineat haec definitio, qui uti possunt libera voluntate. Itane libera est ista libertas, ut quantum ex se habeat fastidii, ut negligat gratiam Dei, tantum ex se habeat delectationis ut diligat? Itane illum vetustae infidelitatis glacialem rigorem nullus meridiani caloris spiritus relaxavit, et torpor mentis obstrictae de suo algore concaluit; et dicente Domino: *Ignem veni mittere in terram* (Luc. 12, 49), nulla ad cor frigidum scintilla pervenit, et cinis mortuus a semetipso in flammam caritatis exarsit? Nihil tale in istis gratiae amatoribus factum est, quale illi experti sunt, qui dicebant: *Nonne cor nostrum erat ardens, cum essemus cum illo in via, et aperiret nobis Scripturas* (Luc. 24, 32)? Sed nec illud in eisdem actum est, quod in Lydia, civitatis Thyatirorum purpuraria, quae inter mulieres, quibus illic Apostolus praedicabat, sola tunc ostenditur credidisse, *Cujus*, inquit, *cor aperuit Dominus, ut intenderet his, quae a Paulo dicebantur* (Act. 16, 14)? Et tanta est secundum istum liberi arbitrii

incolumitas et facultas, ut caritatem, quae in omnium arce virtutum est, non ex Dei munere, sed ex sola habeant voluntate. Quid ergo in anima a suo aedificatore reparatur? aut qua largitate gratiae fiet ornatior, si illa sunt ei propria, sine quibus non possunt prodesse donata? Sed Apostolus, qui profitetur sine caritate non operationes miraculorum, non scientiam, non fidem, non prophetiam, non erogationes divitiarum, non ipsam saevissimorum suppliciorum prodesse tolerantiam (1. Cor. 13, 2. s.); unde habeatur ipsa caritas non tacet: *Quoniam caritas*, inquit, *Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* (Rom. 5, 5); et, *Pax*, inquit, *fratribus cum caritate et fide a Deo Patre et Domino Jesu Christo* (Ephes. 6, 23). Sanctus etiam Joannes apostolus instruat nos, unde hujus boni coeperimus esse participes. *Carissimi*, inquit, *diligamus nos invicem, quia dilectio ex Deo est* (1. Joan. 4, 7). Et ne possemus opinari, ideo dilectionem dictam ex Deo, quia in natura hominis hic satus esset affectus, paulo post ait: *Non quod nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos*. Et iterum: *Nos diligamus Deum, quia prior dilexit nos* (ib. v. 10. et 19). Agnoscat ergo

humana egestas, hoc quod de quibuslibet bonis recte dicitur, multo rectius sibi dici de eo fine, quo bona cuncta non prosunt: *Quid enim habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis* (1. Cor. 4, 7)?

CAPUT XIV.

Definitio decima Cassiani: Job suis, non Dei viribus vicisse diabolum, dedisse tamen Deum tantam tentatori potestatem, quantam noverat habere Jobum resistendi virtutem, redarguitur. Cassianum ad praecipitia pelagiana gradatim decurrisse.

42. (Al. cap. 31.) Post haec autem, cum tantum homini tribuisset ante gratiam, quantum ei fructuosissimum est habere per gratiam, addidit quaedam perplexa atque confusa ad vigorem liberi arbitrii demonstrandum; et de his, quae jam donatis sibi viribus facit, vult illa munire, quae ei naturaliter inesse definit, ut quod est per adjutorium Dei perfecisse, hoc sit ex liberi arbitrii libertate coepisse. Verum haec ut tolerabilia transeamus: quia et nos liberum arbitrium ideo dicimus, bonae voluntatis affectum fideique principium operante gratia concepisse, ut per haec, quae illi nullo merito praeeunte donata sunt, ea quae operaturo sunt promissa me-

reatur; ab illo semper petens posse aliquid boni facere, qui ait: *Sine me nihil potestis facere* (Jo. 15, 5). (Al. c. 32.) His itaque praetermissis, id quod de sancti Job passionibus posuit, retractemus. Ait enim (cap. 14): „Quod etiam in Job probatissimo athleta suo, cum eum diabolus expetisset ad singulare certamen, divinam legimus providisse justitiam. Si enim contra inimicum non sua virtute, sed Dei solius fuisset gratia protegente congressus, et absque ulla virtute patientiae suae divina tantum opitulatione suffultus, multiplices illas ac tota inimici crudelitate quaesitas tentationum moles et exitia pertulisset: quomodo non illam calumniosam diabolus, quam prius emiserat vocem, adversus eum justius iterasset? *Numquid Job gratis colit Deum? Nonne tu vallasti eum, ac domum ejus, et universam substantiam ejus per circuitum? Sed aufer manum tuam*, hoc est, sine eum suis mecum viribus decertare, *nisi in faciem tuam benedixerit tibi* (Job. 1, 9). Sed cum nullam hujuscemodi querimoniam calumniosus hostis post conflictum audeat iterare; non Dei, sed illius se victum viribus confitetur. Licet etiam gratia Dei non in totum illi defuisse credenda sit, quae tantam tentatori tribuit potestatem,

quantam et illum resistendi noverat habere virtutem: non eum ab illius impugnatione sic protegens, ut nullum virtuti humanae relinqueret locum, sed hoc tantum procurans, ne violentissimus inimicus animam ejus amentem faciens et impotem sensu, impari eum atque iniquo certaminis pondere praegravaret."

43. (Al. c. 33.) Quis haec praedicari a catholicis inter catholicos crederet, nisi quae in collocutionibus domesticis saepe defensa sunt, etiam scripta legerentur? Itane in omnibus hominibus intelligentiae caligat obtutus, et a cunctis Ecclesiae filiis spiritus scientiae et pietatis abscessit, ut non erubescant ingerere se judiciis legentium tam inhonesta mendacia? Vir gravis, doctor sapiens, verax magister, redde nobis catholicam definitionem, qua inter initia disputationis tuae aures nostras mentesque cepisti. Pronunciaveras fidem christiana voce ecclesiasticam: „Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium: qui nobis et initia sanctae voluntatis inspirat, et virtutem atque opportunitatem eorum, quae recte cupimus, tribuit peragendi. *Omne enim datum optimum et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum* (Jac.

1, 17), qui et inspirat quae bona sunt, et exsequitur et consummat in nobis;" et hujus sententiae soliditate omnia hostilium reliquiarum machinamenta confregeras. Cur professione mutata, quod destruxisti aedificas, quod tuebaris impugnas? Cur invictissimae veritatis arce deserta, gradatim ad praecipitia pelagiana decurris? Qui enim definieras, neque sanctarum cogitationum, neque piarum voluntatum, neque bonorum actuum ex nobis esse principia; sed inspiratione Dei gratiaeque ejus auxilio bona in nobis cuncta generari, et ad profectum perfectionemque perduci; paulo post coepisti donis gratiae liberi arbitrii aequare conatus, ut principia, quae Deo assignaveras, posse hominem a semetipso habere monstrares, dicendo (supra n. 9): „Quia etiam suis interdum motibus homo ad virtutum appetitus possit extendi, semper vero a Domino indigeat adjuvari:" et iterum dicendo (supra n. 11): „Etiam per naturae bonum, quod beneficio Creatoris indultum est, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia; quae tamen nisi a Domino dirigantur, ad consummationem virtutum pervenire non possint." Et post haec, ut quosdam praeveniri a gratia ostenderes, in quorundam autem praeeuntibus meritis causam

percipiendae gratiae collocares, dixisti (supra n. 12): „Quid ex quo pendeat dubitari; id est, utrum, quia initium bonae voluntatis praebuerimus, misereatur nostri Deus: an quia Deus misereatur, consequamur bonae voluntatis initium.“ Quas duas regulas ne in ambiguo relinqueres, utramque exemplis ut tibi visum est idoneis munire curasti; unam de Pauli et Matthaei coactitia conversione confirmans, aliam de Zachaei et latronis voluntaria fide roborans, quorum desiderium tam violentum dicis fuisse (n. 16), „ut ad invadendum regnum coelorum specialia vocationis monita praevenirent.“ Deinde progressu disputationis, ut incolumitatem interioris hominis patefacias, ipsum „Adam concepisse quidem, quam non habebat scientiam mali; sed quam acceperat boni scientiam non amisisse‘ confirmas (n. 22). Cumque hoc etiam ex comparatione impiorum probare voluisses, in id usque prolapsus es, ut proclamares (n. 30): „Cavendum nobis esse, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, ut nihil nisi quod malum est, humanae adscribamus naturae.“ Et ne hanc naturam ullas in praevaricatione Adae crederemus amisisse virtutes, definisti tam incolumes esse omnium hominum animas naturaliter, quam fuit primi

hominis ante peccatum, dicendo (n. 35): „Dubitari ergo non potest, inesse omni animae naturaliter virtutum semina beneficio Creatoris inserta.“ Consideratis ergo his definitionibus tuis, non est occultum, quantum ab illius sententiae sanitate desciveris, in qua quod tribuendum erat gratiae, fallaciter praedicando, catholicarum tibi aurium judicia conciliare voluisti; quibus de praemissae professionis fronte securis, facile sequentia irreperent, si prima placuissent.

CAPUT XV.

Cassiani argumentum, quo probare contenderat Job vicisse diabolum suis, non Dei viribus, exploditur; et sanctum virum auxilio Dei vicisse demonstratur.

44. (Al. cap. 34.) Sed hactenus ne in totum videreris a praefixa regula discrepare, ita virtutum meritorumque principia a libero arbitrio ad gratiam transtulisti, ut ipsos bonorum desideriorum voluntarios motus sine auxilio Dei nec provehi fatereris posse, nec perfici. Nunc vero remoto longius Deo et a sustentatione hominis separato, tantam libero arbitrio potentiam tribuis, ut non solum amissionem multiplicium facultatum, et totius simul familiae ac necessitudinum acer-

bissimum finem constanter aequanimiterque suscipiat; sed ipsius quoque corporis proprii ineffabiles cruciatus proposito nudae voluntatis evincat. Et ut dubitari hinc disputante te nequeat, sancti Job constituis exemplum, qui adversus illam insignem diabolicae saevitiae crudelitatem sine Dei praesidio decertarit: et argumento probare niteris, quod ipse cruentissimus inimicus confessus sit, non Domini, sed Job se virtute superatum, in eo, quod sibi in graviore conflictu gratiam Dei obstitisse non dixit: quasi vir ille in damnis atque orbitatibus debuerit superna protectione circumtegi, in carnis autem suae animaeque tormentis non eguerit adjuvari. Si ergo hac magnitudine animi, quam illata per singulos omnesque artus tot mortium poena non superat, nihil inter sanctorum palmas memorabilius, nihil invenitur illustrius; eamque asseris, ex humana tantum virtute subsistere: quid erit laudis ac meriti, quod inter studia quietis ac pacis nequeat arbitrii obtinere libertas, quam in tanti fine certaminis de suis viribus coronasti?

45. Quaero igitur abs te, videaturne tibi vir iste, cum illis quae legimus suppliciis probaretur, habuisse in se Spiritum sanctum? Si habuisse dicis: certum est, quia Deus,

quem non deseruit, adjuvit: si autem recessisse ab eo Spiritum sanctum dixeris propheticus te ejusdem sermo convincit dicentis: *Scio enim quod Redemptor meus vivat, et in novissimo die de terra surrecturus sim, et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum: quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius: reposita est haec spes mea in sinu meo* (Job. 19, 25). Quod si de incarnatione Domini nostri Jesu Christi ac resurrectione ejus, qui est primitiae dormientium, et de spe redemptionis, quae in ipso reposita est omnibus sanctis, recte intelligitur prophetatum; manifeste apparet, non discessisse a templo suo gratiam Dei; et fecisse jam tunc Dominum in hoc sancto suo, quod postea in apostolis et martyribus suis spondebat esse faciendum, dicens: *Cum autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis* (Matth. 10, 19). Quid cum idem sanctus ineptis consolatoribus responderet, nonne in Dei fidebat auxilio, dicens: *Qui deridetur ab amico suo, sicut ego, invocabit Dominum, et exaudiet eum* (Job.

12, 4)? Aut nesciebat ex illo se habere quod habebat, de quo ait: *Apud ipsum sapientia et fortitudo, ipse habet consilium et intelligentiam* (ib. v. 13): et de quo dicit: *In cujus manu anima omnis viventis, et spiritus universae carnis hominis* (ib. v. 10); et iterum: *Exspecto*, inquit, *donec veniat immutatio mea: vocabis, et ego respondebo tibi: operi manuum tuarum porriges dexteram: tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parcis peccatis meis: signasti quasi in sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam* (14, 14. s.)? Non ergo deseruerat Dominus quem curabat: neque opem suam abstulerat ab eo, cui purificatoria remedia, quibus clarius nitesceret, admovebat.

46. (Al. cap. 35.) Ad hanc passionum tolerantiam, in qua hic sanctus emicuit, etiam ille erat praeparatus a Domino, qui dicebat: *Nam etsi ambulem in medio umbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es* (Psalm. 22, 4); et illud: *Salus autem justorum a Domino, et protector eorum est in tempore tribulationis* (Psalm. 36, 39). Ad hanc tolerantiam etiam ille erat praeparatus a Domino, qui et credere in Christum, et pro Christo pati referebat ad Christum, dicens: *Justificati igitur ex fide, pacem habeamus*

ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem et accessum habemus per fidem in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriae filiorum Dei: non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus, scientes, quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit: quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. 5, 1. s.). Et iterum: *Quis nos separabit a caritate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, aestimati sumus ut oves occisionis; sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos* (Rom. 8, 35. s.). Hujus tolerantiae fortitudo, unde descenderit, beatus Petrus, et in illo omnis Ecclesia, Veritatis ipsius voce discebat, dicentis: *Ecce satanas postulavit ut cerneret vos velut triticum; ego autem rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua* (Luc. 22, 31). Quisquis igitur in tribulationibus non deficit, ab illo se non dubitet adjuvari, ad quem quotidie corda universorum fidelium clamant: *Ne inferas nos in tentationem, sed libera nos a*

malo (Matth. 6, 13): quoniam *custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatorum liberabit eos* (Ps. 96, 10).

47. Quod autem dicis: „Gratiam Dei ab Job ex eo intelligendum non penitus recessisse, quod tentatori ejus tantam Deus tentandi dederit potestatem, quantam et illum resistendi noverat habere virtutem:" nonne rectius veraciusque loquereris, si ubi dixisti: „Quant*am* et illum resistendi noverat habere virtutem;" diceres potius, „Quantam et illi resistendi noverat se dedisse virtutem?" In ejus enim verbi correctione totam istam gloriam, quam humanis viribus assignare voluisti, sobrietate aliqua temperasses, ut illa mirabilis in tanta afflictione patientia, et Dei adjutorio et libero hominis adscriberetur arbitrio. Sed veritus es naturae humanae minuere laudem, si ei profitereris a Deo datam esse virtutem. Ideo conflictus illius atque victoriae non vis credi cooperatorem Deum fuisse, sed tantummodo spectatorem: ut cui persuadere poteris, per naturalem liberi arbitrii facultatem tam arduum certamen evictum, dubitare non audeat in levioribus causis multo liberiores esse bonae voluntatis effectus; atque ita in illius damnatae sententiae foveam cadat, qua dicitur, ideo nobis

gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam; tamquam etsi gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possemus etiam sine illa implere divina mandata. Quod quia catholici pontifices dignum anathemate censuerunt, utendum nobis est eo, quo usi sunt testimonio, dicentes [1]: „De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait: Sine me *difficilius* potestis facere; sed ait: *Sine me nihil potestis facere* (Joan. 15, 5).“

CAPUT XVI.

Definitio Cassiani undecima: Nullius laudis et meriti dignum fuisse centurionem, si id in eo Christus, quod ipse donaverat, praetulisset. Contra s. Prosper ostendit, quod laus et meritum per gratiam non aufertur; et sine praejudicio gratiae tum fidei, tum bonis operibus laudem ac meritum tribui.

48. (Al. cap. 36.) His autem definitionibus tuis, quas credidisti idonea auctoritate munitas, tamquam de consensu legentium securus adjungis, solere interdum Deum ad fidem nostram probandam plus offerre quam

---

[1]) Verba, quae sequuntur, sunt concilii carthaginensis a. 418. can. 5.

sufficit, ut quam firma sit credentium fides, possit agnosci: et hoc exemplo illius centurionis ostendis, qui cum pueri sui posceret curationem, Dominusque se ad domum ejus iturum esse promitteret, respondit: *Non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed dic tantum verbo, et sanabitur puer meus* (Matth. 8, 8): in quo eum Dominus tali admiratione laudaverit, ut pronunciaret, non se invenisse tantam fidem in Israel. Et exigua conclusione pene totum pelagianum dogma confirmas dicendo (c. 14): „Nullius enim laudis esset ac meriti, si id in eo Christus, quod ipse donaverat, praetulisset." Falso ergo scriptum est: *Quia nemo potest esse continens, nisi Deus det* (Sap. 8, 21). Falso praedicavit Apostolus, cum de eadem virtute loqueretur, dicens: *Volo autem omnes homines esse sicut meipsum: sed unusquisque proprium habet donum a Deo, alius sic, alius autem sic* (1. Cor. 7, 7). Falso docuit et ille, qui dixit: *Si quis indiget sapientia, postulet a Deo, et dabitur ei* (Jac. 1, 5). Nec secundum veritatem dictum est: *Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum* (ib. 1, 17); et, *Nemo potest accipere quidquam, nisi datum fuerit ei de coelo* (Joan.

3, 27). An dicendum est, omnes quidem virtutes inter Dei dona numerandas; sed in illis hominem, quas de proprio habuerit, esse laudabilem? et ibi esse merita, ubi Dei dona non fuerint? Igitur secundum regulam tuam, quibus donatum est, ut non solum crederent in Christum, sed etiam ut paterentur pro ipso, et laudem et meritum perdiderunt: nec habent veram gloriam, qui non in se, sed in Domino gloriantur. Sed rectius audimus prophetam dicentem: *Maledictus homo, qui spem habet in homine, et firmat carnem brachii sui, et a Domino discedit cor ejus* (Jer. 17, 5); et illum, qui ait: *Diligam te Domine virtus mea* (Ps. 17, 1): et, *In Domino laudabitur anima mea* (Ps. 33, 3); et, *Fortitudo mea et laudatio mea Dominus* (Ps. 117, 14). Ut manifestissime noverimus, nec laudem eos ullam habere nec meritum, in quibus non inveniuntur, quae nisi Dominus dederit, non habentur.

49. Sic autem putasti de testimonio laudatae fidei praejudicium donis gratiae posse generari; quasi fides, ubi ostenderetur laudata, non doceretur esse donata. Laudat Apostolus romanorum fidem, et pro hoc bono eorum agit gratias Deo, dicens: *Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum*

Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur in universo mundo (Rom. 1, 8). Ad corinthios quoque simili scribit affectu dicens: *Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quae data est vobis in Christo Jesu, quia in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo et in omni scientia* (1. Cor. 1, 4). Numquid agendo gratias Deo, credentibus sustulit laudem? aut laudando credentes, meriti negavit auctorem? De ephesiorum etiam fide quid sentiat, audiamus: *Propterea*, inquit, *et ego audiens fidem vestram, quae est in Domino Jesu, et dilectionem in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, ut Deus Domini nostri Jesu Christi Pater gloriae, det vobis spiritum sapientiae et revelationis, in agnitione ejus illuminatos oculos cordis vestri.* Habebant ergo isti fidem, habebant et opera caritatis, quae nec laude poterant carere, nec merito: sed pro his virtutibus Apostolus gratias Deo agere non cessat, sciens a Patre luminum haec dona venisse; a quo se etiam petere protestatur, ut quibus dedit fidem, quae per dilectionem operatur, det Spiritum sapientiae et intellectus; et inde se ephesii noverint accepisse quod

habeant, a quo discunt sperare quod non habent. Pro philippensibus quoque similes Deo gratias agit, et meritum eorum laudemque non supprimit, dicens: *Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens super communicatione vestra in Evangelio, a prima die usque nunc, confidens hoc ipsum, quia qui coepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Jesu Christi* (Phil. 1, 3. s.). Cujus hic humanae laudis ac meriti nunc [1]) in Deo causa suspensa est? Quid virtutis aut pietatis exceptum est, quod non ex gratiae fonte profluxerit, ubi ab initio usque ad finem, et inchoatio et perfectio boni operis Domino deputatur? Cui canitur de sanctis suis: *Domine in lumine vultus tui ambulabunt, et in nomine tuo exsultabunt tota die, et in justitia tua exaltabuntur: quoniam gloria virtutis eorum tu es* (Psalm. 88, 16).

---

[1]) Mallem cum aliis codd. legere *non* pro *nunc*, quam lectionem etiam confirmat incisum sequens parallelum: *quod non ex gratiae fonte profluxerit.*

CAPUT XVII.

Cassianus ut catholicus videatur, pelagianos se damnare verbo tenus profitetur. Convincitur reus pelagiani illius dogmatis, gratiam Dei secundum merita nostra dari.

50. (Al. cap. 37.) Considerandum sane est in hac sententia tua, quantum adjuves eos qui dicunt, gratiam Dei secundum merita nostra dari: quos tamen, ut catholicae fidei defendaris umbraculo, profanae opinionis esse profiteris, dicens: „Nemo autem aestimet haec a nobis ob hoc fuisse prolata, ut nitamur adstruere, summam salutis in nostrae fidei ditione [1]) consistere, secundum quorundam profanam opinionem, qui totum libero arbitrio deputantes, gratiam Dei dispensari secundum meritum uniuscujusque definiunt.“ Sed miror valde quomodo non vides, aut ab aliis aestimas non videri, quod teipsum tuo ore condemnas. Dicendo enim quod „centurio, cujus fides Domini voce laudata est, nullius laudis esset ac meriti, si id in eo Deus, quod ipse donaverat, praetulisset:“ definisti centurionem illum non donatam fidem ha-

---

1) *In nostrae fidei ditione*, in potestate fidei, quae ex nobis, ex viribus naturalibus sit, proinde in potestate nostra naturali.

buisse, sed propriam; ac perinde nihil ejus principiis collatum fuisse per gratiam; in eadem autem fide causam fuisse et laudis et meriti, quorum neutrum haberet, si id, cui et laus debetur et meritum, Dominus contulisset. Frustra ergo ut invidiam damnati erroris evadas, summam salutis negas in fidei nostrae ditione consistere: cum omnino salus nisi ex fide esse non possit: *Justus enim ex fide vivit* (Rom. 1, 17). Quoniam Veritas dicit: *Amen, amen dico vobis, quoniam qui audit verbum meum, et credit in eum qui me misit, habet vitam aeternam, et in judicium non veniet, sed transibit de morte ad vitam* (Joan. 6, 24); et iterum: *Haec est voluntas Patris mei, ut omnis qui videt Filium et credit in eum, habeat vitam aeternam: et ego resuscitabo eum in novissimo die* (Joan. 6, 40); et iterum: *Haec est autem vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum* (Joan. 17, 3). Cum itaque huic fidei, quam ideo meritis et laudibus honorasti, quia mavis eam inter liberi arbitrii bona, quam inter Dei dona numerari, aeternam beatamque vitam constet esse praeparatam; quomodo hoc vulnus declinabis, quo teipsum configis, pronunciando eos profanos, qui gra-

tiam dispensari secundum merita humana definiant; et asserendo, quod nec laudem constet habere, nec meritum eos, qui ex dono gratiae sint fideles? Quoquoversum ergo te conferas, a temetipso et vinciris, et vinceris. Si enim gratiam merita non praecedunt, et fides non potest esse sine meritis, fides gratiam non praecedit, et omni modo ex gratia habetur, quicquid illud est, ex quo meritum nascitur, quod ante gratiam non habetur.

CAPUT XVIII.

Cassiani definitio duodecima: Quorundam christianorum salvatorem esse Deum, quorundam vero susceptorem. Contra s. Prosper evincit omnium usquequaque fidelium et salvatorem et susceptorem esse Christum. Principia, profectus et perseverantiam in bonis dona Dei esse. Opitulationes divinae gratiae stabilimenta esse voluntatis humanae.

51. (Al. cap. 38.) Ut igitur definitionum tuarum absurditas non sibi repugnare videatur, inconvenientia miscere conaris, et unitatem membrorum corporis Christi in duobus generibus fidelium nova praesumptione constituis: in uno scilicet, ad quod pertineat illud, quod in principio dixisti, „non solum actuum, sed etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, qui et incipit quae bona

sunt, et exsequitur, et consummat in nobis:“ in alio autem, cui congruat regula ista, qua dicis, „centurionem nec laudem ullam habiturum fuisse, nec meritum, si id in eo Dominus, quod ipse donaverat, praetulisset.“ Et licet totum disputationis tuae textum ad has duas formulas, quae nullo modo conformes possunt esse, produxeris; nunc tamen distinctius atque expressius quid volueris firmare, pronuncias dicens (cap. 17): „Per haec igitur exempla, quae de evangelicis protulimus monumentis, evidentissime poterimus advertere, diversis atque innumeris modis et inscrutabilibus viis Deum salutem humani generis procurare: et quorundam quidem volentium ac sitientium cursum ad majorem incitare flagrantiam; quosdam vero etiam nolentes invitosque compellere: et nunc quidem, ut impleantur ea, quae utiliter a nobis desiderata conspexerit, adjuvare; nunc vero etiam ipsius sancti desiderii inspirare principia; et vel initium boni operis, vel perseverantiam condonare. Inde est quod orantes, non solum protectorem ac salvatorem, sed etiam adjutorem ac susceptorem Dominum proclamamus. In eo enim, quod prior advocat, et ignorantes nos atque invitos attrahit ad salutem, protector atque salvator

noster est: in eo autem, quod adnitentibus nobis opem ferre, refugientesque suscipere ac munire consuevit, susceptor ac refugium nominatur."

52. Hac ergo discretione praescripta, erit, ut definis, in una Ecclesia ista diversitas, ut Dominus noster Jesus Christus, de quo dictum est: *Et vocabis nomen ejus Jesum: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum* (Matth. 1, 21); et de quo dictum est: *Nec enim est aliud nomen sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri* (Act. 4, 12); non omnium christianorum, sed quorundam salvator, quorundam vero susceptor sit: ut hi tantum salvati, quos ad suscipiendam gratiam Deus aversos reluctantesque compulerit; hi autem suscepti sint, qui vocationem spontanei cursus fervore praevenerint: et illis quidem conferatur gratuitum donum, istis vero debitum praemium rependatur: illi nullius sint laudis ac meriti, qui nihil boni habeant nisi quod acceperint; isti autem et gloria abundent, et remuneratione ditescant, qui propria facultate ditati, quod non acceperant obtulerunt: atque ita Jesus Christus alios liberatos invenerit, alios liberarit; et non ad omnes pertineat quod ait: *Non vos me elegistis, sed*

ego elegi vos (Joan. 15, 16), si sunt, a quibus cum eos non elegisset, electus est; non ad omnes pertineat: *Nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei a Patre meo* (Joan. 6, 66), si sunt, qui non dante Patre ad Filium venire potuerunt; non ad omnes pertineat, quod ait Evangelista: *Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (Joan. 1, 9), si sunt, qui aut ita in hunc mundum venerunt, ut non essent tenebrae; aut ita lux esse coeperunt, ut illuminatione veri luminis non egerent; nec de omnibus adoptatis accipiendum sit, quod ait Apostolus: *Qui eruit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suae* (Coloss. 1, 13); si quidem ipsi rumpant vincula sua, et jugo veteris captivitatis excusso, a dominatione diaboli in regnum Dei libera alacritate transcurrant. Haec si possunt intra unam Ecclesiam praedicari, ut neutra opinio alteri cedat, sed invicem sibi utraque succumbat, potest fieri, ut recipiamus quod pelagiani tenent, et pelagiani recipiant quod tenemus. Sed hoc modo non tam illi catholici, quam nos erimus (quod absit) pelagiani. Contrariorum enim permixtio meliorum defectio est: quia cum virtus vitium recipit, non a vitio, sed a virtute disceditur.

53. Nullo igitur modo christiana corda suscipiunt, quod persuadere conatus es, eos qui gratia Dei sunt quod sunt, nec laudem ullam habere, nec meritum; et, ab eo, qui venit salvare quod perierat, partem christianorum salvatam, partem vero esse susceptam: quoniam discipuli evangelicae apostolicaeque doctrinae, non alta sapientes, sed humilibus consentientes, insaniam istam superbae elationis horrescunt. In toto quippe Ecclesiae corpore atque in singulis membris, quod mortuum erat, vivificatum est: quod captivum erat, redemptum est: quod coecatum erat, illuminatum est: quod perierat, quaesitum est: quod errabat, inventum est. Nec secundum novam istam partitionem aliorum salvator, aliorum susceptor; sed omnium usquequaque fidelium et salvator et susceptor est Christus. Nec merito ac laude privantur, qui unde aeterna bona mereantur accipiunt: tantoque beatiores fiunt, quanto pauciora habuerint, quae ipsorum sunt, et quanto plura, quae Dei sunt. Non enim conturbat nos superbientium inepta querimonia, qua liberum arbitrium causantur auferri, si et principia, et profectus, et perseverantia in bonis usque in finem, Dei dona esse dicantur. Quoniam opitulationes divinae gratiae, stabi-

limenta sunt voluntatis humanae [1]. Volentes oramus, et tamen *misit Deus Spiritum in corda nostra clamantem, Abba, Pater* (Gal. 4, 6). Volentes loquimur: et tamen si pium est quod loquimur, non sumus nos loquentes, *sed Spiritus Patris nostri, qui loquitur in nobis* (Matth. 10, 20). Volentes operamur salutem nostram, et tamen id ipsum *velle atque operari, Deus est, qui operatur in nobis* (Philipp. 2, 13). Volentes diligimus Deum et proximum, et tamen *caritas ex Deo est, diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* (Rom. 5, 5). Hoc de fide, hoc de tolerantia passionum, hoc de pudicitia conjugali, hoc de continentia virginali omnibusque virtutibus sine exceptione profitemur; quod nisi donatae essent nobis, non invenirentur in nobis: et quod liberum arbitrium naturaliter homini inditum maneat in natura, sed qualitate et conditione mutata per Mediatorem Dei et hominum, hominem Christum Jesum, qui ipsam voluntatem ab eo quod perverse vo-

---

[1]) Egregie dictum. Proinde ita ad nutum voluntatis gratia praeventae et illustratae sunt vires et auxilia, quae suppeditat gratia, sicut ad voluntatis naturalis nutum est vis seu naturalis sufficientia ab auctore naturae voluntati inserta.

lebat, avertit, et in id quod ei bonum esset velle, convertit; ut delectatione affecta, fide mundata, spe erecta, caritate accensa, liberalem susciperet servitutem, et servilem abjiceret libertatem.

CAPUT XIX.

Conjunctim repetit s. Prosper duodecim definitiones Cassiani brevi censura singulis opposita.

54. (Al. cap. 39.) Ex his igitur definitionibus, quas hactenus quaedam praetermittendo discussimus, non obscurum atque ambiguum est, quid de gratia Dei sentiant, qui sincerissimis ejus defensoribus obloquuntur; et pacem victricis Ecclesiae, resumptis de damnatorum [1]) schola quaestiunculis, inquietant; quas si, ut audivimus, retexamus, fiet sermonis nostri immoderata prolixitas: cum ex his, quae de ipsorum stilo innotuerunt, facile pius lector intelligat, ad quae praecipitia perveniatur his callibus, et in istam lutulentorum rivorum coenosam uliginem, cujus voraginis humor exsudet. Necessarium sane existimo ante conclusionem voluminis, ea quae ostendimus non congruere catholicae veritati, breviter conjunctimque digerere: ut

---

1) *Damnatorum* i. e. pelagianorum.

quae interjectis responsionibus nostris, possent recordationem legentium effugere, facilius simul decursa recolantur.

55. Prima ergo definitione dictum est:

„Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, qui nobis et initia sanctae voluntatis inspirat, et virtutem, atque opportunitatem eorum, quae recte cupimus, tribuit peragendi. *Omne enim datum optimum et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum* (Jac. 1, 17), qui et incipit quae bona sunt, et exsequitur, et consummat in nobis.“

Quod et nos valde amplectimur, catholicumque esse confitemur.

56. Secunda definitione dictum est:

„Adest igitur inseparabiliter nobis divina protectio : tantaque est erga creaturam suam pietas Creatoris, ut non solum comitetur eam, sed etiam praecedat jugiter providentia, quam expertus propheta confitetur, dicens: *Deus meus, misericordia ejus praeveniet me* (Ps. 58, 11). Qui cum in nobis ortum quendam bonae voluntatis inspexerit, illuminat eam, atque confortat, et incitat ad salutem, incrementum tribuens ei, quam vel ipse plantavit, vel nostro conatu viderit.“

Jam hic a praemissa definitione disceditur et quod totum gratiae datum fuerat, ex parte nunc libero arbitrio deputatur.

57. Tertia definitione dictum est:

„Nisi quod in his omnibus et gratia Dei et libertas nostri declaratur arbitrii, qua etiam suis interdum motibus homo ad virtutum appetitus possit extendi, semper vero a Domino indigeat adjuvari. Nec enim cum voluerit quis, sanitate perfruitur, aut de aegritudinis morbo pro arbitrii sui desiderio liberatur."

Quasi medicus noster non etiam hoc donet morbidis, ut et veram desiderent sanitatem.

58. Quarta definitione dictum est:

„Ut autem evidentius clareat, etiam per naturae bonum, quod beneficio Creatoris indultum est, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia, quae tamen nisi a Domino dirigantur, ad consummationem virtutum pervenire non possunt, Apostolus testis est dicens: *Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio* (Rom. 7, 18)."

Quasi Apostolus ex naturali affectu, et non ex gratiae dono bonam habeat voluntatem,

qui profitetur ex Deo sibi esse sufficientiam etiam cogitandi (2. Cor. 3, 3).

59. Quinta definitione dictum est:

„Et ita sunt haec quodammodo indiscrete permixta atque confusa, ut quid ex quo pendeat, inter multos magna quaestione volvatur: id est, utrum pia initium bonae voluntatis praebuerimus, misereatur nostri Deus; an quia Deus miseretur, consequamur bonae voluntatis initium. Multi enim singula haec credentes, ac justo amplius asserentes, variis sibique contrariis sunt erroribus involuti. Si enim dixerimus, nostrum esse bonae principium voluntatis, quid fuit in persecutore Paulo? quid in publicano Matthaeo? quorum unus cruori ac suppliciis innocentum, alius violentiis ac rapinis publicis inhians attrahitur ad salutem. Sin vero gratia semper inspirari bonae voluntatis principia dixerimus, quid de Zachaei fide? quid de illius in cruce latronis pietate dicemus? qui desiderio suo vim quandam regnis coelestibus inferentes specialia vocationis monita praevenerunt.“

In errore esse dicitur et is, qui ex gratia nasci bonam asserit voluntatem, et is, qui dicit, gratiam ex bona voluntate pendere; et tamen utraque sententia suscipienda decer-

nitur, dum unius in Paulo et Matthaeo, alterius in Zachaeo et latrone forma praefigitur.

60. Sexta definitione dictum est:

„Haec ergo duo, id est, gratia vel liberum arbitrium, sibi quidem invicem videntur adversa, sed utraque concordant, et utraque nos pariter debere suscipere pietatis ratione colligimus, ne unum horum homini subtrahentes, ecclesiasticae fidei regulam excessisse videamur."

Quasi ita utrumque recipiendum sit, ut in aliis hominibus voluntas gratiam, in aliis gratia praeveniat voluntatem; et non ita ut in omnibus voluntas gratiam subsequatur. Quoniam secundum ipsos, si aufertur liberum arbitrium cum gratia praevenitur, aufertur gratia cum libero arbitrio praevenitur.

61. Septima definitione dictum est:

„Concepit ergo Adam post praevaricationem, quam non habuerat, scientiam mali: boni vero, quam acceperat, scientiam non amisit."

Cum utrumque sit falsum, quia et a quanto malo Adam cavere deberet, Deo monente

praedidicit; et in quanto bono esset constitutus, dum diabolo credidit, oblitus est. Sicut autem pessima scientia mali est, malum esse; ita pessima ignorantia boni est, bonum non esse.

62. Octava definitione dictum est:

„Unde cavendum nobis est, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, ut nihil nisi id, quod malum est, humanae adscribamus naturae."

Quasi natura ante gratiam non sit in damnatione, non sit in caecitate, non sit in vulnere, aut non gratis justificati sint, quorum inde sunt merita, unde justitia.

63. Nona definitione dictum est:

„Dubitari ergo non potest, inesse omni animae naturaliter virtutum semina beneficio Creatoris inserta; sed nisi haec opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt pervenire."

Quasi de spiritalibus bonis nihil Adam praevaricando perdiderit: et virtus non ut habeatur danda, sed ut facilius perfectionem apprehendat, hortanda sit.

64. Decima definitione dictum est:

„Quod etiam in Job probatissimo athleta suo, cum eum diabolus expetiisset ad singu-

lare certamen, divinam legimus providisse justitiam: si enim contra inimicum non sua virtute, sed Dei solius fuisset gratia protegente congressus, et absque ulla virtute patientiae suae, divina tantum opitulatione suffultus, multiplices illas ac tota inimici crudelitate quaesitas tentationum moles et exitia pertulisset; quomodo non illam calumniosam diabolus, quam prius emiserat, vocem adversus eum justius iterasset: *Numquid Job gratis colit Deum? Nonne tu vallasti eum, ac domum ejus, et universam substantiam ejus per circuitum? Sed aufer ab eo manum tuam*, id est, sine eum suis mecum viribus decertare, *nisi in faciem tuam benedixerit tibi* (Job. 1, 10). Sed cum nullam hujuscemodi querimoniam calumniosus hostis post conflictum audeat iterare, non Dei, sed illius se victum viribus confitetur. Licet etiam gratia Dei non in totum illi defuisse credenda sit, quae tantam tentatori tribuit tentandi potestatem, quantam et illum resistendi noverat habere virtutem."

Si Deus scivit tantummodo quid Job posset, non etiam donavit ut posset; testis patientiae ejus, non auxiliator fuit. Et in quo erit necessarium gratiae adjutorium, si humanis solis viribus tanta illa est parta victoria?

65. Undecima definitione dictum est de centurionis fide:

„Miratur eum Dominus atque collaudat, cunctisque illis, qui ex Israelis populo crediderant, praefert dicens: *Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel* (Matth. 8, 10). Nullius enim laudis esset ac meriti, si id in eo Dominus, quod ipse donaverat, praetulisset."

Impius sensus, qui putat beatiorem esse hominem, cui Deus nihil dederit, quam cui universa contulerit.

66. Duodecima definitione dictum est.

„Inde est, quod orantes non solum protectorem, sed etiam susceptorem Dominum proclamamus. In eo enim quod prior advocat, et ignorantes nos atque invitos attrahit ad salutem, protector atque salvator est: in eo autem, quod adnitentibus nobis opem ferre, refugientesque suscipere ac munire consuevit, susceptor ac refugium nominatur."

Huic sententiae is potest praebere consensum, qui se a Christo non vult esse salvatum.

CAPUT XX.

Errores in definitionibus Cassiani contenti summatim colliguntur.

67. (Al. cap. 49.) His itaque definitionibus hoc docetur, hoc scribitur, hoc editis disputationibus praedicatur: Quod Adam peccante anima ejus laesa non fuerit sanumque in eo manserit, unde peccavit, si quidem scientiam boni, quam acceperat, non amiserit; nec potuerint posteri ejus id perdere, cujus damnum nec ille pertulerit. Inesse autem omni animae naturaliter virtutum semina beneficio Creatoris inserta, ut possit qui voluerit judicio naturali Dei gratiam praevenire, et adjutorium ejus, quo facilius ad perfectionem perveniat, promereri: quia nullius sit laudis ac meriti, qui donatis bonis, non propriis adornatur. Cavendum quoque esse, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referantur, quasi per se nihil boni possit agere ipsa humana natura; cum tanta sit virium ejus integritas, ut contra ipsum diabolum saevitiamque ejus usque ad extrema supplicia sine auxilio Dei valeat dimicare. Hanc autem possibilitatem in omnibus esse hominibus naturalem, sed non omnes ingeneratis sibi uti velle virtutibus. Tantam

autem circa universos homines bonitatem esse Creatoris, ut alii ab eo, quia sponte veniant, suscipiantur laudati, alii quia resistunt, attrahantur inviti; atque ideo volentium susceptor, nolentium vero salvator sit. Et cum pars Ecclesiae ex gratia, pars autem ex libero justificetur arbitrio; gloriosiores sint, quos natura provexerit, quam quos gratia liberarit; quia ad omne opus bonum tam libera sit voluntas in Adae posteris, quam in Adam fuerit ante peccatum.

CAPUT XXI.

Exprobrat s. Prosper massiliensibus, quod s. Augustini doctrinam iisdem querelis et conviciis impeterent, quibus eam jam oppugnaverant pelagiani, et praecipue Julianus; et ostendit horum machinas fuisse jam fractas auctoritate Ecclesiae latas memorans contra pelagianos sententias ab Innocentio I., palaestina synodo et africanis conciliis, necnon Zosimo, Bonifacio, et Coelestino. Cavillantes s. Coelestini testimonium de auctoritate novissimorum librorum s. Augustini ad alios s. doctoris libros provocat, ubi eadem doctrina propugnatur. Sixtum Papam repressurum fore novos gratiae inimicos confidit.

68. (Al. cap. 50.) En cujus dogmatis sunt magistri, qui, ut catholicarum mentium castitatem gratiae defensoribus calumniando corrumpant, praecipuum nostro tempore in

doctrina ecclesiastica virum rabido ore discerpunt, creduntque se omnia auctoritatum munimina posse convellere, si hanc pastoralis speculae validissimam turrim crebra pelagiani arietis illisione pulsaverint. *Firmum* quidem *fundamentum Dei stat* (2. Tim. 2, 19); sed congruenter isti non desunt partibus suis. Dignum quippe est, ut quorum sequuntur sententiam, imitentur insaniam. Nec enim alia possunt dicere, quam quae damnatorum querelis et procacissimi Juliani [1]) sunt vulgata conviciis. Paria sunt unius seminis germina, et quod latebat in radicibus, manifestatur in fructibus. Non ergo cum istis nova acie dimicandum est; nec quasi contra ignotos hostes specialia sunt ineunda certamina. Tunc istorum machinae fractae sunt, tunc in superbiae suae sociis ac principibus corruerunt, quando beatae memoriae Innocentius nefandi erroris capita apostolico mucrone percussit [2]), quando Pelagium ad proferen-

---

[1]) Julianus, eclanensis episcopus, fuit unus e praecipuis Pelagii asseclis, qui plura et prolixa pro hujus haeresi adversus Augustinum opera edidit, ab hoc vicissim magnis voluminibus refutatus.

[2]) *Percussit* rescriptis datis die 27. Jan. 417. ad conc. milevitanum et carthaginense, quibus horum sententiam confirmavit. Ea habes *opusc.*

dam in se suosque sententiam palaestinorum episcoporum synodus coarctavit, quando africanorum conciliorum decretis beatae recordationis papa Zosimus sententiae suae robur adnexuit, et ad impiorum detruncationem gladio Petri dexteras omnium armavit antistitum [1]), quando sanctae memoriae papa Bonifacius piissimorum imperatorum catholica devotione gaudebat, et contra inimicos gratiae Dei non solum apostolicis, sed etiam regiis utebatur edictis, et quando idem, cum esset doctissimus, adversus libros tamen pelagianorum beati Augustini responsa poscebat [2]).

69. Unde et venerabilis memoriae pontifex Coelestinus, cui ad catholicae Ecclesiae praesidium multa Dominus gratiae suae dona largitus est, sciens damnatis non examen

---

XVIII, 40. ss. Synodus diospolitana, quam in sequentibus laudat, hisce rescriptis est prior habita scil. a. 415.

[1]) Missa scilicet ad omnes episcopos an. Ch. 418. epistola sua, quae Tractoria dicitur, et quae per totum orbem subscriptionibus sanctorum patrum est roborata, teste Mario Mercatore.

[2]) Cui postulationi s. doctor satisfaciens scripsit grande opus scil. contra duas epistolas pelagianorum (auctore Juliano) ll. 4.

judicii, sed solum poenitentiae remedium esse praestandum; Coelestium, quasi non discusso negotio audientiam postulantem totius Italiae finibus jussit extrudi: adeo et praecessorum suorum statuta et decreta synodalia inviolabiliter servanda censebat, ut quod semel meruerat abscindi, nequaquam admitteret retractari. Nec vero segniore cura ab hoc eodem morbo Britannias liberavit, quando quosdam inimicos gratiae solum suae originis [1]) occupantes, etiam ab illo secreto exclusit Oceani, et ordinato scotis episcopo[2]), dum romanam insulam studet servare catholicam, fecit etiam barbaram christianam. Per hunc virum etiam orientales Ecclesiae gemina peste purgatae sunt, quando Cyrillo alexandrinae urbis antistiti, gloriosissimo fidei catholicae defensori, ad exsecandam nestorianam impietatem apostolico auxiliatus est gladio, quo etiam pelagiani, dum cognatis confoederantur erroribus, iterum prosternerentur [3]). Per hunc virum intra Gallias

[1]) Erat enim britannus eorum princeps Pelagius.

[2]) Scilicet Palladio, de quo idem s. Prosper in *Chronico* Basso et Antiocho Coss. haec adnotat: „Ad scotos in Christum credentes ordinatur a papa Coelestino Palladius, et primus episcopus mittitur."

[3]) Damnati siquidem fuere coelestiani i. e.

istis ipsis, qui sanctae memoriae Augustini scripta reprehendunt, maleloquentiae est adempta libertas, quando consulentium [1]) actione suscepta, et librorum, qui errantibus displicebant, pietate laudata [2]), quid oporteret de eorum auctoritate sentiri, sancto manifestavit eloquio, evidenter pronuncians, quantum sibi praesumptionis istius novitas displiceret, qua auderent quidam adversum antiquos magistros insolenter insurgere, et

---

asseclae Coelestii, qui socius Pelagii fuit in propugnanda haeresi, a concilio ephesino (a. 431.), quod in primis congregatum est adversus Nestorium. Cum autem Prosper dicit, pelagianos et nestorianos *cognatis confoederari erroribus*, id explicat Garnerius diss. 7. *de ortu et incrementis haeresis pelagianae* c. 7. scribens: „Fuit sane (societas) eaque longe major quam vulgo creditur.“ „Nestorius enim bene sensisse non videtur neque de peccato ipso originali, prout mente discernitur a debito moriendi propter Adami peccatum; neque de gratia Christi, quam a lege et doctrina non distinguit; neque de incarnationis fine, quem voluit esse solum recte vivendi exemplum ceteris hominibus a Christo praestandum: quae tria sunt praecipua pelagianorum quaestionum capita.“

[1]) Al. consultantium. Consulentes fuerunt idem s. Prosper et Hilarius.

[2]) Loquitur de libris *de praedestinatione sanctorum*, et *de dono perseverantiae*.

indisciplinata calumnia praedicationi veritatis obstrepere[1]): „Augustinum, inquiens, sanctae recordationis virum, pro vita sua atque pro meritis in nostra semper communione habuimus; nec unquam hunc sinistrae suspicionis saltem rumor adspersit; quem tantae scientiae olim fuisse meminimus, ut inter magistros optimos etiam a meis semper decessoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune senserunt, utpote qui ubique cunctis et amori fuerit et honori."

70. (Al. cap. 43.) Contra istam clarissimae laudationis tubam, contra istam sacratissimi testimonii dignitatem audet quisquam malignae interpretationis murmur emittere? et perspicuae sincerissimaeque sententiae nubem obliquae ambiguitatis obtendere? ut scilicet quia in epistola papae hujus librorum, pro quibus actum est, non expressus est titulus, hinc eos appareat non probatos, et istam in sanctum Augustinum laudationem pro anteriorum scriptorum meritis fuisse collatam. Maneat plane, maneat ista conditio, ut horum librorum novitas repudiata videatur, si in eadem causa ejusdem viri

---

[1]) Verba Coelestini papae I. in *ep. ad Galliarum episcopos* cap. 2.

dissentit antiquitas, et aut inutile aut incongruum judicetur, quod ab his, quae contra pelagianos condidit, dissonans invenitur. Ut itaque omittamus ea volumina, in quibus ab exordio episcopatus sui multo priusquam impugnatores gratiae exsurgerent, pro gratia disputavit: legantur tres ad Marcellinum ipsius libri [1]). Ad sanctum Paulinum nolanum episcopum epistola (186.) retractetur. Ad beatissimum quoque apostolicae sedis tunc presbyterum Xistum, nunc vero pontificem, emissae paginae recurrantur (ep. 194). Ad sanctum Pinianum [2]), ad Valerium comitem [3]), ad servos Christi Timasium et Jacobum [4]), distinctim edita volumina revolvantur. Sex libri priores contra Julianum, unus ad sanctum Aurelium carthaginiensem episcopum de gestis palaestinis, alius ad Paulum et Eutropium sacerdotes, contra Pelagii et Coelestii quaestiones [5]), et ad beatae memoriae Papam Bonifacium quatuor volumina recenseantur. Et si in his omnibus operibus mul-

---

[1]) Quorum titulus *de peccatorum meritis et remissione.*

[2]) Lib. *de gratia Christi et de peccato originis*

[3]) Lib. *de nuptiis et concupiscentia.*

[4]) Lib. *de natura et gratia.*

[5]) Lib. *de perfectione justitiae.*

tisque aliis, quae enumerare longum est, idem doctrinae spiritus, eadem praedicationis forma praecessit; agnoscant calumniatores, superfluo se objicere, quod his libris[1]) non speciale, neque discretum testimonium sit perhibitum, quorum in cunctisvoluminibus norma laudatur. Apostolica enim sedes, quod a praecognitis sibi non discrepat, cum praecognitis probat; et quod judicio jungit, laude non dividit. Qui ergo hos proxime editos libros refutant, anterioribus acquiescant; et iis, quae pro gratia christiana prius sunt scripta, consentiant. Sed non faciunt: sciunt enim omnia pelagianis esse contraria, et nihil sibi posse competere ad consequentium resolutionem, si confiteantur in praecedentibus veritatem.

71. (Al. cap. 44.) Igitur hujusmodi hominum pravitati non tam disputationum studio, quam auctoritatum privilegio resistendum est, ut de prostrati dudum dogmatis corpore nullum membrum sinatur assurgere. Quia notum est, ita falsitatis istius haberi versutias, ut si senserit praetenta correctionis

---

[1]) *His libris* nempe *de praedestinatione sanctorum et de dono perseverantiae*, qui maxime displicebant massiliensibus, nam contra ipsos data opera conscripti fuerunt.

imagine aliquos sibi faventium radicis suae germen excipere, totam se velit ex sui parte minima reparare [1]). Ubi enim non aliud habet summa quam portio, non est devotionis dedisse prope totum, sed fraudis retinuisse vel minimum. Quod ne hypocritarum obtineatur insidiis, confidimus Domini protectione praestandum, ut quod operatus est in Innocentio, Zosimo, Bonifacio, Coelestino, operetur et in Xisto; et in custodia dominici gregis haec sit pars gloriae huic reservata pastori, ut sicut illi lupos abegere manifestos, ita hic depellat occultos; illo auribus suis doctissimi senis insonante sermone, quo collaborantem secum hortatus est, dicens [2]): „Sunt enim quidam, qui justissime damnatas impietates adhuc liberius defendendas putant, et sunt qui occultius penetrant domos, et quod in aperto clamare jam metuunt, in secreto seminare non quiescunt. Sunt autem qui omnino siluerunt, magno timore compressi, sed adhuc corde retinentes, quod ore

[1]) Si semel massiliensibus conceditur, vel tenuissimum salutis initium esse ex nobis et non ex gratia, sensim sine sensu via sternitur ad renovandam haeresim pelagianam. Similia habet in carmine *de ingratis* p. 1. c. 6. *opusc.* XXIV, 80.

[2]) Verba s. Augustini in epistola ad Sixtum cap. 1.

jam proferre non audent; qui tamen esse fratribus possunt ex priore ipsius dogmatis defensione notissimi. Proinde alii severius coercendi; alii vigilantius vestigandi; alii tractandi quidem lenius, sed non segnius sunt docendi, ut si non timentur, ne perdant, non tamen negligantur ne pereant."

CAPUT XXII.

Conclusio operis. Qua ratione cum reprehensoribus s. Augustini agere oporteat, usquedum per Ecclesiae principes et legitimos judiciorum ministros a fraterna societate divisi non sint.

72. Sufficienter, ut arbitror, demonstratum est, reprehensores sancti Augustini et vana objicere, et recta impugnare, et prava defendere, peremptorumque [1]) armis intestinum bellum moventes, dictis divinis atque humanis constitutionibus rebellare. Quorum tamen dum adhuc non sunt a fraterna societate divisi, toleranda magis est intentio, quam desperanda correctio: ut donec Dominus per Ecclesiae principes et legitimos judiciorum suorum ministros, haec quae per paucorum

---

[1]) *Peremptorumque* i. e. pelagianorum. *Humanis constitutionibus* scil. imperatorum, qui contra pelagianos ediderant plures leges.

superbiam et quorundam imperitiam sunt turbata, componat; nobis Deo adjuvante sit studium, quieta modestaque patientia odiis dilectionem reddere et ineptorum vitare conflictus, veritatem non deserere, nec cum falsitate certare; semperque a Deo petere, ut in omnibus cogitationibus, in omnibus voluntatibus, in omnibus sermonibus atque actionibus nostris, ipse teneat primatum, qui dixit se esse principium (Joan. 8, 25). *Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in secula. Amen* (Rom. 11, 36).

Index rerum

quae tomis XXXIII—XXXVI. continentur.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

L.

M.

O.

P.

A. M. D. G.